Sahlgrenska Sjukhus-
Biblioteket

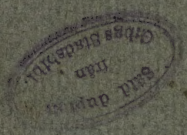

S.580.

Basil Harrington Soulsby.
e C. C. C. Oxon.

LÅKAREN

Och

NATURFORSKAREN,

IX:de BANDET.

ALLM. C:H SAHLGRENSKA
SJUKHUSETS BIBLIOTHEK

STOCKHOLM,
Tryckt uti Kongl. Ordens-Tryckeriet,
År 1788.

BRITISH MUSEUM
NATURAL HISTORY

LÅKAREN
OCH
NATURFORSKAREN
Nionde Bandet.

Kongl. Vet. Acad. Nya Handl. Vol. 8:de 2:dra Qvartalet.

P. 81. *Förſök til Chemiſk Analyſis af Trangrums och deſs nyttiga användande*, af ERIC P. MÖLLER.

Sedan A. på hvarjehanda ſått underkaſtat Trangrumſet deſtillation, gifva deſs förſök, af 100 delar Trangrums, vatten 59 ½, Alkali volatile (i vatnet uplöſt) 2 ½, Alkali volatile i Olja uplöſt 3 ½ (tilſammans 6) Oleum animale 19 ½, Kolämne 5 ¼, Kalkjord 9 ¾:delar. — Man kan ock få Alkali volatile i faſt form om Trangrumſet deſtilleras med Salter ſom hålla Luftſyra, ſåſom gammal hvit Potaſka, Krita, bränd ſlåkt Kalk. — Med tilblandning af Kokſalt fås Salmiak. — Såpa torde med viſſa omſtändigheter kunna däraf beredas. — För öfrigt borde Grumſet torkas och brukas til bränſle på den ſkogslöſe Bohusländſka orten.

P. 117. *Cinchona anguſtifolia*, en okänd växt från Veſt-Indien, beſkrifven af OLOF SVARTZ, M. D.

A. har funnit detta ſpecies på Ön St. Domingo. En ſcientifik beſkrifning gifves däruppå. Med afſkalad och torkad Bark har A. gjordt förſök i jämförelſe med den vanliga *Kinan*: Tincturen i kokhett kållvatten blef mera rödbrun ån af Kina; med Spiritus vini blef ock Tincturen mörkare, faſt genomſkinlig; med uplösning af Sal martis blefvo de bägge förbytte til ſvart färg; det geck fortare at af denne århålla extract — hvaraf ſlutas at den är af löſare art och torde ſåledes färſk kunna jämföras med den vanliga Kinan i kraft. — Några förſök i ſjukdomar ſtyrka ock det hoppet.

P. 123. *Beſkrifning på några ſällſynte och okände Ödlor*, af C. P. THUNBERG.

Sedan A. varnat at ej taga varieteter för Species, beſkrifvas följande i Upſala Academiſka Cabinet varande och til ſtörſta delen af honom ſjelf från Öſtra Aſien hemförde Ödlor: 1. *Lacerta Japonica*, fins på Ön *Nipon* i Japan; brukas där ſom et Aphrodiſiacum. 2. L. *Lateralis*, med 2:ne deſs variationer, den ena funnen på Java af A. och den andra tagen i Weſterås Apothek af Demonſtr. AFZELIUS; 3. L. *Abdominalis* fins på Java och Amboina, men ſällſynt.

P. 128.

P. 128. *Smältglas, tjenligt vid Bly- och Skärstens-profver*, m. m. af P. J. Hjelm.

A. har til beſparings vinnande vid profver af hvarjehanda nödiga Mineralier, i anledning af den nytta Fluſsſpat gör vid Järnprofver, förſökt följande blandning: *Fluſsſpat en del, Kalk en del, Lera en och en half del*, hvilken proportion dock ibland behöfver ändras. Den kan antingen nyttjas ſom han nu är, eller ock förut ſammanſmältas, utgjutas på ren järnhåll eller ſten, afſläckas, ſönderſtötas och ſiktas, ſamt förvaras til behof.

A. beſkrifver ſedan omſtändeligen med hvad förſigtighet och förändringar detta Smältglas kan med fördel användas.

P. 134. *Beſkrifning öfver et fel i matſtrupen, ſträxt ofvanför öfre magmunnen*, af A. M. Wåhlin.

En Småländſk Ryttare, emot 30 år gammal, ſom haft en förſvarlig god hälſa, hade några år haft ſvårighet at få ner maten och varit nödſakad at taga ſmå toggor dem han med vått mått nedſköljа. Sedan Maji 1786 blef denna olägenhet ſvårare och med värk; han afmagrades af briſt på föda. Efter flere hemgjorde fruktlöſe förſök antogs han i Januarii 1787 på Jönköpings Lazarett; jämte en ſtor afmagring hade han ſnabb och låg puls, förſtopning och en ſvår värk öfver bröſt och

ſkuldror, ſamt ſtor ſvårighet at få ner någon föda, endaſt helt litet ſvagdricka, ſom merendels kom up med ſlem-kråkning. Alla förſök til hans räddning voro förgåfves. Den 10 Martii afled han och vid öpningen fans Oeſophagus, dår han geck igenom diaphragma, ſå ſmal ſom en Svanpenna, til 1 ½ tums långd; denna trångſel var inuti fyld af bleka transverſella polypoſa fibrer, ſå tått ſammanväxte at ingen våtſka kunde komma ner.

Orſaken til et ſå organiſkt fel, ſom ſmåningom upkommit och tiltagit, förklarar A. af en länge anhållande ſpaſmodiſk klåmning, hvars anledning han dock icke vet at närmare angifva. (Förmodeligen var det omöjeligt at med ſåkerhet utröna orſaken til en ſå olyckelig och obotelig åkomma, ſom likväl ej ſynes varit medfödd, ſå framt icke Patienten i liſtiden kunnat påminna ſig at han t. e. i pojk-åren oförſtåndigt nedſvålgt ben, kårnor eller andra hårda kantiga ämnen, ſom kunnat ſåra Oeſophagus på inre ſidan. Man vet at ungdom aldrig ſkyr at ſvålja ſtenar af Plomon och Sviſkon och deſſe kunna ſnaraſt ſtanna och ſåra vid Oeſophagi gång genom diaphragma. En ny anledning at varna för denna barnſliga ovana.

Utg.)

P. 141. *Berättelſe om en Sjukling, ſom man hållit för at vara Tvelemmad* (Herma-

maphrodit) (*a*) af Joh. Georg Colliander, M. D. Lector i Wexiö.

Här förekommer, jämte samma beskrifning som finnes B. 8:de p. 271 införd, en noga afritning, på denna olycklige Gäste, uti Koppar stucken.

P. 143. *Observationer öfver Varmen, Vinden och Väderleken på Öen St. Barthelemi i Vest-Indien*, af Sam. Fahlberg.

Sedan en tabellarisk berättelse öfver Vindar och Väderlek, et helt års förhållande, från Maji 1786 til April 1787, inclusive, blifvit anförd, förekommer p. 152 samma underrättelse om Öens sjukdomar, som p. 361 i 8:de Bandet år införd.

De Phtisi Pulmonali hæreditaria, Auth. Henr. Chavet, Münster 1787. p. 133. 8:o.

Denne Skrift var årnad til Svar på Med. Societ. i Paris Fråga 1781 *om Lungsotens kännetecken och prophylactiska botemedel*, men ankom för sent.

Flere Läkare, från Galeni intil närvarande tid, påstå at Lungsoten är smittosam, an-

(*a*) Förmodeligen hade det varit bättre, om *Hermaphrodit* ånteligen skulle förswänskas, at säga: *Tvåkönt.*

dre neka det. A. synes tvifla på dess smittande art.

Det gifves en *värkelig* och en *sannolik* Lungsot. I den förra åro Lungorne sårade och vahr uphostas från dem; i den senare uphostas väl vahr, men per metastasin från andre kroppens delar.

Lungornas nytta skall, efter A. mening, bestå förnämligast däri, at sådane delar af blodmassan, som gå nära til förrutnelse, blifva därstädes söndrade därifrån och utskaffade; och i detta Lungornas bitråde ligger orsaken, at i Menniskans friska tilstånd kan vår blod aldrig öfvergå til förrutnelse; däri ligger ock orsaken hvarföre *et eljest friskt Fruntimmer, altid har en slinkande andedrägt under Menstruations-tiden*, och til den smittande ånga som Läkare och Präster hos sjuke känna.

Emot Lungsot a causa hæmor. är Svafvelblomor och Lac sulph. ganska förmonlige; i den efter Måsling: Campher; efter felande Menses: Myrrha och Stål; af Veneriск orsak: Sublimat och Mjölk-diæt. Specificum mot Lungsot är en chimære.

(Gött. Anz. 1787. St. 131).

Uti Påfv. Lif-Chirurgi Hr. GIUSEPPE FLAJANI 1786 i Rom utgifne Chirurgiska Casus, anföres, bland mycket annat, at *Anevrisma Verum* i de nedre delar och enkannerligen i knä-

knåvecket, förnämligaſt bör handteras med graduel Compreſſion, badning med fint Gallåple-pulver kokt i rödt Vin, ſmå täta åderlåtningar, ſtrång diæt och hvila (flitigt bruk af Is pålagd, torde ock hufvudſakeligen tjäna).

På detta ſättet botades 5 ſt. af 7 Patienter ſom hade Anevriſm i knåvecket, genom utvårtes våld åkommen, ſtorleken var från et Hönsägg til en Pomerans; de två dogo af Kalbrand ſom redan var börjad, når de ſökte hjelp. (Ibidem N. 132).

Obſervations on the TYPHUS, *or low contagious fever, and on the means of preventing the production and communication of this deſeaſe. By* D. CAMPBELL, *M. D. Lond.* 1785. 128 *p.* 8:o.

Här får man af en tal-rik årfarenhet bevis på *Cullenſka* botningsſättets förträffelighet uti Rötfebrar. Åren 1782 - 3 - och 4 botade A. en Epidemie af Rötfeber med *Vin*, *China* och *Opium*, och det med den lyckligaſte framgång. — Här beſkrifves omſtändeligen den nödiga förſigtigheten med kläders och meublers vådrande och ränsning från det ſmittande ämnet. Smitta, tillika med krafternes häftiga förlorande, voro oſkiljagtige vid denna Feber, ſom altid var värre i köld, ku-

len och fugtig luft, inneſlutne och ſånkt belägne våningsrum; den angrep merendels det fattigaſte folket, men var åfven ganſka elak hos förnåmare ſjuke; Mankönet led mera ån Qvinkönet. Ofta var tungan ren, röd och torr, ſåſom glaſerad, ſamt ibland ſprucken, brun och ſkarp ſom fiſkfjäll. Urinen merendels klar, blekgul ſom hos friſkt folk. Talet ganſka ſvårt, otydligt och barnſligt; ibland ganſka envis hicka, ofta fläckar.

Starka afföringar märktes göra mycken ſkada genom Lifs-krafternas förluſt, men Vin och China, i ſubſtans, det förra en bouteille på 24 timar och det ſenare 2 lod under ſamma tid, viſte ganſka ſtor kraft. — Et Frun-timmer förtärde under en ſvår halsfluſs (Angina Ulceroſa) innom 24 timar 2 bouteiller Madera- och 2 bouteiller Port-Vin, med utmärkt god nytta. — När, i Rötfebern, jämte ofvannämde ſvåra ſymptomer, en allmän oro med ſtändig ſömnlöſa infant ſig och den ſjuke under törſt, rygg- och led-vårk, tycktes aldeles förfalla under yrſel, och då hvarken Vin, China, Moſchus, Campher, Contrajerva, Spanſka Flugor, fotvatten m. m. ville ſlå in, då fans den bäſta hjelpen uti Opium; förſt blandade A. det med Campher 1 a 1 ½ gran i en bolus med 10 gran Campher, ſom intogs mot natten; men ofta blef nödigt at öka doſis och då gaf han Tinct. Theb. med Campher-Julep, med bäſta framgång; 30 a 40

drop-

droppar för fullvuxne och 25 a 30 för 12 til 14 år. Molchus botade hickan såkraft, men fattigt folk fingo ock hjelp af Tinct. Foet. med Spir. vol. arom. ana, som togs hvarannan tima.

Hvarjehanda andra nyttiga påminnelser utmärka för öfrigt denna practiska Afhandlingen.

(Gött. Anz. 1787. St. 145).

Anmärkning.

Denna method förtjänar alfvarsam upmärksamhet och recommenderas til efterföljd; endaft med den påminnelsen: at ingalunda glömma *Emetica* i början af alla Rötfebrar, där fträng hufvudvärk merendels är et af de fvåraſte plågor och som genom kråkmedel såkraft och fortaft hjelpes.

J. L. O.

Uti den af Hrr. DE LASSONNE och DE HORNE författade, i K. Med. Societeten i Paris d. 12 Sept. 1786 uplåſte och af Regeringen 1787 på tryckt utgifne *Underrättelſe huru Veneriſke ſmittan på Landsbygden bäſt må kunna utrotas*, är följande hufvud-medel upgifvit: Rc. Ligni Guajaci uncias 4. coqve c. aqva fl. I ½ libr. ad rem. libr. 1. col. adde Sacch. libr. I ½, clarif. ope alb. ovi inſpiſſa ad conſ. ſyrupi, et in vaſe terreo adde merc. ſubl. corr.

gr. 12. Häraf tages i morgonſtunden 1 matſked och för ſtarkare 2 ſkedar.

(Alg. Lit. Zeit. 1787. N. 193).

Anmärkning.

Detta ſätt kan vara vigt nog, ſamt torde dölja den beſvärliga ſmaken af Mercuren. Men en förſtändig Läkare kan ej behöfva binda ſig til en blind efterföljd af denna blandning. Hos oſs i Sverige ſkulle jag tilſtyrka Rob Juniperi, når den är af mogne bär väl gjord, at framför annat nyttjas til at involvera merc. corroſ. albus. Detta Mos har en ſynnerligen väl afpaſſad egenſkap at medverka vid primitiva veneriſka åkommors botande.

J. L. O.

Väderleken och gångbare Sjukdomar i Stockholm, Månaderne Januarius, Febr. och Martius 1787. (a)

Januarius.

1. Morg. 4 gr. v. Bar. 25,50, mulit, V. 3. Midd. 4 gr. v. B. 25,37, rågnade til afton.
2. Morg. 1 gr. v. B. 25,50. N. V. 3, klart. Midd. 1 gr. v. klart, B. 25,66, aft. Norrſken.
3. Morg.

(a) Är af förſeende glömd i näſt föregående Band, at i ſin ordning införas.

3. Morg. 1 ½ gr. k. B. 25,66, klart. Midd. Th. o. ſtrömoln, S.V. Bar. 25,56.
4. Morg. 1 gr. k. V. klart, Bar. 25,50. Midd. ½ gr. v. ſtrömoln, aft. ſnögade.
5. Morg. Th. o. V.N.V. 3. klart, B. 25,27, Midd. Th. o. B. 25,34. N.V. 3.
6. Morg. 6 ½ gr. k. N.N.V. 2. måſt klart, Bar. 25,64. Midd. 4 ½ gr. k. N. 3. ſtrömoln, Bar. 25,80.
7. Morg. 10 gr. k. halfmulit, Bar. 25,84. Midd. 5 ½ gr. k. Bar. 25,75. Norrſken om afton.
8. Morg. 1 gr. v. V. mulnade, Bar. 25,60. Midd. 3 gr. v. ſtrömoln, aft. Norrſken.
9. Morg ½ gr. k. V. ſtrömoln, Bar. 25,80. Midd. 1 ½ gr. v. ſtrömoln, V.
10. Morg. 4 ½ gr. k. klart, V. Bar. 25,80. Midd. 2 ½ gr. k. V. klart, Bar. 25,84.
11. Morg. 6 ½ gr. k. klart, V. Bar. 25 84. Midd. 4 gr. k. V. klart, Bar. 25,80. Norrſken om afton.
12. Morg. 3 gr. k. Ö. ſtrömoln, B. 25,92. Midd. 3 gr. k. klart, Bar. 26,00.
13. Morg. 7 gr. k. dimmigt, B. 25,95. Midd. 3 ½ gr. k. klart, afton Norrſken.
14. Morg. 6 gr. k. S.S.V. Bar. 25,67. halfmulit. Midd. 4 ½ gr. k. ſtrömoln, afton Norrſken.
15. Morg. 6 gr. k. dimma, B. 25,70. Midd. 5 gr. k. Ö. mulit, Bar. 25,76. aft. ſmå ſnö.

16. Morg.

16. Morg. 2 gr. k. mnlit, B. 25,80. Mldd. 2 gr. k. S. mulit.
17. Morg. 3 gr. k. mulit, B. 25,77. Midd. 1 ½ gr. k. mulit, Bar. 25,76,
18. Morg. 3 gr. k. mulit, B. 25,74. Midd. 1 ½ gr. k. mulit, Bar. 25,59.
19. Morg. 5 gr. k. mulit, B. 25,57. Midd. Th. o. mulit, V. B. 25,48. e. m. ſnögade.
20. Morg. Th. o. V. mulit, B. 25,08. Midd. ½ gr. v. klart.
21. Morg. 2 ½ gr. k. N.V. ſtrömoln, Bar. 25,08. Midd. 2 gr. k. klart.
22. Morg. 8 gr. k. N.V. halfklart, B. 25,31. Midd. 4 ½ gr. k. N.N.V. ſtrömoln, B. 25,42.
23. Morg. 7 gr. k. S.S.V. mulit, B. 25,36. Midd. 2 ½ gr. k. mulit, Bar. 25,16.
24. Morg. 2 gr. k. V.N.V. klart, B. 25,06. Midd. 2 gr. k. N.V. Bar. 25,20. afton Norrſken.
25. Morg. 5 ½ gr. k. N.N.V. klart, Bar. 25,69. Midd. 2 ½ gr. k. klart, B. 25,82. afton Norrſken.
26. Morg. 9 gr. k. dimma, B. 25,99. Midd. 5 gr. k. klart, Bar. 26,04.
27. Morg. 11 ½ gr. k. ſtark dimma, B. 26,04. Midd. 4 gr. k. dimma, Bar. 26,07.
28. Morg. 5 gr. k. halfklart, B. 26,04. Midd. 1 ½ gr. k. O. Bar. 26,10. klart.
29. Morg. 5 gr. k. O.S.O. klart, B. 26,10. Midd. 1 ½ gr. k. S.S.O. klart, B. 26,06.

30. Morg.

30. Morg. ½ gr. k. mulit, snögade, B. 25,77. Midd. 1 gr. v. S.V.
31. Morg. 4 gr. v. mulit, V. Bar. 25,58. Midd. 4 gr. v. mulit, V. Bar. 25,63.

Februarius.

1. Morg. 4½ gr. v. mulit, V. Bar. 25,44. Midd. 5½ gr. v. mulit, V. Bar. 25,50.
2. Morg. ½ gr. v. strömoln, V.N.V. Bar. 25,52. Midd. 4 gr. v. klarnade, N. V.
3. Morg. 3 gr. k. klart, V. Bar. 25,44. Midd. 1 gr. v. klart, V. B. 25,40. Norrsken om afton.
4. Morg. 1½ gr. k. dimma, Bar. 25,28. Midd. 1 gr. v. dimma, små snö e. m.
5. Morg. 2 gr. k. mulit, V. Bar. 25,26. Midd. 3 gr. k. halfmulit, N. 2. B. 25,36.
6. Morg. 6 gr. k. halfmulit, Bar. 25,55. Midd. 4 gr. k. halfmulit, Bar. 25,58. afton snö.
7. Morg. 7 gr. k. O. mulit, små snö, Bar. 25,59. Midd. 6 gr. k. mulit, O. 3. snögade hela dagen.
8. Morg. 6 gr. k. O.S.O. 3. snögade, B. 25,40. Midd. 6 gr. k. snögade inpå natten, 25,54.
9. Morg. 8 gr. k. strömoln, B. 25,45. Midd. 6 gr. k. klarnade, Bar. 25,50.
10. Morg. 2 gr. k. S. mulit, B. 25,35. småsnögade. Midd. 2 gr. v. mulit, B. 25,27.

11. Morg.

11. Morg. 1 gr. v. S. mulit, Bar. 25,08. Midd. 2 ½ gr. v. ſlaſk-ſnö hela dagen, Bar. 25,94.
12. Morg. Th. o. S.V. klarnade, B. 25,04. Midd. 3 ½ gr. v. halfklart, S. B. 25,07.
13. Morg. Th. o. dimma, B. 24,96. Midd. 1 gr. v. dimma, Bar. 24,95.
14. Morg. ½ gr. v. dimma, B. 24,98. Midd. 2 gr. v. S. dimma, Bar. 25,06. våt ſnö til afton.
15. Morg. 2 gr. v. mulit, B. 25,36. Midd. 2 gr. v. mulit, V. B. 25,46. aft. Norrſken.
16. Morg. 3 gr. v. S.S.V. rågn från natten, Bar. 25,27. Midd. 6 gr. v. ſtrömoln, V.S.V.
17. Morg. 1 gr. v. mulit, B. 24,95. ſnögade ifrån natten. Midd. 3 gr. v. mulit, V. aft. Norrſken.
18. Morg. 3 gr. v. mulit, S.V. Bar. 24,80. hade rågnat. Midd. 4 gr. v. B. 24,53. ſnöglopp e. m.
19. Morg. 2 gr. v. mulit, N.N.V. ſtorm. Bar. 24,90. Iſarne började bli oſäkra. Midd. 2 gr. v. Bar. 25,03.
20. Morg. 1 gr. k. N. klarnade, B. 25,27. Midd. 2 gr. v. ſtrömoln, N. B. 25,39.
21. Morg. 2 gr. k. N. mulit, Bar. 25,42. Midd. Th. o. ſtrömoln, Bar. 25,48. e. m. ſmå ſnö.
22. Morg. 4 gr. k. N. 3. mulit, B. 25,54. Midd.

Midd. 3 ½ gr. k. små snö, Bar. 25,61.
23. Morg. 5 gr. k. N. mulit, torr snö, B. 25,68. Midd. 5 gr. k. snö.
24. Morg. 8 ½ gr. k. N. små snö, B. 25,65. Midd. 4 ½ gr. k. strömoln, aft. Norrsken.
25. Morg. 5 gr. k. S. mulit, gallsnö, Bar. 25,50. Midd. 1 gr. k. S.S.V. små snö, Bar. 25,45.
26. Morg. 4 ½ gr. k. halfklart, Bar. 25,39. Midd. 1 gr. k. N. Bar. 25,52.
27. Morg. 3 gr. k. halfmulit, V. B. 25,54. Midd. 2 gr. v. strömoln, V. B. 25,43.
28. Morg. 2 gr. v. mulit, V. Bar. 25,40. Midd. 2 ½ gr. v. mulit, Bar. 25,34.

Martius.

1. Morg. Th. 0. N.V. små snö, B. 24,90. Midd. 4 gr. v. strömoln, Bar. 24,98.
2. Morg. 3 gr. v. rägn från natten, B. 24,77. S.S.V. Midd. 7 gr. v. mulit, B. 24,67. V.S.V. 3.
3. Morg. 4 gr. v. duggrägn, S.V. B. 24,53. Midd. 5 ½ gr. v. rägnade snöslask hela dagen.
4. Morg. 2 gr. k. halfmulit, Bar. 25,05. Midd. 2 gr. k. Bar. 25,14. N.O.
5. Morg. 10 gr. k. klart, B. 25,40. Midd. 8 gr. k. Bar. 25,63.
6. Morg. 7 ½ gr. k. dimma, B. 25,80. Midd. ½ gr. v. S. klart. Norrsken om afton.

7. Morg.

7. Morg. 2 ½ gr. k. O. S. O. klart, B. 25,66. Midd. 2 gr. v. halfklart, aft. Norrſken.
8. Morg. 1 gr. k. O. S. O. klart, B. 25,70. Midd. 1 gr. v. halfklart, S. S. O. 3. natten ſmå ſnö.
9. Morg. 1 gr. k. S. S. O. halfmulit, Bar. 25,80. Midd. 1 gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,84.
10. Morg. 2 ½ gr. k. S. O. 3. mulit, Bar. 25,75. Midd. 3 gr. k. ſnögade hela dagen.
11. Morg. 1 ½ gr. k. S. S. O. 2. ſnögade, B. 25,63. Midd. Th. 0. ſnögade til mot afton, Bar. 25,60.
12. Morg. 1 ½ gr. v. mulit, B. 25,70. Midd. 7 gr. v. ſtrömoln, B. 25,77. aft. Norrſken.
13. Morg. Th. 0. S. S. V. halfmulit, B. 25,86. Midd. 5 gr. v. S. V. 2. klart.
14. Morg. 5 gr. v. mulit, V. S. V. B. 25,78. Midd. 5 gr. v. mulit, V. Bar. 25,81.
15. Morg. 5 gr. v. halfmulit, S. V. 3. Bar. 25,55. Iſen på Riddareſjärden gick opp. Midd. 7 gr. v. ſtrömoln, V. 3. B. 25,47.
16. Morg. 1 gr. v. ſtrömoln, V. B. 25,17. Midd. 4 gr. v. ſtrömoln, V.
17. Morg. 1 gr. k. ſtrömoln, V. 3. B. 25,20. Midd. 1 ½ gr. v. ſmå ſnö, Bar. 29.
18. Morg. 5 gr. k. N. N. V. 2. klart. Midd. 1 gr. k. Bar. 25,51. törr ſnö e. m. aft. Norrſken.
19. Morg. 5 gr. k. N. N. V. 2. ſtrömoln. Midd. 1 gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,54.

20. Morg.

20. Morg. 2 gr. k. NNV. ſtrömoln, Bar. 25,69. Midd. 1 gr. v. N. 3. mulit, B. 25,76.
21. Morg. 4 gr. k. halfmulit, Bar. 25,91. Midd. 3 gr. v. ſtrömoln, aft. Norrſken.
22. morg. 2½ gr. k. halfmulit, Bar. 25,76. Midd. 5 gr. v. halfmulit, V. B. 25,67.
23. Morg. Th. o. mulit, Bar. 25,51. Midd. 5 gr. v. SSV. ſtrömoln, Bar. 25,47.
24. Morg. 1 gr. k. S. klart, B. 25,45. Midd. 3 gr. v. SSO. ſtrömoln, B. 25,33. aft. Norrſken.
25. Morg. 1 gr. k. SSO. halfklart, B. 25,65. Midd. 5 gr. v. S.
26. Morg. Th. o. halfmulit, Bar. 25,70. Midd. 5 gr. v. SV. ſtrömoln.
27. Morg. Th. o. SSV. ſtrömoln, B. 25,60. Midd. 5 gr. v. S. 3. mulit, B. 25,48.
28. Morg. Th. o. ſnögade, B. 25,20. SSO. Midd. 1 gr. v. ſnögade hela dagen.
29. Morg. Th. o. SO. mulit, B. 25,12. Midd. 3 gr. v. SSO. ſnöſlaſk, Bar. 25,03.
30. Morg. 1½ gr. v. SSV. 2. ſtrömoln, B. 24,86. Midd. 7 gr. v. mulit, VSV.
31. Morg. 1 gr. k. mulit, B. 25,15. Midd. Th. o. ſnögade, ONO. Bar. 25,12.

Sjukdomarne hafva varit ſparſamme. *Koppor* har hos barnen infunnit ſig, ſom ibland varit elake. Intermittente Febrar, Pleureſier och halsflusſer hafva åfven angripit flere; men

inga hårjande eller synnerligen dödande Farsoter.

Utdrag af et bref från Edinburg. (a)

Cullens system år hår det antagne, och all Pathologia humoralis blir utskrattad. Hans enda motståndare år D:r Brown, som anser *Svaghet* vara den allmänna sjukdoms-orsaken, men icke *Krampe*; uti det oinskränktaste nyttjande af Vin finner han en Universal Medicin. Han år så practisk bekännare af sit System, at man ofta finner honom om nätterne drucken på gatorne. — D:r Cullen år en vårdig åldersman, full af ungdoms-liflighet, af sålsynte egenskaper, och som ännu, öfver $\frac{1}{2}$ Seculum, håller förelåsningar; honom och Sal. D. Monro har Edinburgska Academien at tacka för sin upkomst. Nu år han betänkt på at sjelf utgifva sin Materia Medica. — Blacks stora förtjänst år tydlighet i föredragande och i Chemiske försök år han ojämnförlig. Ingen Professor i Europa har et förmånligare Auditorium ån Monro; han har minst 400 Åhörare, som hvardera gifva minst 3 Guinéer; han låser Anatomie, Physiologie, Chirurgie och Anatomia Comparata. — Home och Gregory hålla Chirurgiske förelåsnin-

(a) Jämför härmed beskrifningen om Edinburg i 7:de B, p. 187 och p. 377.

ningar, hvardera i 3 månader. — Ganſka få dö under Gregorys hand. — Man betalar 3 Guinéer för tilſtåndet at beſöka Sjukhuſet, och 3 för Cliniſka förelåsningarne. — Dageligen, mellan 12 och 1 beſöker Läkaren de ſjuka; för invärtes ſjukdomar åro 32 ſångar, öfver hvilka 2 gångor i veckan gifvas förelåsningar; de öfriga ſjuka ſkötas af 2 Läkare, Doctorerne Henric Cullen (Sonen) och Hamilton. *Vattuſot* och *Lungſot* åro de vanligaſte ſjukdomar. *Digitalis purpurea* och *Fowlers Tobak* hjelpa, i den förre, beklageligen icke altid. I den ſenare har nyligen Dr Smith, Läkare i Midleſex Hoſpital i London, berömt et nytt medel, ſom förenar alla fördelar, ſom en lång ſjöreſa oſtridigt åger, mot denna ſjukdom, och detta medel är: *Gungande.* Han ſöker beviſa at Skeppets jämna och ſtändiga ſkakande rörelſe är det hälſoſamma men icke ſjöluften, och det ſamma kan vinnas genom gungning. Hvar gång den ſjuke kom från gungan, voro pulsſlagen och feberhettan mindre, och uphoſtningen ömnigare. — Under gungning var hoſtan ſtilla. — Detta har han årfarit på 14 Patienter.

Embets Berättelſe af Pr. Med. Adjuncten D. Per Gust. Tengmalm.

Då ingen har ſtörre råttighet, at fordra redo för mina Medicinſka göromål än Kgl.

Collegium, upkommer hos mig en billig frugtan, at redan hafva drögt för länge med at gifva Kongl. Collegium vid handen hvad under de tvänne åren förelupit, sedan jag genom Kongl. Collegii ynnest här å orten feck Läkare tillyn.

Vid min ankomst til Eskilstuna i slutet af September 1785 var alt friskt i orten utom någon Rödsot, som sades gå här och där Sporadice.

Flussfeber viste sig i October nog allmänt, den var stundom förent med dolores Rheumatici vagi, stundom med Angina ferosa. Venæ sectiones gjorde godt gagn.

Mässlingen blef jag i October först något varse på Landet, men i November kom den in i Eskilstuna och geck där allmänt ända til Jul. Efter Nyåret sagtade den så af, at jag i Mars ej vidare hörde af den. Hos många var halsen ganska mycket angripen och hos dem var hosten antingen ingen eller ock ganska dräglig. De flåste, som ej blefvo rätt skötte, fingo efteråt et enviss utslag, bölder, rinnande ögon eller en lång och besvärlig hosta. Jag hade det nöjet, at se alla dem jag vårdade, befriade från detta onda. Där återlåtningar ägde rum, försummades de aldrig, åfven under sjelfva utslaget, och det med önskad vårkan. I början af sjukdomen gaf jag lindriga bröstmedel, som sedan, alt som den i häftighet aftog, acuerades med

Ker-

Kermes eller Tartarus Antimonialis. Efterät gjorde affôringar och perſpirantia reſten.

1786.

Vid ſlutet af Januarii månad och i Februarii gingo Pleureſier och Peripneumonier, men då kölden i Mars gaf efter blefvo Fluſsfebrar, Remittentes Catarrhales och Fråſſor, ſom förut ej hördts af, allmännare. De remitterande togo i ſynnerhet til och ändrade ſin natur från Phlogiſtiſk til bilieuſe och blefvo ſluteligen nog rötaktiga. Det var förſt i början af April månad en ſådan Rötfeber med fläckar viſte ſig i Eſkilstuna. Om jag undantager 6 a 8 ſtycken, ſom då hade Petechiæ, blef jag ſedan ej varſe fläckar hos någon, ehuru ſymptomerna för öfrigit voro nog brydſamma. Den tycktes längre fram på Våren gå öfver til lenta nervoſa. De ſjuke begynte ſnart at yra och voro länge efterät hufvudſvage til deſs de fådt fullkomliga krafter. Ingen märkelig Criſis ſkedde, utan efter 3 a 4 veckor geck den per deliteſcentiam öfver. Sedan den få fortfarit til Junii, minſkades väl häftigheten, men den afſtadnade ej förr än vid medium af Julii månad. Hos dem, ſom febern begynte med ſigna phlogiſtica, dolores rheumatici, fullare puls, men renare tunga var den ej ſå ihångſen, faſt lika häftig. Åderlåtningar undvek jag ſorgfälligt, om ej in ſtatu phlogiſtico. Ej eller voro ſtarka eva-

cuantia tjänliga. Där tungan var oren, pulſus debilis och vires langveſcentes gjorde et emeticum godt gagn, och ſedan Salia digeſtiva acuerade med Tartarus Antimonialis. tilflygten var altid Kina, Vinoſa och Opiater mot aftnarna.

Ingen dog, utom en Kling-ſmed i Friſtaden, ſom på egit bevåg, under min frånvaro, och ſedan ſjukdomen anſenligt tiltagit, låt öpna ådren. Pulſen föll dårefter ſå ſtarkt, at han blef knapt märkelig, hvarken Veſicatorier, Sinapismer, Kina, Vinoſa, Muſchus eller Camphert kunde upreta de aftynade lifskrafterna, utan han dog på 3:dje dygnet efter åderlåtningen.

I Junii månad geck en Febris Eryſipelatoſa, ſom var håftig i ſitt anfall, men varade ej länge.

I Auguſti begynte bilieuſa Diarrhéer viſa ſig, i ſynnerhet i Husby Socken, där de nåſtan gingo Epidemice, men ingen blod viſte ſig. I September geck dock Rödſoten litet hår och dår. Efter et Emeticum, ſamt et Laxans Rhabarbarinum gjorde Olja och Åttika reſten. Det öfriga af året var ganſka friſkt.

1787.

Straxt efter Trettonde-dagen viſte ſig en Rheumatiſk Feber, ſom jag ej vet om den icke ſnarare bör få namn af *Dyſenteria Rheumatica* emedan den nog liknade SAUVAGES

Dy-

Dyſenteria intermittens eller Werlhofs *Dyſenteria febricoſa.* Den anföll endaſt barn och ſenſibla Fruntimmer. Febern begynte med en ovanlig håftighet; de ſjuke klagade öfver en oliderlig vårk i hela kroppen, yrade ſtraxt och de låttrörda fingo ſpasmer och Convulſiviſka ryckningar. Då febern efter et dygn remitterade, ſagtade ſig väl den oliderliga vårken och yrſlen, men en håftig Diarrhée med tenesmer och tormina inſtålte ſig, ſom ſlutade exacerbation. Andra dagen eftermiddagen ökade ſig febern igen. Den håftiga vårken i kroppen hade väl lagt ſig, men krampagtigheter i magen, ångſlan, trångbröſtighet och Colique-plågor voro oſkiljaktige följeſlagare, tils febern mot morgonen ſagtade ſig, då Dyſenteri med ymnogt blodiga Sedes inſtålte ſig, hvarefter midt på dagen följde några timmars liſa. Sådan var Typus morbi ända igenom, dock med den ſkillnad, at plågorna vid hvarje feber-accés tycktes minſkas. Ingen märkelig Criſis blef jag varſe. Blodig afgång varade hos några, ſedan febern uphördt, men gaf ſig ſnart. Venæ Sectioner hade hos få rum och utråttade föga eller intet. Veſicatorier i förſta början ſtillade dolores rheumatici. Lenia Rhabarbarina, Mixt. Sal:, Emulſioner, gofvos, och mot aftnarna Opiater, men utråttade föga. Båttre vårkan tycktes Pulvis Ipec: Thebaicus göra, och utan på magen Empl. Stomachale Londin. Efteråt

ſedan Dyſenterien til det måſta lagt ſig, gafs Rhabarber och Caſcarill.

Mars månad var ovanligt blid och vacker, men April geck in med mycken kyla, ſnö och hagel. Fluſsfebrar begynte nu at viſa ſig. Förr ån nu hade ej Fråſſor hörts utaf, men de voro rått dråglige. Den förledit år ſå mycket graſſerande Remittenta Febern, har Gudi lof i år uphördt. Med blidare väderlek uphörde ſnart deſſe febrar, men några dagars kyla i medio Maji med kall Nordan-blåſt upretade ſå mycket Pleureſier, Peripneumonier och andra bröſt-ſjukdomar, at näſtan hvarannan menniſka var antaſtad af någon bröſt-pläga. Det öfriga af Sommaren har varit ovanligt friſkt, åfven, ſom Höſten, om man undantager i Julii då Eryſipelas geck ſom en farſot både på barn och gammalt folk. Angrep anſigtet på en del och ſlog blåddror på andra.

Bland mindre allmänt förekommande ſjukdomar, torde följande Caſus få ſitt rum.

En Fru nåra 60 år hade utom hæmorrhoidaliſka och hyſteriſka krämpor haft tåmelig god hälſa. Förledne Vår hade hon gjordt et ſvårt fall och därefter kändt likſom et häftande öfver Os Pubis. Längre in på Sommaren begynte urin at utan vidare ſvårighet gå i ömnoghet tidt och ofta. Några veckor därefter blef den blandad med blodlefrar, men periodice, och vid hvarje blodgång hade

de hon ſtarka riſtningar, ſom uphörde med denſamma. I början hade hon långre mellanſkåf, men ſedan blef vårken nåftan beſtändig. Hon klagade öfver brånningar likſom af et eldkol i blåſan åt högra ſidan. Urin blef vahrblandad och ſtinkande, geck tått och ofta med mycken ſmårta. Plågorna i blåſan upretade flere Nerv-attaqver, i ſynnerhet hyſteriſka qvåfningar, hvarigenom den ſjuke kunde ligga flere timmar utan ſansning ſom död. Matluſten geck ſmåningom förlorad. Magen blef ſå retlig, at hvad ſom hålſt njöts, kaſtades genaſt up igen. Törſten var odråglig och kunde ſluteligen ej ſtillas med annat, ån litet Zeltzer-vatten, ſom var det enda hon feck behålla. En hectiſk feber med tilſtötande gangræne i blåſan gjorde ånteligen ſlut på hennes elände. Vid Obduction efter döden fants: Blåſan ſtor och utſpånd til ſtorlek åf et barnhufvud. Den var inuti upfyld af en högſt ſtinkande och purulent matiere iſpåckad med hvita oſtlika ſammangyttringar. Fundus veſicæ var gangrænerad och de närmaſt kringliggande ſmå-tarmarne mycket updrefne och blodſprångde. På högra ſidan af blåſan fants vid inſertion af Urethren en Scirre af et dufåggs ſtorlek. De öfriga innanmåten voro i friſkt tilſtånd. Magen aldeles felfri, endaſt tingerad af litet galla och mycket hopdragen. Tarmarna voro ſå hopdragne at man knappaſt kunde införa en gås-penna. Colon

var ej ſtort vidare. Sjukdomens nära likhet med Sten-plågor, gjorde at en gammal förfaren Läkare däremot förordnade tjänliga medel, ſom Pulvis Foliorum Uvæ Urſi och Pilulæ Saponaceæ. Symtomernas likhet med Blåſeſtens förledde ock mig i början, ehuru några anledningar voro at tvifla, ſåſom at den ſjuka aldrig haft njurſten, aldrig grus gådt bort med urin, det ondas haſtiga tilväxt och ſluteligen plågornas fortfarande utan remiſſion. Jag lät henne då nyttja det af Hr. D:r Afzelius omtalte Engelſka lithontripticum; Alkaliſk Lut måttad med Luft-ſyra, ſom i början tycktes göra någon lindring och liſa, men ſluteligen ingen. Då plågorna blefvo odrägliga, var hennes enda tilflygt Tinctura Thebaica, ſom vid Colique-ſpänningar förſattes med Spir. Æther. Vitriolatus.

Garfvaren Trast i Eſkilstuna blef om Våren 1785 anſatt af en Rheumatiſk vårk i ena låret, ſom i Auguſti i haſt förvandlades til en rigtig Iſchias och anſatte bågge höfterna, hvarefter Mannen lades til ſångs med oliderlig vårk. Herr D:r Santeson, min Företrädare, hade ingen möda oſpard, at qväfva detta onda i ſin början, men förgåfves. Vid min ankomſt i ſlutet af September hade det onda ſå tagit öfverhanden, at Mannen låg i en beſtändig pina, hade ingen ro hvarken natt eller dag, utan deſs ſkri hördes långt ut på gatan. Hela nedra delen var förla-

lamad, knån hopdragne, lår och ben aftynade och beſtodo, ſom man plågar ſåga, endaſt af ben och ſkinn. Sedan alt hvad konſten ger vid handen, förut frugtlöſt var förſökt, återſtod ej mycket för mig at göra. Anodyna och Opiater förmådde ej en gång på något ſått ſtilla vårken, och trodde jag mig hafva ſkål, at förklara det onda för obotligt och under tålamod öfverlåmna alt åt naturens åtgård. I ofvanbeſkrefne elände låg Mannen til förleden Vår, då han på någons inrådan förſökte bad af Getpors (Ledum paluſtre) och Höfrö. Efter förſta badet begynte vårken ſagta ſig och efter flere repeterade förgeck den aldeles och låmnade blott en dofnad qvar och ömhet. Matluſten ökte ſig, och med den krafterna i den mån, at han ſedan kunde föras ut til en nåra Staden belågen Hållo-Brunn, hvars vatten han med mycken framgång druckit. Han är nu ſå reſtituerad, at han kan hjelpa ſig ſjelf ur ſängen och med kryckor gå ut åt golfvet. Har återfådt matluſten och med den friſkare färg. De aftrånade nedre delarna hafva åfven blifvit köttfullare, faſt knåna ånnu åro något ſtyfva.

Cruſta lactea är här å orten nog allmån på barn och rått envis. Viola Tricolor, i ſynnerhet fårſk, har viſt god vårkan. Viola Bicolor, eller den hvita varieteten, är mycket ſvagare.

Ve-

Veneriſka ſmittan år intet ſällſynt, men Allmogens blygd och förbehållſamhet gör, at man ſällan i tid kan upptäcka den.

Caſus Medico-Legalis hafva 5 ſårſkilte förefallit, af hvilka en Soldat med blotta förladdningen ſköt ihjäl ſig. Skottet geck in emellan 5 - 6:te coſta och öpnade främre hjertkammaren.

Jag hade nyſs tilfälle at tala om *Eſkilstuna Hälſo-Brunn*. Den år belägen ½ mil ifrån Staden under Hellby Bys ägor i et kårr nedanför en ſtor Ås. Vatnet år ganſka klart, håller mycken hepatiſk Luft, men föga lös Luft-ſyra. Lackmus-papperet rådnade ej däraf, men Kalkvatten tilſlagit grumlades litet. Järn uplöſt i Luft-ſyra håller det til den grad, at några droppar Tinctura gallarum drupit i et glas vatten genaſt gör vatnet violette. Gnides glaſet med Pulvis Gallarum och ſedan utblåſes, ſamt vatnet ihålles blir det förſt blått och ſedan violette. Med Blodlut blir det blackt, ſtötande i ljusblått. Kalkfritt år det aldeles, ty några Cryſtaller Socker-ſyra, ſläpte i glaſet, löſtes utan minſta grummel. Vatnets öfriga renhet inhämtas af följande reagentia:

Alkali Veget. Acetatum gjorde ingen ändring. Likaſå:

Terra Ponderoſa Salita.

Argentum Nitratum grumlades obetydligt, förrådde ſåledes ganſka litet Kokſalt.

Mercurius Subl. corroſivus ingen förändring.

Plum-

Plumbum acetatum likaledes.

Alumen en klar Cryſtal ſolverades långſamt och ſatte et litet moln ofvanföre.

Temperaturen var 6 gr. öfver o. på Thermometren.

Rennilen, ſom går från Kållan, ſåtter mycken ochra och deſs kanter prydas af Cardamine amara och den tåcka Circæa alpina.

Gråsmaſken har både i år och i ſjol på viſſa ſtållen gjordt mycken ſkada. Förledit år led Björken mycket af maſk, i år Eken och Frugttrån.

Ödmjuk Beråttelſe om Pigan SIGRID GUMMESDOTTER *i Twings Fattigſtufva, ſom ifrån den 20 Junii til den 6 Auguſti hvarken åtit, druckit eller gjordt ſina naturliga Behof.*

Pigan SIGRID GUMMESDOTTER, 25 år gammal, född i Kohlshult i Twing Socken, har ſenare åren tjänt andra, men altid utmärkt för envis och egenſinnig, hvarföre hon innom et år kunnat hafva flere tjänſter.

I Sommar har hon haft ſin tjänſt i Nettraby Socken och By hos Hålften-Brukaren til Fortifications-Caſſeuren SJÖBERGS Egendom, hvareſt hon d. 16 Junii varit ſyſſloſatt med klådtvått och ſamma tid haft ſin rening, då Mat-

Matmodren och denna Piga, under klapningen i Nettraby Å, däri de båda ſtådt, kommit i någon ſlags träta eller ordkaſtning genom det den ſenare ej gjordt ſitt arbete, ſom vederbordt, då Matmodren, ſedan föreſtällning ej velat hjelpa, ſåges hafva gifvit henne några ſlag med klapptrådet, ſom uphitſat Pigans envisa humeur, at hon genaſt gådt däriſrån och lagt ſig affides i en Trågård, dår hon under bar himmel legat i 3 dygn utan at vetterligen få någon mat eller dryck; men år obſerverat at reningen vid detta tilfållet uphörde.

Enår nu, hvarken lock eller pock under deſſe 3:ne förenåmde dagar, kunde förmå henne upſtå til ſine vanlige ſysſlor eller at få ſig mat, reſolverade hennes Husbondefolk, at föra henne til Twings Fattigſtufva, ſom år något öfver 2 mil belågit ifrån Nettraby By, hvareſt Förſamlingens Kyrkoherde Hr. Magiſter WADMAN icke allenaſt tillåt henne emottagas, utan åfven befalte at afledne Amiralitets-Fåltſkåren TÅENBERGS 2:ne ſkåliga ålderſtegne Döttrar, med en annan ſjuklig Piga, hvilka af Förſamlingen hafva dår ſitt Nådebröd, under denna nåmde Pigas opasſlighet hafva et vakſamt öga öfver henne ſåſom trodd vara ſvag til ſina Sinnen, med förmaning at genaſt ifrån Präſtegården håmta hvad hon begår eller tilſåga om hon åſtundade tala med Präſten eller någon annan.

SIG-

Sigrid var vid ankomſten hit rödlått, fet och frodig, men ſkall ej talt mera ån några få ord den förſta dagen, hvarifrån hon ſedermera hvarken talat, åtit eller druckit eller haft de dageligen måſt vanlige beneficia naturæ af excreta, men väl då och då ſkjölgt munnen med litet kalt vatten ſom hon genaſt utſprutat ſamt då och då ömſom ſvettat kall och ömſom varm ſvett, i ſynnerhet om hufvudet och halſen, och några få gångor tillika öfver kroppens öfra del.

I början ſkall hon haft feber, men under alla mina beſök märktes ingen. Pulſen ſlog altid matt och långſamt, höjde ſig i ſynnerhet då man ville tvinga henne at öpna munnen eller då man mot hennes vilja reſte henne up ſittjande i ſin Bånk.

Som denna Piga lade ſig förſta dagen i ſin Bånk med något Hö uti, nemligen i blotta Lintyget, utan at vara vidare klädd eller hafva ſängkläder under eller på ſig, blef hon ſtåndigt liggande altid med hufvudet lutande utöfver Bånk-balken, för at med mera lätthet kunna ſpotta på golfvet och kråkas få ofta det påkom: Hon ligger eljeſt i en krokug ſtållning ihopdragen med tilbaka böjde fötter och ben och har altid hånderne knutne, dock kan hon når hon vil rätta ut alla leder, taga med hånderne och vånda ſig, men ville aldrig ſtå.

Jag

Jag och andre reſte henne ofta up, men hon lade ſig ſtraxt neder, vändes hon til väggen intog hon genaſt ſin förra ſtällning, öfverhölgdes hennes kropp med et Täcke eller Lakan ſparkade hon genaſt af ſig eller hjelpte det bort med handen. Bjöd man til gifva henne mat eller dricka, bet hon tänderne tilſammans och knep läpparne tilhopa och var omöjeligt at bryta up munnen, dock när man lämnade henne, ſpottade hon lika ſom af arghet. Hon hörer alt hvad ſom talas, ſom ſlutas däraf, at då någon bjuder henne vatten at ſkjölja munnen med, vinkar hon med ena handen. Halſen var ej ſvullen, ej heller någon annan deſs kroppsdel.

Herr Kyrkoherden med deſs Adjunct beſöka henne dageligen, ömſom, för at föreſtälla henne dårſkapen af ſin envishet. Ingen ting beveker henne at tala ehuru ömt eller hårdt man talar til henne.

Hennes kropp var nu utmårglad, magen kännes hård, fötter och ben åro merendels altid iskalla men den öfriga kroppen har jämn värma. I början af ſin ankomſt til Twing har hon haft ſvåra kråkningar och ſtundom fådt up något blod, ſamt då och då ſpottat blod faſt obetydligt; nu har hon ſtundom ſmå kråkningar, ſpottar mycket och får äfven up litet blod. Andedrägten är ſtinkande.

Jag ville gärna tro at med denna Piga är något hemligt bedrägerie, men jag har

ſjelf

ſjelf af egna medel hållit vakt öfver henne af olika perſoner ifrån den 2 til den 6 Auguſti. Jag har i deſſe dagar otaliga gångor, dag och natt beſökt henne och viſiterat deſs fångſtälle: Hr. Kyrkoherden ſäger ſig gjordt detſamma och förſäkrar mig at de gamle Jungfrurne TÅENBERG åro honom mera tilgifne än denna beſkrifna ſjuka Pigan, ſom de gärna önſkade vara dårifrån. Allmoſor hafva ifrån förſta början til denna ſjuka aldrig blifvit gifne och har hon ej heller någon ſlägt ſom ſynnerligen frågar efter henne.

Åderlåtning har hon haft för detta; med mycket bryderie har jag låtit ſätta henne i Kar-bad, ånteligen kommit ſå långt at hon tillåter Stol-piller, men vil ej gärna på Clyſtirer. Hvad utråttar man, där envisheten tagit öfverhanden?

JOH. LINDWALL.

Väderleken och gångbare Sjukdomar i Stockholm, Månaderne Julius, Auguſtus och September 1787. (a)

Julius.

1. Morg. 13 gr. v. klart, N. Bar. 25,68. Midd. 19 gr. v. ſtröm. B. 25,71. aft. rägn.

(a) För Månaderne April, Maji och Junius ſe B. 8. p. 367.

2. Morg. 15 ½ gr. v. ſtröm. B. 25,26. Midd. 20 gr. v. ſtröm. V. Bar. 25,72.
3. Morg. 15 gr. v. klart, VSV. B. 25,55. Midd. 18 ½ gr. v. rågn e. m. B. 25,43.
4. Morg. 10 gr. v. mulit, NNV. 2. Bar. 25,31. Midd. 17 gr. v. ſtrömoln, N. 3. rågn e. m.
5. Morg. 10 ½ gr. v. ſtröm. NNV. 3. Bar. 25,50. Midd. 15 gr. v. ſtröm. NNV. 2. rågn med hagel e. m.
6. Morg. 10 gr. v. halfmulit, Bar. 25,50. Midd. 19 gr. v. ſtröm. B. 25,49. rågn e. m. och natten.
7. Morg. 15 gr. v. mulit, SV. Bar. 25,30. Midd. 19 gr. v. mulit, rågnade e. m. och natten.
8. Morg. 16 gr. v. mulit, S. Bar. 25,25. Midd. 20 gr. v. ſtrömoln, V. B. 25,32.
9. Morg. 15 ½ gr. v. mulit, B. 25,36. Midd. 21 gr. v. ſtrömoln, S. e. m. rågn.
10. Morg. 16 gr. v. klart, SV. Bar. 25,41. Midd. 20 gr. v. ſtröm. SV. Bar. 25,50.
11. Morg. 12 ½ gr. v. halfmulit, Bar. 25,52. Midd. 18 ½ gr. v. klarnade, SO.
12. Morg. 13 gr. v. ſtröm. B. 25,41. Midd. 19 ½ gr. v. ſtröm. SO. Bar. 25,38.
13. Morg. 14 ½ gr. v. klart, SSO. B. 25,26. Midd. 19 gr. v. ſtröm. SSV.
14. Morg. 15 gr. v. ſmårågn, Bar. 25,27. Midd. 20 gr. v. ſtrömoln, SSO. Bar. 25,29.

15. Morg.

15. Morg. 13 gr. v. mulit, O. Bar. 25,35. Midd. 17 gr. v. mulit, NO. B. 25,33. ſtarkt rågn från kl. 4 hela natten til följande morgon.
16. Morg. 13 gr. v. ſmårågn, NV. 4. Bar. 25,20. Midd. 20 gr. v. rågn ſkoftals. Bar. 25,36. V. 2.
17. Morg. 16 gr. v. ſtrömoln, S. B. 25,41. Midd. 20 gr. v. ſtrömoln, V. 2. Bar. 25,47. rågn ſkåftals e. m.
18. Morg. 14 gr. v. halfmulit, Bar. 25,53. Midd. 17 gr. v. Bar. 25,38. rågn ſkåftals f. och e. m.
19. Morg. 13 ½ gr. v. klart, S. Bar. 25,33. Midd. 19 gr. v. ſtrömoln, S V. 2. Bar. 25,40.
20. Morg. 14 gr. v. klart, V. Bar. 25,43. Midd. 18 ½ gr. v. ſtröm. litet rågn mot afton.
21. Morg. 14 gr. v. ſtröm. V. Bar. 25,43. Midd. 19 ½ gr. v. ſtröm. V.
22. Morg. 14 ½ gr. v. klart, B. 25,35. Midd. 19 gr. v. ſtröm. O. 2. kl. 6 e. m. rågn inpå natten.
23. Morg. 14 gr. v. ſtrömoln, N. B. 25,28. Midd. 20 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,32.
24. Morg. 15 gr. v. mulit, B. 25,25. Midd. 20 gr. v. mulit, N N V.
25. Morg. 15 gr. v. mulit, NV. Bar. 25,08. Midd. 18 ½ gr. v. mulit, V. 3. B. 25,04.
26. Morg. 15 ½ gr. v. ſtrömoln, V S V. 3.

Bar. 25,04. Midd. 21 gr. v. ſtrömoln, SV. 3. rågn mot afton.

27. Morg. 14 gr. v. rågnade från natten, VSV. 2. B. 25,01. Midd. 16 ½ gr. v. rågnade hela dagen inpå natten.

28. Morg. 14 ½ gr. v. mulit, Bar. 25,25. Midd. 19 gr. v. ſtröm. Bar. 25,38.

29. Morg. 16 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,50. Midd. 20 gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,56.

30. Morg. 16 gr. v. halfmulit, Bar. 24,58. Midd. 20 gr. v. halfmulit, S.

31. Morg. 16 ½ gr. v. mulit, Bar. 25,44. Midd. 24 gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,48. rågn mot afton.

Auguſtus.

1. Morg. 16 gr. v. halfmulit, Bar. 25,46. Midd. 23 gr. v. klart, V. B. 25,50.

2. Morg. 17 ½ gr. v. klart, B. 25,60. Midd. 23 ½ gr. v. ſtrömoln, SSV. B. 25,57.

3. Morg. 14 gr. v. klart, V. 3. B. 25,61. Midd. 19 ½ gr. v. klart, V. 3. B. 25,65.

4. Morg. 13 ½ gr. v. ſtröm. V. Bar. 25,65. Midd. 19 ½ gr. v. ſtrömoln, V. rågnade e. m.

5. Morg. 10 gr. v. klart, B. 25,61. Midd. 17 gr. v. ſtrömoln, NV. Bar. 25,65.

6. Morg. 15 gr. v. klart, B. 25,61. Midd. 20 gr. v. halfmulit, S. 2. Bar. 25,56. rågn med åſka til natten.

7. Morg.

7. Morg. 15 ½ gr. v. mulit med ſkåftals rågn, S. Bar. 25,29. Midd. 15 ½ gr. v. ſtrömoln, NNV. Bar. 25,33.
8. Morg. 12 ½ gr. v. klart, B. 25,50. Midd. 18 gr. v. ſtrömoln, V. B. 25,54.
9. Morg. 12 gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,52. Midd. 18 ½ gr. v. ſtröm. V. B. 25,50.
10. Morg. 14 gr. v. klart, B. 25,47. Midd. 19 gr. v. ſtrömoln, NV. B. 25,54. aft. Norrſken.
11. Morg. 15 gr. v. mulit, SSO. B. 25,45. Midd. 18 ½ gr. v. mulit, B. 25,33. til natten rågn.
12. Morg. 14 ½ gr. v. mulit, SV. B. 25,28. Midd. 19 gr. v. ſtrömoln, V. B. 25,30. rågnſkåf f. och e. m.
13. Morg. 10 gr. v. mulit, B. 25,42. Midd. 12 gr. v. O. rågn från f. m. inpå natten.
14. Morg. 9 gr. v. rågn, NNV. 2. B. 25,10. Midd. 13 gr. v. rågnſkåf hela dagen, NNV. Bar. 25,24.
15. Morg. 8 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,30. Midd. 15 gr. v. ſtröm. NNV. B. 25,40.
16. Morg. 9 gr. v. dimma, B. 25,50. Midd. 16 ½ gr. v. klart, V. Bar. 25,59.
17. Morg. 11 gr. v. klart, B. 25,65. Midd. 17 gr. v. ſtrömoln, SO. Bar. 25,69.
18. Morg. 11 gr. v. ſtrömoln, O. B. 25,66. Midd. 15 ½ gr. v. O. ſtröm. B. 25,99.
19. Morg. 12 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,69. Midd. 15 ½ gr. v. halfmulit, Bar. 25,65. aft. rågn.

20. Morg. 13 gr. v. ſmått rågn, Bar. 25,47. Midd. 15 gr. v. rågnade hela dagen, Bar. 25,40.
21. Morg. 13 ½ gr v. rågn om natten och ſkåftals f. m. Bar. 25,30. SO. Midd. 13 ½ gr. v. Bar. 25,39.
22. Morg. 12 gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,36. Midd. 18 ½ gr. v. ſtröm. NV. B. 25,39.
23. Morg. 14 gr. v. mulit med rågn, S. B. 25,21. Midd. 17 gr. v. Bar. 25,01. S. rågn til afton.
24. Morg. 12 ½ gr. v. mulit, S. Bar. 24,90. Midd. 13 gr. v. rågnade hela dagen, V.
25. Morg. 10 gr. v. klart, B. 25,10. Midd. 16 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,18.
26. Morg. 12 gr. v. rågn, B. 25,22. Midd. 14 gr. v. mulit, Bar. 25,16.
27. Morg. 11 gr. v. mulit, B. 25,11. Midd. 15 ½ gr v. ſtrömoln, Bar. 25,24.
28. Morg. 13 ½ gr. v. rågnat om natten, B. 25,26. Midd. 17 gr. v. ſtröm. B. 25,33.
29. Morg. 11 gr. v. dimma, B. 25,42. Midd. 16 gr. v. halfmulit, Bar. 25,49.
30. Morg. 10 gr. v. dimma, B. 25,62. Midd. 17 ½ gr. v. B. 25,62. aft. rågnſtänkte.
31. Morg. 10 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,54. Midd. 14 gr. v. ſtröm. N. B. 25,61.

September.

1. Morg. 8 gr. v. klart, N. Bar. 25,67. Midd. 14 gr. v. ſtrömoln, NNV.

2. Morg.

2. Morg. 11 ½ gr. v. klart, Bar. 25,70. Midd. 17 gr. v. ſtröm. NV. B. 25,75.
3. Morg. 10 gr. v. ſtröm. NV. Bar. 25,74. Midd. 16 ½ gr. v. ſtröm. NNV. B. 25,79.
4. Morg. 9 gr. v. dimma, B. 25,89. Midd. 18 gr. v. ſtrömoln, VNV. Bar. 25,86.
5. Morg. 12 gr. v. ſtrömoln, VNV. Bar. 25,70. Midd. 16 gr. v. klart, NNV. Bar. 25,78.
6. Morg. 9 ½ gr. v. halfmulit, Bar. 25,81. Midd. 17 gr. v. ſtrömoln, S. B. 25,71. aft. rågn.
7. Morg. 8 ½ gr. v. halfmulit, N. 3. Bar. 25,55. Midd. 10 gr. v. ſtröm. N. 3. B, 25,76. aft. Norrſken.
8. Morg. 7 ½ gr. v. halfmulit, N. B. 25,65. Midd. 11 gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,71.
9. Morg. 6 ½ gr. v. dimma, B. 25,60. Midd. 10 ½ gr. v. ſtrömoln, rågnſtänkte, NO. Bar. 25,64.
10. Morg. 2 ½ gr. v. klart, froſt, B. 25,71. Midd. 12 ½ gr. v. ſtrömoln, B. 25,75.
11. Morg. 8 ½ gr. v. klart, B. 25,72. Midd. 16 gr. v. ſtrömoln, NO.
12. Morg. 8 gr. v. ſtröm. B. 25,70. Midd. 12 ½ gr. v. rågnſtänkte o. m. NO. Bar. 25,67.
13. Morg. 5 gr. v. klart, NNV. B. 25,65. Midd. 8 gr. v. rågnſkåf hela dagen.
14. Morg. 4 ½ gr. v. ſtröm. NNV. B. 25,63. Midd. 7 gr. v. rågnſkåf hela dagen, middagen hagel, NNV. 2.

15. Morg. 3 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,60. Midd. 10 gr. v. ſtröm. NNV. B. 25,54.
16. Morg. 3 gr. v. dimma, froſt, B. 25,41. Midd. 8 gr. v. klart, Bar. 25,38.
17. Morg. 6 gr. v. dimma, B. 25,32. Midd. 12 gr. v. ſtrömoln, SO. 2. B. 35,26.
18. Morg. 11 gr. v. mulit, rågn, SO. 3. B. 25,04. Midd. 13 gr. v. B. 25,10. SSO.
19. Morg. 11 gr. mulit, rågn, Bar. 25,17. Midd. 11 gr. v. rågn, O. Bar. 25,17.
20. Morg. 12 gr. v. rågn, O. 2. B. 25,13. Midd. 12 gr. v. rågn, OSO. B. 25,22.
21. Morg. 10 gr. v. dimma, Bar. 25,52. Midd. 15 gr. v. ſtrömoln, rågnſtänkte, Bar. 25,65.
22. Morg. 10 gr. v. dimma, rågn, B. 25,70. Midd. 14 gr. v. ſtröm. SSO. aft. rågn.
23. Morg. 13 gr. v. mulit, dimma, B. 25,50. Midd. 15 ½ v. mulit, S. Bar. 25,52.
24. Morg. 12 gr. v. klart, SV. Bar. 25,60. Midd. 14 gr. v. ſtröm. SV. B. 25,54.
25. Morg. 13 gr. v. halfmulit, SV. B. 25,55. Midd. 15 gr. v. SV. ſtrömoln.
26. Morg. 11 gr. v. halfmulit, Bar. 25,55. Midd. 15 gr. v. SV. rågn e. m. och natten.
27. Morg. 13 gr. v. mulit med rågnſkåf, SV. Bar. 25,24. Midd. 15 gr. v. SV. Bar. 25,19.
28. Morg. 13 gr. v. rågnade, Bar. 25,08. Midd. 12 gr. v. rågnſkåf, VNV.

29. Morg.

29. Morg. 5 gr. v. mulit, NNV. 2. B. 25,30. Midd. 7 gr. v. ſmårågn, Bar. 25,43.
30. Morg. 2 gr. v. klart, froſt, Bar. 25,52. Midd. 9 gr. v. aft. Norrſken, B. 25,60.

Sjukdomarne hafva varit: *Remitterande Febrar* hos åldre, dock ſparſamt; men *Koppor* hafva mera utſpridt ſig bland barn och voro hos fattigt folk dödande, förmodeligen af briſt på tilbörlig ſkötſel. För öfrigt hvarjehanda ſporadiſke åkommor, efter vanligheten; men aldeles ingen Epidemie.

Prof med Vatnet utur en Kålla vid Sjögatan nåra Älfven uti Umeå Stad, anſtält och til Högl. Kongl. Collegii Medici Bepröfvande inſändt den 15 Maji 1786 af DAN. ERIK NÆZÉN.

1. *Klarheten* var cryſtalliniſk.
   Reſultat: Tecken til *renhet* och at det *flyter genom ſand.*
2. Ägde *ingen märkelig färg.*
   Godt vatten.
3. Vid ſqvalpning upkommo en hop *Luftblåſor.*
   Luftſyra finnes nog.
4. *Lukten* var *ſubtil* och *ſvagt qvåfvande*; men ej rutten eller hepatiſk.

Luftſyra innehålles.

5. *Smaken* ſtötte något på *järnbläck* eller ſkrifbläck.

Håller *Järn*.

Som ingen Hydroſtatiſk vågbalk var til hands, kunde defs *Gravitas Specifica* ej utrönas; ej eller förſöktes *Temperaturen*.

6. *Källans läge* är på ſidan om Sjögatan i backen emot Ålfven; - - - alnar ofvanföre och - - - alnar lodrätt ifrån vattenytan; Källan *fryſer ej* om Vintren och *torkar ej ut* om Sommaren; Ifrån botten märkas 2:ne ådror, ſom gifva 60 kannor vatten i timman? och utloppet är beklädt med *mycken gulbrun ochra*.

7. Med *Lackmuspapper* ſkedde ingen ändring.

Håller ej Vitriolſyra; men kan dock hyſa ſvagare ſyror, ſåſom *Luftſyra*, hvilken af detta ſlags Reactions-papper ej röjes.

8. *Lackmus-Tincturen* til 3 dr. uti 1 uns vatten utgjorde ſtraxt Striæ och et præcipitat af en röd purpurfärg eller näſtan rödt, ſom efter flere timmar blef violett.

Mycken Luftſyra innehålles. — Förråder åfven Alkali.

9. *Fernbocks-papper* ändrades litet mörkare til ſin färg.

Håller något *Alkali*; om icke Soda?

10. *Gurkmeje-papper* ändrades ej.

Skulle annars marquera et tilrå-

ck-

keligit Alkali; men detta reagens kan ju umbåras?

11. *Blå Syrupus Violæ*, rectius *Aqvilegiæ*, som ej fermenteradt, föll straxt til botten och drog åt grönt. — Efter flera instilleringar drog det ån mera i grönt och til slut gråsgrönt. — Sedan det stådt i flera timmar blef det mörkt sjögrönt.

Visar både *Alkalier* och *Järn*; men är et umbärligt prof.

12. *Galläple Tinctur.* Föll straxt i mörktviolett och blef sluteligen innom en kort stund nåstan svart. Til slut helt svart.

Tecken at det såkert håller *Järn.*

13. *Blodlut* l. Alkali Phlogisticatum gaf straxt et blågrönt præcipitat. Skar sig och sjönk til botten som en stålblå öfost; dock höltes något af præcipitatet sig uppe i menstruum.

Såkert prof på *Järn.*

14. *Concentrerad Vitriol-Syra.* Bornerade litet utan fällning och höjde smaken ansenligt.

Visar at en portion antingen af *Alkali*, *Kalk* eller Magnesia är tillstådes, som då är solverad af *Luftsyra* eller Acidum Salis.

15. *Concentrerad Saltpeter-syra.* Straxt viste sig några Striæ; men förgingo. Effecten är mindre synbar af hvad det 14:de Resultatet innehåller. — Håller ej Terra ponderosa.

16. *Flufs-*

16. *Fluſsſpats-ſyra* gjorde ingen förändring.

17. *Sâcker-ſyra.* Här föreföll ingen grumling och cryſtallerne löſtes knapt up. Åndteligen blef et hvitt præcipitat.

Håller ganſka litet *Kalk;* men det hvita præcipitatet blef en calx saccharata; således innehåller detta vatten åfven *Calx aërata.*

18. *Sal Acetoſellæ* nedföll af ſin egen tyngd utan fällning; dock ſkedde litet därpå en grumling i menſtruum.

Effecten, at Kalk finnes, är mindre än med Acidum Sacchari.

19. *Sal Microcosmicus.* Af 4 gran ſkedde en upſtigning med blåddror. — Sluteligen vardt et hvitt præcipitat likſom ſtarfvor med en hinna på ytan af vatnet.

Viſar at *Kalk* finnes; men båttre fåger Sâcker-ſyra.

20. *Alkali fixum Minerale purum.* Häraf upſtego blåddror och färgade gulgrönt. Til ſlut blef præcipitatet gulaktigt.

Tecken at någon *Jordart* eller Metall, ſom då är *Järn* innehålles och det gulaktiga nederſlaget blir i luften.

21. *Alkali volatile Aëratum.* Skedde ſtraxt ingen ändring. — Sluteligen vardt et helt ringa gulaktigt præcipitat.

Viſar *Jordart* eller *Metall*, förmodeligen ſnaraſt *Järn.*

22. Med

22. Med *Kalkvatten* blef ſtraxt en tämmelig grumling utan fällning. Sedan et gulaktigt ſediment med en tjock fäll eller hinna ofvanpå vatnet h. e. Cremor Calcis.

Luftſyra finnes nog.

23. *Terra ponderoſa Salita.* Straxt ſyntes hvita ſtriæ med en grumling nedåt botten, utan märkelig fällning. — Slutteligen præcipiterades ganſka litet, ſom var Terra ponderoſa vitriolata.

Håller *Vitriol-ſyra*, fri eller *bunden*, förmodeligen i ſenare fallet. Detta är säkrare, än ſjelfva den ömtålige Succus Heliotropii.

24. *Alun.* En liten bit nedſläptes, på hvars öfre ſida helt litet ſlem ſyntes fäſtadt. En ſtund därefter blef en glänſande hinna ofvanpå.

Är et ſignum ambiguum antingen til *Alkalia* eller *Calx Aërata*, *Salita* och *Nitrata.*

25. *Alun-pulver.* Utan ändring. Til ſlut blef et gulaktigt ſlem på botten.

Sedimentet är *Lera.*

26. *Argentum Nitratum* gjorde ſtraxt en ſtark grumling, ſom ſänkte ſig nedåt med perlfärgade eller opal-lika ſtriæ. — Fällningen vardt til ſlut ſvart-violett.

Här finnes *Acidum Salis*; men *Kalk* och Magneſia förente med Luftſyra deturbera äfven

Fäll-

Fällningen gråner om något hepatiſkt år tilſtådes.

27. *Hydrargyrus Nitratus.* Igenom denna blef en ſtor fällning af mjölk-färgade ſtriæ. — På botten vardt til ſlut et gråhvitt eller något mörkt præcipitat.

Viſar *Sal Sodæ* och *Mucilaginoſa.* Detta år et kinkigt prof. Cfr. T. Bergmans Diſſ. de Analyſi Aqu. Frig. p. 27. 28.

28. Af 2 gran *Mercurius Sublimatus Corroſivus* ſkedde ſtraxt ingen ändring.

Skulle viſa Alkali Aëratum.

29. *Plumbum Acetatum* l. *Succharum Saturni* l. Blyſocker til 1 gran gjorde en ſtark fällning, ſå at præcipitatet intog hela botten på glaſet. — Sluteligen lågo på botten ſmå orediga hvita cryſtaller.

Marquerar *Acidum Salis* och hållre *Vitriol-ſyran.* Kan ock beteckna Sal Sodæ.

30. *Vitriolum Martis* l. Grön Vitriol. Häraf upgingo blåſor, och fick Solution ſin gulbruna Vitriol-färg. Til ſlut låg en gulbrun ochra med hinna ofvan.

Beviſar *Järn* och *Luftſyra* ſamt *Luft.*

31. *Sapo Venetus.* En ringa löddring ſkedde. Håller en *fri Syra* och et terreſtriſkt eller Metalliſkt *Medelſalt.*

32. *Al-*

32. *Alcohol Vini* gjorde ingen åndring. — Sluteligen blef et gulaktigt ſlem på botten. Viſar Sal Muriaticus och Sal Nitroſus.
33. *Acidum Boracis* blef utan förändring.
34. *Fint Chineſiſkt Thée.* Vatnet vardt häraf mörkt-violett. — Sedan aldeles ſvart. Teknar *Järnhaltigt.*
35. *Koppar-Vitriol* tingerade Vatnet blått.
36. Af *Solutio Vitrioli Cupri cum Alkali volatili Aërato* blef en yſtning.
37. *Alkali fixum vegetabile purum.*

Således befinnes detta Vatten *flyta genom ſand* (Exper. 1.), är *rent* (1), *godt* (2), *lättdruckit*, håller *mycket Luftſyra* (3. 4. 7. 8. 14. 15. 22. 26. 30. 31.), liknar i mycket andre Mineral-Kållor (6), har ej en fri *Vitriol-ſyra* (7) om icke *bunden* (23. 29)? hyſer *anſenligt Järn* (5. 11. 12. 13. 20. 21. 30. 34.), tecken til litet *Alkali Sodæ* (8. 9. 11. 14. 15. 24. 27. 28. 29. 31.), vittnar om *Kalk* l. Calx Aërata (14. 15. 17. 18. 19. 24. 26.); har ej Magnelia (14), Terra ponderoſa (15) och Acidum Arſenici; men dubieuſt om icke Acidum Salis? (14. 24. 26. 29. 32.) Intet hepatiſkt finnes (26), dock innehålles Mucilaginoſa (27) och *Luft* (30).

Detta rörer endaſt *Hvad* detta Vatten innehåller.

Vatnets nyttjande tjenar för ſenſible Frutimmer, ſom hafva klen puls och dälig matſmält-

ſmältning ſamt åro kalla och matta. Det ſtyrker hela kroppen, ökar puls och vårma, förtager ſyra, befordrar öpning, afſköljer ſlem och onyttiga våtſkor ſamt muntrar ſinnet. Följakteligen kan det paſſa för dem, ſom åro illa reglerade, hafva rosaktig hetta och våtſkor, benägenhet för kråkningar, mattighet, hjertklappning, ſkoftals feber-kånningar, åga lamhet, förſtråkningar, hafva mörk och gulaktig färg i anſigtet, för Moderpaſſion, Rheumatismer, Gikt och Utſlag, &c. men *det ſkadar* hafvande Qvinnor, Lungſiktige, dem ſom hafva elaka får och ſvulſter, &c. hvarom Läkaren före Vatnets bruk bör förut rådfrågas.

Obſervations on the Diſeaſes incident to Seamen, by GILB. BLANE, *M. D. London 1785. 502 p. 8:o.*

A. var Medicus 3 och ¼ år under Lord RODNEY på deſs Sjötåg 1780 - 83 och lämnar i denna Bok redo för ſin årfarenhet. Flottan beſtod mærendels af mer ån 20 Skepp. Chirurgi afgåfvo månatligen berättelſe om ſjukdomarne; han ſjelf beſökte Lazaretterne dageligen når Flottan låg i hamn. Af Diarrhée led manſkapet icke mera i nya ån i gamla Skepp. — På Fregatter var altid mindre ſjukt ån på Krigsſkepp. Så ſnart folk ſattes i land

land på Ön *St. Lucie* ökades sjukdomarne, som åter minskades sedan alla Destillationsinråttningar af Rum blefvo förstörde. — I *Ney-York* friskade folket af färsk föda och af det så kallade *Spruce-beer* (*a*). — Orcaner gjorde altid gagn för Lungsigtiga. — Skörbjugg upkom altid når folket länge varit i Sjön utan färsk mat, som åter minskades når folket i hamnarne teck utbyta salta maten för Socker. — Maltdrick och Sockersirap gjorde ingen utmärkt nytta. — Citroner åro bland Autiscorbutici de kraftigaste.

Potates med Åttika förtärde viste ock god vårkan emot skörbjug. — I Lazaretterne dogo de flåste af Diarhée, förorsakad af obotelige bulnader i stora tarmarne; desse voro smittande och angrep egenteligen dem som tilfriskat efter skörbjug. I Gibraltars Lazaret dogo de minst, neml. 1 af 10 — i de öfrige en af 6 a 7. — I allmånhet förhöll sig dödligheten på följande sått: Döde af hvarjehanda sjukdomar 3200. Skutne 648. Af Blessurer döde 500.

Sjukdomarne voro: allahanda Febrar, Utsot, Skörbjug och elaka oboteliga bulnader på benen; men Nerv-sjukdomar aldeles icke. Frisk luft, färsk mat, renlighet och snygghet och jämn kroppsrörelse år det förnämsta förvarings-medel. Bästa medlet at bibehålla friskt

(*a*) Beredt af färska Tallqvistar.

vatten på långa refor, år, at blanda Kalk dåri; dårigenom minskas ock Utsoten.

Skepps-febrar utmärkte sig genom en ganska stor kraftlöshet i muskel-rörelsen, et comatöst delirium, fläckar och en hetta som meddelar sig til dens hand som rör honom. Svettdrifvande och Affårande medel utgöra Curen. Genom en blandning af Antimonialia och Opium befordras svett och yrseln förgår; eller ock Opium med Campher, når darrningar och yrsel voro mycket envisa. Så snart Remissioner bli tydeliga gripes til China. — Vesicatorium på magen år ganska kraftigt til at fördela Inflammation. Intermittente Febrar, som af China ej botades, veko för Flores Zinci och hvit Vitriol. — Rödsot år i heta Climater ej synnerligen svår, efter affårande år nyttigast at befordra svetten och dårtil tiånar Ipec. i små dosis med Opium och Saltpetter. — Mundkrampe dödade många, ofta 3 a 4 veckor efter undfångne blessurer, ja sedan de redan voro läkte. Varma bader, omslag af Bly-Extract och Opium, eller Opium med Mercur, viste någon hjelp.

(Allg. Lit. Zeit. 1787 N. 202).

Clinical Observations on the use of Opium in Low Fevers, and in the Synochus,

chus; illuſtrated by Caſes. m. m. by MARTIN WALL. *Oxford 1786 8:o 73 p.*

Genom en myckenhet Rön har A. funnit at *med Opii bruk affigten* icke ſå egenteligen år Rötfebrens botande, utan at *minſka Pulſens ſnällhet och ſtärka deſs låghet, uphjelpa utdunſtningen och befordra en ſnar och tydelig Remiſſion, på det Febren genom China må kunna fördrifvas.* I Angina Gangrænoſa har Opium icke hulpit. Man måſte tilſe at ſtolgången hålles jämt öpen, ſom under Opii bruk gärna blir för trög. Opium kan ſåledes anſes ſom et ſtort medel, uti Nerv-febrar egenteligaſt; i Gallaktige Febrar år deſs nytta mera inſkränkt och fordrar Läkarens nogare tilſyn, at nyttjas jämte ſkickelige affårande.

(Allg. Lit. Zeit. 1787 N. 207).

Relation Abregé d'un Voyage à la Cime du Mont Blanc, en Aout 1787, par H. B. DE SAUSSURE *31 p. 8. Geneve.*

Denna bergshöjd, den högſta i Europa, var före Herr SAUSSURE endaſt 2 gångor af menniſkor beſtigen, förſt 1786 af JACOB BALMAT, en Vågviſare, och Hr. Doct. PACCARD från Chamouni, ſamt 2:dra gången i Junii d. å. med 2 andra Vågviſare och denſamme

Balmat, som dårföre nu århållit tilnamnet: Mont Blanc. Hr. Saussure blef af rågn hindrad då han 1786 förſökte ſamma reſa; Nu väntade han i 4 veckor i Chamouni, eller egenteligen i *Prieuré* på tjänlig väderlek; han hade med ſig 18 ledſagare och 1 dräng, för ſaker och Inſtrumenter, och d. 1 Auguſti börjades reſan; Authors Son blef qvar i Prieuré, och Herr Senebier i Geneve, at göra motſvarande obſervationer. Förſta dagen hann han 1779 ſamnar (Toiſes) högt, förſt öfver bergig och til en del bevåxt mark; andra dagen blef reſan farlig, man gick bara på Is och Snö, uti hvilka var ſtora ſprickor och hålor, ſom med lifsfara ſkulle öfverſtigas. Nattlägret upſlogs på andra ſtora ſnöfältet, 90 ſamnar högre ån Pic de Teneriffa; Barometern ſtod vid 17 tum $\frac{2}{3}\frac{0}{2}$ linea, alla, jämväl de gröffſte af följeſlagarne, kände olägenhet af den tunna luften: man var i högſta måttan trött af minſta rörelſe, hade olidelig törſt, och den upſmälte ſnön ville knapt läſka. A. geck ut ur Tältet midtpå natten och fant Himmelen ganſka ſvart, Månen och den upgående Jupiter glänſande ovanligen, och Snöns glans var ſå ſtark at man endaſt kunde ſe Stjårnorne af förſta ſtorleken tydeligen. Et ſnö-ras dånade ſtarkt och betåkte vågen andra dagen, men var redan ſå hårdt at de förutgående måſte med hvaſſa järn hugga ſig våg dårigenom. Til ſpetſen af Berget

get kommo de kl. 11 f. m. d. 3 Aug. Nu märktes tydeligen at mattheten ej kom af det långa upstigandet utan endaſt af den tunna luften, hvilken endaſt var nåſtan hälften ſå tjock ſom ner i dälden; alla hade Feber, appetiten var förlorad, men törſten ſå ſtark at folket ſtulo det uptinade vatnet och låto Vinet vara. Eld var ſvår at uptända. Kl. ½ 4 e. m. börjades nedreſan, ſom geck ſå fort at nattlågret togs 200 famnar lägre ned, dock på Snön, ån föregående natten. Isfältet var af Solen ſå förändrat, at det följande dag med ſtörſta möda kunde öfverfaras, dock kommo alla lyckligen middagstiden til *Prieuré*. Anſigtet och ögonen på Hr. SAUSSURE voro oſkadde, därigenom, at de varit betäckte med ſvart Flor, hvaremot andre ſom ej gjordt det, fådt ögonen nåſtan ſtarrblinde, hvilket ock hände Hr. BEAUSOY, ung Engländare, ſom 2 dagar efteråt beſteg *Mont Blanc*, hvars anſigtes hud och ögon anſenligen lidit.

Hr. SAUSSURES anmärkningar åro hufvudſakeligen följande: Spetſen af Berget är icke någon ſynnerlig rymd, utan en ſå ſmal rygg at ofta 2 menniſkor icke hafva rum bredevid hvarannan; alt är Snö och Is, och vid 60 a 70 famnar nedanföre viſa ſig förſt gråbergs-ſpetſar. Snön är med en hård Isſkorpa öfverdragen, men därunder är han lös; de högſta Bergs-ſpetſarne åro Granit, öſterut i Strata, men ſöderut Skörl och Hornſten;

Tecken til Åfkans åvårkan tycktes ock vara. Vid det andra Snöfältet fågs en Phalæna och litet lågre ned en Papilio Myrtillus; vid 1580 famnars högd växte *Silene Acaulis* rått vål och på alla klippor voro *Lichenes*, *fulphureus*, *rupeftris*, m. m. Tre fot nedan om högfta Bergfpetfen ftod Barometren 16 tum $\frac{14}{18}$ linea, då Hr. SENEBIER fant den i Geneve vid 27 tum $2\frac{1085}{1000}$; Thermometren vifte i fkuggen högft på Berget $2\frac{3}{10}$ grad under fryspuncten, men i Geneve $22\frac{6}{10}$ öfver. Således år Berget efter den formel Hr. Luc uppgifvit 2218 famnar öfver Herr SENEBIERS Mufæum, fom ligger 13 famnar öfver Genever-Sjön, men fåfom TREMBLEY menar 2285 famnar öfver famma Sjö; Herr SCHUKBURGS Trigonometer-måtning gaf 2257 famnar. — Electrometern gaf ringa tecken til pofitif Electricitet. En Thermometer, fom vid 27 tum Barom. högd, har 80 grader til kokpings-punct, vifte $60\frac{993}{1000}$ grader når vatnet ofvanpå *Mont Blanc* kokte. Himmelen var dår fom en ganfka mörk *Bleu Royal*. Kalkvatten feck en ganfka tunn hinna, emot hvad det får vid Hafvet. Pappers-rimfor fom doppades i Alkali cauflicum rykte ftraxt de togos up, men fedan de $1\frac{1}{4}$ time varit i luften och blifvit torre, brufade de håftigt. Således fluter Hr. SAUSSURE til nårvaro af *Aër Fixus* på *Mont Blanc*. Skuggan hade ingen färg. Hvarken fmak eller lukt voro förmin-

fka-

ſkade, men et Piſtolſkott gaf en dof knall. Pulſens haſtighet hade mycket tiltagit: De ſom i dålden hade i minuten 49, 60 a 72 ſlag, hade nu 98, 112 och 120 ſlag.

(Allg. Lit. Zeit. 1787 N. 126).

Embets-Berättelſe om den i Skåne 1787 inkomne dödande Halsſjukan.

Til följe af Kongl. Collegii befallning under d. 18:de hujus, får jag aldra ödmjukaſt hafva åran afgifva min berättelſe, om en enda Caſus mig förekommit, af Angina putrida. Patienten var framledne Kammarherren och Riddaren Högvålborne Hr. Baron BARNEKOW, ſom d. 27 Sept. mot aftonen från Örtofta Gård til Vitſkiöfle anlände, dagen efter eller d. 28, efterſkickades jag, och ſom min närvaro behöfts på annat ſtälle, kunde jag ej förr ån kl. 9 om aftonen hinna fram. Patienten, ſom låg til fångs, hade en haſtig och ſvag puls, tungan hvit, reſpirationen god och för öfrigit nog munter; På högra ſidan under Maxilla, var en Svulſt, ſom ömmade och tämmeligen ſtor, Glandula parotis och Maxillaris kändes härda och ömmande, hvilkas upſvållande, likſom grundat den öfriga Svulſten; då halſen beſågs inuti, befants högra mandelen och en del af velum palatinum

svullit, den förra krithvit och det andra mörkrödt; nu fick jag åfvenväl den underrättelse, at på en Gård, vid namn Pilshult, nära vid Helsingborg, hade en gangræneus Halssjuka yppats, hvaraf Fru Friherrinnan Sack, dess ena Dotter och en dess Moster dödt på ganska kort tid, hvilken sednare, såsom sjuk kommit til Örtofta och efter några dygn aflidit. Jag fant således påtageligen, at min Patient blifvit smittad och spådde mig föga framgång med dess botande, sedan sjukdomen hunnit utbryta til sådan grad; Bud til Staden efter Medicamenter var affärdat och återkom kl. 12 om natten; jag gaf, i tanka at purgera primæ viæ, et Emetico-Laxans af gr. 2 Tart. antim. 2 Scr. p. Rhei och Cryst. Tart. uti fördelte doser, hvarefter ingen vomitus följde, men väl 4 Sedes, härigenom tycktes krafterna liksom tiltaga och Patienten kunde gå, utan tilhjelp. Halsen gurglades med et Gargarisma Myrhatum, hvartil Mel Rosarum blandades, åfven med starkt Ros-spad hvartil litet Sal amm: lades; så gurgling, som sprutning af desse medel skedde ganska lindrigt; kring halsen lades några Species Resolventes uti tunnt linne insydde. Interne, gafs ena timman Sal fix. herbarum smält uti en god sked varmt vatten, hvartil en lika portion Succus Citri blandades och under upgåsningen intogs samt nedsköljdes med varm Grynsoppa; andra timman gafs et lagom öhl-

glas

glas ljumt Seltzer-vatten, hvarmed fortfors så d. 29 som 30 om dagarna, och åfven om nätterna, fast icke så ofta; Urinen gick fåljan och til ringa qvantitet, såg röd och Cruda ut, den hvita Crusta i halsen tog stundeligen til och gick ned åt svalget samt fram åt gommen likfom i 2:ne angler, in margine Crustæ mötte en mörk rodna, som skôt strålar fram åt och på sidorna, svulnaden drog sig ned under hakan och hängde lik en påse; deglutition skedde alt med mer och mer svårighet, at nästan ingen ting d. 30 om aftonen kunde fås ned; et Vesicatorium lades nu i nacken, som gjorde efter utseende någon lindring; nätterna passerades utan sårdeles sômn, och kunde Patienten för vända vid svalget ej ligga, utan satt några minuter då och då, samt geck dess emillan; Pulsen var lika, nemligen klen och snabb; mot morgonstunden, då jag såg Patienten, var vändan i halsen minskad, med små hosta och talade hest, utan at klaga ôfver bröstet; natten passerades utan sômn, pulsen lika men slog irregulaire slag, urinen sôga, af mörk couleur med hängande sky, tungan mera oren, den hvita skorpan i halsen dragit sig åfven til vänstra mandelen och sidan, hvareft svulst kändes utvärtes; nu kändes utur halsen en rutten och elak lukt, couleuren på hvita Crusta tycktes ej synas mera så ljus, utan grå, men ingen gangræn i svalget kunde uptäckas; d. 1

October förmiddagen gafs 1 ½ libra Decoctum Cort. Peruviani, dels för at reſiſtera putridum och dels för at öka krafterna, ſådant alt oaktadt tilkom en Reſpiratio ſtertoroſa ſom öktes alt mer och mer up på dagen, detta föranlåt mig på bröſtet lägga et veſicatorium och med Mandelmjölk gifva Kermes min. til et gran med Säcker, hvar half timma; härigenom el. kan hända af naturens egen drift, uphoſtades en tunn och ſkarp materia ſom åfven flöt ut genom näſan och likſom ſårade huden; några ſmå ſtycken af Cruſta Alba upkom åfven väl, men detta oaktadt blef Reſpirationen alt mer ſårlande och mödoſam, händer och fötter kalla, en klibbig ſvett utbröt och Patienten dog, utan någon yrſel kl. mot 7 d. 2:dra om morgonen. Detta är både hiſtoria morbi och min nyttjade Methodus Medendi, ſom jag aldraödmjukaſt får underkaſta Kongl. Collegii ſkärſkådande och omdöme.

Sedermera, har jag om denna putrida Hals-ſjuka icke hört det ringaſte och lårer efter hvad jag från annan ort fått veta, denna ſjukdom aldeles uphört. — Som Præſervativ, tilſtyrktes Ättike-blandat vatten at bruka pro portu ordinario. — Af denna min aldraödmjukaſte berättelſe, lårer Kongl. Collegium finna, at ingen Skarlakans-rodnad förmärkts på yttre huden och at ingen putrid lukt utur halſen kändes, förr ån efter flera

dygn,

dygn, hvarigenom ſjukdomen ſkiljer ſig från den gangræneuſa eller maligna Hals-ſjukan Auctorerne omnämna. De ſom dödt dår nedre hafva ej öfverlefvat 7:de dygnet, vires hafva varit til ſlut tämmeligen conſtante och ſubſultus tendinum endaſt tilkomne något för döden. Flere hafva kommit ſig dår nedre och ſåges, at H. Herr Baron och Majoren Sacks Hals-ſjuka genom böld, åfven ſom flera de dår i början nyttjat evacuantia, friſk luft och kalt vatten hafva öfvervunnit förſta kånningen til ſjukdomen. — De ſjukdomar ſom annars ſports til, hafva endaſt varit anginæ leviores med ömmande ſtyfhet i halſen ſom lått öfvervunnits. — Hela förflutna året, har inga, hvarken Epidemiſke eller Sporadiſke ſjukdomar förſports, men nu för en tid af 14:ton dagar, inkom raport, om Dragſjukans yppande uti Röke Socken, hvareſt 6 perſoner med döden afgådt, innan ſjukdomen hunnit til min kunſkap, ſedermera har jag från den orten ej hördt det ringaſte, til et bevis, at undfångne medel ſom voro Evacuantia, pul. af Valeriana och droppar af Spiritus C. C. Rectif. jåmte utförlig underråttelſe om bruket, hafva viſat god effect, åfven har jag uti min ſårſkilte Raport til Konungens Befallningshafvande gifvit vid handen angelågenheten af Sådens renande och torkande innan den nyttjas til föda, i ſynnerhet på den tracten dår ſjukdomen viſat ſig.

Det-

Detta år hvad jag ſom haſtigaſt til åtlydnad af höggunſtiga Befallningen kan hafva åran aldraödmjukaſt til vördſammaſte ſvar lämna med förſäkran, at aldrig underlåta vid yppande Epidemier upſända Raport.

Chriſtianſtad d. 25 October 1787.

C. Saur.

Utdrag af Bref til Hr. Arch. Bæck från Comminiſtern Forslin, dat. d. 25 November 1785.

- - - År 1783 några veckor efter min ankomſt til denna Förſamling, anmälte ſig en Bondehuſtru af mina åhörare, 37 år gammal, liten til växten, något rödbruſig, af et ſtilla och ömt ſinnelag, och anhölt om bot för den knöl hon hade ofvanpå halsgropen vid inciſura ſterni, hvilka delar genom denna knöl voro öfvertäckte.

Denna knöl eller Schirrus, ſom var af en medelmåttig knytnäfves ſtorlek, rörlig, ganſka hård, näſtan rund, något tilſnörpt vid baſis, med ojämn yta, ſmå gropar och flere ſynliga ådror ofvanpå, under den ſpända huden, anſåg jag för en Cancer genuinus. Den hade öfver 10 år varit tiltagande ifrån en Schirrus piſiformis til den ofvannämnda ſtorleken, och i början genom ſmå, men ſluteligen genom ſmärtſammare riſtningar och ilningar vid

vå-

våderſkiften förebådat ſtörre plågor; och ſom inga hårdnade körtlar på halſen, under hakan och armhålen eller andra nårgråntſande delar kåndes, hölts den för local.

I anſeende til deſs låge förekom deſs exſtirpation med Knifven mig ſåſom vådelig. På förſök gaf jag åt Huſtrun Empl. e Conio med anvisning huru hon ſkulle bruka det. Efter några veckor kom hon til mig för at viſa hvad vårkan det gjordt, då hon berått-tade at ſmårtan varit ſvårare ån förut; vid efterſeende fants ock Schirren vara inflammerad. Med en Lancette gjorde jag då en öpning dårpå och mårkte at den inra materia indurata & qvaſi compreſſa var omgifven af en hård bruſk. Efter ſkedd inciſion utrann endaſt tunnt eller ſereuſt blod, hvarefter dårpå flera dagar bruktes Ungv. Baſilic. med linneſkaf, betåckt med Empl. Conii.

Den ſanieuſa utflytningen continuerade, inflammation, gangræn och ſtanken tiltog. Nu gjorde jag inciſionen ſtörre, ſå mycket de förrberörde ådrorna kunde tillåta, och nyttjade i ſtållet för den nåmnde digeſtiv Salvan en blandning af Mel Svec. Pulv. Arſenici flavi och Acid. vitrioli tenue, til en ſyrups conſiſtence, ſom ſedermera bruktes 1 a gångor i dygnet, åfven in uti ſåret, ſå länge curen påſtod, och Empl. Citrin. utanpå öfver natten, men om dagarna nyſsfallen Stercus vaccarum, ſå varm den kunde fås, hvilken ſå

ofta

ofta ömfades ſom möjeligt var. Denna ohyggeliga Cataplasme trodde jag göra Huſtrun ſtor nytta både i anſeende til gangræn och den däraf härrörande ſtanken, ſom plågade henne mäſt och det ſå mycket mera ſom kållan därtil var nära och juſt under näſan.

Under continuerligt bruk af deſſa medel loſsnade och förtärdes den inneſlutna materien och utrann dels i klimpar, dels förvandlad til mörkaktig och ſtinkande ſanies, ofta nog blodblandad. Subſtantia cartilaginoſa förblef hård en längre tid, ſom dock ſmåningom bortfmältes til ſtörre delen, men en del blef qvar och vid helnandet formerade den ännu på ſtället befinteliga hårdheten af et halft Hönsäggs ſtorlek, hvilken kännes ſom en ojämn bruſk.

Curen var långſam, men lyckades Gudi loſ! ſå at Huſtrun alt ſedan varit friſk och fri för alla elaka påföljder. Hvad mig förekommer ſåſom beſynnerligt och anmärknings-värdt, är at ſamma ſtälle bulnade, efter en föregången inflammation, året därpå och helnade, utan at hon brukade några medel, hvarken in- eller utvärtes nyttjade, och det ſå at hårdheten blef lika til ſtorlek, figur och färg efter denna ſiſta helning, ſom efter den förſta 1783. Något efter ſedan denna bulning ſkedde och helnade, födde hon et friſkt Barn, ſom nu är på andra året och mår väl, åfven ſom det Barnet ſom hon gaf di, då hon ſök-

te

te bot hos mig, och hvilket såsom mer än års-gammalt blef afvandt, når Schirren gangrænerade, af fruktan at Barnet torde lida til sin hälsa. Dessutom har hon flera äldre Barn, som äro friska.

Helt nyligen har jag talt med Hustrun, och besåg den qvarblefna hårdheten; hon sade sig icke känna nu mera någon plåga däraf, men någon ömhet och otålighet vid starkare köld göra skillnaden emellan detta och andra ställen i kroppen.

Med berättelsen häraf har jag med flit dröjdt tils nu, på det jag måtte få emedlertid tilfälle at utröna huru min Patient skulle befinna sig efter Curen.

At jag icke misstagit mig på genus Morbi, tyckes äfven vårkan af Empl. Conii, jämförd med framl. Hr. Assessor Bjercheéns Inträd. Tal om Kräftskador &c. 1771 p. 9. not. (*), och curens lyckeliga utgång med den Arsenic-blandningen utvisa, utom hvad ofvanföre är anfördt.

Anledningen til bruket af Arsenic. flav. feck jag redan 1778 ifrån Lärda Tidn. där Hr. Stats-Råd. Rönnows upgift med få ord nämndes. Arsenicum (forsan album) utgör ock förmodeligen basin i Rytt. Frobergs upgifna medel emot Kräftan.

Anmärkning.

Factum kan väl icke nekas; men hela proceduren är ganska empirisk och Curen ofull-

fullbordad. En med rätta kallad Cancer genuinus eller sådan föregående Scirrhus, låter ingalunda handtera sig på detta sättet, utan at haftigt öfvervåldiga Läkarens försök och den Sjukas lif. Förmodeligen har svulsten varit af bättre art, med eller utan hölsa; kanske en Natta eller sådana, som finnas både i Qvinnobrösten och annorstädes i Fetthinnan: Här hade väl extirpation med Knifven, men hälst ligaturen, gådt fortare och säkrare; Så mycken hårdhet, som halft Hönsägg, hade icke qvarblifvit. Arsenici vårkan, är redan för mycket utrönt, at man därtil kan hafva något godt förtroende; tvärt om, borde äfven dess utvärtes bruk aldeles förbjudas, qvasi vitæ inimicissimum. Kanske händelsen kunde komma i Medicinska Journalen, icke med tillstyrkande af vidare fortsättande, i afseende til Cur-methoden, utan snarare, tvärt om.

Den 29 April 1786.

O. af Acrel.

Kongl. Vet. Acad. Nya Handlingar, 3:dje Qvartalet 1787.

P. 178. *Beskrifning på 3:ne Sköldpaddor, af* C. P. Thunberg.

Den första, *Testudo Japonica*, finnes uti Insjöar på Japon, något öfver 1 qvarter lång; på

på öfra sidan aldeles svart. Den andra, som i Spiritus Vini förvaras i Upsala Academiæ-Cabinet, kallas *T. Rostrata*, hvars snyte är mycket spetsigt och skölden hel, utan sammansättning af fjäll, som hos de andra; man vet ej hvar hon är hemma. Den tredje, en Land-Sköldpadda från Indien, utan at man närmare känner dess Fädernesland, kallas *T. Areolata*, för sina uphöjde besynnerliga rutor. Desse äro alle i Kopparstick aftagne.

P. 181. *Et nytt Genus af femtio nya Species Insecter, beskrefne af* Nils S. Svederus.

Genus kallar A. *Macrocephalus*, som omständeligen beskrifves, är af *Hemipteræ* och närmast slägt til *Cimices*; finnes i Georgien och Norra America.

Sedan förekomma de nya Species: Af Lucani 3 st., af Scarabei 7 st., af Cassidæ 2 st., af Curculiones 2 st., af Cerambyces 3 st., af Lepturæ 3 st., af Cucuji (Fabr.) 2 st., Elater en, Carabus en, Phalæna en, summa 25; af hvilka några äro i Koppar stuckne. De andre inkomma i nästa Qvartal.

P. 201. *Några Rön och Anmärkningar om Tjäderfoglen, så i dess vilda som tama tilstånd, af* Er. Gust. Adlerberg.

Tåla ej utdrag; och låra roa dem som hafva tilfälle at förröka denna vackra Skogsfogels tämande.

P. 209. *Anmärkningar om det i Carlscrona Stad befinteliga Vatten, samt hvilke Sjukdomar däraf synas leda sitt ursprung, af* A. Faxe.

Stadens läge på Holmar i Saltsjön medgifver ej andra Brunnar än med salt vatten eller samlat efter rågn, således i allmänhet elakt och ohälsosamt. Til Staden föres väl friskt vatten åt de förmögnare, men omkring $\frac{2}{3}$:delar af Invånarne kunna icke skaffa sig det.

Rötfebrar och Rödsot, som ofta visa sig, minskas tydeligen efter långt rågn och åro sällsynte i rågniga Somrar; då menige man få tilgång til bättre vatten. Skörbjugg, Frossa och Rheumatismer ån mera sällsynte når Rötfebern härskar, och tvärtom.

Och som årligen stora Commenderingar af Krono-Manskap arbeta vid Flottan, synes tydeligen huru angelägit och nyttigt det blir at Carlscrona genom tjänlig vattu-ledning får ömnig tilgång på friskt vatten.

P. 219. *Ondartade Svulster, observerade* 1786 *i Skåne på Oxar och Hästar, af* Arvid Henric Florman.

Under en stark Feber med gangräneran-de bölder dogo kreaturen, ibland innom $\frac{1}{2}$, 1, 2 a 3 dygn, och sällan dröjde det til det 11:te. Sjukdomen tycktes icke vara smittosam. Til Curen tjänte at bittida genom hank el-

eller ſkårning öpna bölden, fåtta den i flytning genom Spanſk Flug-pulver och at invårtes nyttja ſvettdrifvande medel. På en Oxe ſom dog innom 12 timar var bölden och glandula Parotis gangrænerade.

P. 226. *Om Norrſka Fjällryggens höjd öfver Hafvet, af* JOHAN TÖRNSTEN.

Under jämnförelſe och råttande af hvad i 1763 och 1766 årens Handlingar inför K. Academien blifvit upgifvit om Storſjöns i Jemtland höjd öfver Öſterſjön, forttar A. at vidare därifrån måta höjden af Fjället: *Åreſkutan*, ſom blir 2040 alnar högre än Storſjön, ſamt 2654 alnar högre än Öſterſjön; Fjället *Syltoppen* åter är hela 3326 Svenſka alnar högre än Hafsytan.

Öfver 1100 alnars höjd växer ingen Skog; däröfver åro fjällen nakne eller betäckte med Snö.

P. 235. *Berättelſe om Ormbett på en hafvande Huſtru och deſs vårkan på Foſtret, af* SAM. ÖDMAN.

En ung Huſtru, hafvande i 7:de månaden, blef d. 14 Aug. ſiſtl. Ormbiten i ena tåen; innom få ögonblick märkte hon foſtret oroas och falla i de häftigaſte Convulſioner, hvaraf det efter 3 a 4 minuter dödde. Sedan kände Modren ännu mera til giftets åvårkan, genom ſvår ångſlan, qvaf, yrſel, kall

ſvett, ömſom domning och ömſom en invårtes brand; hela huden ſvälde til otrolig vidd, anſigtet blef okånbart och läpparne hade tre tums tjocklek; hela kroppen ſvartnade. Emedlertid hade hon, ſom var enſam hemma i flere timmar, ingen annan tilgång på hjelp än at dricka ömnigt ſöt Mjölk; mot aftonen ſmordes Tobaksolja på ſåret, men ſom ingen lindring ſpordes gjorde Mannen inſkårningar i ſåret med en Rakknif, då en grumlig ſvart blod utflöt. En anſtåld åderlåtning gjorde mera lifa, ſom ock dårföre, vid plågornes återkomſt, förnyades. Då inſunno ſig barnvårkar, och det döda foſtret framföddes ſvart eller blyfärgat, ſamt i anſigtet lika ſvullit ſom Modren. Genom då upkomne afgångar började ſvullnaden hos Modren minſkas och färgen ljusna, dock förgingo hela 3 veckor innan huden återvant naturlig färg och Huſtrun kunde ſägas vara friſk.

P. 237. *Berättelſe om en brun färg af Bladlöfs*; *af* CLAS BJERKANDER.

Uti Auguſti månad har A. flere år funnit at *Solidago virgaurea* längs efter ſtjelken beklådas med bruna Bladlöfs, ſom kroſſade gifva en brun färg.

P. 238. *At fördrifva Mygg utur Rum om Sommaren*, *af* ERIC SEFSTRÖM.

Det ſker med rök af Campher, antingen up-

uptänd at brinna, eller ock hälft når den ſtrös på glödande järn eller kol.

Utdrag af et Bref från S. Ö - - n.

- - - Jag tror mig böra meddela et Phenomen, ſom i Maji år 1783 tildrog ſig på Vermdön uti Hemmeſtad By, och hvilket ej allenaſt år mycket ovanligt til ſin egenſkap, utan ock kunde tjena til uplysning och afböjande af vidſkepelig förklaring, om något dylikt mer ſkulle på någon annan ort inträffa.

En Bonde hemkom om aftonen helt ſent ſedan det öfriga husfolket redan gådt til fångs, och ſatte ſig framför ſpiſeln at vid ljuſet af en ſticka afklåda ſig och torka ſina våta kläder. Af en händelſe föll ſtickan til golfvet och i ſamma ögneblick antändes en ljusblå låga ſom i en haſt utbredde ſig öfver hela rummet, men endaſt höll ſig nära golfvet. Bonden föll naturligt vis uti någon häpenhet öfver denna ſällſamhet, men fattade dock mod, och ſåſom han föreſtälde ſig, at detta härrörde af något förborgadt håxeri, värmde han ſin Stålknif uti glödelden och ritade med honom åtſkillige kors uti den nämnde lys-elden. Men til hans ännu ſtörre beſtörtning framträngde i det ſamma et blodrödt flytande ämne genom alla golfſpringor, och det

med sådan häftighet, at droppar stänkte hela 6 qvarter högt på en i rummet stående Väfstol. En Qvinfolks-toffel blef til hälften uppfyld med samma blodlika materia. Husfolket upväcktes och förskräckelsen blef så allmän, at man rymde huset midt i natten. Husbondens fruktan var i synnerhet uprörd däraf at han, efter sin Theorie, den man hos en enfaldig Landman måste vara benägen at tilgifva, trodde sig med Knifven hafva vådeligen fårat, om icke rent utaf dödat, en Tomtegubbe. En Piga hade dock mera frimodighet, at, med ytterste fingret, föra en droppa af denna förmenta blod til sin tunga, och hon skall beråttat, at den kändes något sötaktig til smaken. Åtskillige rykten utbredde sig om detta jårtecken, som förmodeligen blifvit i ännu större mörker, samt af de fåste tänkande dragit uti tvifvel, däreft icke Församlingens Comminister, Hr. Elof Wåström sjelfmant reft til stället at underrätta sig om sammanhanget. Sedan han af de närvarande blifvit förfåkrad om händelsens vårklighet, den åfven de synbare lämningar intygade, lät han uptaga golfvet, och fann under den vanliga fyllningen et lager af en *röd ochra*, til hvilken sannolikt vatten, vid den varande kålans uplösning, efter en ström och af rika snöfall utmärkt vinter, trängt, som, genom någon hemlig vårkan blifvit satt uti gåsning, hvaraf detta Phenomen vidare hår-

rördt.

rördt. Han författade dårôfver en berättelfe fom blef uplåft för Förfamlingen til at ftilla de mångfaldiga rykten och ofta mindre förmånliga uttydningar, hvilke för de enfaldiga gingo i fvang, och ågaren, med defs folk, inflyttade i fina rum; dår de alt fedan bodt utan någon olägenhet.

Det fynes mig klart, at den nämnde lågan fom föregick, var en inflammabel luft, fom antändes af ftickan, famt at antändningen var en icke fkadelig tilfällighet.

Årstiden tillåt mig icke fjelf underfôka beſkaffenheten af denna ochra, emedan händelfen tildrog fig på en annan Ö. Denna berättelfe år emedlertid hâmtad fâ af perfoner, hvilke varit ögnevittnen, fom af bemälte Comminifters egen mundteliga förfâkran.

Det vore ônfkeligt, at Refp. Präſterfkapet, vid inträffande fällfyntare Phenomener i Naturen, underfôkte och meddelade dylike Cafus til de Litteraire Annaler, fom förvarade fâdane anteckningar åt framtiden; hâlft det kunde en gång vara môjeligt, at de, i famband med andra tilfälligheter, fpridde ljus åt viffa fördolda vårkningar.

Utdrag af Bref från Prov. Medicus i Malmöhus Lån D:r PER UNGE, *dat. d. 1 Nov. 1787. (a)*

- - - Herr Doctorns och Syndici skrifvelse af den 18:de sistledne October blef mig först i går på Widarp tillstäld och ehuru jag hvarken sedt eller vårdadt någon som haft den beryktade Hals-sjukan, så bör jag likväl ej förlumma, at så mycket jag kan efterkomma Kongl. Collegii Befallning. Sjukdomen yppapades ungefär för två månader sedan på Pilshult vid Helsingborg och vet jag ej med visshet, at den sträckt sig til flera än åtta personer, nemligen, Herr Majoren Baron SACK, dess Fru och Barn, dess Svärmoder Baronessan THOTT, Svägern en ung Baron THOTT, Morbrodern Kammarherren Baron BARNEKOW samt Mostern Baroneſſan KLINGSPORRE. De sex förstnämde hafva nyttjat Hr. Professor ROSENBLADS råd: de fyra tilfrisknat och två aflidit. Baroneſſan KLINGSPORRE, som reste sjuk från Pilshult, dog på 6:te dygnet under Hr. Professor BARFOTS, och Baron BARNEKOW, som ock nyligen varit på Pilshult, på 5:te dygnet under Hr. Doctor SAURS vård. Det berättas ock, at Tjänstfolket på Pilshult vid samma tid haft Hals-sjuka, men förmått gå uppe och förrätta sina sysslor samt ej nyttjat annat Läkemedel, än Fläder-saft mot nätterna.

(a) Se om samma händelse p. 55.

na. Om Proſten i Helſingborg, ſom beſökt de Sjuka, ockſå blifvit ſmittad, har man ej få ſåker underråttelſe.

Efter hvad jag af mångas och tilförliteligaſt af Profeſſor BARFOTS och Doctor SAURS berättelſe kunnat fatta, har ſjukdomen varit Cynanche Maligna Sauvageſii, år beſkrifven af många och förmodeligen båſt af J. JOHNSTONE, hvars utförliga Afhandling finnes i 5:te Bandet af *Samlung Auſerleſener Abhandlungen zum gebrauche praktiſcher Aerzte*, ſidan 340 och följande. En kortare Beſkrifning låſes i Svenſka Profeſſoren G. LEVISONS Bok om den Londonſke Medicinſke Praxi, öfverſatt af Gener. Chirurgus THEDEN, och förefaller mig beſynnerligt at LEVISON (ſidan 116) ſåger ſig ſkött många i Stockholm, då denna ſjukdom dår var Epidemiſk (*a*). Jag bör tillägga, at de ſjuka ej varit af ſårdeles ſtark conſtitution ſamt at Herrſkapet under påſtående byggnad varit uti en liten Flygel likaſom inpackade.

(*a*) Denne åfventyraren var i Stockholm endaſt nyttjad ſåſom Alchemiſt; och lårer i den practiquen ej haft lyckligare framgång ån i den practiſke Medicinen; ty det år en ſanning at Angina putrida hvarken under hans viſtande eller förut på 30 år, eller ſedermera, någonſin varit ſynlig, mindre Epidemiſk, i Stockholm.

J. L. ODHELIUS.

Utdrag af et Bref til Utgifvaren.

- - - Ehuru jag förutser at följande händelse icke kan tillkynda Läkares Vetenskap någon synnerlig nytta, tror jag mig dock böra meddela den, såsom et bevis af den våda de så kallade Arcana och häftigt vårkande medel medföra, fördeles då de ej, under en erfaren Läkares egen tilsyn, användas och lämpas efter omständigheter.

En Dalkarl, omkring 60 år gammal, til utseendet frisk och af en stark kroppsställning, insöll för några år sedan uti September månad i en Quartan, som förvärrades och satte honom utur stånd, både at fortsätta sitt arbete och begifva sig til sin hemort. En Jungfru från Stockholm meddelade honom då et medel, som blifvit henne skänkt af en Fru, såsom pålideligt, han nyttjade det med glädje, men blef så hårdt angripen, at han samma dygn fick en blodstörtning, som sedan fortfor flera dygn och satte honom utom alt lifshopp. I denne belägenhet besökte jag honom, dock icke såsom Läkare, utan såsom medlidande mot en främling, och fick den underrättelse at han nyttjat endast 7 droppar af en Tinctur, hvilken haft så häftiga följder. Den personen, som meddelat detta, berättade, at hon ej hade mera öfrigt af detta förråd; at dropparne liknade Printzens gula Droppar til färgen, samt at högsta satsen var hen-

ne

ne tilfagd skola bestå af 5 a 6 droppar, men at bemälte Dalkarl tiltrodt sig taga den 7:de hvilke dock ej utgjorde et halft Théskedblad. Hon tillade åfven, at de, som dem nyttjade, fingo stundom hela kroppen svullen, men at sådant icke var elakt tecken, utan afhalps med et Mos, som åfven åtföljde, och hvaraf en liten slats, af en års storlek, gjorde den fullkomligaste vårkan, hvaretter febern säkert uphörde. Hon nämnde ock en annan, som blifvit så hulpen.

Af den lilla dosis, samt Dalkarlens blodspottning, jämförd med hvad jag påminte mig hafva läst om Hr. Störks rön med Arseniken, misstänkte jag denna Tinctur vara därmed beslägtad, samt at det påföljande purgans var Elaterium eller Colocynthidis pulpa på något sätt tilredd, utan synnerlig förmildring. Jag torde dock däruti misstagit mig. Men i närvarande händelse voro följderne synbart skadelige.

Den sjukes blodspottning fortfor hela Höften och Vintren, at han uttärdes och knapt förmådde gå utur sängen. En förfärlig Andetäppa infann sig med hectisk Feber och nattsvett. Våren gaf dock någon lisa, at han orkade gå litet omkring, at söka födan af barmhertiga händers välgörande. Vid Midsommaren besökte han ock mig i detta ärende. Han hade då alla tecken af en til hög grad stigen Hectik. Vid hvart hundrade steg nöd-

nödgades han hvila, och det var honom omöjligt at tala något i fvite, utan at återhämta andedrågten. Kinderne voro högröda, at fine ådrors grenar kunde nåftan fkönjas, men för kroppen afmagrad, och lik en fkugge. Han fade fig då årna fig hem til fin ort, men trodde fig därtil från Stockholm behöfva två månader; och jag trodde detta hans upfåt omöjeligt at någonfin vårkftälla.

Följande Vår återkom han likväl helt friſk och munter, med fkåligt hull, och fortfatte hela Sommaren fitt vanliga diknings-arbete i en Moffa, dår han hela dagen gick våt til knås, utan at befvåras af minfta benägenhet til hofta eller annan bröftets krampa.

En få oväntad förändring fade han hafva blifvit, nåft Guds hjelp, åftadkommen genom et helt enfaldigt medel. Då han lämnade mig förra året och kom til Stockholm, hade han af en okånd, fom ömkade fig öfver hans medlidansvårda utfeende, på gatan blifvit tilfagd at koka Mjölk på Stenkol, famt dricka. Han hade krållat fig til hamnen dår Stenkol loffades, och fått några göpnar af de vanliga grofva Smedkolen dem han efter föreſkrift nyttjat, famt innom en vecka funnit andetåppan få lindrad, at han, förfedd med et litet förråd, gifvit fig på vågen åt Dalarna. Under refan hade han, på hvilofkållen, fått af barmhertighet någon Mjölk och däraf blifvit dageligen jämte rörelfen förbättrad och omfider aldeles friſk.

Jag

Jag är väl icke så okunnig, at jag föreställer mig, det en Lungsot, i fullkomlig höjd, kan botas med Stenkols-Decoct; men jag tviflar dock det någon Läkare vågat hoppas rådda denne Patient i det tilstånd jag honom betraktade. Jag skulle därföre önska, at om denna händelse, för hvilkens noggranhet jag borgar, finnes värd någon upmärksamhet, Herrar Utgifvare täcktes bifoga sitt utlåtande, om, i dylika fall, detta exempel, på Landsbygden kan med trygghet tagas til efterföljd; eller om några præcautioner äro nödige för enviſa complexioner. I närvarande Casus var icke böld (ulcus) utan får, och de oljaktige delar af Stenkolen synas hafva haft största delen i lyckliga utgången. Men hufvudsakeliga nyttan af denna anteckning vore, at en gång kunna förekomma desse Empiriske Medicamenter, som ofta blifva et gift, när de utan skönsamhet användas, och, såsom Historien förmåler om Surkålen, bota en Skräddare men döda en Skomakare.

Anmärkning.

Desse Droppar voro utan tvifvel Arsenicalske, och som under hemlighets-mantel länge blifvit nyttjade så väl i Sverige som utomlands. Den strängaste årfarenhet har dock förkastat dem. I Stockholm har Kongl. Collegium Medicum inför Protocollet dem afstyrkt, och man kan med skäl försäkra at de ingalunda äro pålitelige utan högst farliga, såsom jag genom flere försök på Kongl. Lazarettet det funnit.

Sten-

Stenkols-Mjölken torde hafva gagnat, både som föda och som styrkande den usle Patientens matsmältning, hålst hans lyckliga kropps-ställning, med litet underhjelpt, lätteligen var til rätta bragt; som dock ej torde så väl lyckas hos alla.

J. L. Odhelius.

Nyheter:

Med. Candidaten, Lazarets-Chirurgen och Medhjelparen hos Pr. Med. i Tavastehus Adolf Ericsson århöll d. 1 Aug. 1787 kallelse af Magistraten i Marstrand at vara Stads-Physicus dårstädes.

Kongl. Lif-Medicus Doct. Ernst v. Hejdenstam har d. 8 Sept. fådt Kongl. Maj:ts Nådiga afsked från dess Förste Lif-Medici Syssla, med bibehållande af Vice-Præsidis Embetet i Kongl. Collegium Medicum.

Chirurgus Daniel Rung (se om honom B. 6. p. 273, 281. B. 7. p. 305, 333, 400.) år d. 10 Sept. i Nåder antagen til Kongl. Maj:ts tjänstgörande Förste Lif-Chirurgus.

Öfver hela Riket åro år 1785 uti Lazaretterne vårdade 1035 fattige sjuke, och 55 flere år 1786, nemligen:

I Södertelge	Lazaret	-	-	110.
Nyköping	-	-	-	51.
Linköping	-	-	-	58.
Jönköping	-	-	-	55.
			Transport	264.

Wexiö

Transport	264.
Wexiö	91.
Calmar	91.
Chriſtianſtad	36.
Lund	—
Venersborg	27.
Borås	41.
Örebro	51.
Weſterås	31.
Upſala	58.
Gefle	31.
Fahlun	64.
Umeå	23.
Vaſa	54.
Tavaſtehus	64.
Åbo	100.
Wisby	54.
	1090.

Hårunder år icke Kgl. Lazarettet i Stockholm inbegripit. Önſkeligt vore, at årligen få veta huru många dö uti deſſe ſmå Sjukhus, och at ſåledes en jämnförelſe må kunna upråttas öfver denna ſlags dödlighet i Provincerne och Hufvudſtaden.

I anledning af Hof-Rådet v. Borns nya Amalgamations-Method år en *Bergsmanna-Societet* upkommen, ſom har til föremål at allmänneligen införa och nyttja denne och andra vigtiga uptåkter i Bergs-Vetenſkapen ſamt at utrota och förſtöra alt hittils brukeligt Hemlighets-kram. Til denna Societetens ſtad-

ſtadgande utvaldes om Sommaren 1786 uti *Glaſshytte* i Ungern 14 Directeurer, nemligen: För Preuſſen, H. Exc. Miniſtern von Heinitz; För Öſterrike, Hof-Rådet v. Born; För Sachſen, Bergs-Rådet von Charpentier; För Harz, Vice Bergs-Hauptman v. Trebra; För Sverige, Hr. Gyllenhahl; För Danmark, Hr. Brunnich; För Italien, Hr. Arduini; För Frankrike, Hr. Baron v. Dietrich; För England, Hr. Hawkins; För Norrige, Herr Henkel Sen.; För Spanien, Hr. Angulo; I Santa Fé, Hr. d'Elhyar Sen.; Uti Mexico, Hr. d'Elhyar Jun.; I Ryſsland, Hr. Pallas.

Deſſe välja och utnämna hvar i ſin Diſtrict *Heders-Ledamöter*, *Extraord. Ledamöter* af Lärde i allmänhet och *Ordentelige Ledamöter* af Lärde och Practiſke Bergsmän.

Alt hvad nyttigt år ſamlas och inſändes til Societeten ſom åtager ſig at göra det allmänt bekant. Direction år icke bunden til någon viſs ort. Nu för tiden ſändes alt til *Zellerfeld* vid Harz, hvareſt Bureaun och Caſſen år, och et Protocoll föres öfver alt ſom inſkickas och utgifves. (Allg. Lit. Zeit. 1787 N. 190).

Banco-Medicus Doctor Isac Nils Palmér dog d. 26 Oct. af hæmorr. Colik mycket haſtigt, uti deſs 53 år. Han var född i Öſtergöthland; deſs Far Kyrkoherde i Kimſtad; ſtuderade i Upſala, var Hoſpitals-Medicus vid Armeén i Pomern från 1758 til 1762. Practiſerade i Stockholm. Efterlåmnar Enka och Barn.

Väderleken och gångbara Sjukdomar i Stockholm, Månaderne Octobet, November och December 1787.

Octobet.

1. Morg. 8 gr. v. klart, froſt, Bar. 25,65. Midd. 13 gr. v. klart, Bar. 25,72.
2. Morg. 9 gr. v. klart, dimma, B. 25,88. Midd. 12 gr. v. klart, B. 25,99, dimma om afton.
3. Morg. 10 gr. v. mulit, Barom. 26,02. Midd. 12 gr. v. ſtrömoln, SO.
4. Morg. 9 gr. v. klart, SO. Bar. 25,87. Midd. 12 gr. v. klart, SSO. 2, afton rågn, Bar. 25,81.
5. Morg. 12 gr. v. dimma, S. Bar. 25,82. Midd. 13 gr. v. klart, SSO. B. 25,90, natten rågn.
6. Morg. 12 gr. v. mulit med rågn, SO. Bar. 25,92. Midd. 14 gr. v. ſtrömoln, SO. Bar. 25,92.
7. Morg. 12 gr. v. dimma, Barom. 25,90. Midd. 13 gr. v. mulit, B. 25,89. Natten klart, Norrſken.
8. Morg. 12 gr. v. dimma, Barom. 25,80. Midd. 14 gr. v. mulit, S. Bar. 25,72.
9. Morg. 12 gr. v. mulit, SV. Bar. 25,53. Midd. 13 ½ gr. v. ſtröm. V. Bar. 25,50.
10. Morg. 12 gr. v. mulit, Barom. 25,43. Midd. 13 gr. v. mulit, SSV. e. m. började rågna.

11. Morg. 13 gr. v. rågnade från natten, SSO. Bar. 25,20. Midd. 14 gr. v. B. 25,21. S. 2.

12. Morg. 13 gr. v. mulit, SSO. 2. Bar. 25,19. Midd. 14 gr. v. B. 25,14. S. 2, rågnstänkte e. m.

13. Morg. 10 gr. v. klart, S. Bar. 25,31, Midd. 13 ½ gr. v. strömoln, S. 2, afton Norrsken.

14. Morg. 12 gr. v. dimma, SO. B. 25,20. Midd. 12 gr. v. dimma, SO. B. 25,16, började rågna mot natten.

15. Morg. 12 ½ gr. v. småregn, S. 2. Bar. 24,95. Midd. 12 ½ gr. v. regn, SV. 3. Bar. 25,50, afton Norrsken.

16. Morg. 6 ½ gr. v. klart, V. Bar. 25,50. Midd. 12 gr. v. klart, Bar. 25,62, aft. Norrsken.

17. Morg. 7 gr. v. strömoln, dimma, Bar. 25,62. Midd. 11 gr. v. mulit, B. 25,58, regn til afton.

18. Morg. 6 gr. v. klart, dimma, B. 25,44. Midd. 9 gr. v. mulit, OSO. B. 25,43, duggregn e. m.

19. Morg. 9 gr. v. SO. Bar. 25,41. Midd. 9 gr. v. småregn e. m. och til natten. Barom. 25,44.

20. Morg. 8 gr. v. duggregn, dimma, Bar. 25,40. ONO. Midd. 9 gr. v. duggregn hela dagen.

21. Morg. 8 gr. v. duggregn, NO. B. 25,40. Midd.

Midd. 9 gr. v. Bar. 25,36, duggrågn hela dagen.

22. Morg. 8 gr. v. dimma, duggrågn, Bar. 25,21. Midd. 8 gr. v. ſtrömoln, V.

23. Morg. 3 gr. v. dimma, Barom. 25,29. Midd. 6 gr. v. mulit, O. Bar. 25,34, afton rågn.

24. Morg. 7 gr. v. mulit, ONO. B. 25,34. Midd. 7 gr. v. mulit, NO. B. 25,37.

25. Morg. 5 gr. v. duggrågn från natten, NO. Bar. 25,45. Midd. 6 gr. v. duggrågn, NO.

26. Morg. 5 gr. v. ſtrömoln, dimma, Bar. 25,39. Midd. 6 gr. v. rågn, ONO. B. 35,37.

27. Morg. 6 gr. v. rågn, N. Barom. 25,35. Midd. 6 gr. v. mulit, NNV. B. 25,41, afton rågn.

28. Morg. 3 gr. v. mulit, B. 25,56. Midd. 4 ½ gr. v. ſtrömoln, NV. Bar. 25,60.

29. Morg. 2 gr. k. dimma, froſt, B. 25,53. Midd. 2 ½ gr. v. halfmul. NNO. B. 25,56.

30. Morg. Th. o. halfmulit, froſt, B. 25,51. Midd. 5 gr. v. ſtrömoln, B. 25,45.

31. Morg. Th. o. mulit, froſt, Bar. 25,35. Midd. 1 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,30, afton Norrſken.

November.

1. Morg. 1 ½ gr. k. mulit, B. 25,14. Midd.

½ gr. v. mulit, NO. snö hela dagen, afton rågn. B. 25,01.

2. Morg. ½ gr. v. mulit, SV. 2. B. 24,80. Midd. 1½ gr. v. VSV. 2, duggrågn.

3. Morg. 1 gr. k. mulit, V. Bar. 25,14. Midd. 1 gr. v. klart, V. aft. Norrsken.

4. Morg. ½ gr. k. strömoln, frost, VSV. Bar. 25,20. Midd. 4½ gr. v. klart, V. afton starkt rödt Norrsken.

5. Morg. 3 gr. v. mulit, rågn, B. 25,20. Midd. 4½ gr. v. rågn, Bar. 25,10.

6. Morg. 4 gr. v. mulit, B. 25,06. Midd. 5½ gr. v. S. Bar. 25,00, rågn e. m.

7. Morg. 4 gr. v. klart, S. Barom. 24,97. Midd. 7 gr. v. rågn, B. 24,87. S. 2, afton Norrsken.

8. Morg. 5 gr. v. SV. 3, mulit, B. 24,91. Midd. 5 gr. v. strömoln, V. 2, afton starkt rödt Norrsken.

9. Morg. 3 gr v. halfmulit, Barom. 25,18. Midd. 6 gr. v. mulit, S. rågn hela e. m. och inpå natten. Bar. 25,03.

10. Morg. 7 gr. v. mulit, rågn, B. 24,96. Midd. 5 gr. v. NNV. rågn e. m. Bar. 25,20.

11. Morg. 3½ gr. v. mulit, Barom. 25,61. Midd. 3 gr. v. mulit, Bar. 25,66.

12. Morg. 5 gr. v. mulit, B. 25,60. Midd. 7 gr. v. SSO. mulit, Bar. 25,56.

13. Morg. 7½ gr. v. VSV. rågn, B. 25,20. Midd. 8 gr. v. SV. rågn och snöflask til afton.

14. Morg.

14. Morg. 4 gr. k. klart, NV. Bar. 25,16. Midd. 2 gr. k. NV. klart, B. 25,40.
15. Morg. 5 gr. k. klart, B. 25,50. Midd. 1 ½ gr. k. halfmulit.
16. Morg. ½ gr. v. NNV. 3, mulit, ſnögade, Bar. 25,21. Midd. Th. o. NNV. 4, mulit, Bar. 25,42.
17. Morg. 3 gr. k. mulit, B. 25,48. Midd. Th. o. ſnögade, S. 3, Bar. 25,14.
18. Morg. 1 gr. v. mulit, B. 24,94. Midd. 2 gr. k. NNV. mulit, Bar. 25,03, afton ſnö.
19. Morg. 5 gr. k. ſmåſnögade, NV. Bar. 25,10. Midd. 4 gr. k. NV. mulit, B. 25,15.
20. Morg. 7 ½ gr. k. NV. mulit, B. 25,30. Midd. 8 ½ gr. k. klart, Bar. 25,36.
21. Morg. 10 gr. kalt, NNV. mulit. Rörſtrands och Clara Fjärdarne hade tilfruſit. Bar. 25,33. Midd. 9 gr. k. NV. klart.
22. Morg. 3 gr. k. mulit, B. 25,20. Midd. Th. o. SO. 3, ſnögade hela dagen, afton rågn. Bar. 25,10.
23. Morg. 3 gr. v. O. 2. Bar. 24,86, ſmårågn. Midd. 2 gr. v. mulit, aft. dimma.
24. Morg. 1 gr. k. NO. 3, B. 25,03, ſnögade. Midd. 2 gr. k. NO. 2, ſnögade hela dagen. Bar. 25,11.
25. Morg. 9 gr. k. NNV. 3, mulit, Bar. 25,42. Midd. 10 gr. k. ſtrömoln, Bar. 25,54.
26. Morg. 10 gr. k. NV. ſtrömoln, Barom.

25,80. Midd. 8 gr. k. klart, B. 25,89, afton Norrſken.

27. Morg. 11 gr. k. klart, B. 25,98. Midd. 7 gr. k. ſtrömoln, Bar. 26,00.

28. Morg. 5 gr. k. mulit, B. 26,04. Midd. 5 gr. k. mulit, Bar. 26,02.

29. Morg. Th. o. hade ſnögat, Bar. 25,72. Midd. 2 gr. v. mulit, Bar. 25,74.

30. Morg. Th. o. NNV. ſtrömoln, B. 25,67. Midd. Th. o. halfmulit, Bar. 25,72.

December.

1. Morg. 7½ gr. k. klart, Barom. 25,70. Midd. 5 gr. k. mulit.

2. Morg. 4½ gr. k. mulit, Barom. 25,61. Midd. 3 gr. k. mulit, Bar. 25,65, aft. Norrſken.

3. Morg. 6½ k. NNO. mulit, Bar. 25,71. Midd. 5½ gr. k. gallſnö, aft. Norrſken.

4. Morg. 3½ gr. k. SO. mulit, B. 25,70. Midd. Th. o. ſnögade litet, B. 25,66.

5. Morg. Th. o. ſnögade ſmått, B. 25,54. Midd. ½ gr. v. SSO. ſnögade hela dagen och natten.

6. Morg. Th. o. O. 3, våt ſnö, B. 25,15. Midd. 1 gr. k. Bar. 24,96, ſnöragn e. m. och natten.

7. Morg. 2 gr. k. NNV. ſnöſlaſk, Barom. 24,96. Midd. 5 gr. k. NV. ſnögade, Bar. 25,13.

8. Morg.

8. Morg. 5 gr. k. V. 2, hade snögat, B. 25,30. Midd. Th. o. ström. B. 25,35, afton dimma.

9. Morg. 9 ½ gr. k. klart, B. 25,32. Midd. 10 gr. k. Bar. 25,40, afton starkt rödt Norrsken.

10. Morg. 8 ½ gr. k. mulit, B. 25,53. Riddarefjården hade tilfruset. Midd. 10 gr. k. Bar. 25,55.

11. Morg. 2 gr. k. mulit, O. Bar. 25,57. Midd. Th. o. OSO. snögade hela e. m. och natten.

12. Morg. 1 gr. v. SSO. 2, snöragn, Bar. 25,29. Midd. 3 gr. v. duggragn, Bar. 25,23. Riddarefjården geck opp.

14. Morg. 1 gr. v. SV. 3, klarnade, Bar. 25,04. Midd. 2 gr. v. SV. 3, strömoln, Bar. 25,01.

15. Morg. 1 gr. v. klart, B. 25,06. Midd. 2 gr. k. klart, Bar. 25,10.

16. Morg. 5 gr. k. mulit, B. 25,07. Midd. 3 gr. k. mulit.

17. Morg. 5 gr. k. mulit, N. Bar. 25,15. Midd. 5 gr. k. mulit, Bar. 25,23.

18. Morg. 7 gr. k. strömoln, B. 25,32. Midd. 7 gr. k. ström. B. 25,30, aft. Norrsken.

19. Morg. 5 gr. k. mulit, Bar. 25,35. Riddarefjården åter tilfrusen. Midd. 6 gr. kalt, mulit.

20. Morg. 9 gr. k. mulit, B. 25,41. Midd. 9 gr. k. mulit, Bar. 25,43.

21. Morg. 7 gr. k. ſmåſnögade, B. 25,33. Midd. 7 gr. k. N. ſnö, Bar. 25,56.
22. Morg. 3 gr. k. O. Bar. 25,57, ſnögade. Midd. 5 gr. k. ONO. 3, ſnögade inpå natten.
23. Morg. 7½ gr. k. NO. 4, ſnögade, Bar. 25,35. Midd. 8 gr. k. NO. 4, ſnögade inpå natten.
24. Morg. 11 gr. k. NNO. mulit, B. 25,29. Midd. 11 gr. k. N. mulit, Bar. 25,31.
25. Morg. 7½ gr. k. ſmåſnögade, B. 25,50. Midd. 7½ gr. k. gallſnö, Bar. 25,53.
26. Morg. 10 gr. k. NNO. mulit, B. 25,57. Midd. 9 gr. k. NNO. 2, is-ſnö, Bar. 25,50.
27. Morg. 8 gr. k. N. 2, ſnögade, B. 25,43. Midd. 8 gr. k. ſmåſnögade, B. 25,42.
28. Morg. 14 gr. k. klart, B. 25,50. Midd. 10 gr. k. klart.
29. Morg. 1 gr. v. klart, V. Barom. 25,35. Midd. 3 gr. k. NNV. klart, B. 25,46.
30. Morg. 5 gr. k. klart, Bar. 25,56. Midd. 1½ gr. k. klart, Bar. 25,60.
31. Morg. 7 gr. k. halfmulit, dimma, B. 25,63. Midd. 5 gr. k. klart, B. 25,63. (*a*)

Sjukdomarne hafva varit de ſom näſt föregående Qvartal. *Koppor* hafva dödat flere fat-

(*a*) Våren började den 3 April, Sommaren den 31 Maji, Höſten d. 7 Sept. och Vintern d. 14 November. Störſta vårman var d. 31 Julii 14 gr.

fattigt Folks Barn, som föranlåtit bättre tänkande at nyttja *Koppympning*, hvilken lyckats efter önskan. *Kikhosta* har ock börjat visa sig, ehuru icke af värsta slaget. För öfrigt sporadice *Remitterande* och *Bröstfebrar* samt *Halsfluxer*.

Utdrag af Prov. Medici D. Næzéns Embets-Berättelse.

Inför Kongl. Collegium får jag åran härmedelst i ödmjukhet afgifva en omständelig underrättelse om de vådeliga och svåra Farsoter, som under den förflutna Sommartiden hårjat uti Umeå vidsträkta Församling; och som jag, igenom Guds bistånd, så väl denna Stad, som sjutton särskilte och på olika håll belägne Byar, nemligen: *Stöckfjön*, *Stöcke*, *Ström*, *Sörböle*, *Klabböhle*, *Röbeck*, *Ytterbifke*, *Flurkmark*, *Innertafle*, *Täfte*, *Säfvar*, *Baggböle*, *Hiffjön*, *Långviken*, *Tafvelfjön*, *Sörfors* och *Norrfors*, med all möjelig skyndsamhet besökt, de nedsjuknade, uppå skedd undersökning om Sjukdomarnas rätta art och beskaffenhet, upteknadt och dem vid min öfvervaro tjenlig Regime samt nödige Medicamenter tildelt til sjukdomens häfvande och

---

öfver, och kölden den 28 December 14 gr. under fryspuncten.

den förra hälsans återvinnande, hoppas jag, at Kongl. Collegium, med vanlig hög gunst behagade inse denna min härvid använde åtgård och utståndne besvårligheter, och hvarom närvarande Rapport ån ytterligare vid handen gifver.

Aldenstund berörde härjande Farsot på så många ställen sig inritadt och redan genom döden bortryckt flera Personer, var jag nödsakad at skyndsammast de mig anviste Byar besöka och, sedan jag gjordt mig til fullo underrättad om Sjukdomens art och rätta beskaffenhet, de sjuke af Allmogen uptekna och genast foga nödige anstalter til deras hjelp och undsättning. Af Specification på Rese-touren uti hosgående Räkning täcktes Kongl. Collegium höggunstigast inhämta, huru jag tid efter annan, såsom ensamt bestridande hela denna expedition, måst flacka omkring, och sedan jag hunnit inhämta rätta tilståndet och hvarest största mångden af Allmogen voro i sjuklig belägenhet stadde, nödgats anställa förnyade Resor och åfven dårstådes längre dröja, ån i de Byar hvarest et större antal af denna Farsot funnits vara angripne.

Enär jag jämförer min hällne Journal, hafva uti Umeå Stad 20 Personer, uti *Stöcksjön* 35, uti *Stöcke* 14, *Ström* 8, *Sörböle* 5, *Klabböhle* 24, *Röbeck* 11, *Ytterbiske* 8, *Flurkmark* 10, *Innertafte* 7, *Tafte* 5, *Sdfvar* 21, *Baggböle* 7, *Hisjön* 10, *Långvi-*

ken

ken 3, *Tafvelfjön* 8, *Sörfors* 9 och *Norrfors* 6, tilsammans 211 Personer så yngre som åldre varit fångliggande, utom några, som kändt sig sjuke; men igenom tidig bot strax blifvit hulpne.

Efter alt utseende var denna Farsot en maligne Flusfeber och Hetsig Feber tillika, som här i Orten kallas Brännsjuka. De följdes näftan åt, så at en del menniskor uti en och samma By plågades af den förra, andre åter fingo vidkännas den senare. På några ställen åter den ena mera gängse än den andra och så växelvis. I detta Landskap var förra Vintern ovanlig och besynnerlig medelst täta omskiften af köld och blid väderlek. Sommaren kom dårpå sent, var nog kall med mycket rägn, hvilket alt, så väl som något Miasma Particulare af skadeliga Exhalationer och dylikt, hufvudsakeligen bidragit til dessa Farsoters upkomst. At smittan hunnit angripa vida omkring sig, kom mycket af Allmogens ovårdsamma förhållande, då den af nyfikenhet och i oträngde mål besöker de sjuka och ej afskaffar den qvalmiga och osunda lukt, som vid sådane tilfällen gårna tilstöter, oaktadt mine å Predikostolarne flere gångor gjorde Kungörelser och hvad uti Almanachorne af Hr. Archiatern och Ridd. Bäcks högtuplyste och riktige påminnelser står at inhämta.

Den hetsiga Sjukdomen begyntes ibland med en häftig fråsa samt dårpå följande het-

ta,

ta, som alt mer och mer under hela sjukdomen tiltog. Ibland mådde de illa uti flera dagar innan Febern bröt ut. De kände sig ruskige med vårk i hufvudet och hela kroppen; appetiten til mat minskades och törstade mycket samt blefvo afmattade och oförmögne til arbete. Desse olägenheter tiltogo dageligen tils de nödgades intaga sjuksängen. Sjukdomen fortfor utan synnerlig relache med en beständig och stark Feber, som altid blef värre emot aftonen och om nätterna. De lågo uti en häftig yrsel samt fingo ingen sömn. Huden var updrifven, sträf och torr med en brännande hetta och invärtes oro, som ej bröt ut i svett. Ibland föreföll väl en seg och kall svettning, som, innan Crisis skedde, i någon måtto ej var lindrande. Somlige kände vårk i korsryggen och benen, hvilket säkert hänledde sig af den invärtes hettan. Pulsen var i sjukdomens början hög och snäll; men ändrades sedermera. Merendels voro de rödbrusige i ansigtet och likasom svullne. Tungan var torr och oren, läpparne sönderspruckne och näsan ej fuktig. De tålde föga dagsljuset, voro sensible til sinnes och åtskillige hade en ovanligt fin lukt och hörsel, som sedermera förgick; andre däremot blefvo lomhörde til sjukdomen aldeles var häfven. All styrka i benen var dem betagen, at de kunde ej utom bitråde stå på fötterna och därvid ändå mycket darrade.

Så-

Sådant var nu förhållandet af denna svåra Farsot, hvilken innan hjelp hant komma dödeligen medtog flera Personer. Crisis skedde långsamt per Sudorem universalem, Diarrhœam, Sputa, rarius Aphthas och åtgingo flera veckor efter brytningen, som ofta var ofullkomlig, innan de blefvo til hållsan restituerade. Det hände åfven, at recidiver förefölło, som merendels voro något lindrigare än förra attaquen; men medtogo så krafterna, at lång tid årfordrades innan de kunde bestrida deras vanliga arbeten och göromål.

Den maligna Fluss-febern viste sig först med rysningar och hetta, hvarvid märktes någon styfhet i nacken, i synnerhet var den olägligast då de skulle dricka. Hosta med mycket slem, som samlat sig i svalget jämte ömhet öfver hela kroppen besvårade. Härpå tiltog hettan ännu mera med äckel och kräkningar, som tycktes facilitera den sjuke, sedan slemmen blifvit evacuerad. Slumringar och yrsel tilstötte hos de flåsta, at de författes uti oro och sömnlöshet, hvarigenom krafterne medtogos. Föga märktes någon local svullnad om icke under hakan, som ock sträckte sig inåt halsen och tungan, at glandlerne ibland updrefvos. Urin satte sediment, fere lateritii coloris, då sjukdomen bröt sig och skedde desutom Crisis per Sudorem, urinam coctam vel sputa. Til den förlorade kroppsstyrkans återfående fordrades väl någon

gon

gon tid; men så var dock denna Feber drägeligare och mindre dödande emot den förenämnde, som hyste flere obehageliga anstötar och svåra Symptomer.

Sedan nödige præservativer och anstalter blifvit tagne til frisk lufts anskaffande uti Rummen medelst fönsters och dörrars öpnande och Ved som oftast hållits brinnande i Spisen, Rummen och i synnerhet Sjuksängarne väl rökte med Enbår, Enris eller Tjära, golfven med spådt Granris, som blifvit med Åttika fuktadt och bultadt, dageligen beströdde, handklåden med Åttika fuktade i den sjukas Sång lagde, Linne och Sångkläder ofta ömsade och visse Personer til sjuk-skötseln föreslagne, hvilke blifvit underråttade at undvika den sjukes andedråkt och utdunstning, at nyttja flitigt Aceta prophyctica och andra præserverande Droppar, skölja munnen med Åttika och mycket annat, hvarom Allmogen underråttades; blef Curen företagen alt i afseende på Feberns olika art och beskaffenhet, Subjecternas olika ålder och Symptomernas olika förhållande.

Emot den Hetsiga Sjukdomen rådde jag först til Venæsection, som ock stundom förnyades, då Subjectum var plethoricum, kände något stickande och spänning i bröstet med hög och full puls. För at evacuera Saburra ventriculi, som hos Allmogen af den grofva spisen ofta genereras, gafs et Emeticum

cum af pulvis rad. recent. Ipecacuanhæ 2 Scr. med Tartar. Antimon. ad præfcr Ph. Suec. 1:ma Edit. gr. 1 vel ½, hvaraf de i början af ſjukdomen årforo mycken nytta och ej ſällan aldeles blefvo hulpne. In anteceſſum får jag i ödmjukhet åberopa, hvad förr i mine Relationer år omtalt, det Allmogen här uppe i Norden tål och årfordrar ſtörre doſes af Medicamenter, ån vanligen plägar föreſkrifvas. Därpå meddeltes hvar 3:dje afton affördrande Medel, dels Laxerſalter, ſom tillika åro kylande, neml. Sal Cathart. Angl., Alkali Miner. Vitriol., utan eller med pulvis rad. Jalappæ eller rad. Rhei Suecan.; dels ock Jalappæ enſam, eller pulvis Jalapp. Compos. Ph. Suec. 2 Scr. til 1 Dr., för at hålla lifvet öppet och at befordra en fri och ledig circulation i underlifvet. Feber-drycken, ſom högeligen recommenderades och ſom måſt beſtod af Hafre- och Korngryns-ſoppor, hvarifrån grynen ſilades eller Öloſt-vaſſla, författes underſtundom med ſyrlige ſaker, ſåſom Ättika eller några droppar af Acid. Vitrioli tenue, dels för at höja ſmaken, dels at förekomma röta. Kylande Pulver efter 1:ſta Editionen af Pharm. Suec. tillagadt, eller ock Nitr. Cryſtall. et depur., Alkali Miner. Vitriol. med Säcker, användes til några Théeſkedar flere timmar imellan, för at mitigera febern och temperera hettan, til undvikande och dämpande af yrſel, ſom hade den goda

nyt-

nytta, at man fällan behöfde aplicera Sinapismer eller Spanſka Flugor, om icke någon gång fläckte Sillar under fötterna. Mixtura Diatrion, hälft Campher-pulver, brukades emot natten, til at mildra och förtaga den ſvåra oro och ſpänning i huden, hvaröfver de högeligen klagade, ſom ock gjorde önſkad vårkan i ſynnerhet då Patienten kom i däfvenhet eller lindrigt ſvettades, hvilket foulagerade. Emot Torſken användes utpräſſad Saft af Morötter, Rofvor eller Kålrötter, ſom förſattes med Syrup til at gurgla och påſtryka de angripna ſtällen, varma omſlag af Rågmjöl, Gryngrötar eller emollierande Kryddor lades omkring halſen, på det Aphthæ både fortare och lättare måtte affalla. Imbecillitas febrilis afhjelptes igenom Nutrientia och Odorifera, ſåſom Åttika, hälft Vin ej fanns. Utom Laxer- och Kråkmedels bruk lindrades Hufvudvårken af tunna Kålrotſkifvor eller friſkt Granris fuktadt med Åttika, ſom lades öfver hjeſſan och omkring hufvudet. Då de åndteligen kommit ſig före, förelades dem all aktſamhet i mat och dryck med hvad mera, ſom tjenligt vara kunde, at undgå recidive, och til de förlorade krafternas återvinnande nyttjades TR Abſinthii Ph. Paup. eller andre ſtyrkande medel, ſom efter tilfället bäſt kunde tjena.

Flufsfebern åter afhjelptes igenom följande Cure-methode: Där åderlåtning ägde rum

blef

blef den ej förfummad. Sudorifera såsom Campher och Mixtura Diatrion intogos emot aftonen uti Vasla för at bringa kroppen uti dåfvenhet eller svettning; likväl observerades, at primæ viæ igenom Kråk- eller Kylande Laxer-medel förut blifvit renfade. Ehuru anledning var til Lavemens adplicerande, saknades dock härvid betjening. Jag måste således i stället nyttja Affårande, såsom Salter och dylikt til at underhjelpa naturen och befria Tarm-canalen ifrån stockade cruditeter. Åtskillige varma och diluerande drycker recommenderades under Feber-hettan, hvartil stundom blandades Kylande Pulver. Emot slem i halsen tillagades et Gurgel-vatten af Fläder-Thée med litet Campher och Oxymel Simplex eller Scilliticum. Utvärtes lades Emplastr. e Melilot. hvartil Supr. len. ign. var blandadt Campher til $\frac{1}{8}$:del, at fördela de updrifne Körtlarna. Härmed continuerades tils de hunnit lämna sjukfången, då några Stärkande Medicamenter intogo de förras ställe.

Sedan denna åtgärd, vid meranämnde Sjukdomars botande och Allmogens räddning utur denna fara, blifvit använd- och största delen Medicamenter, utom något hvad til de fattigas tjenst åtgådt, godvilligt af Allmogen blifvit årsatt; återstår nu slutteligen at inför Kongl. Collegii högtuplysta beprófvande ödmjukast öfverlämna Förloppet af denna expedition, under vanlig tilförsigt, at til up-

muntran för min möda vinna dess höggunstiga bifall och välbehag.

Utdrag af Chirurgi LARS THODÉNS *Embets-Berättelse om Koppympningen i Österbotten 1787.*

- - - Min tid i det hufvudsakeligaste har åtgått under det jag varit sysselsatt ympa Koppor i denna vidsträckta Landsort; under fortsättningen af nämde Koppympning har jag icke kunnat undgå 1:mo, den anmärkning, at Barn afade i lönskaläge merendels haft vid tillfälle af ympning mera Koppor än Barn i ägta säng afade, ehuru de på en tid och med samma Kopp-materia blifvit ympade, i hvilken tanka jag styrkes af den erfarenhet jag mig därom förvärfvat, men hvad orsaken därtil må vara, har jag icke kunnat utgrunda, och önskade at andre Herrar Läkare under fortsättningen af Koppymningen ville meddela därom uplysning. (*a*)

2:do, Inföll mig den händelse i sist förleden Vinter, at då jag ympade Koppor i *Kel-*

(*a*) Om desse Barn varit af Venerisk smitta anstuckne torde det vara orsak til svårare Koppor; åtminstone har jag sedt det.

ODHELIUS.

Kelviå Socken af Vasa Lån på vid pass tvåhundrade Barn, slog ej ympningen an på mera än hälften af Barnen, ehuru Kopp-materien var endast tre dagar gammal, tagen af Smitt-koppor i rätta stadio, hvilket vållade til omympning, samt hvaraf jag slyrkes i den tanka at det ej endast ankommer på färsk Kopp-materia, så vida jag äfven i nästledne Vinter ympade i andra Socknar med lycklig framgång, oaktadt materien var flere veckor gammal, utan äfven på subjectet hvarifrån smittan tages.

Der Magnetiſt, von C. L. Hofmann, Churf. Maynz. Geh. Rath und Director des Coll. Medicum zu Maynz. Francf. und Maynz 1787. 37 p. 4:o.

Sedan A. omständeligen vist likheten af Magnetismen med andra vanliga och ovanliga phænomener i Menniskans sinliga art, både som frisk och sjuk, förmedelst inbillningskraften, genom hvilken både nyttiga och skadliga förändringar i menskliga hushållningen upkomma, vises med ojäfagtige händelser huru aldeles lika vårkan och Curer förrättas genom alla slags gycklande Qvaksalfvare, t. e. Urin-propheter, Besvårjare af föregifne onda andar, Convulsionairer, en Gassner, en Mesmer, en Puisegur, m. fl.

Och som utom flere andra, en Doctor Pichler nu vistades i *Maynz*, utländ från Puisegurs Skola i *Strasburg*, som genom *Somnambuler* och *Clairvoyantes* förvillade korttänkta Menniskor, och A. nogsamt inseg at genom Öfverhetens undersökning detta fina bedrägeri svårligen stod at utreda, upmanar han vid slutet af denna Skrift den skickeligaste Magnetist: *at komma til honom, och med sig taga Somnambul, Bacqvet och hvad annat han behöfver, samt göra sina försök sjelf, utan någon annans bitråde; han upsätter et Præmium af* 100 *Ducater, om för honom kan visas en Somnambule, som* 1:o, *kan rigtigt och några gångor efter annan urskilja flere glas fylde med magnetiserat och omagnetiserat vatten, och* 2:o, *sedan hon blifvit uphöjd til Clairvoyante, kan genom de tunnaste kläder urskilja utvärtes* (*a*) *sjukdomar, et Bråck, en Bröstsjuka, en Råform, och upgifva deras orsak och botemedel.*

Detta var visserligen et af de lättaste prof; ty det första år et af de vanligaste med Somnambuler och det andra kan icke lida hinder af de tunna kläderna uti så tydeliga utvärtes sjukdomar, hälst *Clairvoyantes* föregifva sig kunna se in i Menniskans doldaste inälfvor.

Fö-

(*a*) Icke invärtes Sjukdomar, ty de kunna icke påtageligen controlleras af hvar och en.

Förenämde Hr. PICHLER anmälte sig straxt skriftteligen, men begärte at Herr HOFMAN skulle skaffa honom Personerne, dem PICHLER ville göra til Somnambuler; en förevändning, som uppenbarligen syftade på at vinna tiden och undanflygter, ty hvilken Magnetisör väljer icke håldre en Somnambul han känner och förfökt? få mycket mera, som desse underdjur icke åro fålsynte, hålst de fläste Magnetisörer föra dylike med sig. En liten stridig skriftväxling upkom härigenom, under hvilken PICHLER inblandade andra Personer, bland hvilka en beskylt honom at hafva för pengar utbudit den Magnetiska hemligheten til salu. Men PICHLER infann sig icke hos HOFMAN, som förblef vid sin utmaning och det vilkor, at Magnetisören borde sjelf medtaga alla sina förnödenheter; *och, som Magnetismen*, oagtadt denna fördelagtiga belöning, *således icke tordes blottställa sig för en sträng philosophisk granskning*, utan håldre med ord än gärningar sökte förswara sin sak, samt vidare ingen enda Magnetisör anmält sig at vinna detta Præmium, så måste ock PICHLER på Churfurstens befallning resa ifrån *Maynz*.

Bref til G. Dir. AF ACREL, *om färska Kodyngans nyttiga bruk på brända ska-*

dor, från SAM. ERIC TÅRNSTRÖM, Bruks-Chirurgus.

Til efterkommande af Herr General-Directeurens befallning, får jag i ödmjukhet nämna: at då Ko-dyngan nyttjas mot Brånneskador, bör den tagas aldeles färsk och nyss fallen, så at den kan pålåggas emedan ännu dess naturliga värme är qvar; den lägges immediate på sjelfva såret eller det brända stället, så at skadan därmed öfver allt betäckes til 2:ne tvärfingers tjocklek, samt qvarhålles medelst et enkelt linne som öfverbindes: Detta lindrar genast smärtan, upmjukar, hindrar Inflamation, Blåsors uplöpande och Gangræn: Hvarje pålåggning ömsas ej oftare än hvarannan dag, eller så ofta det begynner torka, hvilket då gifver sig tilkänna medelst värkens återkommande, men som lindras med nästa pålåggning; häraf upväckes snar och lindrig suppuration; samt fordrar under hela läkningen ingen förändring i Curen. Där ambustion ej varit djupare, har jag låtit hvarje pålåggning qvarblifva 3 a 4 dagar, då ofta ej behöfts mer än en enda ömsning til läkningens fullbordande. Då härmed fortfarits har det tyckts anfenligen mer påskynda läkningen än alla feta Salvor och Plåster. Enligt Herr Prof. HAARTMANS Hus- och Rese-Apothek, försöktes äfven pålåggning af Balf. Majale, men däraf upväcktes så häftig smär-

ta

ta at jag ej vågade dårmed fortfara. Varma omslag af svag Lut med Salmiac har jag ännu ej försökt, men skall vid nästa tillfälle ej underlåta detsamma. Då gödseln varit för torr och hård, har den jämte litet vatten blifvit i panna upvärmd, men har då ej funnits lika kraftig som når den i sig sjelf varit lagom lös och fått pålåggas oförändrad.

Kgl. Vet. Acad. Nya Handlingar för år 1787, Fjerde Qvartalet.

P. 241. *Anmärkningar vid Svenska Växternas kännedom, af* Adam Afzelius, *Bot. Dem. vid Kgl. Acad. i Upsala*, innehålla 18 nya recruter för Flora Svecica, af hvilka en del varit kände af framl. Archiatern Linné, ehuru de icke blifvit införde i sista Edition af dess Flora Svecica; hvarjämte 9 andra angifvas som finnas från Trågårdar utspridde. Öfverallt åro nyttige påminnelser om deras nytta i Läkare- och Hushållnings-afseender.

P. 276. *Fortsättning af Beskrifningen på 50 nya Species af Insecter;* (Se förra Stycket recens. p. 65) *af* Nils S. Svederus.

Här förekomma: *Phalæna Tort. Afzeliana; Ph. Tort. Lathamina; Phalæna Tinea*

Fabriciella; *Ph. Tinea Vittella*; *Panorpa Americana*; *Pan. Lugubris*; *Ichnevmon Agreſtorius*; *Ichn. Ferrugator*; *Ichn. Aſſimilator*; *Sphex Bifaſciata*; *Scolia Veſpiformis*; *Apis Tranqvebarorum*; *Ap. Morio*; *Mutilla Spinoſa*; *Mut. Cephalotes*; *Mut. Bifaſciata*, *Mut. Sexpunctata*; *Mut. Sexmaculata*; *Tipula Coſtalis*; *Muſca Monventico*; *Muſca Depreſſa*; *M. Americana*; *M. Qvadrimaculata*; *M. Lupina*; *M. Bimaculata*.

P. 300. *Solandra, et nytt Ört-ſlägte från Veſt-Indien*; *af* Olof Swartz, M. D.

Händelſe-vis kom denna prålande Blomma från Jamaica til London och blef af framl. Doctor Solander införd i Syſtema Vegetabilium, ſamt af den då i London viſtande Profeſſoren C. v. Linné upnämd; H:rr Alſtrömer låto på Jettoner öfver Solander fåtta en Afbild häraf. Men det har varit A. förbehållit at beſkrifva henne, ſom här ſker ſyſtematice. Et annat, länge förut under annat namn bekant Örte-ſlägte, ſom i ſiſta Edition af Syſtema Vegetabilium kallas *Solandra*, bör icke härmed förſtås.

Denne Ört har endaſt Plumier förut antecknat och gifvit ritning därpå, ſom förvaras i Konungens af Frankrike Natural-Cabinet.

P. 306. *Beſkrifning på en ny Orm från Java; af* CLAS FR. HORNSTEDT.

Det år en af ſtörſta ſlaget, uptäckt år 1783. Köttet åtes begårligt af de där boende Chineſer; Huden inlagd i Arrak förvaras nu i Konungens af Sveriges Cabinet. Den har inga fjäll under buk och ſtjert, icke heller de Annuli et rugæ ſom de två ſiſta af LINNEI Genera utmärkas af; i hvilkas ſtälle hans hud öfveralt år beklädd med vårtor, ſom Characteriſerar et nytt ſlägte hvilket A. kallar *Acrochordus*, ſom omſtändeligen beſkrifves.

P. 308. *Beſkrifning öfver Blåkråkans Seder och Hushållning; af* CARL N. HELLENIUS.

Hanens ytterſta ſtjert-fjädrar åro på hvardera ſidan $\frac{1}{2}$ tum längre än de andre, med mörk-ſvarta ſpetſar; deſs nakna ögonring år ſtörre än Honans ſamt har 2 a 3 vårtor; har et gröfre låte; Är Flyttfogel och återkommer til Åbo i Maji, lika med Svalan; bygger bo i håliga Björkar eller Aſpar; Äggen åro hvita och likna Duf-ägg, icke öfver 7 eller under 3. Liggnings-tiden år knapt 3 veckor; ungarne födas med Skal-Inſecter. I början af Auguſti åro ungarne fullväxte, öfvergifva då boet och föråldrar. Fogeln år mycket ondſint, kan icke tämas, afreſer från Finland medio Auguſti, flyger ganſka högt up i luf-

ten och fort; är ganska seglifvad och således troligen långlifvad.

Berättelse om de Sjuke på K. Lazarettet i Stockholm år 1787.

Behållne från år 1786 - 46.
Intagne år 1787 - - 469.
515.

Desse hafva haft följande Sjukdomar:

Veneriſk ſmitta, i ſtörre och mindre grad - - - - - - - - -	224.
Allahanda ſlags Febrar, Remitterande, Maligne och Intermitterande -	46.
Inflammatoriſke Bröſtfebrar - -	16.
Blodſpottning och Hectiſk Feber -	11.
Vattuſot, af alla ſlag, i huden, buken och bröſtet - - - - - -	36.
Skörbjug - - - - - - - -	10.
Diarrhœ och Rödſot - - - - -	6.
Chroniſka plågor, ſåſom Maſkar, ſvag Mage, Krampdrag, Convulſioner, Svagſinthet och Lamhet - -	40.
Utvärtes Inflamationer och Bulningar	25.
Förkylda och brända ſkador med och utan Kallbrand - - - - -	17.
Kötbråck, Vattubråck, inſnärde Tarmbråck, Ledſvamp, Schirrer, Hölfe-	
Tranſp:	431.

ſvul-

Transp:	431.
fvulſter, Näſe- och Moder-polyper, Anevriſmer, Harmynt och oboteliga Lemmar ſom behöft aftagas -	19.
Benbrott och Led-förrånkning - -	17.
Ögon-ſjukdomar, hvaribland 11 ſtycken Starrblinde opererade - -	21.
Onda Sår och Utſlag - - -	21.
Hufvuſkåls-brått, med och utan Blodfår - - - - - - - -	5.
En lyckeligen för Bläſeſten opererad	1.
	515.

Denna Stenſjuka, en ſvag Yngling om 14 år, blef lyckeligen opererad, af Öfver-Directeuren Dr THEEL, i alla Kgl. Lazarets Läkares närvaro; men efter 8 veckor, då yttre ſåret var läkt, blef oumgängeligt at å nyo operera honom, då en ny tilvuxen Sten uttogs, ſom dock var mindre än den förſta, hvarefter Patienten lyckeligen blifvit til hälſan fullkomligen återſtäld.

Af deſſe 515 ſjuke hafva friſke utgådt - - - - - - -	414.
Döde, af Mankön 30, Qvinkön 26, - - - - - - -	56.
Behållne til 1788 - - -	45.
	515.

Prof

Prof på vidskepelige Menniskors förtroende til orimlige Medels kraft.

År 1775 d. 14 Martii insände Landshöfdinge-Embetet i Linköping, til Kgl. Collegium Medicum, en skriftelig Inlaga af en Sämskmakare i Söderköping, vid namn RENBERG, uti hvilken han anhöll, at sedan Collegium låtit undersöka et medföljande Pulver, som skulle åga den besynnerliga egenskap och kraft, at ej allenast befria lefvande Får, Killingar och Gäss, utan ock deras tillkommande afvel, ifrån Råfvars anfall och våldsvårkan, hvilket RENBERG med flere bilagde bevis sökte styrka, han måtte bekomma Collegii underdånige föreskrift til Kongl. Majt, om någon belöning för uptågten af en så nyttig kunskap, af hvilken Allmänheten, i annor händelse efter hans död, kunde gå i mistning.

Collegium beslöt genast, at RENBERG, til följe af Kongl. Brefvet d. 19 Octob. 1758, skulle, under förfåkran om vederbörlig tysthet, uppgifva sammansättningen til detta, efter hans tanka, så kraftiga, Råf-fördrifvande Pulver.

Sedan Landshöfdinge-Embetet, uppå anmodan, af RENBERG infordrat och til Collegium öfverlåndt Compositionen til anförde Pulver, befants det ej annat vara, *än torkade, sönderstötte och pulveriserade Råfben*, som skulle

ſkulle blandas med den föda, hvarutaf berörde kreatur underhållas.

Et ſå vidſkepeligt Medel, fant Collegium betänkeligit at hos Kongl. Maj:t i underdånighet anmåla, til någon belönings åthållande för Upfinnaren.

Utdrag af Prov. Medici D. LUNDMARKS Embets-Berättelſe.

Inför Kgl. Collegium får jag åran aflåmna följande underrättelſe om de göromål, ſom under ſiſtl. år i Carlſtads Läns Öſtra Diſtrict förefallit:

I Februarii och Martii Månader började vid Lilljendals Bruk och Råms Förſamling den Maligna Feber, ſom i min Relation til Kongl. Collegium för år 1786 år beſkrifven, hvarföre jag fick Landshöfdinge-Embetets ordres, at reſa dit och draga behörig förſorg om de Sjukas botande. Bland Smederna i ſynnerhet var denna ſjukdom ſå allmån, at icke en enda undſlapp och mer ån 20 Perſoner hade dödt i denna lilla Förſamling, men ſedan tjenliga Läkemedel blifvit föreſkrefna och brukade, vet jag ingen hafva dödt däraf.

Omkring ſamma tid ſjuknade åfven Smeder och Arbetare mangrant häraf vid Storforſs Bruk; men ſom Läkemedel bleſvo i tid an-

anſkaffade på Bruks-Ägares bekoſtnad, få dog ingen däraf, oagtadt en Smed, ſom var ſjuk från början af Januar. til ſlutet af Junii månad, och under denna tid af ovarſamhet fått flera Recidiver, var ſluteligen ſå kraftlös, at han måſte i tre veckors tid nyttja Baden vid Loka, innan han kunde fullkomligen återſtållas til hälſa och krafter.

De Medel jag brukat häremot, voro Crem. Tart. med Tart. antim in refracta Doſi, ſamt ſedermera Serpentaria och Kinkina, hvilka aldrig flogo felt, då de blefvo i tid nyttjade.

Längre fram på Våren viſade ſig ſamma ſjukdom bland Allmogen i Råda Socken och Elfvedalen, dit jag reſte på Landshöfdinge-Embetets ordres, och fann ſjukdomen i ſynnerhet hafva inrotat ſig bland dem, ſom bodde nära Sjöſtranden i Byarne Lid, Aftarsbol, Thorön, Gråſtbol, Ås och Råda. Knapt var denna ſjukdom dämpad, innan jag måſte å nyo reſa hit up, emedan Veneriſk ſmitta yppat ſig i Sjögrandstorp, Öſtra och Våſtra Råda, ſamt Sadelmakaretorpet. Vid allmänt anſtäld beſigtning funnos 7 Perſoner häraf i mer eller mindre mon angrepne och deſſe blefvo på 6 veckor fullkomligen botade genom Mixtura Merc. ph. p., Pill. e Mercur. Corroſ. albo, Ungu. Merc. Comp. och Decoctum Padi. Smittan hade förſt kommit från et Caffehus på Skogs Marknad, hvaraf man ſer huru angelägit det vore, för at hindra denna ſjukdoms ut-

utbredande bland Allmogen, at de Perſoner, ſom hålla Caffé- och Vårdshus, borde upviſa Sundhets-Paſs, då de kommo til Städer och Marknads-Platſer.

Under Storforſs var åfven et Hushåll ſmittadt af denna ſjukdom, men det blef på Brukets bekoſtnad botadt.

I Julii månad hade den förenämnda Maligna Feber inrotat ſig vid Pehrsbergs Gruf-vor och nåſtan ſamma tid blef jag beordrad at reſa til Ny och Dalby Socknar i Elfvedalen, dår Rödſoten hårjade grufligen i de Byar, ſom voro belägne nåra Clar-Älfven. Sedan håremot blifvit nyttjad Rhabarber med Ipecacuanha och Decoctum Ledi, afſtadnade ſjukdomen til ſlutet af September månad, då den viſade ſig å nyo, ſedan Allmogen begynt åta omogen och fruſen Säd. Jag ſkickade ſtraxt Läkemedel til Präſterſkapet, at utdelas bland Allmogen, och deſſa hade den önſkade vårkan, at ſjukdomen fullkomligen uphört.

I början af October fick jag veta, at en beſynnerlig ſjukdom viſat ſig i Råda Förſamling, men ſymptomerne beſkrefvos ſå underlige, at jag hade ſvårt vid at giſſa, hvilken denna ſjukdom ſkulle vara; Jag underſökte ſjukdomen på ſtället och fann at det var Dragſjukan, (Rhaphania) ſom för flera år ſedan graſſerade i Södra delen af Riket. Sjukdomen börjades med matthet, hufvudvårk, ſvår tryckning öfver bröſtet med myc-

ken

ken oro, hvarpå följde ſtark darrning i händer och fötter med någon ſtickning, eller likſom et krållande i den ena ſidan. Några hade ſtarka kråkningar och voro viſſa dagar galne, andre hade en beſtändig ſmå-yrſel. At ſå kallade Mjölkor (Secale Cornutum) voro härtil orſaken, år ſå mycket ſåkrare, ſom den Torparen, hvars hushåll var häraf ſvåraſt angripit, hade förl. år lånt Råg af ſin Husbonde, och då den nu ſkulle lämnas af lika godhet tilbaka, renſade han bort alla Mjölkor, bakade Bröd däraf för egit behof och blef därefter ſå illa ſjuk, at han icke förr, ån på fjerde månaden kunde återvinna ſin hälſa. De tvånne Hushåll, ſom varit häraf angrepne, botades med et Electuarium af Kinkina, Rhabarber och vanlig Sirap.

Dito af Prov. Medici i Venersborg, Aſſeſſoren D. David Hultmans Embets-Berättelſe för 1787.

Hvad Farſoter och Hetſiga Febrar beträffat, ſå halva ſådane, efter alt hvad jag kunnat obſervera, icke varit Orten til någon ſynnerlig olägenhet; emedan de förre aldeles icke viſat ſig, och de ſenare ſå ſällan förekommit, at jag knapt mins, det jag haft någon Patient, ſom däraf varit beſvärad. Men oagtadt

tadt detta i så måtto för Orten behageliga lugn, har den dock icke dels mindre fådt vidkännas en annan plåga, som varit af mera betydenhet och vårkat större oro och bekymmer. Densamma har varit det vanliga onda, Veneriska smittan, som alla år här framträder och visar sig i sin fula och ohyggeliga drägt. Dalsland, hvilket altid år dels rätta stamhåld, har icke underlåtit framställa sina uslingar; icke eller några tracter å Västergyls sidan, men hvarifrån de sjuke varit mera sällsynte. Beklageligt år, at denna smitta skall här i Orten vara så mycket kringspridd, och at man aldrig kan vara i stånd henne fullkomligen utrota. Af de Personer, som därmed varit behäftade, har icke så litet antal mig om hjelp anlitat; och hafva alla, så når- som frånvarande, vid anmälan hos mig, blifvit behörigen expedierade, så med Medicamenter, som tydelig och passande Föreskrift. Men härmed har ändå icke varit nog, at jag sålunda hemma och inom min Station gådt slike sjuklingar tilhanda; utan har jag ock, på Höga ordres, för denna smitta skuld måst göra tvänne resor, den ena uti April månad til Sågbruket Lilla Edet i Fuxarna Socken, och den andra i December månad til Färglanda Pastorat på Dalsland. På förra stället träffades några få inficierade, och til hvilkas curerande den anstalt gjordes, at Bruks-Fältskären därstädes skulle dem under sin vård

taga och efter min gifna Föreskrift bota, om hvilket alt hos Högloft. Kongl. Collegium jag straxt efter min hemkomst därifrån, hade den åran min ödmjuka Berättelse inlämna. På sednare stället upgafs mig et antal af 18 Personer, hvilka för smittan voro misstänkte; men sedan man hunnit alla dessa hopsamla, och jag sådt dem granneligen visitera, funnos ej mer än 7 stycken, som däraf vårkeligen voro angrepne. För desse ordinerades tjenlige Medicamenter, och upsattes tillika en kort och begripelig underrättelse både om Diæten och botemedlens nyttjande, hvilken V. Pastoren Hr. Magister Bergman emottog, med löfte, at så mycket hos honom stod, hålla alfvarsam hand öfver, det alt hvad föreskrifvit vore, skulle blifva rigtigt och i möjligaste måtto exeqverat. En och annan af desse sjuke hade väl behöft intagas til curerande i Lazarettet, men för den dryga afgiften därvid, som år 27 Daler S:mt i månaden, kunde sådant icke låta sig göra; emedan de sjelfve voro utfattige, och Socknen aldeles icke hugad före, at denna kostnad dem bestå. Skada at Lazarets-Inrättningen hårstådes, som likväl har så godt ändamål, skall nu endast för afgiften skuld utestånga många ynkeliga och usla menniskor, för hvilka den likväl altid borde stå öpen och vara liksom en Fristad at fly til i nödens tid.

Utom hvad nu i ödmjukhet anförd år, har

har ingen ting vidare förefallit, som förtjenar at nämnas, om icke det enda, at jag gjordt trenne Besigtningar å döda kroppar, hvaraf 2:ne, och ibland dem en 80 års Man, afhändt sig sjelf lifvet genom intagit Förgift, och den tredje omkommit genom slagsmål och dryckenskap: Laster som icke sällan utöfvas å Dalsland, men i synnerhet up mot Norrska Gränsen, där Folket åro mäst benägne, at begå de grofvaste excesser och göra alt hvad som ondt är.

Dito af Prov. Medici i Halland D:r J. L. Westbergs Embets-Berättelse.

Hela förledne år hafva ej varit några svåra gångbara Sjukdomar här i Lånet.

Rödsoten som här å orten år en mycket gängse sjukdom, har detta år varit ganska lindrig. Den rötaktiga Flusfebern som gemenligen visar sig Höstetiden på flere ställen af Halland, har endast gådt på några få ställen och ej borttagit andra än gammalt Folk.

Kikhostan yppade sig vid slutet af Julii månad i Halmstad, den hade angripit de flästa Barn i Staden innom en månads förlopp, som ej haft den förr. Hostan var i början torr, hos en del med pleuritiska styng, liten Feber infant sig hos somliga på eftermidda-

garne, hvilken altid, tillika med hoſtan beſants vara ſtarkare hvarannan dag. På 7:de och 8:de dygnet blef hoſtan blöt, och en mängd af ſlem uphoſtades hvar eftermiddag. Kikningen var hos de ſlåſte obetydelig. Hos åldre och frodiga Barn infant ſig ofta Näſeblod, ſom märkeligen lindrade hoſtan. Kråkemedel af Ipecacuanha, Laxantia af Rhabarbara och ſalia Aperientia, Opiata efter omſtåndigheterna ſamt Kina, gjorde gemenligen altid ſlut på denna ſjukdom innom 3:dje veckan. Letsoms Medel med Tinctura Cantharidum bruktes för några men förvårrade hoſtan och ökte Febern. Af 42 Barn ſom jag hade under min ſkjötſel, var Febern med ſtyng i bröſtet, hos 3:ne, af den betydelighet, at åderlåtningar fordrades. Några Barn ſom miſstånktes at åga Maſkar, kunde ej botas med ofvannåmnde Medel.

Jag lät deſſa Laxera på Piller af Extractum Rhei med Jalappæ-kåda och Mercurius dulcis ſamt några mornar i rad för Laxer-medlets bruk, intaga Semina Cinæ; deſſa medel bortdrefvo hos 3:ne Barn, ſom troddes åga Maſk, flera Lumbrici. Från en af dem bortgick på 3 dagar 18 Metmaſkar. Efter deſſa Medels bruk förſvan hoſtan nåſtan aldeles. Alla tre Barnen nyttjade til ſlut Kina. Märkeligt år, at en del Barn fingo på 3:dje och 4:de veckan, från Hoſtans början, utſlag i hufvudet ſom

ſom mycket våtſkades, och vid detta utſlagets ankomſt uphörde altid Hoſtan.

Cholera viſade ſig i Warberg förledne September månad hos flera Perſoner. Sjukdomen angrep dem gemenligen ſtraxt efter maten. Det ſom gick up och utföre hade ſtundom grönaktigt, ſtundom ſvart utſeende. De Sjuke klagade öfver en ſvår vårk i underlifvet tillika med et beſvårande åckel. 3:ne Perſoner ſom dogo i denna ſjukdom, hade inom 6 til 7 timars förlopp 80 til 100:de öpningar. Pulſen var hos deſſe i början full och hård, men blef efter en och annan timas förlopp, matt och krypande. Deſſa Sjuke blefvo i haſt beröfvade alla krafter, och hade redan på andra dagen et ſå förſtåldt utſeende, at de ej voro kånbara af deras närmaſte Anhörige. Mot ſlutet upkommo ſtarka ſammandragningar i de nedra delarne; Hicka, och åndteligen allmänne Convulſioner under hvilka deſſa uſlingar ſlutade ſitt ſtora elände. 2:ne af deſſa Perſoner dogo vid ſlutet af 3:dje dygnet, och den 3:dje vid 4:de dygnets ſlut. På några ſom voro ſullblodiga och hade hård och hög Puls, öpnades ådern, hvilken evacuation hos några genaſt ſtåmde kråkningarne. För at utſpåda de ſkarpa i mage och tarmar retande våtſkor, låt jag de Sjuka genaſt dricka i öfverſlöd Korn- eller Risvatten eller Decoct af bränd Hafra, hvarigenom kråkningarne anſenligt minſkades och

ofta aldeles uphörde. Då kråkningarne ej satte sig genom dessa diluerande Medel, nyttjade jag den så kallade Potio Antiemetica af Sal Absinthii och Citron-syra, och fant altid säkrare vårkan af den, än af Columba-roten, hvilken jag för några förmögna nyttjade med Aqva Cinamomi. Efter 10 eller 12 timar uphörde gemenligen kråkningarne och stolgången var ej så tåt. Vid denna tid nyttjades med förmon Opiat, såsom Tinctura Thebaica eller Theriac, hvarigenom vårken i underlifvet försvan och durchloppet gemenligen uphörde. Påföljande dagen nyttjades åfven Opiat, samt 3:dje eller 4:de dagen Rhabarbarina, efter hvilkas vårkan, åter gafs något Opiat. För några som hade ovanligt svår vårk i underlifvet, bruktes med förmon omslag af yllne lappar doppade i ljumt vatten. Tinctura Victrioli Aromatica nyttjades sluteligen för at ställa magen i ordning.

I slutet af September månad, anstälde jag ympning på 20 Barn af Ståndspersoner och Handlande i Warberg, hvilka alla erhöllo och väl gingo igenom Kopporna. Hr. Assessoren Ribe hade haft den godheten at öfverlåmna mig Ymp-tråd, som ej var öfver 12 à 14 dagar gammal då jag erhöll den. Ehuru tråden var ganska färsk, och ympningen genast skedde vid dess ankomst med incision på ena armen och Spansk Fluga på den andra, tog ympningen likväl allenast på en liten

ten Flicka af halftannat års ålder. Denna Flicka fick en anſenlig mångd Koppor. De öfriga Barnen ympades för andra gången med Tråd, ſom var fuktad med Ympfårets materia; de fingo därefter alla Koppor, och ſtörre delen i ymnighet. Barn från 4 månader til 13 års ålder undergingo ympningen. En liten Flicka af ½ års ålder, fick häftiga Convulſioner vid utſlags-tiden. Orſaken til deſſa förfärliga ryckningar tilſkrifver jag Amman, ſom lagdt Barnet i Vaggan och öfverhölgdt henne med en ſtor dunbädd. Då Barnet uptogs ur Vaggan och fördes i kyligt rum, aftogo ryckningarne märkeligen för en ſtund, men bröto ut å nyo i lika häftighet, ſamt bortogos åndteligen med et Lavement och et Pulver af 6 gran Nitrum och ⅛:dels gr. Opium. Så ſnart Convulſion hade uphördt, ſyntes kroppen tätt beſatt med Kopp-utſlag; En rosaktig rodnad hade intagit näſtan hela huden, hvilken förſvan på 4:de dygnet efter Kopp-utſlaget. 4 Barn fingo Bölder under armarne efter Kopporne, men ej et enda har haft det vanliga Skabb-utſlaget.

- - En Flicka af 13 års ålder ſom dragits med torr Skabb näſtan ifrån den tiden hon blef född, preparerades med DIMSDAHLS Preparations-Pulver, Decoct af Sarſaparilla och ljumma Karbad. Hon gick väl igenom Kopporna och blef tillika befriad ifrån det ſvåra utſlaget.

- - Denna Flickan hade en yngre Syſter hvilken ägde Engelſka Sjukan i hög grad, ty hufvudet och lederne voro ſtora och benpiporne krokoga. Detta barnet vågade jag ej ympa, men ſom jag ej kunde undgå at anſtälla ympning på den äldre, preparerades den yngre med infuſum Rhei, ſolution af Pottaſka och Kina-pulver. Flickan blef dageligen raſkare genom deſſa preparantia. Hon blef ſmittad af den äldre Syſtren, och århöll rått goda Koppor.

- - 3:ne andra Barn i Staden fingo åfven Smitt-Koppor; ibland dem en Gåſſe af tre veckors ålder, blef ſmittad af ſin Bror, fick många och goda Koppor.

Diſcurſo Sobre la Langoſta, y medios de exterminarla. Por Don IGNATIO *de* Asso *y del* RIO (*a*). Är Titelen af en liten Afhandling om två Ark in 8:o, utan Trycknings-ort och Åretal, men dock ſå ny, at den med ſkäl bör recenſeras, hälſt man ſällan ſer en Spanſk Bok i Entomologien, — och en ſå lärd Bok, — ſå upfyld af nyare kunſkaper. — Detta må tala til Recenſentens urſägt, då vårt Fädernesland Gudi lof! icke känner detta plågoris, hvars afböjande är Herr Författarens föremål.

(*a*) Recenſerad af SAM. ÖDMANN.

remål. Herr I. DE Asso år General Consul i Holland, och förmånligt känd af flera Arbeten uti Juridiska vågen, så at han af Don IVAN SEMPERE Y GVARINOS räknas ibland *los mejores Escritores del Reynado* DE CARLOS III. Han är fullkomligt känd med Europas bäste Insect-kännare och man träffar ej allenast en VON LINNÉ, RÖSEL, GLEDISCH, FRISCH, SCOPOLI, m. fl. åberopade, utan et stort antal äldre, til och med Handskrifter ifrån Escurial. — Hr. DE Asso anmärker först, at Spanien i synnerhet plågas af 4 arter Gråshoppor, af hvilka tre arter äro *infödingar* (*perenes*) men den fjerde hörer til de *flyttande* (*adventicias o transmigrantes*). Af de 3 infödda är den första närslägtad med *Gryllus verruciverus* LINN., fast vingarne mera flöta på brunt än grönt. De andre två äro okände arter, som nu för första gången beskrifvas. Den flyttande är *Gryllus migratorius* LINN. Herr Förf. undersöker sedan af hvad grund Gråshoppor i Spanien mera förökas än i andre Europeiska Länder. Han härleder sådant från de vidsträckta oupbrukade fält och hedar uti Spaniens Södra Landskaper, hvareft Gråshopporne oftördt lägga sina ägg. Desse Insecter lägga häldre sina äggstockar på torra flaka fält, än bland Buskar och i Skogar. Extremaduras hedar äro således det värsta näste i Landet för denna ohyra. Uti Italien hvareft Landet är mera upodladt och vattnadt,

fortplanta ſig icke Gråshopporne ſå lått; och de flåſte fôrôdelſer ſke dår genom frâmmande ſtråcktåg, hvilke redan omtalas af Livius. Sôdra Frankrike, ſåſom et vål brukadt Land, upfôder ej heller Gråshoppor, hvaremot Levantens och Arabiens torre ôknar frambringa deſſa okråk i milliarder. — Den andra orſaken til Gråshoppors fôrmering år mera tviſt underkaſtad. Hypotheſen år ny. H. A. menar at en viſs corruption af Atmoſphæriſka luften bidrager til åggens uplifvande, (*avivacion*). Han ſôker beviſa ſådant dåraf, at Peſt och Gråshoppor ſå ofta tillika plågat Europa. Han bemôdar ſig at fôrſt underſtôdja ſådant dårmed, at en fôrderfvad luft i gemen år beforderlig fôr de ſmå ofynliga kråks fôrmering, ſom ſimmande i luftkretſen utgôra ſmittor, åberopande Paulinus, Linné, Hoffmann. Han viſar, at Varro och Columella ſådant anmårkt i ſin tid, och anfôr vidare et ſtort antal intyg af åldre och nyare Hiſtorien, at ſmittoſamme Febrar och Peſten ganſka ofta varit fôrknippade med Gråshoppors hårjande, hvaraf han ſlutar, at den anſtuckna luften bidragit til Gråshoppornas fôrôkelſe. (I denna del kan dock Recenſenten icke inſtåmma. Detta dubla plågoris kan vål flå i et flags ſamband, men på helt annat ſått. Et riktigt befrôadt Gråshopp-ågg behôfver ej annan befordran til klåckning ån torrt låggſtålle och vårma. En fôrdårfvad luft kan

kan ej här något vårka. Äggen ligga defsutom i jorden. Ovanligt heta och torra Somrar göra kläckningen lyckligaft fullbordad, åfven fom rågn och köld fkada den. Men då hetta och brift på regn, fom renar Atmofphæren, (förmodeligen *abforbendo*) förfkåmmer luftkretfen och difponerar den til en för Febrars uphof och fortfättning tjenlig egenfkap, kunna bägge deffe plågoris gemenfamt härja, utan at vårka på hvarandra. Då Gråshoppor härjat och förftördt Folkets föd-ämnen, upkomma oftaft Farfoter af hunger och otjenlig fpis. Stanken af Gråshoppors as, fom til hela qvarterets djup hölja fält, fkulle fnarare fmitta luften, än en fmittad luft befordra Gråshoppornas tilväxt. Hvad Peften fårfkildt vidkommer, få fynes, genom Förfynens Nåd, luften vara et af de ting, fom icke tjänar til Vehiculum för fmittan, hvilken endaft utbredes genom vidrörande af viffa ämnen). — Spaniens varma luftftrek och fparfamma Höftregn bidraga fårdeles til ohyrans trefnad. — Vid utrotandet bör man gifva agt på deffe Infecters *olika ftadier*. — Man bör göra förfte förföket at bortfkaffa Ägg-ftäckarne, fom läggas om Höften i torra jorden. Uti hvarje Ägg-fäck, fom beftår af et klibbigt kalk-artigt ämne, innefattas från 130 til 150 Ägg. Denne fäck emotftår icke våta. Där inundation är möjelig, förftöras alle. Men Gråshopp-honorne äro för fluge at på fådane

ftål-

ſtållen åfventyra ſin afföda. Plöjning år et godt medel, hvarigenom Åggen komma i dagen och blottſtållas för kölden och många ſlags Foglar, Svin, Råfvar, m. m. Då kunna ock Ägg-ſtäckarne lått ſamlas af Barn och andre Perſoner. Dagsvärket år väl betaladt följande året. Hvarje Jordägare borde lefverera et viſt mått, eller ock plikta, och med plikten legas ſamlare. GLEDITSCH anmärker, at, genom en ſådan författning, år 1752 blifvit i nägden af Droſſen i Mark Brandenburg, ſamlade 8 Millioner Ägg. År 1495 blefvo i nägden af Saragoſſa 300 mått (Cahez) Gråshoppor ſamlade, ſom minſt bordt lägga fyra Millioner Ägg. — Dårnäſt bör man paſſa af en ſkörd, då ungarne förſt utkrypa. De åro ſmå ſom Myror, och hölja hela trakter; förſtöras lättare innan de hinna utbreda ſig. Viſſe Foglar göra då ſynnerlig tjenſt på ſådane platſer dår menniſko-handen hindras. Bland deſſe åro *Falco Niſus*, ſom borde vara en helgad Fogel i Spanien; *Påfoglar*, ſom i Spanien renſat hela fält. — *Paradiſæa triſtis* kunde förſkrifvas från Philipperna. Den år en Storfrätare af denna ohyra. *Turdus Seleucis*, borde göras inhemſk. — *Corvus Pyrrhocorax* förföljer ock denna ohyra. — Annars ſkulle man med Vältar på ſlätten, ſamt antändt Ris och Halm uträtta mycket. — Under de fem veckor Gråshopporne krälla utan vingar omkring, göra förnämnde medel ännu gagn. —

Se-

Sedan de fått vingar är plågan värre at afböja. Man bör då märka, at Gråshoppan icke flyger i regnväder, eller om natten. Man kan då uppaſſa och möjeligaſt minſka de, ſom tagit nattläger. Herr A. tror ock, at man med ſkott, ſom föra et ſlags fina Hagel, ſåſom Senapskorn, ſkulle kunna göra ſtora nederlag i en ſträckande Här; at ſvafvel-lukten och röken ſkulle döda eller åtminſtone döfva tuſendetals Gråshoppor, om man ſköt med grofva Canoner — at man med antända eldars rök kunde förmå tåget at taga en annan koſa — eller förjaga dem med buller, o. ſ. v. (Recenſenten förmenar dock, at i anſeende til den gräſeliga mängden intet hufvudſakligt vinnes. När Algier 1728 hotades af en öfverſvämning af Gråshopp-larven, uplatte folket Risgårdar för Åkrarna — grofvo Diken med tillagd Halm omkring Vingårdarna. När Fronten annalkades antändes Riſet och Halmen, men Larverne gingo på och elden ſläcktes af myckenheten, ſom broade med ſina as för Arrier-gardet. Då Gråshopporne 1747 och 48 härjade Valachiet, ſåg man tåg ſom voro 1 ½ mil brede i luften och ſå länge, at når Håren tågat i 3 timmar, ſyntes ännu intet ſlutet vid Horizonten. Där hjelper hvarken ſkjuta eller ſkramla, ty de följande påtränga och de föregående måſte fram. Såkraſte medlet är väl at utrota Åggen, och hvad en ſamlad hand där kan uträtta, ſes däraf, at man vid

Avig-

Avignon, et år i Martio, hämtat 180 Centner Ägg-bon, samt 15 tunnor nyfskläckte ungar). Sluteligen föreslår A. at hindra förökelsen vid parningen, då desse kräk åro senfärdige. Denna Afhandling år förledit år öfversatt på Tyska af Hr. Hof-Rådet TYCHSEN.

Embets-Berättelse för 1787 från Pr. Medicus i Borås Distrikt, Doctor C. C. FLODIN.

De 3 första månader voro inga gängbara Sjukdomar gängse, hvarken på Landet eller i Städerne.

Uti April månad blef en och annan angripen af Catharal-Feber som dock ej var af synnerlig betydenhet.

Uti Maji månad fingo några Barn Kopporne, hvilka alla lyckeligen desamme gingo igenom. Mässlingen visade sig ock något, hvilken lika som Kopporne var lindrig och snart afstannade.

I Augusti och September började Hetsig Feber på några ställen yppa sig, och voro en del af Allmogen inne hos mig, hvilka fingo nödige Medicamenter.

I November och December månader gick Rötfebren ganska häftigt uti Redvägs Härad och Timmeleds Socken, at i Kyrkan en Sön-

dag

dag bads för 80 Perſoner. Enligit Hr. Landshöfdingens och Riddarens LILJEHORNS anmodan, reſte jag til ſamma ſtälle och fann mycket folk nedſjuknat, Sjukdomen hade då redan varat en månad utan at jag hade haft minſta underråttelſe dårom. Den börjades med mattighet, håftig hufvudvårk, krafternes totala förluſt; efter någon vecka började yra, ſamt fläckar öfver hela kroppen utſlogo, hicka, tungan öfverdragen med et tjockt och ſegt ſlem. En ſtinkande och elak lukt intog altid hela Rummet hvareſt någon ſjuk var. Sedan en del legat 12 à 14 dagar, hafva de ſmåningom blifvit båttre och friſka; andra åter utan förbåttring 3 à 4 veckor. Sjukdomen har dock ej varit dödande, emedan endaſt 2:ne Perſoner blifvit döde af nämde ſjukdom. Jag låt genaſt vid min ankomſt, af Prådikſtolen underråtta Förſamlingen dels om min närvaro, at de ſom ville rådfråga mig, hade dårtil tilfälle, dels ock huru de friſke borde præſervera ſig för ſmittan, ſamt gjorde anſtalt at tjenlige Medicamenter enligit min föreſkrift hos Apothekaren WINDING i Ulricæhamn, hvars Apotheqve ligger innom Förſamlingen, ſkulle bekommas. Jag har ock ſedan haft underråttelſe at ſjukdomen til det måſta afſtannat.

Uti Såtilla Förſamling i Marks Hårad var jag af Förſamlingen kallad i Auguſti månad, at hålla underſökning i anſeende til en inro-

tad

tad Veneriſk ſmitta bland Allmogen, och fans vid ſamma tilfälle 12 ſtycken mer och mindre angrepne, hvilka här på Lazarettet ſedermera blifvit Curerade; åfven har jag på Landshöfdingen och Riddaren Liljehorns anmodan af d. 5 Nov. i en dylik förrättning varit i Kalfs och Mordaklefs Förſamlingar, hvareſt 5 ſtycken beſmittade befunnos, hvilka åfven hit til Lazarettet blifvit inſände få fort rum varit ledigt; jag är nog öfvertygad at flere voro beſmittade, men af fruktan blifva kände för ſamma ſjukdom, för hvilken de ſå mycket blygas, ſåkert dölgde ſig undan, hållt 14 tilförene varit, i detta år, här på Lazarettet at Cureras. Denne ſvåre och ohyggelige ſjukdom ſom ſå allmänt har inrotat ſig här i Diſtrictet, har mycket ſin origin från Sill-ſalterierne i Göteborg och Uddevalla. Önſkeligt vore at någon Författning däremot blefve tagen.

Om Folket från Salterierne ej hemſläptes, utan förſedde med Sundhets-Atteſt från någon därtil förordnad Medicus eller Fältſkär, hvilke Atteſter hvar och en vore ſkyldig genaſt vid ſin hemkomſt i Förſamlingen för Präſterſkapet upviſa, och de ſom då funnos ſmittade kunde genaſt til Lazarettet inſändas, innan ſjukdomen genom dem blef mera utſpridd, ſkulle mycken nytta vinnas.

Uti Lazarettet här i Borås hafva 62 Sjuke varit inne i år; 49 friſke utgångne, 2 förbätt-

båttrade, 3 obotlige och 8 qvarliggande. Kostnaden har varit 48 R:daler 20 skill. 4 runst. Veneriske 47 stycken.

Apotheken i Ulricæhamn och Alingsås har jag besiktigat och funnit dem vara uti godt tillstånd. Apothekaren WINDING utmärker sig med den aldranogaste accuratesse, hvars Apotheqve är et bland de bäste.

Dito från Lectorn D:r COLLIANDER.

I början af förledit år blef mig af Herr Prosten ASPELIN i Dådesjö tilkånna gifvit, at en Feber, som vissa tider året förut visade sig, började nu blifva envisare och vidare utbreda sig, så at flere däraf antingen dödde vid 8:de eller 9:de dygnet, eller ock blefvo länge fångliggande.

Denna Sjukdom fants vara en hetsig Flus-Feber, som af uraktlåtne afförande medel i dess början, och mindre tjenlig skjötsel i dess fortgång, förvandlats til en värkelig Röt-Feber. Ehuruväl häremot tjenlige Läkemedel förordnades, inkom likväl vidare Rapport om smittans utbredande; hvarföre Lazarets-Medicus Herr FRED. KÖLLNER blef förordnad, at til Dådesjö Pastorat sig begifva, och, om Sjukdomens beskaffenhet inhämta nödig kunskap. Vid återkomsten beråttades den halfva

följande Symptomer: Skoftals alternerande rysningar och hetta, med hufvudvärk, torst och elak smak. Beständig hetta, slemmig tunga, värk i nacken och extremiteterne. Sturdom kräkningar; af sammangyttrad brunaktig slem öfverdragne läppar, tänder och tunga; yra och sömnlöshet.

Mattighet och långslummer, med yra och förskräckelse vid upvaknandet.

Respirationen kort och tät.

Hos några berättades röda fläckar, liknande Loppbett, hafva visat sig.

De Medel, som blefvo föreskrefne til Sjukdomens dämpande, bestodo i Kräkmedel, Laxer-pulver och Cremor Tart., sedan åderlåtning i första början hos blodfulle föregådt. De som i tid nyttjade desse Medel, blefvo hulpne. Men som få af Allmogen kunde, enligt Herr Prosten Aspelins berättelse, öfvertalas, at nyttja Kräk-medel eller Laxer-medel, eller i akttaga den föreskrefna diæten, var det nog svårt, at något uträtta til smittans dämpande.

I Febr. månad inberättades af Herr Prosten Wiesselgren, at på Säfsjöströms Järnbruk flera Hushåll befarades vara af Veneriск sjukdom besmittade; hvarföre Lazarets-Medicus Herr Fredr. Köllner, efter förordnande, reste dit, för at därom anställa behörig undersökning. Hvarefter befants, at 8 Personer voro inficierade, af hvilka 6 blefvo på

La-

Lazarettet, och tvånne på egen bekoſtnad curerade.

I Junii månad berättade Herr Krono-Befallningsman ANGELL, at Hufvudſjukan i Hårlöfs Socken ganſka ſtarkt graſſerade, ſå at mycket Folk på kort tid dödt. Vid underſökningen, ſom af mig, efter ordres, blef anſtäld, befants, at blott tre Perſoner däraf dödt, och at endaſt 4 nu voro ſjuka, hvilka, efter nyttjandet af undfångne Medicamenter, innom kort tilfriſknade.

Kikhoſtan berättades åfven hafva angripit Barnen i ſamma Socken, och dödat 3:ne.

Vid ſlutet af Auguſti månad gaf Hr. Proſten BOLMÉR tilkänna, at Rödſot och Rötfeber i flera Byar i Berga Socken börjadt antända, hvarföre, uppå ſkedd requiſition, tjenlige Medicamanter blefvo ditſände, ſom åndteligen dämpade ſjukdomen.

Efter Herr Proſten WIESSELGRENS berättelſe i ſkrifvelſe af den 9 October, yppades åfven Dragſjukan i Lenhofda Förſamling, ſom dock, efter de requirerade Medicamenters bruk, afſtadnade. Emot ſamma Sjukdom requirerades och erhöllos åfven Medicamenter ifrån Slätthögs, Håråkra och flera Socknar.

Koppor hafva åfven här och där i Länet varit gångbara. Genom kringſtrykande Tiggare-barn förde ſs åfven ſmittan til Wexiö i förleden Höſt, men afſtadnade aldeles, ſedan blott 4 à 5 Barn däraf blifvit angrepne. De

ſmittade gingo alla väl och lyckeligen igenom Sjukdomen.

Uti Lazarettet hårſtådes hafva i förledit år 79 Perſoner varit intagne, af hvilka friſka 55; förbättrade 7; obotelige 2; döde 4; qvarliggande 11.

Ibland deſſe 79 Perſoner hafva 57 varit med Veneriſk ſjukdom behåftade.

Bref til Redacteuren af denne Journal.

Innelykt hafva vi den åran at öfverſända 2:ne Recenſioner författade af våre Deputerade för Läkare-konſten, och vi anhålle at deſſe måtte bli införde i den Weckoſkrift Herr Aſſeſſorn til ſine Medborgares uplysning utger. — Vi förmode at ingen ting uti dem ſkall finnas ſom ſtöter Gudaläran, Grundlagarne, goda Seder eller någon enſkildts goda namn och rygte och vi hafva därföre ej anſett nödigt at til Herr Aſſeſſorns och Boktryckarens ſäkerhet upgifva våre Namn. Vi frukte ej för at bli kände, ty vi ſäge ej annat än hvad vi kunna förſvara, men vi tycka mera om at utdela våre häfvor med Anonym hand, dels därföre at vi på det ſättet lättare kunna inhämta huru våre företaganden anſes af Allmänheten, hvars omdöme altid är vördnadsvärdt och aldrig oråttviſt; dels

dårföre at vi, uti en tid då Saker och Perſoner få otilbörligen förblandas, ej måtte bli anſedde för ſådane ſom hade velat åmna åt Författarens perſon det låford eller den ſkymf deſs Arbete fått och förtjent, hvilket ſåkert ſkulle hånda om våre Namn, Syſlor, Tankeſått och Förbindelſer voro kände. —

Vi anhålle ej om Herr Aſſeſſorns vålvilja, men vi fordre deſs råttviſa, och om denna tillåter Herr Aſſeſſorn at låmna ſitt bifall åt hvad vi nu på förſök inſände, ſkola vi anbefalla våre Deputerade för Låkare-konſten at tid efter annan författa och öfverſända ſådane Afhandlingar ſom kunna vara paſſande för Herr Aſſeſſorns Weckoſkrift. —

De Granſkande Bröder.

De uſu Inuſtionum vario et præcipue in Gangræna Metaſtatica exoptato. Academiſk Diſputation förſvarad af Licentiaten *J. F. Sacklén* under Profeſſor *Murrars* Præſidium år 1787 d. 7 April 26 ſid. in 4:to. Recenſerad af de *Granſkande Bröders Deputerade för Låkare-konſten.*

Siamo Pittori anche noi.

§. 1. Elden år ibland de Låkemedel ſom ömſom blifvit för mycket berömde, ömſom o-

tilbörligen förkaſtade. Flere obyſſade Folkſlag hafva af ålder nyttjat och bruka den ännu ſom et Univerſal Medicament. De åldſta Medici ſkröto mycket öfver deſs förträffeliga värkan. Nyare tiders Läkare hafva beſtämt deſs rätta värde.

§. 2. *Elds-Saken* (res ignita), ſom bör liknas vid et högſt genomträngande flytande ämne, har olika värkan på djuriſka kroppar alt efter ſom materien är mer eller mindre het och application däraf är mer eller mindre långvarig. Faſta och täta ämnen, hvilka hafva *ſtörre Specifik värma* (*a*), antaga ſtörre hetta. Däremot trodde de Gamle at eldens värkan mycket berodde af det til brånning brukade ämnets Natur och nyttjade i anledning däraf hvarjehanda ſammanſättningar. Denna förmening ogillas. Tviſten om utväljande af ſtället til brånning anſes för löjelig. Om Cauteria actualia eller potentialia böra föredragas, anſer Författaren för utredt genom de Svar ſom inkommit på den i detta ämne af Chirurgiſka Academien i Paris framſtälte Fråga.

§. 3. Då någon del af kroppen utſättes för ſtarkare värma *förtunnas* vätſkorna, ſå at de kunna genomtränga de minſta kåril, de drifvas i ſtörre ymnighet til huden, hvadan denna ſvullnar och rådnar. Vid ännu ſtarkare hetta ſammandragas Pori Epidermidis och an-

(*a*) Vi tro oſs ej behöfva gifva tilkänna hvad vi mena om det ſom är tryckt med Curiöſ Styl.

antingen formeras blåsor af den hämmade utdunstningen eller också förvandlas alt ihop til en skorpa. Känslan, i början angenäm, blir obehaglig och förvandlas i häftig värk, som äfven utsprider sig til kringliggande delar, alt efter kroppens mer eller mindre känslofullhet. Fibrerna återigen darra då de utsättas för starkare värma, de skrynklas och sammansnörpas samt förlora ånteligen sin cohæsions-kraft och förvandlas til en inorganisk massa. Härvid lida äfven kringliggande delar i mån af deras afstånd. *Elden har väl lika värkan på döda och lefvande kroppar däruti, at han utvidgar deras sammansättning och upplöser dem i deras grundämnen, dock likväl så länge kroppen har sin vis vitalis i behåll sträcker sig dess värkan vidare ikring och beledsagas af nya Phenomener.* Denna vis vitalis är ordsaken därtil at de fläste Caustica potentialia endast värka på lefvande kroppar. *Den osynliga utdunstningen är lika som det första Menstruum som, upplöser dessas (caustic: potential:) Salter och sätter dem i värksamhet.* Elden upväcker således Inflammation på det stället han appliceras och, om detta af eldens styrka förbrännes, äfven i närliggande delar.

§. 4. Denna §. uti hvilken Författaren ämnat gifva tilkänna uti hvilka Sjukdomar bränningar kunde vara nyttige eller, rättare sagt, uti hvilka Sjukdomar de af åtskillige Auctorer

rer blifvit ſom tjenlige föreſlagne, hafva vi med noggranhet flere gånger igenomläſit, men vi hafva ej förmått däraf göra et tilfredsſtållande Utdrag. Förf. meningar om eldens värkan på vår kropp, åro ſå ſynnerlige, vaklande och oredigt framſtälde, at den naturliga vedervilja vi bära til all oordning nåſtan aldeles uttröttat vårt tålamod. Sjukdomarne, i hvilka elden berömmes, hafva ibland ſå beſynnerlige namn, at vi ej altid väl förſtå hvad därmed ſkulle kunna menas och deras antal är ſå ſtort at man ſnart ſkulle kunna tro Författaren anſe elden ſom et Univerſal Medicament. Vi hafva dock med möda ur detta Chaos utdragit följande Hufvud-Articlar: 1:mo, Som ſtimulerande och irriterande tjena Inuſtioner ſå väl at förtaga ſvagare Stimuli morbidi, ſom at återſtälla värkſamheten uti förſvagade delar. 2:do, Har elden en förträffelig kraft at draga våtſkorne från det ena ſtället af kroppen til det andra och i ſynnerhet at *läcka ſkämda våtſkor til ytan och ſkaffa utlopp åt dem.* Inuſtioner tjäna därföre i förra affeendet uti alla de Sjukdomar där någon Materia peccans omföres i kroppen, eller antaſtar ädlare delar ſom i Rheumatiſmer, Gickt, tilbakagångit Utſlag &c., i förra affeendet återigen uti *Fluxioner*, *deſtillationes a capite ad pectus*, i Tandvärk, ſvarta Starren &c. och uti Congeſtiones Pulmonum. 3:tio, ſom evacuerande och ſedermera ſtärkande tje-

na

na Inuſtioner i Oedema Pedum, Vattuſot, Hydrocele externa, Empyema och ſtörre Abſceſſer i ſynnerhet i de *Metaſtatiſka, i hvilka materien gerna byter om ſtälle om hon ej qvarhålles genom ſtarkare Stimuli.* De brukas åfven med fördmån i raſande djurs bett. Men det är framför alt i malum Iſchiaticum och adfectiones articulationum Rheumaticæ ſom elden viſar ſin dråpeliga evacuerande kraft, ty ſå ſnart cruſta affallit efter brånningen, *utflyter Materia Rheumatica i förſta ymnoghet ur ſåret.* 4:to, Nyttjas Inuſtioner at förſtöra organiſka maſſor, men uti Tumores Organici anſes deras bruk för mindre rådeliget.

§. 5. Här angriper Förf. ſjelfva Hufvudſaken ſom är at beviſa huru mågtig elden är at hämma den gångræn, ſom upkommer af något främmande ämnes metaſtatiſka kaſtning och anför därpå följande exempel: Pigan MARIA YTTERSTRÖM ſjuk på 8:de dygnet af en rötaktig Höſtfeber intogs d. 5 October 1785 på Kongl. Lazarettet i Stockholm; hon hade ej haft någon ſkötſel, var högeligen afmattad och yrade beſtändigt. Icke deſs mindre *Laxerades hon för at afdrifva de öfverflödande orenligheterne, fick Digeſtiver, Alterantia och Corrigentia;* Tartarus Antimonalis och Acidum Vitrioli ej förglömde. Oagtadt denna ſkötſel blef tilſtåndet ej bättre, utan på ſjukdomens 11:te dygn angreps hon af en ſvår oro både til kropp och ſjäl, jämte ſtark

vårk i högra benet, hvilket befants rödt, fvullit och ömt, bebådande ftor förödelfe. Man grep nu til Chinan och Renfkt Vin blandades i drycken, hvarjämte benet täcktes med aromatifke och refolverande Krydder, beftänkte med Spir. Vini Camphor. Men åfven desfe medel eluderades af den ymniga materia febrilis fom fortfor at kafta fig på benet, hvilket, ehuru Febren aftog, ganfka haftigt antog alla de Succesfiva fkeppelfer fom utmärka Kallbrands annalkande och närvaro. Den uplyfte Läkaren förfkräcktes hårdfver; Han fåg den fara i hvilken Patientens lif fväfvade om ej gangrænen hämmades; Han kände nogfamt ofäkerheten af de medel fom härtil vanligen brukas och fom man i denna flags gangræn borde vara *mindre angelägen om at ftå emot corruption, än at förekomma Materiæ metaftaticæ kringfpridande, at fångfla henne innom trångare gränfor och at lämna henne utlopp*, ty beflöts at Inuftion fkulle nyttjas, hvilken ockfå värkftältes d. 12 Oct. på det friska en tum åfvan gangrænens gräns med 8 moxæ. Följande dagen fann man med nöje at gangrænen icke hade mågtat öfverftiga det mål man för henne fatt, men til yttermera fäkerhet applicerades ånnu en hop moxæ på de ftällen, fom ånnu ej blifvit vidrörde och där gangrænen ånnu tycktes framtåga. Den 15 October var Separations-linien tydelig och fördjupade fig fmåningom intil benet,

få

få at detta kunde affågas den 9 November, hvarpå fåret ſköttes och låktes efter vanligheten, hvarjämte ej underlåts at *förbättra vätſkorne* genom Chinans bruk. *Och på detta ſättet friades* MARIA YTTERSTRÖMS *lif, ſom annars, utan twifvel, blifvit et rof för Materia Febrilis.*

§. 6. At åfven de båſta Läkemedel kunna ſkada då Sjukdomens art ej noga urſkiljes, uplyſer Författaren genom Cura Gangrænæ, ty lika ſom Chinan och Opium åro förmånlige i några ſlag däraf men däremot *ſkadeliga* i andra, lika få år det med elden, ehuru han annars *ſtår ſtarkt emot röta och ſtryper den då den viſar ſig.* Gangræn bör ſköras olika efter ſom den år våt eller torr, efterſom den upkommer af contuſion, af vätſkornas infiltration, af *de faſta delarnes ſammandragning*, af *vanartig inflammation* eller *vätſkornes röta.* Simpel, häftig och ſtark inflammation går ej öfver til gangræn, men väl den vanartiga ſom företer ſig i rötagtiga och elaka Febrar. I ſenare fallet år ej *Febrens våld orſaken til gangræn, utan de flytande och faſta delarnes befynnerliga tilſtånd* och Förf. tror, förmodeligen med SYDENHAM, at Febren i den händelſen ej år annat än et *Naturens bemödande at utjaga det ſkadeliga.*

§. 7. Här lämnar Författaren begrep om ſin Pathologie. Vitia Solidorum böra ſökas antingen uti Stupor nervorum eller uti en

He-

Hebetudo vaſorum et fibrarum. Den förra år orſaken därtil at inflammation i viſſa Sjukdomar ſom uti incarceratio herniæ Spasmodica, i Maligna Febrar, i *Eryſipilas af förſkräckelſe*, i Hufvudſkador, i Ryggmärgens häftigare ſkakning, i ſtörre Nervers läſioner &c. ſtraxt går öfver til gangræn. *Nervſaftens* uphörda *affilning* och vårkan år åfven orſaken til de röda fläckar ſom viſa ſig i elaka Febrar och då *våtſkorne öfverflöda af Rosagtig ſkärpa.* Gangræn kan åfven upkomma af vaſorum et fibrarum ſtupor et hebetudo, då antingen Nerverne förlorat ſitt välde öfver dem eller de miſtat ſin tonus genom någon ordſak. Författaren tror väl ej alt hvad ſom beråttas om Skärpor i en leſvande menniſkas våtſkor, men kan dock ej undvika at antaga några och detta emedan man ej kan tviſla om deras vårkan på Solida —, då gangræn ibland tydeligen leder ſitt urſprung från deras åvårkan. Til bevis härpå anför Förf., hvad väl ingen lärer neka, at extravaſerade våtſkor kunna rutna eller bli ſkarpa och åſtadkomma gangræn. Våtſkornes ſkärpa år orſaken därtil at Cachectiſke men *annars välmående Perſoner* få en til gangræn haſtigt öfvergående inflammation efter minſta åkomma på hand eller fot. Hos dem hvilkas *våtſkor tydeligen finnas ſkämde* händer ibland, efter förutgången några dagars trötthet och oro, at gangræneuſa fläckar viſa ſig i ſynnerhet på föt-

ter-

terne, hvarpå de ſtraxt återfå ſine förlorade krafter, hvilket beviſar at den *grymma ſkårpan*, ſom förut var likaſom förtryckt af våtſkornes mängd, nu, antingen af någon retning eller af Febrens anfall, blifvit förviſt til något viſt ſtälle, hvareſt den med fördubblade krafter utöfvar ſin förſtörande egenſkap. De i Febrar allmänna ligg-får komma antingen af Materja morbifica eller af brift på krafter. Då de viſa ſig aftager Febren och det i mån ſom de utvärtes delarne haſtigt gå öfver til gangræn, och tyckes det ſom ſkulle våtſkorne genom detta utbrott ränſa ſig från ſin Peſtilentialiſka beſmittelſe. Peſtböldder åro åfven critiſka eller metaſtatiſka och de kunna åfven viſa ſig i andra ſjukdomar där en allmän ſkårpa i våtſkorne år rådande; Och ſom Practici allmänt årkänna en rötagtig uplösning af våtſkorne få väl i Febrar, ſom elaka Koppor, gamle cachectiſka Sår och i andra Sjukdomar, ty bör det ej förefalla någon oväntadt, at gangræn i få beſkaffade omſtändigheter lätteligen åkommer. Af alt detta gör Förf. den ſlutſats, at gangræn af invärtes orſaker år en allmän kroppens ſjukdom, upkommen antingen af de faſta delarnes ſlöhet och minſkade lifskrafter eller af fel i våtſkorne, hvilka genom den uptända Febren eller genom någon utvärtes retning blifvit dragne til et viſt ſtälle. Tout cela s'appelle — raiſonner en Philoſophe. —

§. 8.

§. 8. I anledning af hvad sagt blifvit tror Förf. det vara lått at döma af hvad slag den gangræn varit som han i sin Casus beskrifvit. Den förderfveliga Febren hade nemligen så förminskat den sjukas lifskrafter, at de icke förmådde behörigen underkufva materien eller drifva den ur kroppen, likväl bibehöllo de så mycken styrka, at de, genom blodens impetus, kunde kasta henne på benet, hvareft den (materien) utöfvade den nämde förstörelsen, hvilken såkert hade blifvit dödelig om man ej därföre satt bommar. Hvad Prognosis angår, så löper Patienten fara i mån som den dödande Materien år ymnig, krafterne medtagne och revulsion sker långsamt. Läkaren bör därföre i sådant fall ej allenast understödja krafterne med Spirituosa, utan äfven ändra vätskornes halt med *Antiseptica* och med möjeligaste skyndsamhet söka draga *Materia Metastatica* til det anviste stället, och qvarhålla henne där. Därjämte böra närliggande Solida stimuleras at befordra separation och at hindra materiens ytterligare anfall på deras lifaktighet. Det år i desse senare afseenden som Caustica hälst Actualia och framför alt på det sätt Herr General-Directeuren af Acrel brukat, böra appliceras, då man kan göra sig hopp om den lyckeligaste utgång.

Sådant år ungefärligen innehållet af Disputationen *De usu Inustionum vario.* Utdraget år väl nog vidlöftigt, men vi hafva med flit

flit varit utförlige på det at våre Läfare fjelfve måtte kunna dömma om denna Afhandlings värde och vi således flippa at göra några anmärkningar, hvilka altid åro förhatelige om än aldrig få råttmåtige. Men vi kunne ej underlåta at förklara vårt ftora miſshag til de Författare, ſom, utan at uplyſa ſitt Tidehvarf med en enda ny eller nyttig Sanning, endaſt ſkrifva för at ſkrifva och ſom utan ordning och utan ſmak fylla några ark med innanmåtet af ſine Böcker, förmodeligen i den affigt at endaſt genom prof på beläſenhet ſöka i lärda verlden vinna den åra, hvars efterſträfvande år lika lofligit ſom deſs erhållande omöjeligit, om ej beläſenheten förenas med urſkillning och erfarenhet. Lika litet kunna vi gilla den hos Läkare, ty vårr, öfverhandtagande plägſeden, at fluta til et Läkemedels nytta endaſt däraf, at uti en enda händelſe den åſtundade vårkan följdt på deſs bruk. At en människa blifvit friſk ſedan man nyttjat det eller det medlet, ſådant må vara gjort af en ſlump eller i anledning af en förvänd Theorie, beviſar mycket litet til ſamma medels förmån, det bör endaſt upmana oſs at därmed anſtälla vidare förſök. Men at af en enda Caſus med ſäkerhet döma til et medels vårkan år mycket *förhaſtadt*, ty hvem vet icke huru kinkigt det år at utſtaka hvad Naturen gjordt på egen hand eller genom Medicamenters tilhjelp, eller då flere medel brukas

kas på en gång, hvilket som varit hälsogifvande; det är *skadeligt*, ty det kan leda til många missbruk bland de okunnigare, som böra lita på hvad en Man af anseende framgifvit som probatum; det är *oförnuftigt*, ty det strider mot all sund Philosophie, hvilken bjuder at noga granska præmisserne innan man skrider til conclusion, och om detta sått at sluta altid följdes, skulle Materia Medica snart bli lika rik på Droguer som Naturen är på ämnen, ty det ges nästan ingen ting som ej blifvit nyttjadt och efter hvars bruk man ej blifvit frisk. Den som sjelf bygger på få slippriga grunder bör ej kunna undgå at anse Magnetismen som et härligt medel, emedan ingen lårer neka at ju flere blifvit befriade från hvarjehanda Sjukdomar under det de, enligt Magnetismens lagar, vederbörligen blifvit begycklade, ehuru ej många af de förnuftige låra tro Magnetismens Theorie eller anse den som det medlet hvarigenom hälsan blifvit återstäld. At se *hvad* som sker är hvarjom och enom gifvit, men at säga *huru* och *hvarigenom*, är en stor, en svår, en bedrågelig konst, hvilken endast kan upodlas af dem som med kunskaper förena upmärksamhet och et sundt förnuft. Hvad Författaren anför angående eldens värkan på vår kropp, om Materiæ Morbificæ, om Metastaser &c. anse vi för få mycket mindre värdigt vår tids uplysning, som det tydeligen ger tilkänna

känna mindre rediga begrep uti Pathologia generalis. Författ. tyckes ej vara vederbörligen underrättad om ſtimulorum vårkan på vår kropp och ſynes ej en gång hafva gifvit agt uppå ſkillnaden mellan lefvande och död materia, utan förblandar ej ſällan deras egenſkaper och gör i följe däraf hvarjehanda miſstag. Vi beſtride ej eldens nytta ſom ſtimulerande och förſtörande; men, om vi än voro däragtige nog för at anta, vi ſåga anta, ty beviſas kan det ej, det kaſtningen af en Materia Morbifica varit orſaken til den gangræn af hvilken MARIA YTTERSTRÖM angreps, ſkulle vi dock omöjeligen kunna medge at bränningarne varit de ſom enſamme hindrat gangrænens framfart och frälſat hennes lif. Vi ſåge detta med ſå mycket fullkomligare öfvertygelſe, ſom vi ſjelfve flere gånger ſedt och åfven hördt af andra, på hvilkas trovärdighet vi kunna lita, at dylike gangræner ibland ſtadnat af ſig ſjelfve, utan all konſtens åtgärd, ibland återigen fortfarit tils den ſjuka ſatt lifvet til, ehuru flitigt man än brukat Inuſtioner.

Vi anhålle det Författaren ej ville med miſshag anſe deſſe välmente påminnelſer dem vi af ren nit för vår Vettenſkap och af oſkrymtad kärlek til Sanning funnit oſs föranlåtne at göra, vi förmode at Han ej ſkall finna dem ogrundade och vi hoppas at Han vil låta dem tjena ſig til efterråttelſe då Han framdeles år-

nar hugna det Allmänna med något prof af ſin Lärda möda. Vi förſäkre at vi med ſtörſta nöje ſkola anſe hvarje ſteg ſom Han i anledning af deſſe påminnelſer torde varda tagandes til ſin förbättring och vi ſkola vara de förſte at berätta för Allmänheten och med henne glädja oſs öfver deſs framſteg i redighet och urſkillning. - -

My ſon! deſpiſe not Thou the malice of the weakeſt; remember that venom Supplies the want of Strength and that the Lion may periſh by the puncture of an Aſp.

JOHNSON'S RAMBLER.

De Nutrimento Corporis Superfluo, ut vera Arthritidis cauſſa. Academiſk Diſputation förſvarad af Licentiaten Mag:r *ALB. JUL. SEGERSTEDT* under Profeſſor *ACRELS* Præſidium 1787 d. 15 Dec. 24 ſid. in 4.to. Recenſerad af *Granſkande Bröders Deputerade för Läkare-konſten.*

— Ego nec Studium ſine divite vena
Nec rude quid proſit video ingenium, alterius ſic
Altera poſcit opem res, et conjurat amice.

HORAT.

Sedan vi med åckel och ſtyggelſe genomläſit, vi blygas vid at ſåga, huru många,

Aca-

Academiſka, ſå kallade Lårdoms-prof och efter noga granſkning med vederbörligt förakt öfverlåmnat dem åt glömſkan eller åt förödelſen, har det för oſs varit en ej liten fågnad at ånteligen hafva träffat et ſom vi kunnat genomläſa med nöje och upbyggelſe. Vi hafva genomläſit det med nöje, ty ſedan vi länge ſuckat under de Författares fåfånga möda ſom plåga de okunnige med digra compilationer på Tyſkt vis och undfågna den Lårda verlden med upſtufvade råtter, hungrade vår ſjål efter något nytt, och ſedan vi til öfverflöd blifvit underråttade om hvad andre tånka, var det oſs kårt at få veta hvad en Lårare tånkte ſjelf. Vi hafva frögdats få mycket mer, ſom vi åro ifrige förfåktare af Theoriers nytta och hår funnit en Man, ſom til trots för tidens fördomar och oagtat låttſinnighetens ſkri mot alt det ſom bår anſeende eller ordning eller Syſtematiſk upſtållning, vågat, vågledd af ſin erfarenhet och ſitt ſnille, claſſificera ſina enkla begrep och från dem draga allmånna ſlutſatſer. Vi hafva genomläſit denna Diſſertation med upbyggelſe, ty vi hafva dåruti funnit många oſagde om ej okände Sanningar och vi tvifla ej på at deſſe ſkola blifva af utmårkt nytta för dem ſom utöfva Låkare-konſten, åtminſtone för ſådane Låkare, ſom åga nog ſtyrka at ſe detſamma i ſtort och nog ådelmod at öfvergifva om ej årkånna ſine fordne villfarelſer. Om vi voro

af deſſa Små-menniſkor ſom med en vanartig kittſlighet leta efter fel för at med en hönsagtig beſtållſamhet löpa ikring med dem i alla vrår och ſom våga fördömma et helt, då de endaſt funnit en liten del däraf briſtfällig, ſkulle vi kanſke ej ſakna tilfälle at åfven befudla detta Arbete med den låga Critikens ſmuts. Men våre affigter åro mera hederlige. Vår föreſats är at upſöka och framviſa det nyttiga, det ſanna och det vackra, men ej at uptäcka fel, ty vi känna menniſkornes ſvaghet för väl för at fordra fullkomlighet eller klandra miſstag och vi hafva ofta varit ledsne öfver det, at Författare ſöka undvika fel för at ſlippa critik, då de däremot borde bemöda ſig at ſåga något nyttigt eller vackert för at vinna bifall. Det är medelmåttans uſla åra at vara felfri. Det ſkulle vara lika orimmeliget at påſtå det alla de åro vackra hvilka ej åro vanlytte, ſom det är oſtridigt, at en enda fullkomlighet ofta årſätter hundrade briſter. — Huruvida vårt omdöme om denna Diſſertation, af hvilken vi nu lämna Utdrag, är rättmåtigt eller ej, hänſkjute vi til den Domſtol hvars beſlut vi enſamt underkaſte oſs, d. å. til våra måſt uplyſte och rätt-tänkte Medbröders pröfning. —

§. 1. Om Läkare-konſten någonſin ſkall höjas från Qvackſalfveri til den Philoſophiſka vårdigheten, bör man med ytterſta noggranhet underſöka Sjukdomarnes närmaſte orſaker.

ker. Men i denna så väl som i andra Vetenskaper har man sällan hittadt på genvägen til Sanningen innan man länge farit vilse i villfarelsernas irrgångar och för at bli öfvertygad om at så år, behöfver man endast kasta ögonen på de obegripeliga och ofta orimmeliga meningar som tid efter annan blifvit framgifne om orsakerne til *Gickt*. Detta har föranlåtit Förf. at nogare granska nämde Sjukdom och sedan Han behörigen öfvervägat, ej allenast hvilka kropps-beskaffenheter därföre åro mäst utsatte, utan åfven hvad tilfällige orsaker upväcka Gickten i så beskaffade constitutioner, har Han trodt sig finna at den härrör af *öfverflöd på det födande ämnet som tjenar til kroppens underhåll*. Han anser denna orsak för så mycket mera trolig, som den förklarar de fläste om ej alla af de Symptomer som visa sig under Gicktens början och utbrott, eller stöder sig på några löjeliga obevisliga hypotheser om skärpors eller främmande ämnens närvaro i blodmassan, utan år detta öfverflödiga ämnet sådant, at det, i en annan kroppens ställning, skulle hafva varit ganska tjenligt til dess underhåll. —

§. 2. Gickten år en *feber-artad Sjukdom med inflammatorisk värk i synnerhet uti extremiteternes ledgångar. Den åkommer skoftals, omväxlar med krämpor i magen och andra invärtes delar, samt visar sig utan föregången tydelig utvärtes orsak*. Skiljes ifrån

Rheumatiſmer dårigenom at deſſe upkomma af tydelig utvårtes orſak, åro beledſagade med håftigare inflammatoriſk Feber, i akttaga ej viſſa perioder, inga krårnpor i de invårtes delarne fôregå, de ſlutas ej med någon critiſk ſvullnad och angripa utan åtſkillnad Perſoner af alla Kôn, åldrar och kropps-beſkaffenheter.

§. 3. Genom den fôrråttning i vår kropp ſom kallas Abſorption vinner denſamma ſin ſtorlek och ſkapnad. Den dageliga fôrluſten årſåttes genom tilſats af ny nårings-ſaft beredd af maten. Det odugliga eller ôfverflôdiga bortfôres. Alt detta ſker genom en egen claſs af kåril, dem man i anledning af deras gôromål med et namn kallat Abſorbentia, och hvilkas Hiſtoria i ſenare tider genom HUNTER's, MONRO's, MASCAGNI's och CRVIKSHANK's bemôdanden blifvit ſå vål utredd och kaſtat nya ljus på den Pathologiſke Vettenſkapen. Det åro deſſe kåril ſom enſamme fôra Chylus och Lympha in i bloden, ſom upſupa ſå vål det nyttiga ſom åfven ibland det ſkadeliga och jåmvål en hop Medicamenter, och ſom oafbrntit taga bort hvad artairerne lågga til. Det tilhôr ſåledes dem at bibehålla jåmnvigten i kroppen. En viſs mångd nårings-ſaft år nôdvåndig til hålſa och lif, då denna briſter eller ôfverflôdar blir man ſjuk. Ôfverflôdet kan komma antingen dårutaf at fôr mycket i nårings-ſaft beredes, eller dåraf

at

at absorbentia trögt förrätta sin syssla, eller som vanligast år af bägge desse orsaker tilsammantagne. Hvad krämpor därigenom upkomma visar Gickten, hvars prägressa och Symptomer tydeligen utmärka et efter hand tilskapadt öfverflöd af födande ämne.

§. 4. Gicktens prædisponerande och tilfällige orsaker äro så nära förenade at de svårligen kunna skiljas och upräknas därföre sammanblandade, hit höra 1:mo, *Åldren.* Gickten anfaller vanligast mellan 35:te och 40:de året. Kroppen har då vunnit sin naturliga storlek och stadga. Artairerne som under tilväxten varit mjuke, uttånjelige och större än venerne, bli tjockare, stadigare och trångre. Plethora som i ungdomen varit uti pulsådrorne, så länge de ännu bibehöllo förmögenheten at utvickla sig, blir nu i stället i venerne då motstånd i pulsådrorne upkommer däraf at de förlorat nämde förmögenhet. Följden häraf är den at blodens återgång til hjertat blir trögare, venerne utvidgas, Lefren lider, Hæmorrhoider upkomma. Kroppen behöfver vid den tiden mindre näring, ty den ökas ej mera til sin storlek. Om då matens mängd ej minskas eller kroppens behof ökas genom starkare arbete, måste nödvändigt mera närings-saft beredas än som nödigt är. At så är, finner man därutaf at de äro mäst utsatte för Gickt, som i ungdomen varit vane vid starkare kropps-rörelse, men sedermera af val

eller tvång ſitta ſtilla och lefva kråſeligt. 2:do, *Kônet.* Fruntimmer få ſällan Gikt, åtminſtone ej andra ån de ſom åro Karlvulne. Detſamma ſåges om Snöpingar och qvinlige Karlar. Mån af ſnille och lifagtighet få den framför andra, förmodeligen däraf at ſådane minſt förſmå goddagar. 3:tio, *Arf.* At Gickten fortplantas på afkomman kan ingen neka, men detta låter ej förklara ſig om man antar någon ſkårpa för defs orſak. Rimmeligen kan man uttyda detta genom den likhet ſom ofta finnes mellan Föråldrar och Barn uti organiſation och följakteligen åfven uti Abſorbentium egenſkaper. Ärftelig Gickt viſar ſig därföre i yngre ålder ån den förvärfvade. 4:to, *Kråſeligit lefnadsſätt.* Af ymnig och födande i ſynnerhet Animaliſk mat bereder en god mage mera föda. Alla ſpiritueuſa drycker beredde genom fermentation befordra näringsſaftens beredande få vida de ej allenaſt öka matluſten därigenom at de ſtimulera magen, utan åfven underhjelpa ſjelfva matſmältningen. Men et långt bruk af Spirituoſa likaſom af andra ſtimulantia förſvagar omſider, hvarföre åfven Abſorbentia miſta ſin tonus och värkſamhet; och då närings-ſaften ökes under det Abſorbentia förſvagas, måſte däraf följa et öfverflöd på födande ämne, i ſynnerhet ſom i denna händelſen de aflägſne abſorberande kåril ej få lätteligen ſtimuleras ſom de til matſmältningen beſtämde organer, hvilka omedel-

delbarligen vidröras. 5:to, *Kåld.* Denna utöfvar sin sedativa d. å. förlvagande vårkan på Absorbentia, hvarigenom deras activitet minskas. Därföre är kölden ofta en tilfällig orsak til Podager-anfall. Därföre plågas man mäst af Gickt Höst och Vår, då luften är kall och våt och man finner häraf hvarföre Gicktsjuke må bäst om Sommaren, hvarföre de ofta slippa sin Gickt då de resa til varmare Länder och hvarföre Gickten är nästan okänd under hetare Latituder. Den kraft vårman härutinnan visar, kommer däraf at den genom sin beständiga retning ökar utdunstningen och åggar absorbentia at förrätta hvad dem åligger.

§. 5. Då bloden på ofvannämde sätt öfverflödar af födande ämne, men kroppen redan ärnätt sin storlek, och proportion mellan tilsats och afförsel således är ändrad, börjar först Vena Portarum och dess grenar, som svagast, at utvidgas. Af denna orsak känna Gicktlärlingar aldraförst hvarjehanda krämpor i buken som fådt namn af Molimina Hæmorrhoidalia. Under denna period lägges äfven grund til hårdheter i Lefren (*a*), som påföljas af

K 5 Gul-

(*a*) Som bevis därpå at förstoppningar i Lefren upkomma af öfverflödigt närings-ämne, anför Författaren at de gamle Romare, som höllo Gåslefver för en läckerhet, befordrade dess tilväxt därigenom at de gäfvo desse Foglar Fikon, godt Bröd och annan födande mat, samt underhölls hos dem genom hetta en beständig torst, på det at de skulle dricka mycket Mjölk. Han har känt en

Gulfot, Vattufot, eller andra olägenheter hvilka endaft kunna botas genom Gickten fom afför det öfverflödiga nutrimentet från denna til någon för lifvet mindre dyrbar del. De fom på detta fättet flippa ofvannämde fjukdomar, åro likväl ej frie från plågor. De befvåras ofta af flygande vårk näftan i alla delar, och detta är hvad man kallar *oftadig Gickt.* Denna kommer därutaf at Nerverna lida då vafa uttänjes af det öfverflödiga nutrimentet och famma orfak är til Gickt-liknande vårk, hvaraf ungt Folk plågas omkring manbarhets-åldren. Äfven under detta ftadium lida ofta de invårtes delarne och Gickten antar då hvarjehanda fkeppelfer. Fixerad eller ordentelig Gickt, fom annars får namn af Chirager, Gonager eller Podager, kallas den fom infinner fig på viffa tider i viffa delar. Den förebådas gemenligen af förutgående krämpor i magen och inelfvorne hvilka fåfom känflofullaft fnaraft lida af det öfverflödiga nutrimentet. En Feber-rörelfe är härmed fom oftaft förknippad, och denna Feber blir allmän då Stimulus fortfar och hela Syftema

---

rik och mycket kräfeligt lefvande Man, fom, utom några obetydeliga förebod til Gickt, mådde väl ända til 50:de året och hade beftändigt löft lif. Stolgången blef nu fmåningom trögare, han fick förft en vårk i Regio Hepatis och federmera en Gulfot fom innom 4 månader lade honom i grafven. Då kroppen öpnades fants Lefren vägande 20 fkålpund.

ſtema venoſum diſtenderas. At ſå år, finner man dårutaf at venerne åro altid ſtinne och atoniſke före Gickt-paroxysmen. Denna diſtention blir nödvändigt-vis betydeligaſt på de ſtållen ſom åro aflägſne från hjertat, dår ſå väl vis a tergo och muſclernes tryckning år mindre ſom reſorption trögare. Håraf följer irritation med påföljande inflammation och vårk, magplågorne minſkas dårigenom och uphöra ånteligen efter en i menniſko-kroppen allmån lag at en ſtarkare Stimulus förtar den mindre, då det diſtenderande och kanſke utgjutna ämnet ſedermera dels förflyger genom en local ſvett, dels upſupes det och bortgår med urin, eller ockſå om Gickten år gammal lämnas ſammangytringar qvar, hvilka i ſynnerhet viſa ſig vid de mindre ledgångarne af händer och fötter och hafva ſamma beſtåndsdelar ſom de öfrige kroppens faſta delar. På detta ſättet afföres det öfverflödiga nutrimentet och kroppen blir för den gången friſk, men faller åter in i ſamma ſjukdom ſå ſnart å nyo mera ån nödig näring blifvit beredd och dels abſorption hindras genom någon tilfällig orſak. *Flygande Gickt* (Arthritis aberrans) kommer dåraf at de ſvagaſte och känſlofullaſte delarne lida måſt då det öfverflödiga nutrimentet år öfveralt lika kringſpridt i kroppen. Denna ſlags Gickt år i ſynnerhet farlig för gamle och förſvagade Perſoner. Då Gickten uphör dårigenom at

vaſa

vasa absorbentia upsupa det öfverflödiga nutrimentet och detta bortföres genom urin, händer ofta at det deponerar sig i njurarne, hvaraf Njursten upkommer.

§. 6. De fåste meningar om Gicktens orsaker förfalla af sig sjelfve vid Philosophiens anblick. Bland desse har hypothesen om en bloden besmittande Gickt-materia främsta rummet, ännu förfägtad af dem som hålla alt gammalt för heligt och alt tryckt för sant, ehuru de ej ännu kunnat bevisa dess existence med et enda drägeligit skål, och således fela emot den allmänna reglen at först bevisa det en ting är til innan man antar det som orsak til något. At sura upstigningen infinner sig före paroxysmen, bevisar blott at magen och inelfvorne äro försvagade förr än den inträffar. At Veneriska sjukdomen och Kopporne hafva sin smitta, kan ingen neka, ty den frambringar en sig lik materia, men hvem kan bevisa at så förhåller sig med Gickten? Lika litet utmärker flygande Gickten någon skärpas närvaro, och om man än skulle taga sin tillflygt til Consensus nervorum för at förklara phenomenerne, kan man dock ej bevisa at skärpan utöfvar sin åverkan genom Nerverne. (*a*)

Man

(*a*) Detta ställe är i Originalet något mörkt, men vi finna dock Förf. tanka. Han menar förmodeligen: *At til en så underbar hastighets förklarande genom Nervernas sympathie, torde Gickt-skärpans försvarare behöfva påstå, at den snarare*

Man behöfver ej anta någon skärpa då sjelfva öfverflödet af vätskor är Stimulus nog; at et sådant öfverflöd vårkeligen finnes, ser man däraf at Venæ svälla före Gickt-anfallet, och at detta öfverflöd utgöres af för mycket nutriment, visa så väl prægresla, som de nämde concretionerne, hvilka bestå af samma grundämne som de öfrige kroppens solida delar.

§. 7. Af de anförde orsakerne til Gickt ser man nogsamt at litet kan uträttas med Medicamenter under sjelfva paroxysmen. Flere Läkemedel brukas dock med någon förmån och man bör undersöka huru desse agera. 1:mo, *Evacuantia.* Emetica befordra absorption i allmänhet och uttöma den syra som plägar magen före paroxysmen. Lindriga Laxer-medel underhjelpa blodens omlopp i buken och afföra äfven til någon del det öfverflödiga nutrimentet. Åderlåtningar förekomma och lindra paroxysmen på samma sätt som öpna Gyllenådern. De tjena hos starka, men äro skadlige hos gamla. 2:do, *Svettdrifvande medel* böra endast brukas då Pulsen är klen och naturens krafter ej förslå at upväcka den topiska inflammation. Af desse äro de förmånligast som agera endast på sjuka stället och

---

flyttas jämte nerv-saften genom Nerverne, än at den vårkar på Nerverne, igenom andra, vi veta ej hvad för canaler eller gångar. Hvem ser icke at man på detta sätt bäst förklarar hastigheten med bestånd af den stötande skärpan.

och underhålla deſs naturliga vårma, ſom Ull, Ylleklåden och djurs Skinn. Gifves Sudorifica invårtes, böra de vara lindrige ſom Sambucina och Svafvelblommor. Starkare ſom Hjorthorns-Salt och Renſkt Vin böra endaſt tillåtas för gamle. 3:tio, *Stårkande medel* kunna tjena ſå vida Gickten ofta upkommer af förſvagad abſorption, men kunna ockſå ſkada ſå vida de vårka i ſynnerhet på magen, ſtårka denſamma och öka ſålunda beredningen af nutriment. Det tyckes ſom Naturen tilåmnade någon förändring i kroppen genom alla Gickt-paroxysmer, och denna förändring begynnes med magplågor; ty 1:mo, ju längre tid föregår emellan anfallen, deſto håftigare åro de, ty mera öfverflödigt nutriment år då beredt; 2:do, af ſamma orſak kommer det at vårken i extremiteterne år ſtark i mån ſom magplågorne varit ſvåre; 3:tio, alt hvad ſom miniſkar eller förtar magplågorne, minſkar och förekommer åfven eller upſkjuter ſjelfva utbrottet af Gickten. Detta ſker i ſynnerhet igenom ſtårkande medel och dårutaf kommer det at de blifvit berömde ſom ſpecifike emot Gickt. 4:to, Genom bruket af dylika Medicamenter ſom nog kunna förekomma paroxysmen, men aldeles ej håfva, utan ſnarare öka deſs orſak, händer, at Gickten vål underkufvas i de delar dem de omedelbarligen ſtimulera, men den angriper i ſtället ådlare partier. 5:to, Förfarenheten vi-

ſar

far också at Gickt-ſjuke genom omåtteligit bruk af ſtårkande medel ſådt Svindel, Migraine, Slag, Hoſta, Andtåppa, Bröſt-vattuſot, hårdheter i Lefren, Gulſot eller Buk-vattuſot. Til denna claſs af Medicamenter hôra i ſynnerhet båſka ſaker med eller utan något Adſtringens, Chinan, jernhaltige Vatten. Sura Mineral-vatten åro tjenligare för Gickt-ſjuke. 4:to, *Irritantia topica* ſom epiſpaſtica, veſicatorier, brånningar, fonteneller, hanker, blodiglar och koppningar brukas med fördel på de ſtållen ſom vanligaſt angripes af Gickten, då Naturens krafter ej förmå afſkicka det öfverflödiga nutrimentet inifrån til extremiteterne, eller då deſſe ſtållen få förlorat ſin irritabilitet at inflammation i dem ſvårligen kan upväckas.

§. 8. Diæten, det vil ſåga et ſparſamt och måtteligit lefnadsſått år det enda medlet at afböja och utrota Gickten. Föda ur Växtriket föder väl mindre, men har andra olägenheter med ſig. Den bör nyttjas förſigtigt i ſynnerhet då ſjukdomen år gammal och Patjenten ſvag. Den förekommer ſnarare ån botar Gickten. Mjölk-diæt ſåges hafva curerat Gickten. Den tjenar i ſynnerhet för unge, men man bör akta ſig för at efteråt återvända til ſin fordna vållefnad. Jåmte måttelighet i mat och dryck och undvikande af förſvagande ſaker, bör man tilhålla de ſjuka at taga ſig kropps-rörelſe och i ſynnerhet at öf-

va de delar som varit antaſtade af Gickten. VAN SVIETEN omtalar en Dansmåſtare, ſom öfver 20 år 2:ne gånger om året anſågtades af Podager, men ſlapp ſnart paroxysmen och undvek all ſtyfhet i ledgångerne dårigenom at nöden tvingade honom at efter konſtens reglor bruka ſine fötter, åfven då de vårkte ſom måſt. —

Deſſe åro de uplysningar Förf. velat gifva oſs om *Gickten* och deſs *orſaker*. Vi öfverlåmne dem åt Allmänheten, ſnarare i Öfverſåttning ån i Utdrag, ty vi hafva funnit litet at förkorta och ånnu mindre at uteſluta; men vi hoppas at denna vidlöftighet ej ſkall miſshaga våre Läſare då ämnet år ſå vigtigt och ſå väl afhandlat.

Vi anſe de Bevis på hvilka Förf. ſtöder ſin nya mening om *Gicktens orſak* för ſå mycket mera gållande, ſom de öfverensſtämma med erfarenheten, utan at finnas motſträfvige för förnuftets fina ſmak och vi våge påſtå, at Han, genom rigtige ſlutſatſer, bragt ſin mening til en ſådan grad utaf ſannolikhet, at den, om den ån ej voro til alla delar beviſt, åtminſtone förtjenar at af uplyſte Läkare ytterligare ſkårſkådas. — I anledning härutaf vele vi härmed hafva våre Arthritiſke Medbröder, de må antingen hotas af en annalkande eller plågas af en närvarande Gickt, alfvarligen påminte, at ſmåningom miniſka mängden af ſine födande och kryddade råtter, af

ſine

fine spiritueuse och retande drycker; at kläda sig väl, hållt med Ylleskjortor, til utdunstningens jämna bibehållande; at agta sig för köld, fugtighet och alla förfvagande saker i synnerhet Höst och Vår; at taga sig ymnig rörelse til undvikande af den slapphet som altid är en följd och et straff för den sjelfvilliga orklösheten och at hålla lifvet behörigen öppet, dock ej til den grad Medici stercorarii eller copropoietici befalla i sin okunnighet, få kårt dem är at undvika et hastigt och ömkeligit slut på deras förstorade nöjen, en för tidig, bräckelig och ångerfull ålderdom. Men om någon, oagtadt våre välmente råd, skulle vara oeftertänksam nog för at sälja sin framtida välfärd och sitt lif, för at tilfredsställa magens och strupens flygtige förnöjelser och då under plågornes häftighet, vid det råttmåtiga straffets åkomst och dödens förskräckande anblick, vara oförnuftig nog för at hoppas och elak nog för at fordra, det Läkare-konsten skulle kunna på en gång genom Medicamenter bota bräckeligheterne uti en Machine, hvars innersta sammansättning blifvit anfrätt af oordenteligheternes förfvagande åvärkan och tidens tårande tand, så förfäkre vi at vi, med bannlysande af menskelighet och medömkan, skola med all möjelig Medicinsk kallsinnighet öfverlämna dem åt deras välförtjenta öde; och om än *Materia Arthritica* skulle angripa deras väsendens

ådlaſte delar, ja til och med om *den* enligt Herr Hof-Rådet MURRAY's ſannolika upgift ſkulle begifva ſig *ad verenda* och där antaga någon för Patienten mera urſägtelig ehuru för folkökningen altid oangenäm ſkeppelſe, ſkola vi, utan barmhertighet för deras böner och behof, *per uſum Inuſtionum varium* läcka deras blods ſyndiga beſmittelſe til de mäſt känſlofulle delarne endaſt för at låta dem umgälla ſitt fel och för at låta dem känna huru mycket en Läkare kan pläga ſine Sjuke utan at fela mot konſtens, ſå kallade, godkände reglor. Hjelper ej detta, ſkola vi öfverlämna dem åt den vanmägtiga Magnetiſmens oſkyldiga hycklerier och låta dem i ſin tröſtlöſa famn få emottaga ſiſta ſuckarne af en inbillad konſt, ſom påfunnen och underhållen af vanvettet, okunnigheten och ſyſſelſösheten, oagtadt tilfatſen af ſitt andeliga tråben, af ſig ſjelf ſlupadt i glömſkans afgrund från föragtets brant ſedan Venus ſluppit ſine vapeurer och Mars blifvit nödſakad at nedſtiga til lägre ehuru förmodeligen nyttigare yrken än dem, at förklara verldars ſkapelſe och tingens uphof.

Men ho tror vår Predikan och vi vänte at få beſanna hvad GRAY ſäger:

- - Where ignorance is bliſs,
'Tis folly to be wiſe.

An-

Anmärkning.

Det kan ej annat ån vara för mig ganska öfvertygande hvad Hr. Prof. Acrel om Gicktens orsak så sinrikt och tydeligen uti denna recenserade Afhandling anförer, som jag redan 1761 inför Kgl. Vetenskaps-Academien, uti Svar på dess upgifne Fråga: *Hvad kan vara orsaken at Gickt har i de senare åren blifvit en mera allmän sjukdom här i Landet än tilförene?* m. m. tryckt i Stockholm 1762 §. 10, 12, 13, m. fl. aldeles råkat hafva samma öfvertygelse och p. 30 såsom allmännaste orsaken upgifvit: et öfverhand tagande *öfverflöd i mat och drick.*

Det är ganska hugneligit at unge Läkare nu handledas af en, från grundlöse fördomar och blotte speculative spitsfundigheter så ren Lärare, som har nog lycklig sinnesställning at sjelf inse nyttan af at hos dem inplanta kärlek til enkla och påliteliga sanningar! Jag ser et lyckligt Tidehvarf dårigenom beredas för våra efterkommande och glåder mig at hafva lagt en sten under denna grundvalen.

Joh. L. Odhelius.

Väderleken och Gångbara Sjukdomar i Stockholm, Månaderne Januarius, Februarius och Martius 1788.

Januarius.

1. Morg. 2 gr. k. mulit, dimma, B. 25,63. Midd. 1 gr. v. mulit, V. B. 25,61.
2. Morg. Th. o. SV. 2. hade snö-rågnat. Bar. 25,58. Midd. 2 gr. v. mulit, Bar. 25,55.
3. Morg. Th. o. SSO. duggrågn. Midd. 2 gr. v. SSO. småråga hela dagen, B. 25,33.
4. Morg. Th. o. SSO. duggrågn, B. 25,33. Midd. ½ gr. v. småråga hela dagen.
5. Morg. 1 gr. v. SSO. vått snöglopp, B. 25,24. Riddarefjärden upgången. Midd. 1 ½ gr. v. B. 25,19. e. m. råga.
6. Morg. 1 gr. v. dimma, Barom. 25,21. Midd. 2 gr. v.
7. Morg. Th. o. dimma, B. 25,36. Midd. Th. o. dimma, B. 25,39. aft. snögade inpå natten.
8. Morg. 1 gr. k. Ö. Bar. 25,50. snögade. Midd. 4 gr. k. NNO. 2. B. 25,88.
9. Morg. 12 gr. k. klart, B. 25,89. Midd. 2 gr. k. V. 2. mulit, B. 25,79.
10. Morg. 2 gr. k. NNV. klart, B. 25,70. Midd. 2 gr. k. NNO. klart, B. 25,76.

11. Morg.

11. Morg. Th. o. mulit, B. 25,40. Midd. Th. o. mulit, Bar. 25,33. aft. klart, Norrſken.
12. Morg. Th. o. V. 2. mulit, Bar. 25,03. Midd. 3 gr. v. klarnade, V. 2. aftonen Norrſken. B. 24,97.
13. Morg. Th. o. V. 3 halfmulit, B. 24,83. Midd. 2 gr. k. mulit.
14. Morg. 9 gr. k. klart, B. 24,87. Riddarfjärden tilfrös åter. Midd. 7 gr. k. ſtröm. aft. Norrſken. B. 24,97.
15. Morg. 11 ½ gr. k. NV. 2. ſtröm. Bar. 25,27. Midd. 10 gr. k. klart, B. 25,41.
16. Morg. 14 gr. k. ſtröm. B. 25,60. Midd. 5 gr. k. klart, Bar. 25,49.
17. Morg. Th. o. NV. 3. mulit, B. 24,90. Midd. 4 gr. k. NNV. B. 25,18. aftonen Norrſken.
18. Morg. 9 gr. k. NV. klart, Bar. 25,49. Midd. 18 gr. k. klart, B. 25,20.
19. Morg. 5 gr. k. O. 2. ſmåſnö, B. 24,86. Midd. 9 gr. k. N. klart, B. 25,07. aft. ſmåſnö.
20. Morg. 13 gr. k. N. 2. ſtröm. B. 25,29. Midd. 12 gr. k. klart, B. 25,52.
21. Morg. 5 gr. k. SV. ſnögade, B. 25,18. Midd. Th. o. V. mulit, B. 25,14.
22. Morg. 2 gr. v. rågnade, V. Bar. 24,85. Midd. 1 gr. v. ſnörågn, B. 24,66. aft. ſtarkt ſnöfall.
23. Morg. 4 gr. k. ſmåſnögade, Bar. 24,89. Midd. 5 gr. k. NV. ſnögade, B. 24,94.

24. Morg. 12 gr. k. mulit, B. 25,11. Midd. 8 gr. k. NO. snögade inpå natten.
25. Morg. Th. o. snögade, SSO. B. 24,42. Midd. Th. o. V. ström. B. 24,42.
26. Morg. 12 gr. k. NNV. 4. mulit, Bar. 24,89. Midd. 10½ gr. k. NNV. 4. snögade hela dagen. B. 25,20.
27. Morg. 11½ gr. k. mulit, Bar. 25,60. Midd. 9 gr. k. NV.
28. Morg. 6 gr. k. snögade, B. 25,65. Midd. 2 gr. k. OSO. B. 25,70. aft. snögade.
29. Morg. 3 gr. k. mulit, B. 25,83. Midd. 1 gr. k. mulit, B. 25,83.
30. Morg. 1 gr. k. S. mulit, snögade, Bar. 25,83. Midd. Th. o. SV. B. 25,86.
31. Morg. 5 gr. k. dimma, B. 26,00. Midd. Th. o. V. mulit, B. 25,95.

Februarius.

1. Morg. Th. o. V. 2. mulit, Bar. 25,91. Midd. Th. o. VSV. ström. B. 25,88.
2. Morg. 5 gr. k. O. klarnade, Bar. 25,63. Midd. 1 gr. k. snögade, B. 25,48.
3. Morg. 6 gr. k. mulit, B. 25,41. Midd. Th. o. småsnö, B. 25,37.
4. Morg. ½ gr. v. SSV. snögade, B. 25,40. Midd. Th. o. S. B. 25,45. til natten dimma.
5. Morg. Th. o. NO. snögade, B. 25,49. Midd. Th. o. NNO. snögade hela dagen, B. 25,57.

6. Morg.

6. Morg. 3 gr. k. N. mulit, Bar. 25,84. Midd. 1 gr. v. NNO. B. 25,91.
7. Morg. 2 gr. k. ſnögade, B. 26,06. Midd. 1 ½ gr. k. mulit.
8. Morg. 1 gr. k. mulit, B. 25,94. Midd. 1 gr. k. V. mulit, Bar. 25,87. aftonen Norrſken.
9. Morg. 6 gr. k. halfmulit, dimma, Bar. 25,79. Midd. 2 gr. k. dimma, B. 25,80.
10. Morg. 3 gr. k. V. mulit, B. 25,90. Midd. Th. o. mulit, B. 25,94.
11. Morg. 2 gr. k. mulit, B. 25,98. Midd. Th. o. mulit, B. 25,95.
12. Morg. 3 gr. k. mulit, B. 25,77. Midd. Th. o. VSV. mulit, Bar. 25,74. afton ſnögade.
13. Morg. 10 gr. k. N. 3. halfmulit, gallſnö, B. 25,82. Midd. 11 gr. k. N. 2. mulit, B. 25,89.
14. Morg. 17 ½ gr. k. N. 2. ſtröm. B. 25,91. Midd. 14 gr. k. N. 3. mulit, B. 25,90.
15. Morg. 17 gr. k. N. 2. mulit, B. 25,81. Midd. 12 gr. k. NNO. klart, B. 25,77. aft. Norrſken.
16. Morg. 15 gr. k. N. 2. hade ſnögat, B. 25,55. Midd. 12 gr. k. NO. mulit, B. 25,49.
17. Morg. 20 gr. k. halfmulit, Bar. 25,29. Midd. 13 gr. k. ſtröm. Bar. 25,30. aft. ſnögade.
18. Morg. 17 gr. k. mulit, B. 25,33. Midd. 14 gr. k. ſtröm. lugnt.

19. Morg. 15 gr. k. lugnt, mulit, B. 25,18. Midd. 12 gr. k. ONO. snögade hela e. m. B. 25,13.
20. Morg. 16 gr. k. ström. NNV. B. 24,85. Midd. 13 ½ gr. k. B. 24,98.
21. Morg. 24 gr. k. klart, lugnt, B. 25,07. Midd. 9 gr. k. klart, B. 25,12.
22. Morg. 14 gr. k. N. strömoln, B. 25,21. Midd. 9 gr. k. NO. ström. B. 25,15.
23. Morg. 10 gr. k. NO. snögade, B. 25,05. Midd. 8 ½ gr. k. NO. snögade hela dagen.
24. Morg. 10 gr. k. mulit, B. 2,504. Midd. 9 gr. k. B. 25,10. N. snögade til aft. och natten.
25. Morg. 10 gr. k. N. snögade, B. 25,05. Midd. 6 gr. k. NO. snögade hela dagen och natten.
26. Morg. 6 gr. k. N. 3. snögade, B. 24,76. Midd. 6 gr. k. NNV. 3. snögade hela dagen inpå natten.
27. Morg. 9 gr. k. mulit, B. 25,00. Midd. 8 gr. k. V. gallsnö, B. 25,10.
28. Morg. 10 gr. k. snögade, Bar. 25,30. Midd. 4 gr. k. mulit, B. 25,39.
29. Morg. 6 ½ gr. k. mulit, B. 25,55. Midd. 5 ½ gr. k. ONO. mulit, B. 25,66.

Martius.

1. Morg. 18 gr. k. ström. B. 25,79. Midd. 14 gr. k. ONO. klart, B. 25,88.

2. Morg.

2. Morg. 14 ½ gr. k. mulit, ſmåſnögade, B. 25,77. Midd. 8 gr. k. O. mulit, B. 25,68.
3. Morg. 23 gr. k. ſtrömoln, Bar. 25,39. Midd. 11 ½ gr. k. klarnade, B. 25,32.
4. Morg. 10 gr. k. S. mulit, Bar. 24,96. Midd. 5 gr. k. VNV. ſnögade, B. 24,82.
5. Morg. 16 gr. k. ſtrömoln, Bar. 24,80. Midd. 11 gr. k. NNV. 3. ſmåſnögade, aft. Norrſken.
6. Morg. 17 gr. k. ſtröm. B. 24,96. Midd. 7 ½ gr. k. klart, B. 25,00. aft. Norrſken.
7. Morg. 9 ½ gr. k. ONO. ſnögade, Bar. 25,01. Midd. 5 gr. k. O. 3. B. 24,93. ſnögade hela dagen.
8. Morg. 5 gr. k. NNO. 2. Bar. 24,92. ſnögade, Midd. 5 gr. k. N. ſmåſnögade, B. 25,03.
9. Morg. 15 gr. k. mulit, B. 25,21. Midd. 8 gr. k. ſtrömoln, B. 25,31.
10. Morg. 13 gr. k. ſtröm. B. 25,38. Midd. 5 gr. k. klart, B. 25,43.
11. Morg. 11 gr. k. klart, B. 25,58. Midd. Th. o. klart, B. 25,65. V.
12. Morg. 5. gr. k. V. 2. ſtröm. B. 25,61. Midd. 1 gr. k. VSV. 3. halfmulit, B. 25,60.
13. Morg. 5 gr. k. mulit, B. 25,50. Midd. Th. o. ſtrömoln, V. B. 25,48.
14. Morg. 7 gr. k. klart, B. 25,63. Midd. Th. o. O. klart, B. 25,75. natten Norrſken.

15. Morg. 14 gr. k. dimma, B. 25,83. Midd. 2 ½ gr. k. klart, B. 25,85.
16. Morg. 15 gr. k. dimma, B. 25,86. Midd. 2 gr. k. klart, B. 25,89.
17. Morg. 10 gr. k. klart, B. 25,78. Midd. 3 gr. k. ONO. 3. klart, B. 25,68.
18. Morg. 3 ½ gr. k. O. mulit, ſnögade, B. 25,55. Midd. 1 gr. k. Th. o. mulit, B. 25,58.
19. Morg. 5 gr. k. mulit, B. 25,64. Midd. ½ gr. k. mulit, B. 25,68.
20. Morg. 4 gr. k. mulit, B. 25,70. Midd. 3 gr. k. ſtrömoln, B. 25,73.
21. Morg. 3 gr. k. mulit, B. 25,63. Midd. 1 gr. v. mulit.
22. Morg. 5 gr. k. mulit, B. 25,63. Midd. 1 gr. v. O. ſtrömoln, B. 25,66.
23. Morg. 6 gr. k. mulit, B. 25,61. Midd. 1 ½ gr. k. mulit, B. 25,58. aft. ſnögade.
24. Morg. 3 gr. k. O. ſnögade, B. 25,39. Midd. Th. o. OSO. ſnögade hela dagen.
25. Morg. 5 gr. k. ONO. ſnögade, B. 25,38. Midd. 1 gr. k. NO. mulit, B. 25,42.
26. Morg. 10 gr. k. klart, B. 26,55. Midd. Th. o. klart, B. 25,73. aft. Norrſken.
27. Morg. 15 gr. k. klart, B. 25,73. ONO. Midd. 1 ½ gr. k. B. 25,73. aft. Norrſken.
28. Morg. 10 gr. k. klart, B. 25,71. Midd. 1 gr. v. NO. B. 25,73. e. m. ſnögade.
29. Morg. 4 gr. k. ſnögade, B. 25,65. Midd. Th. o. mulit, B. 25,65.

30. Morg.

30. Morg. 3 gr. k. halfmulit, Bar. 25,60. Midd. 2 gr. v. klart, aft. Norrſken.
31. Morg. Th. 0. S. mulit, B. 25,44. Midd. 3 ½ gr. v. S. rågnade inpå natten, Bar. 25,33.

Sjukdomarne hafva varit: *Koppor* och *Kikhoſta* hos Barn ſporadice; hos åldre Halsfluſſer mer och mindre elaka med bulningar; Remitterande Febrar, ſom i ſlutet af Martius förbytt ſig til Intermittente. Den ſtarka kölden i Februarius och Martius har ock viſat ſin vårkan hos flere med Förkylningar, någon Pleureſie, Hoſta och Metaſtatiſka åkommor i underlifvet.

Nyheter:

Prof. THUNBERG håller före at det giftiga Trådet *Buhon Upas* (Se Band. 5. p. 210.) troligen år en Sideroxylon; deſs vårkan på Delinqventer år ofelbar och ſann, men ceremonierne vid Giftets ſamlande år en vidſkepelſe, åfven ſom det ej heller år ſant at intet annat Tråd kan våxa omkring detta. Det år mindre farligt at taga en Qviſt eller en Blomma däraf, än at ſamla deſs Saft och Gummi. Öen Java år i ſig ſjelf på många ſtållen ganſka oſund, utan at detta Trådet har däri någon del.

Utur

Utur *Giornale per ſervire alla Storia raggionata della Medicina, di qveſto Secolo.* Tom. III, ſom tryckes i Venedig, får man låra at Curen med Lacerta paluſtris (*a*) emot Kråftan och Siphilis ej ſlagit an, ehuru ſomlige Patienter nedſvålgt 95, andre 81 och andre 120 ſt. ſådane Ödlor. Men emot *Scrophulæ* hafva de viſat kraftig vårkan; åfven få emot ſvåra årftelige *Hud-utſlager*, i förening med Decoctum Dulcamaræ.

Medicinæ Adjuncten vid K. Acad. i Lund Doctor Joh. Henric Engelhardt, år beſordrad til Matheſeos Lector vid K. Gymnaſium i Götheborg, jämte Caracter af Profeſſor.

F. D. Provinc. Medicus Doctor Johan Adolf Dahlgren år d. 17 Sept. i Nåder förordnad til Stads-Phyſicus i Uleåborg, ſamt Intendent vid dårvarande Hälſo-Brunn.

Aſſeſſoren, Medicinæ Profeſſoren vid K. Acad. i Åbo och Ridd. af Kgl. Vaſa-Orden Doctor Johan Haartman afled i Åbo d. 29 December 1787 i en ålder af 62 år och 3 månader.

Kgl. Chirurgiſka Academien i Paris har för 1788 emot vanlig belöning upgifvit följande frågor: 1:o, *Huru må antalet af de Inſtrumenter kunna minſkas, ſom äro upfundne i affigt at uttaga främmande kroppar utur Sår, ſynnerligen de ſom äro ſkutne; och hvilka äro de nödvändiga Inſtrumenter, i detta* jaf-

(*a*) Se Band. 5 p. 42.

effeende, efter särskilte möjelige händelser, samt hvilka reglor, så i Theorie som Practiqve, tjäna til at utstaka deras nyttiga användande? 2:o, Hvilka föreskrifter äro de förmonligaste angående lindrigare och svårare Sårs dageliga förbindning, på särskilte kroppens delar, samt huru bör man med insigt och skickelighet använda de dithörande Instrumenter?

Uti Militair-Hospitalet i *Stralsund* hafva 1787, 172 Sjuke blifvit intagne, af hvilka 11 med döden afgådt (*a*), 114 friske och 4 obotelige utgådt, men 14 vid årets slut ännu njutit skötsel.

Uti Stralsundske Stads-Lazarettet äro under samma tid 51 Sjuke vårdade, af hvilka 28 utgådt friske, 3 obotelige, 13 aflidit (*b*) samt 7 öfverblifvit til detta år.

Herr Prof. AND. SPARRMAN företog sig in Maji 1787 en utländsk Resa til Paris och har mot Höften från Havre de grace vidare gådt sjövägen öfver til Öen *Gorée* belägen på västra kusten af Africa under 16 gr. Latitud, samt skall årna därifrån med Franska Handelsskeppen begifva sig til Antilliske Öarne i Vest-Indien. (*c*)

Uti Fredrics Hospital i Köpenhamn äro år 1787, 2164 Sjuke intagne, af hvilke 1946 ut-

(*a*) Således en bland 15 à 16.
(*b*) Som är en af fyra.
(*c*) Detta har icke blifvit vårkstält, utan är han nyligen til Paris återkommen.

utgådt och 218 med döden afgådt, således nästan en bland 10. Uti Accouchemens Huset dårstådes åro under samma tid 686 förlöste och 696 Barn födde. Uti Köpenhamns Stad åro 3065 födde och 3484 döde, således 419 flere döde än födde.

För bästa Svaret på den af K. Chir. Academien i Paris upgifne Fråga: *Hvilken är den fördelagtigaste skapnad på de Instrumenter en Chirurg ständigt bör bära hos sig, såsom Mirtenblad, små Skedar, åtskillige slags Tånger, m. m. och hvilka reglor bör man enligt Konstens lagar följa vid deras nyttjande?* utdeltes i April 1787 förra Belöningen til Herr Des Granges, Ledamot af Chir. Collegium i Lyon. Likaledes en Medaille om 300 Livres för Förlösnings-Vetenskapens utvidgande, et Præmium stiftat af Hr. Vermont (*a*), til Hr. Boucher; Accessit feck Hr. Maussion, Prof. i Chirurgien i *Orleans*, jämte 5 andre, hvilket var en Medaille om 100 Livres.

Hr. Doctor Lange i Cronstadt, i Siebenburgen, har med Belladonna gjordt följande försök uti *Pesten*: Han gaf 5 Patienter, som voro sjuke af Pest, af hvilka 3 st. hade Bölder allena och 2 st. både Bölder och Carbuncler, hvardera 2 gran Belladonnæ-blad med Socker til Pulver refne, uti Thé af Hedera Terrestris, och det 2:ne gångor om dygnet, med den lyckliga påföljd at alla desse fri-

(*a*) Se dårom Bandet 6. p. 206.

friſknade; de fingo en haſtig ſvett och utſlagen kommo båttre fram. Flere förſök kunde han ej få göra emedan Peſten afſtadnade. (Allg. Litt. Zeit. 1788. N. 10.)

För båſta Svaret på den 1786 upgifne Frågan: *Om Tårſkartade Utſlag kallade Mugvet* m. m. (Se B. 7. p. 36.) år en fördubblad Belöning, 1200 Livres, utdelt af Kongl. Medicinſka Societeten i Paris, til 4 Authorer ſom delt Societetens upmärkſamhet, på det ſåttet, at 2 Guld-Medailler om 400 Livres hvardera gåfvos til Hr. Doctor FRANÇOIS SANPONT, hemma i Barcelona i Spanien och Hr. JEAN ABR. AUVITY, Chirurg vid Hittebarns-Huſet i Paris och Led. af Chir. Acamien, ſamt 2 andra Medailler om 200 Livr. hvardera til Hr. J. T. VAN DER WYMPERSSE, M. D. i Leyden och Hr. JADSO KOOPMANS, Chemiæ Prof. i Franecker och Holland. Acceſſit århöllo Hr. D:r JUSTUS ARNEMAN, Profeſſor i Göttingen och Hr. Doctor LEB. FR. BENJ. LENTIN, Practicus i Luneburg. På den upgifne Frågan: *Om förmånen at utröna Luftens renhet* m. m. (Se B. 6. p. 5.) ſom genom förnyade tilökte Priſet nu hade at vänta 600 Livres i Belöning, utdeltes en ſådan Guld-Medaille nu för det båſta Svaret til Hr. JURINE, Öfver-Chirurg vid ſtora Hoſpitalet i Geneve; Acceſſit feck Herr JULIUS CÆSAR GATTONI, Canonicus vid Domkyrkan i Staden Como på Sardinien.

För

För Medicinſke Topographiſke Beſkrifningar belöntes 1:o, Herr Doctor LASCOULX för beſkrifningen om Nedre Limouſin; 2:o, Herr D:r CATTIN, för beſkrifningen om Staden Nolay i Bourgogne; Hr. D:r AMOREUX, Sonen, för beſkrifning af Sjökuſten vid Montpellier. Deſsutom förklarade Societeten ſitt vålbehag til 5 andre Läkare för Beſkrifningar af deras hemorter.

För 1789 åro följande Frågor upgifne: 1:o, *Hurudant är beſkaffenheten af Var, och genom hvilka tecken kan man igenkänna det, ſynnerligen i Bröſt-ſjukdomar;* Svaret bör inſändas innom d. 1 Maji 1789 och Belöningen är 600 Livres. 2:o, *Hvad är orſaken til de händelſer i Tela Celluloſa, hvaraf många nyfödde Barn plåga vara angrepne, och hvad medel gifvas til at förekomma och bota dem?* Belöningen är 1200 Livres och Svaret bör vara inſändt innom d. 1 Januarii 1789.

Kongl. Medicinſka Societeten i Edinburg har upgifvit följande Fråga: *Huru många Luftarter gifvas? af hvad natur äro de? och hvad värkan hafva de?* Priſet är 20 Guinéer och utdelas år 1789. (Allg. Litt. Zeit. 1789. N. 16 m. m.)

Uti SALGRENSKA Sjukhuſet i Götheborg åro år 1787, 160 Perſoner intagne, af hvilka 12 dödt, 107 åro gratis underhållne, 45 voro Barnaföderſkor och ſåledes 148 friſke och til en del qvarbleſne til 1788.

Utdrag af et Bref til Utgifvaren från S. Ö---N d. 8 April 1788.

Jag tror mig böra berätta såsom någon besynnerlig omständighet och hvilken torde förtjäna upmärksamhet, at åfven *Trollsländor* någon gång anställa stråcktåg, såsom Gråshoppor, och det i odrägelig myckenhet. Jag är ej därtil sjelfsynt vitne; men Herr Lieutenant ADLERBERG berättade det Pingestdagen, för et par år sedan, då folket geck utur Djurhamns Kyrka, liksom en sky kommit öfver den stora Harö-fjärd, och omsider bortskymt Solen, samt befunnits bestå af idel *Trollsländor*, som upfyldt luften så högt ögat kunde stråcka sig. Detta tåg påstod emot en fjerdedels timma, då uppehåll skedde. Men snart kom ånnu en lika svärm, som af det samlade folket betraktades med mycken häpenhet, emedan ingen påminte sig hafva sedt en dylik händelse. En del af dessa Insecter funnos redan så tröttade, at de nedsöllo och flöto på vattnet, och då de af vågen drefvos til stranden vid bemälte Lieutenants Gård, samlades hönsen at spisa dem, men några omkommo af denna föda. Tåget geck från öster til väster, öfver en fjärd om 2 mil, och dränkte sig förmodeligen hela skaran. Min sagsman beskref åfven denna *Trollslända* ut minnet så tydeligt, at jag igenkände den för *Libellula grandis*; hvilket han straxt bestyrk-

te, då jag, ur min samling, framgaf en låda af detta slägte til at styrka sanningen af berättelsen. Lyckligt vis åro desse Insecter ej farlige för grödan såsom Gråshoppor. Det år sannolikt at desse kommit från Åland, samt at håren mycket blifvit förminskad innan den hann til oss; ty åt den kosan hvarifrån tåget skedde, ligga endast Sandhamns Holmarne, som til rymd åro obetydlige.

Angående *Svalors dränkning* har jag noga efterforskat hos våre Skårkarlar. De hafva gemensamt erindrat sig, at *Svalor* hafva fåtts någon gång i Notar, och vid vårmen qvicknat. Jag har dock icke något så fårskt bevis, som jag önskade. Men orsaken år handgripelig. Om *Svalan* dränker sig uti vassbånkarna, så kommer den ej för Noten, som altid drages på rent vatten. Jag har lofvat belöning för at få en *Vinter-Svala*, men det har icke lyckats. Likväl tviflar jag icke, det ju *Svalan* dränker sig. En beskedelig Bonde förråkrade mig, at han, en vinter, fann en *Svala* i sin brunn, hvilken uti vårmen fick lif, och flög öfver rummet. En Adelsman har ock skrifteligen förråkrat mig, det han, i början af September, då han jagade på en Ö, sedt en tropp *Svalor*, som med et synnerligt låte kringflögo och stundtals hvilade på en bånk af *Arundo Phragmites*. Under det han som båst betraktade dem sittande och sjungande, störtade sig hela skaran i et ögnablick

blick i vattnet, såsom i et tempo, och han såg dem icke mera. För öfrigt har jag funnit följande Theorie hos Allmogen i denna del: *Svalorne* åta frön af vassen; blifva då tunga, at de sjunka; men emot våren åro frön smälte, så at foglen då upflyter. Detta förtjenar ingen upmärksamhet, men vitnar dock, at *Svalans* dränkning är ansedd för en afgjord sak. Ingen har sedt *Svalor* tåga fram och åter. Aldrig ökas de. Om våren kommer en och en, på sina vanliga ställen, emot stråckfoglars maner. Många omkomma då under vintren. I bergsskrefvor har ingen funnit dem vintra.

Under nåstl. år 1787, hafva vid det af Samhället *Pro Patria* vårdade Barnfångs-Huset, belägit å Norrmalm och Badstugugatan' 98 Barnaföderskor blifvit emottagne, förlöste och skötte; af hvilka 79, uti de allmänna Rummen, på Inråttningens egen bekostnad, njutit förplägning, skötsel och läkemedel, men de öfrige 19 emot en billig afgift aldeles okände, uti särskilta rum blifvit med alla möjeliga beqvämligheter förfedde. Alla dessa förlöste Personer hafva fullkomligen friska utgått, utom tvänne, hvilka af medbragte sjukdomar några dagar efter förlossningen afsidit. Af de framfödde 102 Barnen, hafva tvänne varit

tvillingar, Gåssar 48, Flickor 54, dödsödde 4 och således 98 döpte; hvilka til upsostran och underhåll jämväl befordrade blifvit, utom några få, för hvilka deras föräldrar sjelfve dragit försorg.

A. F. WEDENBERG.

Embets-Berättelse af Provincial-Medicus i Linköpings distrikt, Doct J. G. LODIN.

Jag får nu åran inkomma til Kongl. Collegium med berättelse om de Ämbets-göromål, som under förflutna året förefallit: Inga epidemiska sjukdomar hafva visat sig, utom i Slotts-häcktet, hvareft en snar hjelp förekommit smittans vidare utbredande. — Med Veneriska sjukan förhåller det sig lika som förr: många åro hulpne och många hafva tilsjuknat; dock tycker jag, at sjukdomens curerande gått fortare, sedan jag börjat med Laxativer jämte Mercurens bruk.

Apotheken i Lindköping, Norrköping och Söderköping, har jag visiterat och befunnit dem alla i ganska godt stånd. — Tvänne besigtningar på döda kroppar har jag, på Herr Barons och Landshöfdingens ordres, företagit, nemligen:

Den 2 Januarii på Drången Peter Svensson, hvilken, såsom misstänkt at hafva angifvit

gifvit oloflig Bränvins-bränning, blef flagen til dödsd på Refebro Ång i Löths Socken, och befants hans kropp få omänfkligt handterad, at armar, rygg, clunes, lår och ben voro betäkta af en högröd fvullnad, och bloden få ymnigt extravaferad i tela cellulari, at hjertat och venæ cavæ voro toma.

Den 10 December på Arreftanten Peter Pehrsson Ahrberg, fom, efter en ftöt i vänftra fidan, dog innom några minuter. Vid öbduction fants en god kanna blod utgjuten i buk-caviteten, Mjelten fönderbruften och af fjukdom få angrepen, at han ej tålde minfta vidrörande, utan föll fönder i en maffa emellan fingrarne.

I början af året blef jag kallad til en Yngling om 13 eller 14 års ålder, fom var angripen af fpafmer i hela vänftra fidan. I början var fvårt at utröna, om detta vårkeligen var fjukdom eller fjelfsvåld; men det onda förvärrades fnart til en rigtig Chorea S:ti Viti. Egenteliga orfaken til fjukdomen är mig ännu obekant; men curen lyckades ändock. Flores Zinci förföktes förft, men utan fynnerlig nytta. Bättre och fäkrare vårkan fann jag af Rad. Valerianæ i pulver, från ½ u. til 3 vj om dagen, famt Oleum Cornu-Cervi rectificatum, hvarmed continuerades tils fpafmerne fmåningom uphörde, hvarefter Kinkina fedan användes. Härigenom blef fjukdomen aldeles häfven; men för fäkerhetens fkull tilfyrk-

te jag Patienten at nyttja Medevi Brunn och kalla bad, hvilket lyckades få at han alt sedan mått väl.

I början af våren dog under min hand en hederlig och allmänt ålikad Präst, vice Pastorn Magister Åstrand från Norrköping. Så snart jag kom til denna Mannen frugtade jag för hans lif. Lungorna upfylda af en colluvies serosa, låg puls, oren tunga, blekt och puffigt ansigte, hufvudvärk, omväxlande hetta och köld, tryckning på bröstet jämte svår hosta, voro alla tecken til en Peripneumonia notha. Jag förskref Lac Ammoniacum, som snart orsakade ymnig upphostning; men natten emellan 3:dje och fjerde dygnet, då stark svettning infallit, har Patienten låskat sig med at hålla kalt vatten i munnen, hvarefter all upphostning afstadnade, och blef sedan omöjeligt at återställa den. Vesicantia och epispastica gjorde platt intet. Patienten dog på femte dygnet. Liket fördes sedan til Norrköping, öpnades där, och befants vänstra lungan vara aldeles förtärd: där har endast varit en hålsia med materia. Högra lungan har varit fastväxt. Underligt var, hvilket förtjenar en Medicinsk anmärkning, at han under en så svår lungsot kunnat blifva fet. De som känt honom förr, intyga, at han för några år tilbaka varit ganska mager.

Härifrån kan inkast fås emot de nyares αἱματοποίεσιν förmedelst eldsluftens värkan på

på Chylus m. m. och de åldres tränsot ifrån exulcerationes viscerum.

Ämbets - Relation från Doctor Joh. Lr-man, Provincial-Medicus i Nerike för år 1787.

I början af året, ända til och med April månad, äfven i slutet, neml. i October och November var ej ovanligt at Barnaföderskor antastades af Peurperal feber. Hos en del af dem härrörde den af oförmodade sinnesrörelser, hos somliga af dem kom den af förstummade evacuationer före och efter förlösningen, hos en del var den, om jag må säga, idiopathisk, i det ingen orsak kunde uptäckas.

Så snart pulsen, utan märkelig orsak började blifva ganska låg och tät, bröstet i hast slappa, måste efter Doulcets Method hastas med lindriga emetica, om den sjuka skulle kunna räddas, och sedan Oleosa nyttjas, samt flitigt drickande af Infusum Menth. Piperitidis, därpå Kina. Åtta stycken blefvo härmedelst räddade. Trenne, af förstnämde orsak, dödde.

I anledning af de underrättelser jag lämnat Herrar Pastorer, om förhållandet i början af Rödsot och Rötaktiga Febrar, hafva de

ſtraxt blifvit dämpade, ſå at på förledne år ingen requiſition til Landshöfdinge-Ämbetet afgådt om reſor i det ämnet; men det har varit ſå mycket mera beſvär med beſiktningar på ſjelfſpillingar, illa ſlagne, ſårade och mördade, för hvilkas underſökande jag oftaſt nödgats lämna betydeliga ſjuka, i briſt på hjelp, emedan ingen Provincial-Fältſkär här i Länet är at tilgå, ej heller är til Lön någon Fond. Stads- och Lazaretts-Fältſkärerne äro vid ſådane tilfällen hvar på ſit ſätt hindrade. Tilfälle hafva de ej heller, under min frånvaro, emottaga til ſkötſel de mig anförtrodde ſjuka.

Länets Apotheker har jag viſiterat, hvaröfver tvänne Protocoller medföljа. De tvänne ſom reſtera, ſkola öfverſtyras, då jag kommer til mit hemviſt, ty jag är nu ſtadd på reſa i Nora Bergslag, för där graſſerande Feber.

Årligen förr har jag nödgats klaga öfver Apotheket i Aſkerſund, men oaktadt ſvag debit, har dock Apothekaren gjordt all möjelig flit til förbättrings, ſå, at det ſom finnes är godt och förſvarligit, ſom Protocollet ſkall utviſa. Örebro och Nora äro dock de förnämſta. Det förra är ſom et Magazin för de mindre Apothek i Länet, och det ſednare täflar i accurateſſe och godhet med alla.

Och ſom jag, hvarken til Lindesberg eller Aſkerſund på hela året haft kallelſe til någon

gon ſjuk, har jag ändå för ordning, enligit Inſtructionen, gjordt reſa på bägge ſtällen.

Under mina reſor i Lånet har jag förhört och underråttat Barnmorſkorne, i ſynnerhet at agta på de kännetecken, ſom viſa ſig vid inſtållandet af Puerperal Febern.

Alla ſorter af Vattenſot hafva nog varit gängſe. Efter förberedning, har Digitalis purpurea viſat härlig vårkan, men bör med mycken varſamhet nyttjas, hälſt länge torkad, i ſmå ſatſer, ſamt då man nyttjat henne 5 a 6 dagar, åfven ſå länge at hålla up, innan å nyo continueras. At förekomma deſs beſvärliga följder, hafva Aromatica, ja ock ibland opiater varit nödiga. I Hydrope pectoris och Anaſarca är den dock kraftigaſt.

Omkring Örebro är en Gyttja påſunnen, ſom i godhet och nytta nära liknar Loka, och har förledne Sommar, vid Adolphs-Bergs Brunn med mycken förd'el blifvit brukt, vid det därſtädes inråttade Badhus.

Hos de rått många Kopp-Patienter jag förledne år haft, obſerverade jag, at vid, och inemot mogningen ju flere Koppor ſom öpnades, ej allenaſt i anſigtet, utan ock öfver hela kroppen, deſto lindrigare, och oftaſt nåſtan omärkelig blef febris ſecundaria, och den därmed förknippade klådan, i ſynnerhet om tillika något Laxans Mercuriale gafs. Detta har jag åran upgifva, icke ſom något nytt, utan för at viſa nyttan och nödvändigheten

däraf, ſom är obeſkrifvelig, ty därefter blifva obetydelige årr, ſamt mindre qvantum af reſorberad materia, följakteligen mindre påföljder därefter af utſlag och bölder.

Dito af Pr. Med. i Hedemora Diſtrict, Aſſeſſor BLOM.

Sjukdomar, 1787.

Januarius.

Pleureſier och *Peripneumonier*, ſom hos några voro dödande, förſpordes, på flere ſtällen, i Husby Förſamling.

Rheumatiſke Värkar angrepo många och viſade ſig ganſka enviſe.

Rötfeber fortfor i Folkerna Förſamling. Den hade upkommit där, i December månad det nyſs förflutne året, och i ſynnerhet grasſerat i Byn Åveſta. Nu var den utſpridd til Byarne Sönnbo, Bergshyttan och Båsningen, dit jag d. 9 i denne månad, på Landshöfdinge-Embetets anmodan, måſte göra en reſa. Många voro väl därſtädes ſjuke, men ingen häftigt eller farligt. Vid återkomſten öfverſkickades Medicamenter, och de, ſom dem vederbörligen nyttjade, blefvo, kort därefter, friſka och reſtituerade.

Februarius.

Pleureſier och *Rötfebrar* voro gångſe, ſom i förra månaden; men icke dödande, om god ſkötſel, i början och tidigt, emellankom.

Mar-

Martius.

För *Rötfeber* sändes nu Medicamenter til Floda Församling i Wäster-Dahlarne, där denne sjukdom sporadice gått, sedan November månad förra året; men började blifva mera allmän och sprida sig.

En död Karl, från Husby i Öster-Bergslagen och Lill-Sund, öpnades den 2 Martii, som hade tagit lifvet af sig med *Förgift*. Symptomerne hade varit (utom grufvelig ångest) upkastning och täta dejectiones, genom stolgången, af blod. Vid öpningen befants magens inre sida gangrenerad och blodig: dess tunica villosa mörkt purpur-färgad, anfrätt och på somlige ställen afskafven, samt för öfrigt beströdd, med hår och där qvarsittande, grofva Arsenic liska korn.

En Soldat af Kongl. Wästmanlands Regemente, boende i Grytnäs Församling, öpnades likaledes den 12 Martii. Han föregafs hafva omkommit genom et förut föregångit slagsmål med några af sine grannar; men vid besigtningen befans han hafva dödt af ordentelig *Peripneumonie*. 1:o I bröstet företedde sig högra Lungfliken ganska liten, hopfallen, sladdrig och lös, utanpå något inflammerad och inuti fyld med var, som tillika vitnade, at han därjämte i lifstiden varit angripen af en redan långt avancerad Lungsot. 2:o Den vänstra Lungfliken starkt in-

flam-

flammerad, utanpå svartnad och inuti upfyld af congrumerad blod; hvarförutan åfven på dess yta förekommo flere gelatinöse stockningar och Adherencer af gulgrön färg, (Croûtes gelatineuses) samt 3:o Pleura, så väl som 4:o Pericardium och 5:o Mediastinum, slächtals inflammerade.

Ophthalmier åkommo många.

Några fingo *Blodspottningar.*

Rheumatiske Värkar envisades ännu.

Catarrhal-Hosta var allmän.

Pleuresier och *Peripneumonier* fortforo.

En *Partial-Fråssa*, som dageligen åkom, från kl. 11 förmiddagen til kl. 5 eftermiddagen, med vårk i ögonen och hufvudet, botades med digestiver och Kinkina.

Aprilis.

Rötfebrar voro ännu gängse, men sparsammare. Däremot angrep en *Peripneumonia putrida* många af ungt Folk och Barn. Den åkom med stark frossa och feber, som medförde medelmåttig hård och ganska tät puls, svår hufvudvårk och ofta, straxt i början, yrsel, kråkningar och en ruten och stinkande andedrägt. Stynget kändes merendels midt i bröstet. Tungan syntes i början grå; men blef sedermera brun. Lifvet var förstoppadt och trögt. Hostan, om nätterne, väldsam och torr. Febern, som åtföljde det inflammatoriska, var en Amphimerina, hvilken tydeligen remit-

remitterade hvar morgon. Criſis infann ſig ſällan förr, än på 9:de dygnet, och ſjukdomen bröt ſig då, hos de måſta, med ſvett; men, hos ſomlige, genom ſmå vattu-blåſe- eller blädder-like utſlag, under näſan och omkring munnen. Til Cur: användes ſällan åderlåtning; utan ſlygn-ſtället ſmordes ſtraxt i början, antingen med Oleum Cajeput, eller med Linimentum e Sal. volatili, ſom ſedan fortſattes dageligen. Invärtes gafs flitigt Pulvis Refrigerans Ph. Sv. I:æ Editionis: och deſsemellan, på de icke Critiſke dagarne, Cremor Tartari til ſœcum alvinar. af-förande, ſom då viſade ſig ſtinkande och bruna. Til hoſtans löſande brukades Syrup. Scilliticus. Efter 9:de dygnet begyntes med Cremor Tartari och Rhabarber, och därmed fortfors dageligen til deſs tungan blifvit ren och den ſjuke friſk. — Denne Cur-methode lyckades väl, och ingen enda blef död, ſom därefter ſköttes.

Torr-hoſta var deſsutom allmänt gångbar bland Barn. Merendels hade ock de förut dragits därmed, ſom faſtnade i den ofvanföre beſkrifne Peripneumonien.

En Man i Hedemora Stad, dödde haſtigt, under de förſta dagarne af månaden, af en *Cholera biliosa*. Han hade i flere år förut varit ſom oftaſt anfatt af häftiga Coliker och nu ſjuknade han, natten til den 31 Martii, med rysningar, ſträng hufvudvärk och feber,

på hvilka, dagen dårefter följde en ömhet i mag-gropen, kråkningar och en biliös Diarrhée. Pulsen kändes liten och oändeligen hastig: anfigtet och händerne fyntes livide eller blåaktige, och bägge de omnämnde uttömningarne åkommo, då jag den 1 April kallades til honom, icke allenaft flere gånger i timmen, utan ock med et beftändigt kaftande i fången, oro och finnens nedflagenhet. Det, fom upkråktes, var flemmigt och gall-aktigt til fårgen, och det, fom gick igenom ftolgången, ftinkande och brunt. — Oleöfa och Mucilaginöfa Cliftirer applicerades; Mixtura Salina, blandad med Syrup. Papaveris och Tr:a Thebaica, gafs invårtes, få väl fom Emulfio communis til ymnig dryck: och fomentationes Emollientes och Anodynæ lades öfver magen. Alt detta uträttade dock ingen ting. Den 3 April åkommo hela dagen täta hickningar. Magen och buken utfpåndes ftarkt, mot aftonen, Spalmer infunno fig i urin-blåfan, och defs hals få, at ingen urin kunde framfläppas: en klibbig kallfvett frambröt, och den 4 om morgonen kl. 3 var den fjuke död.

Majus.

Rötfebrar och den omtalte *Peripneumonien* förfvunno. *Heftor* fortforo likväl: och *Hals-fluffar*, med upfvullne och bulnade Parotides, åkommo hos några.

Ju-

Junius.

Nu visade sig *Diarhéer* och *Rödsot* hos någon enda; men som hvarken dödade eller spridde sig vidare ut.

Julius.

Tandvärk hördes vara tämmel. allmån.

Vattu - Koppor blefvo epidemiske bland Barn.

Auguſtus, September, October.

I desse månader ägde alla god hälsa, och ingen sjukdom förspordes vara å bane.

November.

Kikhosta infann sig nu bland Barn.

Koppor likaledes vid Stjernsunds Bruk i Husby Församling, dit de sades blifvit öfverförde från närmaste Socknar i Gestrikeland.

Magvärk (Gastrodynia laburrosa *Haartmann.*) anföll många. Den angrep värst om aftnarne, och klagade de sjuke då, i synnerhet, öfver et brännande och hopdragande i magmunnen, inåt ryggen, eller Spina dorsi. Med Salia media, och af-föringar afhjelptes den dock tämmeligen snart: och för den öfverklagade vårken i maggropen visade Ol. Cajeput, utvärtes påsmord, märkelig lindring.

December.

Kikhosta fortfor.

Koppor inkommo både uti Hedemora Stad och

och Landt-Förſamling. Åfven ſades de vara gångſe uti flere af Dahl-Socknarne.

At en ſvår och vidt utſeende *Rötfeber*, med Petechialiſke fläckar, Maſk-plågor och Torſken för öfrigt haſtigt yppade ſig, mot ſlutet af månaden, uti förſtnämnde Förſamlingar, och hvaraf, inom 14 dagar, circa 150 perſoner nedſjuknade, har jag genom ſärſkildt Bref, och tilförene haft den åran, i ödmjukhet tilkänna gifva.

De i Såthers och Hedemora Stad befintelige Apothek blefvo af mig ordenteligen viſiterade, det förra d. 19 och det ſenare d. 27 Martii innevarande år 1787.

Embets-Relation af Prov. Medicus i Bohuslän Hof Medicus Doctor Léven.

Enligt Författningarne får jag til Kgl. Collegium allerödmjukaſt inberätta, hvad ſom i Medicinſka vågen härſtädes ſedan min ankomſt kunnat förefalla.

Uti Martii, April och Maji månader förledit år var här en feber nog gångſe, hvilken jag höllt före at vara ex genere pituitoſo-putridarum, ehuruväl åfven inflammatoriſke och rheumatiſke ſymptomer underſtundom uti denſamma voro inblandade. Febren var i början nog lindrig, hade tydeliga remiſſioner och liknade

nade en Catharal. feber; men efter 7:de dygnet blef febren continuerlig, ſtark yrſel upkom, öfverflödig Torſk tiltog, underlifvet upblåſtes, och der ſediment urinen förut ſatt, uphörde nu. Vid 11:te dygnet var ſtörſta faran; och de ſom icke öfvervunno ſjukdomen, dogo måſtadelen vid denna tiden. De ſom tilfriſknade, nödgades at utan uppehåll uphoſta en ovanlig mängd af ſegt och tjockt ſlem; hvaraf de underſtundom ville qväfvas. Ymnog ſvett infann ſig väl; men den lindrade allenaſt hettan och yrſeln, och var hår icke critiſk. Illa luktande excrementer afgingo, ibland helt ſvarte. Unge Perſoner blödde utur näſan, ſom något lindrade hufvudvärken; en och annan urinerade blod. Febren fortfor i 3:ne veckor, ehuru de ſjuke icke vanvårdades; men iklädde ſig då en intermittent beſkaffenhet, eller åtminſtone märkeligen remitterade. Tungan var i början af ſjukdomen och innan torſken tilſlog, öfverdragen med et tjockt gulbrunt ſlem, ſmaken elak; kråkningar infunno ſig ibland, hvilka härrörde af det myckna ſlemmet, men ſällan viſte ſig något gallaktigt. Uti Martii månad och i början af April beledſagades denna feber af inflammatoriſke eller Catharraliſke ſymptomer, ſåſom hoſta, ſtygn på bröſtet m. m. men efter den tiden voro ſymptomerne mera rötaktige. Många dogo i denne ſjukdom, ſå väl i Staden, ſom på Landet. En Råd-

mans-Ånka emellan 50 a 60 år dog åfven under min tilsyn; de öfrige sjuke jag vårdade, kommo sig. De flesta tillitade hårvarande Stads-Chirurgus; emedan jag någon tid sjelf var sjuk, åfven var okänd på stället. Dylike febrar skola altid om våren här å orten vara allmänna; då däremot den öfriga tiden af året förlöper utan någon särdeles eller allmän sjukdom. De medel jag använde för mina Patienter, voro i synnerhet: Emetico-Laxantia, Haustus Salini, ibland åderlåtning, Lavements med Honing och Vinättika, Decoct. Hord. Acidulat. eller Tisan af Taraxacon och rad. graminis, flitig gurgling och sprutning, och sluteligen China-dryck, mera för at stärka, än at häfva sjukdomen.

En Handlandes Hustru emottog jag först på 13:de dygnet, med Trismus maxillæ, convulsiviske ryckningar, mållöshet, et mycket utspändt underlif och utan minsta sansning. Detta tillstånd hade varat i 2 a 3 dygn, sömnlöshet och yrsel med torsk hade gådt förut. Jag lät då applicera et Lavement af Decoctum chamomillæ och 4 gran opium, samt lägga posar på underlifvet, händer och fötter; häraf fick den sjuke sömn; convulsiviske symptomerne uphörde och jag fick sedan tillfälle at rånsa underlifvet ifrån den Saburra commota, som förordsakat desse anstöter. — Vid medlet af April månad, reste jag enligt bilagde skriftelige ordres från Landshöfdinge-

Em-

Embetet til Hisingen vid Götheborg, för at undersöka beskaffenheten af den därstädes inritade Veneriska smittan, och de sjuka uti cur taga. Vid ditkomsten upsöktes alla misstänkta ställen; dock höllo en del sjuke sig undan, hvarföre de genom Publication å Prädikstolen antyddes at infinna sig til undersökning, och äfven genom Krono-Betjäningen nödgades därtil. Således uptäkte jag 16 st. smittade innom Backa Socken, hvaraf en del redan hade tilförene tillitat Läkarena i Götheborg, och nu en Timmermans-Änka vid namn Dahlgrén med dess Dotter, hvilka 2:ne sednare personer äfven af Allmogen upburit penningar emot löfte af säker cur, som förordsakade at de sjuke i början med ovilja öfverlämnade sig til min omsorg; men genom Höga Vederbörandes föranstaltande bortkördes förenämde Änka och dess Dotter, då mina råd och de medel jag anordnade genast vidtogos; och til curens fullföljande qvarlämnades med Herr Barons, Landshöfdingens och General-Lieutenantens Durietz tilstånd Compagnie-Chirurgus Joh. Philip Meysing, sedan han af mig blifvit försedd med skriftelig instruction huruledes han sig förhålla borde. Nysnämde Chirurgus upsökte sedermera fyra sjuke til, nemligen två i Gunstorp och Lundby Socken på Hisingen, och två andra i Möndahls Socken på fasta landet, nära vid Götheborg; och uppehöll sig största delen af Som-

maren hos de ſjuke, ſom hade den goda vårkan at de alla ôfvervunno ſin ſjukdom, hvarom ſå vål Krono-Befallningsmannen DEYENBERG ſom Chirurgus MEYSING mig förſåkrat. Af detta antal ſjuke hafva icke flere ån tre ſt. åtnjutit fria låkemedel, neml. Pigan KARIN i Tingſtad By och Backa Socken, Pigan CATHARINA i Lårje By och Backa Socken och Båtsmans-Ånkan GRETA SJÖGREN i en enſtakad Gård vid Tingſtad By. Symptomerne voro conſecutiva, ſåſom ſår i anſigtet, i halſen, i ſåtet och på kroppen, utſlag och röda fläckar på kroppen, nattvårk m. m. Ordſaken hårtil var vål denna: at ſmittan var hos de flåſte 3 á 4 år gammal, ja hos andra 8 á 10 år; åfven hårrörde dåraf, at denna ſjukan icke altid hos Allmogen a veneris cultu upkommer, utan genom annan ſammanlefnad. Methodus mixta var det curations-ſått jag nyttjade. — I ſlutet af Maji månad afreſte jag, i ſôlje af bifogade ſkriftelige ordres, til Toſſene Paſtorat, dår Veneriſka ſjukan i några år varit nog allmån; på nyſnåmde ort uptåcktes ſtraxt 11 perſoner, utom 7 á 8 andre, ſom nyligen undergådt en långſam cur af 8 månader, under Borgaren OLOF HOLMGRÉN ifrån Strömſtad och ånnu dårmed fortfors. Denne OLOF HOLMGRÉN har varit Kardemakare i Strömſtad, reſt omkring i Dannemark och Tyſkland, ſluteligen nedlagt ſin förra Profeſſion och iklådt ſig en Låkares

ſkep-

ſkeppelſe; han ſkaffar ſig Mercurial-medel från SASSENS Apothek i Göteborg, hvarmed han åſtadkommit ſina patienters förbättring, och ådragit ſig et godt förtroende. Som jag fant, at både Allmogen och Krono-Betjäningen voro honom högeligen bevägne, ehuru Herr Baron och Landshöfdingen ſjelf, vid ſin reſa genom Lånet, munteligen förböd honom at vidare ſig härmed befatta; få granſkade jag hans methode och förhållande med de ſjuke, åfven underſökte några af dem, hvarvid jag icke hade ſärdeles at påminna; tilſtadde honom därföre at fullända curen, ſom ock väl utſlagit. Med de förſtnämde 11 ſjuke, hvartil ſedan kommo 2:ne andre, föranſtaltade jag at de fingo Medicamenter och anmodade Compagnie-Chirurgus SCHEVENIUS at dem ytterligare vårda. Af deſſa 13 ſjuke hafva några redan för 2 år ſedan blifvit underſökte af framledne Lif-Medicus SKRAGGE och nyttjat de medel han anordnat, hvarvid de blifvit förbättrade; men ſjukdomen hade åter utbrutit. Ibland deſſe var Bonden HANS ESBJÖRNSSON, ſom var ſvåra angrepen, och nu ledſen vid all medicinering; han dog i början af October månad. Frie Läkemedel hafva blifvit lämnade til 8 ſt. neml. Huſtru SARA OLAUSDOTTER i Kyrke-Byn, beſvärad af ſvåra Veneriſke ſår öfver hela kroppen, häftige nattvärkar, hvartil ſtark blodgång, feber och diarrhée påkommit; hon har tilförene nyttjat

Mercurial-medel, då fåren dragit ſig tilſam-man, ſom dock icke länge varat, förr ån de åter upbrutit, och lika få har det nu gådt; Pigan CECILIA PEHRSDOTTER på Hunneboſtrand, beſvårad af får och benvårkar med någon blandning af Roſen; Flickan KARIN JÖNS-DOTTER på Hunneboſtrand, hade Veneriſke får på benen, med dylikt utſlag; Huſtrurne REGINA ANDERSDOTTER i Ödſtofte och ELSA OLOFSDOTTER i Malmöbyar, hvilka åfven be-ſvårades af Veneriſkt utſlag i låtet och får på kroppen. Likaledes Sockne-Skråddaren THEU JOHANSSONS 3 Flickebarn, CATHARINA, MA-LIN och JOHANNA, på Hunneboſtrand, ſmit-tade af Veneriſk ſkabb och condylomer in ano. Som i förleden Sommar en diarrhoée var gångbar på denna orten, få fingo åfven deſſe ſjuke däraf kånning, hvarföre Rhabar-berina nyttjades. Jag har låmnat frie låke-medel åt dem ſom därtil blifvit recommen-derade af Präſterſkapet eller annat vitnesgilt Folk; någon gång har enligt låker öfvertygel-ſe gjordt det af egit beråd. Fattig-Atteſterne har jag nu icke upſåndt, emedan de ökat Poſtporto; icke vet jag om Kongl. Collegium prövar det nödigt. Utom SARA OLOFSDOT-TER, hos hvilken ſjukan ifrån långre tid blif-vit inrotad, och REGINA ſom i Vår åter får nyttja medel, aldenſtund hon få ſent på hö-ſten började medicinera, åro de öfriga be-friade ifrån ſine Veneriſke anſtöter, hvarom

jag

jag underråttade mig, då jag andra gången var i Toſſene Socken, vid tilfälle af en beſigtning på en död kropp; hvarföre den ſednare reſan icke eller upföres Medicinal-Fonden til laſt. — För Veneriſk ſjukdom har jag deſsutom blifvit tillitad af åtſkillige perſoner, ſå väl här i Staden, ſom af Allmogen på Landet. De fleſte hafva ſjelfve förſkaffat ſig läkemedlen; efterföljande hafva erhållit Medicamenter gratis: Pigan Börta Larsdotter här i Staden med ſvåra Veneriſka benſår; hon hade i flere år varit ſmittad och dog utmärglad af en colliquativ diarrhoée; Torpare-Huſtrun Ingeborg Larsdotter ifrån Myckleby med lepröſt utſlag i anſigtet af Veneriſk ordſak, hon är nu förbättrad; Pigan Christina Andersdotter här i Staden, hade ſår på benen af Veneriſk ordſak, blef ſnart friſk; Bonden Rasmus Olsson ifrån Ammerdahlen, Stahla Socken och Orouſt Öſtre Härad, ſom varit ſmittad ſedan 1773, nyttjat flere gånger Mercurial-medel, och nu hade miſt näſan, tungſpenen, mandlarne och en del af gomhvalfvet, ſamt plågades af olideliga nattvårkar; nattvårken uphörde, det öfriga blef i ſamma tilſtånd ſom förut; Ynglingen Jacob Olofsson ifrån Sundsmark i Högas Socken, ſtadd i ſamma tilſtånd ſom den näſt föregående; dock med den ſkilnad, at näſan, ehuru nedfallen, ännu var i behåll; hade deſsutom armſår, ſom under påſtående cur läkas,

men sedan upbryta; han hade varit smittad i 9 år, och tilförene fått frie Medicamenter; Sjögåffen LARS WÅDERBERG uti Wester Resterörd och Resterörds Socken, han hade Phimosis, får på scrotum och in ano, år nu förbättrad. — För annan sjukdom än Veneriſk, hafva allenaſt 2:ne, enligt vederbörlige Attestata bekommit läkemedel på Medicinal-Fondens räkning; neml: Pigan BÖRTA CHRISTENSDOTTER uti Fiſkeläget Fiſkebäckskihl, plågad af Gickt och Moderpaſſion; och inhyſes Mannen ERIC LARSSON i Brattås och Herreſtad Socken, beſvärad af Vattuſot; båda blefvo förbättrade. — Utom den förut beſkrefne febren, var här vårtiden en ögonſjuka gångbar, Hvitögat rodnade ſtarkt, en häftig vårk infann ſig, ſom på viſſa timar på dygnet lindrades, och underſtundom en eller annan dag var aldeles borta; når vårken påkom, rann tillika utur ögonen en myckenhet af klart och hett vatten. Denna ophtalmie härledde jag ifrån en rheumatiſk materie och cruditeter in primis viis. Sommaren och Höſten hafva varit här nog friſke. Den förſtnämde var nog kulen och rågnaktig; hvarföre några angrepos af rheumatiſke- och catharal-febrar; några få hade gallaktig feber.

Vid Vintrens annalkande blefvo några angrepne af häftig colique, ſom härrörde både af förkylning och någon ſaburra i underlifvet. I Norra delen af Lånet viſade ſig förleden

Som-

Sommar en feber med fläckar, i synnerhet i Nafverstad Pastorat. Vice Pastoren Bogrén dårstådes rådfrågade sig, då Medicamenter med underråttelse öfverstyrdes, hvarvid sjukdomen uphörde, Samma feber har dock vid årets slut börjat visa sig i Strömstad och dåromkring; men jag har icke spordt, at den varit mycket allmän eller särdeles dödande. Kopporna hafva i November och December visat sig här och där i Länet, men icke här i Staden; de, jag sedt, voro af en god beskaffenhet. Frossor hafva flere års tid varit okände, däremot åro gickt och rheumatiske åkommor allmänne.

Tvänne öpningar och besiktningar har jag i år förrättat. Den förra, enligt Krono-Befallningsmannen M. Norenbergs anmodan, på Strandsittaren Anders Hansson vid Saltkållan, som blifvit funnen död i en båt, sedan han i blåsväder starkt rodt; Lungorne voro mycket löse och svampaktige, och magen gangrenerad vid sin botten; han hade flera resor spottat blod och varit Bränvinssupare. Den andra på et års-gammalt Gossebarn, enligt Kåmnärs-Råttens i Uddevalla gjorda anmodan; emedan Modren misstänktes at på sit Barn hafva lagt våldsam hand; men sådant befants vid underlökningen icke vara grundat. Barnet var utmagrat, gult öfver hela kroppen, besudlat med höggula excrementer, som af-flutit, och sjelfva vasa me-

fenterii hyfte en gulaktig våtſka, förmodeligen galla.

Dito uti Ångermanlands Diſtrict i Wåſter-Norrlands Lån, af Lectorn Aſſeſſor SALBERG, *för 1787.*

Beſynnerliga Händelſer.

För Kongl. Collegii uplyſta kunſkaper, lårer litet eller intet kunna få namn af beſynnerligt, från våra aflägſna Orter. Jag anſer åfven de här nämde intet för beſynnerlige; men anför endaſt hvad jag under denna berättelſes upſåttande nu påminner mig.

Krita och blått Sockerpapper, lagdt på Roſen, år et nog vanligt medel; men faſt det oftare hjelper ån ſkadar, har jag dock ofta ſedt at det ſkadat, och agerar ſom et repellens. En fet och ſtark Brånneri-Bokhållare fick Roſen i anſigtet, brukte nämde medel, Roſen flog in, upväckte de håftigaſte ſymptomer med yrſel och raſeri, ſamt råddades med möda. En annan fet och välmående Man fick roſen i et ben, ſamma husmedel bruktes, Eryſipelas förſvann, men feber, upkaſtning, yrſel, &c. infant ſig och hvarken laxantia, åderlåtning, ſinapiſme in loco adfecto kunde återkalla Eryſipelas, utan Patienten dog. Vid deſſe händelſer gjorde

Kri-

Kritan en få prompt vårkan, at jag ſnart ſkulle ſåtta den främſt bland repellentia.

En flitig och beſkedelig Arbetskarl hade af förkylning ådragit ſig en olägenhet, ſom hvarje år viſade ſig med et ſugtigt utſlag i anſigtet. 1787 om Våren kom ej utſlaget i anſigtet, men i deſs ſtälle märkte han ſig en 8 a 14 dagar blifva ganſka ſömnig, utan ringaſte annan olägenhet; når denna ſömn gick öfver, blef han ovanligen matt, och därefter började han blifva ſvagſint och hjertångſlig. Nog år klart at en hämmad transſpiration vårkat detta, men de omgångar naturen brukat, tror jag mindre vanlige. Medan de ſom ſom hafva ſkadade lemmar af köld, altid om Våren få får, utſlag, ömhet, tyckes följa at tranſpiration då år ſtörſt, ja ſtörre ån midt i Sommaren.

En torr, mager, gammal, ſagtmodig Man blef på en aflägſen Landsbygd angripen af ſlag i ena handen, benet och i tungan. Efter en åderlåtning och en doſis Cremor Tartari ville ej båttring ſke. En klok Man ordinerade och vårkſtälte då ſjelf med mycken nit och förſäkran den curen, at Patienten ſkulle innom dygnet utdricka en hel Bouteille ſött Vin; han ſlog ſjelf uti, i början *et* matſkedblad, ſamt alt mer och mer; innan aftonen var Bouteillen tom, då gafs en ſup Bränvin med båſka droppar; dagen efter var Patienten friſk, kunde röra de lama delar ſamt tala

tåm-

meligen redigt. 1787 om Våren vid samma tid kom åter slag, man brukte då åderlåtning, laxantia, vesicatoria, etiam iterata, men utan ändring, ty den den sjuke dog; enligt med underrättelser dels af Patienten sjelf, dels af Enkan. Apoplexia var väl seposa; men många sört Vin kunnat hjelpa, invårtes gifvit? En fattig Tiggarekåring fick slag under sit tiggerie; vid min närvaro skedde åderlåtning och sattes et vesicatorium nuchæ; hon fördes bort, vår vid 70 års ålder, hennes bättring var nästan omärkelig, tils man gaf Bränvin i små supar; efter några veckor blef hon färdig at åter besöka Staden med tiggande.

En Präst plågad af Ascites, brukte med fördel Scillitica, men ju längre, dess starkare blef törst och torrhet i svalget. För at stilla detta begynte han försöka åtskilligt, bland annat at blanda sur Mjölk i vatten; detta stillade ej allenast bäst törsten af alt, utan underhjelpte ock at afdrifva vattnet, så at han blef aldeles frisk.

Riset eller Engelska Sjukan. Kåring-cur; hela kroppen utom armar, ben, hufvud smörjdes med salfva af sört Grädda, färskt Smör, Hvitlök, Ättika. På nafvelen lägges en annan salfva af Gås-ister, hvitlök och Kållarhals-bår; denna sista blifver liggande i 14 dagar, under hvilken tid intet rent får ömsas på barnet. Om efter 14 dagar en röd fläck

visar

vifar ſig vid nafvelen, år hopp om båttring, men i annat fall ej. På et års-gammalt barn bruktes curen, ingen fläck ſyntes och barnet dog, med uphögd ryggrad och utſtående Sternum.

Veneriſk Smitta.

At väl känna Sjukdomar torde väl vara både det angelägnaſte och tillika det ſvåraſte; denna ſjukdoms gångbarhet och otaligt många beſkrifningar borde göra Diagnoſis mindre ſvår. Jag tror dock at mycket får namn af Veneriſk Smitta, ſårdeles hos gemene man och fordidam vitam gerentes. När några Symptomata Siphilitica viſat ſig och Patienten vidgått en oordentelig lefnad, tror ofta både Läkare och Patienten at ſjukdomen ej kan vara annat än Veneriſk. Nog år jag öfvertygad at Veneriſk Smitta gifves här och där i Landet, ſårdeles i Jämteland och i Ståderne; men jag tror ej den varit af ſamma art ſom år beſkrifven i Veckoſkriften för Läkare, ſåſom gångbar i Lappmarken, ej heller den ſom nu går i Ulånger och kringliggande Socknar.

Jag har flere gånger varit i Socknen och Landet, ſedt kanſke 200 ſjuke af flere ſlag, ſom dels ſjelfve trodt, dels af andre anſedde för Veneriſke, men dock aldeles ej varit ſådana.

Då man funnit ſjukdomen angripa partes geni-

genitales utriusque Sexus, anum, fauces, då et tort rödt utflag vifat fig i hårfåftet, har man frågat efter om någon concubitus föregått, och då man därom antingen blifvit förvifsad eller fått mifstankar, har man ftraxt flutat: *detta är Veneriſkt.* Då jag förſt kom til Ulånger Socken gjorde jag famma flutfats, och ftyrktes än mer då jag fant bubones hos en ung Drång och præputium exeſum hos en annan, ſom jämte flere erkände ſit Moraliſka fel; men jag anſer ſjukdomen nu vara en *ſmittoſam lepra ſcorbuticæ indolis*, och det i anledning af följande Obſervationer:

1:o *I anſeende til Smittan.* En af ågta Makar har kunnat vara länge angripen, eller flere gånger återfått ſjukdomen; utan at den andre haft någon kånning; ofta hafva Barn från 14 dagar til 10 à 12 år blifvit angripne, utan at Föråldrarna haft minſta kånning; ofta hafva 60, 70 til 80 års Karlar och Qvinfolk varit ſvårt angripne, utan at hos yngre i famma hus eller ſlågt märkts det ringaſte. Medelåldrige hafva varit mera frie; men barn och ålderſtegne, ſi qui fuere mollioris texturæ, hafva fnarare blifvit angripne, åfven Qvinfolk mer än Karlar, Sordide viventes mer än de ſom lefvat mera fnygt; uti och efter barnſångar mer än däremellan. Hos ſomlige har ſmittan ej propagerats, hvarken genom kläder, famlag, coitu, &c.

2:o *I anſeende til Symptomerna.* Ulcerum och

och exanthematum olika ſtälle och utſeende i olika tider, hos ſamma ſjuka eller hos ſjuka ſom jämt lefvat tilhopa och troligen fått ſjukdomen den ena af den andra. Barn fingo måſt ulcera ani, vulvæ et labiorum oris; medelåldrige et halftort utſlag och ålderſtegne hade måſt ulcera majora, profundiora, ſärdeles på benen; Ulcera cutis hafva väl lika ſom Veneriſke börjats med knölar i huden, men då de upbrutit hafva de varit mera röda, rene, ſällan med något hvit ſlem orenade, men nåſtan aldrig med något ſpåckaktigt fylde, ſom vanligen Veneriſka plåga vara. Ulcera faucium voro aldrig ſpåckaktige, aldrig höga med bråſkaktige kanter, utan voro platta, hade röd diſcus och utomkring ſåret var en högröd eller blåröd färg; det onda i halſen började altid med denna högröda färgen, därpå kom ömhet och ſedan upbruto ſår, men knölar voro aldrig början til hals-ſår. Tonſillæ angrepos ſällan, ej heller glandulæ inguinales eller axillares, utan Velum palatinum, labia, och cutis ofta. Stundom gingo deſſe ſår utan medel öfver, då malum flyttade ſig förſt från ſvalget til labia och därpå förſvann. Andra fingo förſt ſår på läpparne och tandköttet, men ſedan flyttade det onda til halſen, då främre mun blef friſk. Benſåren viſte ſig måſt altid ſom Scorbutiſka, ſtinkande, lättblödande, med grönaktigt pus, ſtundom med calleuſa kanter, altid med natt-

vårk

vårk eller med vårk då de kommo i fångvårman, antingen dag eller natt. På andra delar, såsom armar, rygg, ansigte, bröst, liknade såren mer de Veneriske, med en hvit flem, dock sällan så hvit och spåckaktig som vanligen de Veneriska plåga vara. *Exanthemata*, voro rubra elevata, dolentia, sub humida, pisi magnitudine, h. e. partim farinosa, partim crustacea, partim purulenta sero pellucido tenaci, desse viste sig aldrig på barn under 10 à 12 år, oftast på medelåldrige, hälst Karlar, ju äldre, desto snarare voro exanthemata blandade med sår eller dåri förvandlade. Intet ställe på kroppen kunde sägas skonas för detta chroniska utslag, ansigtet, hårfästet, nacken voro ofta angrepne, men ock bröst, magen, armar, händer och minst benen, hvareft sår voro allmännare. Ålderstegne hade däremot ofta en torr, fjällig, sprucken hud på armar och ben, samt där och hvar större sårnader, som ofta började med blå, mjuka knölar, hvilka sprickande förvandlades til stinkande sår, crusta argilacea, om de icke varit med något Pläster betäkte, når sår läktes eller Exanthemata med ungv. Merc. compos. smordes och torkades, blefvo röda fläckar coccinei coloris länge qvar. Somlige sade sig innan utslaget visat sig, hafva kändt stickningar och klåda i hullet. Mer än $\frac{3}{4}$ i Ulånger och däromkring hafva blödande tandkött och näftan hälften hafva mör-

ka

ka fläckar i fvalget. Många klagade öfver trötthet vid arbete, samt håglöshet. Uti munnen började först kännas en seg och ymnig saliv, därpå kom mundskolla eller exulcerationes oris interni, hos andra rubedo faucium, men nästan aldrig båda tillika; därpå kom diarrhoea, colica, och åntel. exulcerationes ani. Det onda flyttade ofta rum, hufvudvärk gick öfver då ögonen begynte flyta, ulcera faucium helades då labia exulcererades, munnen blef frisk då diarrhæ kom och denna curerades då ani ulcera infunno sig, värk i kroppen minskades då Exanthemata flogo ut. Uti knå- och arm-vecken kändes starkaste värken, där kom ock utslaget merendels först fram.

3:o *I anseende til Cura. Mercurialia*, Sacra anchora i Veneriska sjukdomar, kunde väl ej fågas förvärra sjukdomen, men värkade dock ofta ej så mycket man bordt vänta. Et noga bruk af ungv. coeruleum, tillika med bad, diät och invärtes Mixt. Mercurial, ända til en lång salivation, som åfven itererades, förmådde ofta ej det ringaste, stundom gjorde den et stillestånd; sed finita cura redit malum. De sjuka tålte ock vanligen mycket ungv. Mercuriale åfven af Mixt. Mercurialis; jag vil dock ej påstå något fraus varit i Medicamenterne; men vist är at många innom 14. dagar brukte 4 a 5 unc. ungv. Mercuriale, utan at väckas til ringaste salivation. Knölar

ſom ſmordes med ungv. eller betäktes med Empl. Mercuriale, kunde däraf ej hindras upbryta, tvärtom tycktes deſſa medel påſkynda upbråttet. Samma Salfva på Exanthemata retade dem, de blefvo däraf mera vårkande, rödare och humidiora. Lika förhölt ſig åfven med ulcera ani et pudendorum. Vid Salivation ſårades munnen ganſka lätt. Mercurius præcipit. rub. renade ej ſå väl ſåren, ſårdeles på benen, ſom vitriolica; men på ryggen, halſen &c. voro ſårens ſordes mer ſeg och dår tjente Mercur. præcip. rubr. bäſt. *Antiſcorbutica* tycktes väl göra ofta gagn, men med urſkilning brukte. Decoctum Pini, Ligni S:ti, trifol. aquatici &c., men i ſynnerhet Decoct. Ledi paluſtr. viſade god vårkan; däremot täktes ej Armoracia, Myrrha, ſtarkt Dricka, Bränvin. Uti mun-får bruktes med förmon Mell. Svec. med Acido Vitrioli tenuiori; men Mel Armoraciæ täktes ej. Samma Acidum med Syr. violar. tillika med Decoct. Ledi bekom aldrabäſt. Decoct. Tabaci renade väl ſåren utvärtes, men tuggad eller rökt Tobak retade altid munnens och ſvalgets får. *Opiata*: Uti local vårk gjorde deſſa medel utmärkt nytta, ehuru de aldrig enſamme förmått utgöra någon cur eller läka får, &c., ej en gång lindra den vårk ſom varit mera ſpridd kring kroppen. *Balnea* tycktes altid förvärra det onda, åfven ſom alla våta tvättningar; utſlaget ökades, excoriationes vidgades,

gades, ulcera likaſå, dolores lindrades litet af vårman, men ökas efteråt. *Diæten*; alla ſkarpa ſaker, ſalia, acria, retade; köld gjorde utmärkt ſkada; en fugtig och kall Höſt upretade alla plågor åfven hos dem ſom trodt ſig erhållit den bäſta cur. *Diaphoretica* gjorde vanl. hvarken ondt eller godt, dock får jag här berätta en ſårdeles Caſus: Gäſtgifv. Walin var 1784 bland de förſta och ſvåraſte ſjuka, får i halſen och näſan, ſtora får på benen, knävecken, högra axelen, ryggen, knölar på en hand, phimoſis, dolores nocturni atroces; här bruktes ungv. cœrul. Pil. Merc. Mixt. Mercurialis, varma bad 2 à 3 gånger i veckan och Salivation, underhölts viſt i 2 månader; han blef tämmeligen braf, började Bond-arbete, men Höſten återkallade alla plågor; han började åter en Mercurial-cur, ſträngare än den förra och fortfor hela Vintren, mot Våren blef han något bättre, men föll å nyo in med det förr beſkrifne utſlaget, får och benvärk. En Tyſk Glasblåſare curerade honom ånteligen på följande ſätt: förſt gafs purgans, ſedan et pulver ſom tycktes vara ſtött Glasgalla til half drachma, ſom intogs vid paſs hvar 3:dje tima. Den ſjuka hölgdes med mycket kläder, och når ſvett kom, ſkulle kalt vatten drickas och ſvetten underhållas i 3 dagar. Mannen, ſom hade en ganſka ſtark kropps-ſtällning, uthärdade, efter deſs egen utſago en ganſka plågſam och häftig ſvett,

ſom oåndeligen mattade, men hade den goda vårkan at han inom 2 à 3 veckor blef fullkomligen friſk och har ſedan förblifvit lika friſk hela deſſe 2:ne åren, faſt ån andra i ſamma hus varit mer och mindre angripne. En Piga ſkulle bruka ſamma cur, men dog på 3:dje dygnet, och om fiere nyttjat detſamma, år mig obekant. *Surbruns-dricknings* förvårrade det onda, i ſynnerhet öktes utſlaget och benvårken. *Lixivium cinerum* etiam Lixiv. calcis tycktes väl något bidraga til ſårens läkning, men ökade tydeligen vårken, mot ulcera ani tjente ej detta medel, medan de däraf öktes. Deſſe ulcera et excoriationes ani et vulvæ helades tämmeligen af ſöt Grädda, men ån bättre om unv. Mercuriale compoſ. blandades med Grädda. *Ungv. Mercur. comp.* år det bäſta jag funnit nu mera, at bota exanthemata och torka dem, åfven renas ſåren bäſt däraf.

I anledning af hvad anförd år, har jag tyckt mig böra befria Allmogen och i ſynnerhet Ulånger Socken från rycktet om Veneriſk ſmitta, och anſer ſjukdomen för en *Lepra Scorbutica, Endemica.* Jag ſtyrkes häruti ån vidare, då jag på det nogaſte efterfrågat förſta början och funnit de trovärdigaſte uppgifvit några kringſtrykande tiggande Lappar, ſom infördt ſjukdomen; deſſe Lappar lätt jag genom Länsman upſöka och examinerade dem i Bjertrå Socken. Både Mannen och Huſtrun

ſtrun hade öfver hela kroppen, ſärdeles på benen, en ſcabies ſicca, farinoſa, argillacea, cute rimoſa, lurida, ulceribus cruentis fœtidiſſimis. Uti andra Socknar kafva några uppgifvit aldeles lika ſymptomer, upkomne efter ſjöreſor uti kall, ſtormig och rågnig årstid; andre efter det de gått i upſtöp på ſjöar vårtiden, &c. Lind de Scorbuto, Lindestolpe om Skjörbjugg, beſkrifva ſå lika omſtåndigheter, at jag med nöje funnit likheten, Home Princip. med. p. m. 200. Hartman om Skårgårds-febren, &c. &c. lämna många mig öfvertygande bevis, tilräckelige för mig at bortlägga det Veneriſka namnet på den i Ulånger gångbara Lepra.

Sed Morbus cognitus ſemicuratus. Kgl. Coll. torde då fråga hvarföre denna ſjukdom ſå länge fortfor. Jag har nu förſt börjat ſtadga denna tanka och väntar Kongl. Collegii uplyſte tanka dårom. Jag har väl tyckt mig ſe båttre vårkan utaf ungv. Mercuriale compoſ. Mixt. Mercurialis, opiata cum laxantibus immixtis, ſamt ymnigt och långt bruk af Decoct. Ledi Paluſtris; men utan tvifvel har Almogens ſordidare lefnad, ſvaga mat och otjenlige föda, blottſtållande för köld och våta, fattigdom at påköſta något, jag menar i mat och kläder, ſamt den en gång lika ſom inkomne ſmittan, varit orſaker at ſjukdomen ån fortfar. Jag har på et år ej varit innom Socken, men har all anledning tro de ſjukas an-

tal var mycket minſkat, faſt ock ſomlige blifvit långt ſvårare angripne, ſåſom 4 Perſoner i Schifta By i Ulånger, hvilka jag väl uptagit i min Journal, efter jag ſedt dem i detta år 1788, men vil låmna dem vidare til Hr. FJELLSTRÖM, ſom nu ſnart lår komma dit. (*a*)

Dito af Prov. Medicus i Vaſa Lån, D:r H. R. Haſt.

Oaktadt våderleken detta år var mycket omſkiftelig och ovanlig, i det vintern, ſom i allmänhet var mycket blid, at Thermometern ſållan föll under 5 á 10 graders kåld, par gångor, ſåſom den 21 och 22 Januarii, och den 6, 7, 8 och 9 Februarii ſkårptes ifrån 16 á 24 graders kåld; *Våren* åter ſom oftaſt förknippad med ſtormar och ſnö-yr; *Sommaren*, utom ſtörre delen af Junii månad, nog kulig, rågnaktig och ſtormig, i ſynnerhet den 24 Junii med fyra dårpå följande dagarne, då en Nordan-ſtorm ſå håftigt med kåld och rågn raſade, at icke allenaſt Får ock annan ung Boſkap, utan ock ſtörre Hornkreatur på några ſtållen ihjåltruſo, och *Höſten* åfven var ſtormig och rågnig; ſå hade dock detta Lån ej ſynnerlig ordſak at klaga öfver några betydeliga och allmänna farſoter.

Kåp-

(*a*) Troligt år detta en complicerad Siphilis. Så ſtarka Mercurialia hade eljeſt gjordt vårkelig ſkada; framtiden uplyſer det närmare. J. L. O.

Kåppor inkommo vid slutet af Septemb. månad til Wasa Stad, förmodeligen ifrån Malax Socken, voro dock mycket lindriga, at rått få däruti dogo. Uti Norra delen af Lånet kring gamla Carleby gingo åfven naturliga *Kåppor*, hvilka icke voro af lika lindrig art. *Kåppympning* förråttades af mig uti April månad uti Malax Socken på 123 st. och i Replot Capell af Mustasari Socken på 57 st. in summa 180 stycken Bonde-barn; likasåympade jag i November månad *Kåppor* på 12 stycken Ståndspersoners och Borgare-barn i Wasa Stad, hvilka alla lyckligt gingo igenom *Kåpporne*. Härvid får jag anmärka, at 3:ne Barn ifrån 7 á 9 års ålder (2:ne Gåssar och en Flicka), som hade sina hufvuden i högsta grad angrepne af Tinea capitis, voro ibland dessas antal, lika lyckligt och mycket lått med få *Kåppor* gingo genom sjukdomen.

Rötfeber geck Epidemice uti några Socknar, såsom: 1:o *uti Lucas Socken*; denna hänledde sig ifrån Sveaborg, hitförd af några Soldater, som sjuka hemkommo förledne Höst därifrån. Denna farsot var mycket maligne och nog folk-ödande, tils nödige Medicamenter blefvo, enligt Högvederbörligt förordnande af mig ditsände. Under en resa til Witasari Socken på en besiktning, reste jag åfven dit för at göra mig närmare underrättad om sjukdomen och lämna nödige underråttelser och påminnelser, hälst många förfakade Medicamenterne, då de sågo at de ef-

ter förſta intagningen ej genaſt hulpo, ehuru alla, åtminſtone få undantagne, ſom nyttjade dem i råttan tid och tilbörligt, lyckligt gingo igenom. 2:o *Uti Hårmmå Capell* af Lappo Socken yppade ſig en dylik Feber vårtiden, ehuru mindre maligne och lika allmån; dit blefvo åfven nödiga Läkemedel enligt ordres förſände, ſom upfylde det påſyftade ändamålet. 3:o *Uti Chriſtinæſtad* och kringliggande Socknar Lappfierd och Nærpes infann ſig, förſt på förſtnämde ſtälle, midt i Sommaren, en ſvår remitterande Feber genom 2:ne däraf angrepne Sjömån, ſom kommo ifrån Stockholm; denna utbredde ſig ſmåningom Sommaren och Höſten öfver, utan at få endaſt dogo; men då kölden tiltog, blef ſjukdomen både allmännare och malignare, få at hos några viſte ſig petechiæ. Uppå Högvälborne Herr Landshöfdingen TANDEFELTS förordnande reſte jag få väl til Staden ſom de nämde Socknar, och lämnade då de fattiga fria Medicamenter, ſamt underråttelſe, hurulunda de ſkulle förhålla ſig, få præfervative ſom curative.

En Diarrhoé, ſom mera liknade en dyſenterie förknippad med feber och leucophlegmatiſk ſvullnad öfver hela kroppen, geck epidemice uti Gamla Carleby Socken, men endaſt ibland Barnen, at få af fullväxta däraf angrepos; häremot förordnades uppå Kongl.

Col-

Collegii räkning fria Medicamenter, som efter berättelse gjordt önskad vårkan.

Hiſtoire des Oiſeaux par le Comte DE *Buffon and les planches enluminées, Syſtematically diſpoſed. London 1786, 122 ſidor i ſtor Quart. Recenſion af S. Ö--n.*

Detta Arbete af den för Natural-Hiſtorien outtröttelige Herr THOMAS PENNANT, är en oumbärlig hjelpreda för dem, som åga eller åſtunda rådfråga Herr Gr. DE BUFFONS ſtora Werk om Foglar. Det är bekant, at bemälte Grefve hade en beſynnerlig ovilja för Syſtematiſka methoder; men juſt därigenom hafva hans Skrifter ſtarkare än någon utarbetad Apologie befäſtat nödvändigheten af en regelbunden ordning. Jag vil icke föreſtälla mig, at denna DE BUFFONS oöfvervinnerliga föreſats var en följd af någon perſonlig miſshållighet med viſſa Lärda; man må häldre anſe den med et mildare omdöme, ſåſom et ſlags ſtåndaktighet för ſtora Snillen, hvilka icke altid åro förente med nog villighet at ingå i de Planer, dem de icke ſjelfve utkaſtat. Emedlertid har denna fördom varit mindre förmånlig för Vetenſkapen och et af de präktigaſte Ornithologiſke Verk har därigenom

nom blifvit fnart fagt otilgängeligt. Hr. PENNANT har afhulpit denna brift medelft Index, fom fätter Naturforfkaren i ftånd at utan uppehåll upföka det föremål han önfkar, i det ftälle annars en Fogel varit näftan få fvår, at uti Hiftoire Naturelle des Oifeaux, och än mera bland blotta les planches enluminées, upftöfva fom uti fjelfva Verlds-rymden. Hr. PENNANT har uprättat tvänne Regifter. Det förfta efter Syftematifk ordning, i få mätto, at hvarje Fogels namn, fom äfven uplyfes med Linneifka Nomen Triviale, har DE BUFFONS Franfyfka Namn med Tom, Sida och Planchs bifogade, famt därjämte Hr. LATHAMS Engelfka Namn, med Tom och Sida. Det andra Regiftret har Numern af les Planches Enluminées, med tilfatte Tom och Sida af l'Hiftoire des Oifeaux. Kännare infe lätt nyttan af detta Hr. PENNANTS företagande och låra ej underlåta, at därpå fätta tilbörligt värde.

Men det, fom därjämte hedrar Hr. PENNANTS hjerta och tänkefätt, är den foglighet, hvarmed han yttrar fig om en och annan emellan honom och DE BUFFON upkommen fkiljaktighet. Det är bekant, at fakerne icke ftodo färdeles jämt emellan deffa Författare. DE BUFFONS granfkande pänna hade icke altid den lenhet, kanfke ock ftundom icke all den rättvifa, fom antingen tyftar, eller åtminftone tilfrids-ftäller en motfagd Författare. Hans lifliga uttryck och et flags värma i fjälen, med-

förde

förde någon gång vissa mindre angenäma känslor, hos den, som var målet för Critiken, och Hr. PENNANT var icke mer än andre förtjente Månner fri från detta obehageliga öde. Men han hänskjuter sin sak til erfarenheten och rättvisan; et exempel som förtjenar efterföljd af alla Naturforskare. Ibland de Lärda kan man icke taga sig rått, men man bör afbida den, och den utfaller ofelbart til den antastades dubbla heder, om han har sanningen å sin sida. Hr. PENNANT har här och där bifogat några Noter, som rätta et och annat DE BUFFONS misstag, utan at därföre misskänna värdet af det myckna nyttiga, som uti dennes arbete finnes. "I Myself, skrif-"ver han, thoroughly Sensible of my own Fal-"libility, have learned the justice of bearing "the mistakes of Fallible man." En märkvärdig utlåtelse af en Naturens Forskare, som uti den omäteliga rymden, all upmärksamhet oaktad, är blottställd för misstag, och på den grund närmast kan låra sig med öfverseende rätta sina föregångares fel.

Framför denna Index ses en vacker teckning af Foglen *Sheatbill*, som utgör et nytt slägte och är uptäckt på N. Zeeland, samt äfven finnes på Kerguelens Öar.

Priset är 7 Engelska Skilling 6 Deniers, eller circa 4 $\frac{1}{8}$ Plåtar Svenskt Mynt.

Reflexioner om Håstkötts åtande.

Då menige man ännu, Gud ske lof! erkänna Guds uppenbarade ord för sit förnämsta vördnads-ämne och rättesnöre, så kan man med hopp at leda deras öfvertygelse, deras gårningar därefter, anföra hvad den Heliga Skrift til hvars mans rättelse föreskrifvit. Vid förnämsta öpnande af Bibeln synes straxt: at *alt thet Gud skapat hade, var ganska godt.* 1 Mose-B. 1: 25, 31. At *så väl Foglar och Fiskar, som all Djur blifvit af Gud gifne i Menniskans våld och tjenst*: v. 28. At Gud sjelf befalt: *Alt thet som röres och lefver vare eder til mat.* 1. Mose-B. 9: v. 3. Denna Guddommeliga befallning efterlefdes i flere tusende år af Patriarcherne och hela Menniskoslägtets Stamfäder, och därifrån finnes i folkslagens begynnelse, at utan undantag har alla Djur nyttjats til Menniskans föda. Den närmare indelning i 2 Classer, rena och orena Djur, af hvilka de sednare ej fingo brukas til Levitiska offer, och således endast för den tiden blefvo förbudne at åta, vet de enfaldigaste angeck blott Judarne, men hörer ej til Nya Testamentet, eller förbinder i ringaste måtto de Christne, sedan Jesu ankomst upphäfvit Ceremonialiska Lagen och Offer-tjensten. Werldenes Frälsare säger sjelf: *Äter alt hvad eder föresättes.* Luc. 10: 7. och *Thet besmittar icke Menniskan, hvad som ingår genom*

nom munnen. Matth. 15: 11. Sedan det dyra Återlösningsvärket var fullbordat, och den Heliga Andes gåfvor skulle utgjutas öfver hela Werlden, bifogas til befallningen om Hedningarnes kallelse, en liknelse, som just för det den ägde grund i sig sjelfvan, blef af Högsta Wisheten brukad, at betekna deras rengörelse, som förut afskilde varit: *Herren lät nedkomma et fat, uti hvilko voro allehanda fyrafot Djur på jordene och Willdjur, och the som krypande äro, och the som flygande äro under Himmelen, och en röst sade: Stat up Petre slagta och ät; då Petrus sade: jag hafver aldrig ätit något menligit eller orent, sade rösten andra resan: thet Gud hafver förklarat för rent, thet må tu icke hålla för orent.* Apostl. G. 10. & 11. Cap. At denne Uppenbarelse visserligen ock pålyfrade all Djurs och Mats åtande, stadfäster Pauli ord i Rom. 14: 2. v: *Then ena tror, at han må allehanda äta:* 6. v. *hvilken som äter, han äter Herranom, ty han tackar Gudi.* 14. v. *Jag vet vål, och är thess viss i Herranom Jesu, at ingen ting äro af sig sjelf oren:* utan 20. v. *All ting äro vål ren.* Vidare säges i Cor. 10: 25. 26. 27. 30. 31. *Allt thet falt är i Kötthoden, thet äter, och fråger intet therefter för samvetets skull, ty jorden är Herrans, och alt det therpå är; Äter alt thet eder föreläggs, och fråger intet therefter för samvetets skull, ty om jag äter theraf med*

tack-

tackſägelſe, hvi ſkulle jag tå laſtad varda? för thet jag tackar Gud före; hvad i nu äten eller dricken, eller hvad i gören, ſå gören alt Gudi til äro. Coll. 2: 16. *Så låter nu ingen göra eder ſamvete öfver mat eller dryck.* 1. Timoth. 4: 1. 2. 3. 4. 5. *I ytterſta tiderne ſkola ſomliga falla ifrån trona, bjuda ſkona Maten, ſom Gud ſkapat hafver, til at taga med tackſägelſe them trognom, och dem ſom hafva förſtått ſanningene, ty alt thet Gud ſkapat hafver är godt, och intet bortkaſtandes, ſom med tackſägelſe tagit varder, ty thet varder helgat genom Guds ord och bönen.*

Oaktat deſſe Guds klara ord: *Alt thet ſom lefver och röres vare eder til mat*, ſå vil menige man ej åta af många ſlags Djur; ehuru uttryckeligen Paulus ſäger: *Jag är theſs viſs i Herranom Jeſu, at ingen ting äro af ſig ſjelf oren*; ſå räknas ſomliga Djur af de okunnige för orene, ja ſmälige at vidröra. Och faſtän *alt thet Gud ſkapat hafver är godt, och intet bortkaſtandes*, ſå bortkaſtas ännu allmänneligen det ſtörſta Slagtkreatur, neml. Håſten, m. m. och nyttjas icke til mat ens i de ſvåraſte hungers-nöder. Herre Evige Gud! låt icke tine Gåfvors vanvärdande, miſsbruk och förakt ådraga oſs de ſtraff, ſom våra ſynder därmed förtjent hafva.

Werldſliga Magten har ej underlåtit, at genom Förordning ſöka råtta denna olyckeliga villfarelſe: det är ſtadgat, at *Tjenſtefolk*

ej

ej skola undandraga sig, eller förevitas, at aftaga huden. Hans Kongl. Maj:t har i Nådigt Bref befalt, at en Kungörelse af Collegium Medicum skulle utfärdas, som ock skedde d. 17 Junii 1784, hvari *försäkras, at til Menniſko-kroppens vidmagthållande kan nyttjas alla innom Riket varande, så väl hemiamde, som vilde fyrfotade Djur af större och mindre arter, ibland hvilka, såsom betydeligaſt Häſtar enkannerligen nämnas, af hvilka en sund och hälsosam föda står at erhålla, hvarföre Kongl. Collegium förhoppades, at välsinnade Medborgare i allmänhet, och Prästerskapet i synnerhet, understödja Collegii Råd hos de enfaldige, hälſt hvad nyttjandet af allehanda Djur angår, emedan inrotade fördomar, okunnighet och skadeliga vanor häſt utrotas genom anſedde Mäns efterdöme och förmaningar.* De ypperligaſte af Rikets Biſkopar hafva genom Circulair-Bref *tilſkyrkt Probſtar och Kyrkoherdar, at af förſpget om Häſte-kötts nyttjande göra bruk, til sina Åhörares uplysning och inrotade fördomars häfvande, som Medborgerlighet och Chriſtendom af hvarjom och enom, men i synnerhet af Församlingens Lärare åska.* — Tvänne Rikets Herrar och Excellencer utmärkte af högſta snille och välgörande nit, jämte flere af Riddersкapet och Adelen, en uplyſt och värdig Probſt, samt åtskillige Ståndsperſoner, hafva anſtält Häſt-slagter, sunnit defs nytta, och med

be-

betydeliga upmuntringar ſökt bringa Allmogen til efterföljd. Kgl. Patriotiſka Sällſkapet har viſat ſit bifall och utdelt heders-belöningar för Håſt-ſlagter. — Nyttan ſå väl för hela Riket ſom hvar enſkilt, är onekelig och beviſt, at blott af Håſtars användande til ſlagt, vinnes årligen i Landet långt öfver femhundrade Tuſende Pund Kött, och för hvar enſkilt vårdet af det ſtörſta Slagtkreatur, ſom upgår til 200 Daler K:mt minſt. För de enfaldigaſte måſte beſvaras inkaſtet, at Håſtar ſkulle blifva i allmänhet rarare, om de finge nyttjas, ſom Slagtkreatur, ſamt dyrare än nyttigt vore för den fattige, ſom behöfde köpa; Så länge en Håſt gjorde mera gagn ſom arbetande, än ſom Slagtkreatur, vore få ägare få oförſtändige, at ſlagta den; men då Håſten af ålder ej mera vore nyttig för arbete, eller ens vård födan, eller ock förlorad genom benbrott, ſtakning och ſådane åkommor, ſom ej ſkämde köttet, då borde et förnuftigt användande til ſlagt och mat, råda öfver dumheten at förkaſta; håldre än at upfylla luften med förrutnade dunſter, och ſprida dödande ſjukdomar, borde ju Menniſko-lif underhållas af en föda, ſom är ſund, ſpis-ſam och ingalunda menlig; Af ſkilnaden at fylla Köttunnan, i ſtället för at laſta luder-platſen, at föda Menniſkor i ſtället för odjur, kan Håſtar ej blifva rarare: At den fattigas tilgrep i nöden ſkulle mera öda Håſt-afveln än Kona,

kan

kan ingen tro, eller Håft-brift i Landet orſaka: Om ock någon i hunger ſlagtade ſin Håft, bör den ju mera unnas til Menniſko-lifs räddning, ån til framlockning af odjur, til ånnu ſtörre ſkador, men vanligen i ſvält-tider ſäljer Bonden ſin Ko och köper Säd, drygare til föda ån Kött. Allmänneligen ſynes ju at Boſkaps-afveln ingalunda minſkas, utan ökas, ehuru medelåldriga Dragoxar och Kor, åfven ung-Nöt och Kalfvar til få otaliga mängder ſäljas och ſlagtas; det är däraf tydeligt, at Håft-afvelen ſkulle mera updrifvas, då nyttan och vinſterne blefvo ſtörre; ſåledes kunna Håſtar ingalunda blifva rarare däraf, at deras kött komme Menniſkor til nytta. Då de ej blifva rarare, ej heller möjeligt, at deras pris ſkulle öfver höfvan ökas; men då mera värkeligt gagn kan finnas i en vara, bör deſs värde billigt vis däreſter beräknas. Som Håſtars värde nu beror til ſtörſta delen af tycket hos de förnämare, af arbets-gagnet hos hushållare och fattige, ſå värkade det gagn Håſten, ſom Slagtkreatur kunde göra, ej til deſs dyrhet, förrän den ſtunden inföll, at hans enda värde beſtode qvar i kötet och åteligheten; då Håſten får göra nytta ſom ſtörſta Slagtkreatur, deſs 20 pund kött och mera, deſs iſter til lampor och ſmörjning, jämte öfrige tilhörigheter nyttjas, ſå bör den ej räknas til få ringa pris, ſom hitintils, då den endaſt fått hafva qvar hud-värdet. När en dyrköpt Håſt

af ålder eller olyckor blifver obrukbar, så kan dess ägare genom slagtning förekomma en total förlust, finna något skadestånd, och vårdera det til penningar; at ogilla et sådant vårkeligt värde och billigt pris, vore lika oförnuftigt, som at påstå, det Kor borde åfven utkastas för vargarne, på det den fattige nybegynnaren kunde för mindre penning köpa sig Kor. Är det icke större ordsak, at befordra den ägarens väl, som redan stadgats vid arbete och bruk, samt underhjelpa dess förlust, då Håsten af ålder eller händelse skulle afgå, än at med bortkastande af den stora Guds gåfva, som i Håstens kött-förråd finnes, hålla dem i et obilligt lågt pris, för köpares låttare åtkomst skull. Tydeligt och begripeligt bör vara, at hvad den fattiga gåfve för Håsten, vore grundat i dess vårkeliga mera gagn och värde, at den fattigas skade förebyggdes vid oförmodade olyckor, då man genom slagtning kunde förekomma störtning, samt at den fattiga med vinst återfinge sin ökade utgift, sit förlag ersatt, då Håsten tjent ut, men kunde slagtas och til fullkomlig nytta användas. Om ingen ersåttning finnes i olyckan, så förlorade den fattige sit alt, eller sit betydeligaste ju fattigare han vore; men i dess ställe, blefve den fattiga ej så illa utarmad, når olyckan kunde förekommas och dess Håst slagtas, då däraf finges en tunna kött, med mera jämte hud-värdet; hvilket si-

sta

ſta endaſt hittils varit behållningen, och för hvilken åndock fordrats utgift och koſtnad. Det år juſt de fattiga och Allmogen, ſom aldramåſt vinna vid det, at Håſtar antagas til ſlagt och göras mera nyttiga ån förr. Det år ganſka ſant och beviſt, at ſtörſta antalet af Håſtar i Riket tilhör Bonde-Ståndet och til jordbruket användas, ty på 74,764 Mantal, ſom Bönder åbo med deſs klyfningar, kan aldrig mindre råknas, men viſt finnes långt mera, ån 4 Håſtar på Mantalet, ſom utgör 300,000 Bondhåſtar; däremot på 6849 Mantal Såterie ſåſom hopſatte kan aldrig finnas mera, men vål mindre ån 6 på Mantalet, ſåledes i Herrſkapers ågo viſt icke mera ån 40,000 Håſtar, til hvilket ſamme antal, eller 40,000, finnes Torpare-Håſtar, eller en Håſt på hvarje Torp; ſåledes 8 Bonde-Håſtar för hvarje en Herregårds-Håſt. För den fattiga år Håſten deſs förnåmſta egendom, för Herrſkaper år den bland det minſta; (*) hvad då

(*) Månne detta år orſaken til den klena upmuntran, ſom mångden af båttre Folk eller Herrſkaper gifvit med gårning åt Håſt-ſlagt; ehuru mycket ſom ſlöſades med berömmelſer i ordom för den ſaken, ſå uteblef det angelågnaſte, ſom var antagandet af Allmånheten, nyttan för de behöfvande, i brift af tilråckeliga efterdömen. Då de enfaldige, de ringe ej ſågo vårkſtållighet af alla uplyſte, af alla Orternes betydeligaſte Mån, ſå kunde de ej ledas från gamla fördomen; om någon kommit til tviflan, måſte den återföras til fordna vanorne; juſt

af denne afvel kan förbättras och vinnas, så är det Bonden, Torparen och den fattige, som njuter största förmånerne. Det är och blir en betydelig vinst för alla, som åga Håstar, at se dem ökade til värde och nyttighet, men för den fattiga, hvars hela egendom Håsten är, vore det ju betydeligast, at se sin förmögenhet fördubblad, olyckorne förebygde, skadorne ersatte, ju fattigare, ju an-

---

däraf, at de måsta exempel-gifvare behöllo samma vanor. Förut bortkastades Håsten utan all eftertanka, men sedan frågan yppades, ehuru med ja besvarad, men med nej värkställd, så syntes liksom et stadgat beslut, at desto visare förkasta den. De rikare sålde och bytte bort sina gamla Håstar, de fattige och Allmogen hafva årligt dödat och kastat bort sina, och det under sådan tid, då flere års misswäxt och arbetande hopens svält förswagat Riket, och tarfvat Stånders sammankomst. Kan det vara kånslolöshet i en tid, som visat många prof af bevekelser och hjelpsamhet? Är det brist af eftertanka i en tid, som vill kalla sig upłyst? Allmogens beskedelighet, at i ovanligheter ej våga något tiltag, utan föregående Autorité och de störres allmänna efterdömen, har dock varit fläckad med dess enwisa dumhet, at räkna Håstkött orent och hånligt; det är därföre oförståndig blygsel, brist i tiltag och klok driftighet, som hindrat den allmänna värkställighet, som behöfdes at upłysa och gagna de låga, at föregå ringa Menigheten med råd och dåd: Det är blott et litet antal personer, som visat sig nitiskt behjertande, at i detta ämne emotstå allmänna villfarelsen, at wäka allmänna hjelpen; men at de behöft den Allseendes medvetande och eget rent upsåt til tröst, är ganska wist.

angelägnare år räddningen: Genom det förfdomen aflägges, gifves dem likfom til fkänks det ftörfta Slagtkreatur; i den rikas flöferier märkes det ej, men i den fattigas lilla bo gifver det lifräddning i hungersnöd; nödig hjelp altid. Således komma Häftars ökade pris, om de blifva dyrare, Allmogen i fynnerhet til vinft, gagn och behåll. Blefve icke penningarne qvar i Landet? Spardes icke Femhundrade Tufende Pund Kötts håmtning utifrån? fom i en tid, då få många Kötttunnor från Curland och annorftädes ingalunda båttre håmtas, vifferligen borde vårka upmärkfamhet, få länge icke all enfkilt hushållshåg och allmån nit för Landets hjelp år förkålnad. — Nåftan intet Land i Werlden behöfver få angelägit Häftar fom Sverige; tungafte Transport-vara Järnet, båtleders obrukbarhet i tilfrusna och med branta fall fullfatte floder, Orternas afftånd i et vidftråkt Rike, långa vågar efter nödvändigheter, bränfle-behof för 7 à 8 månaders Vinter, men måft den korta tid til Åkerns körande, fordrar vifferligen ftörfta mångd af de fnabbafte, de ftarkafte Djur, fom Häftar åro. När trädes, fnedning och fånings-muften få haftigt torkar ut, under den tid långfta dagar och kortafte nåtter gör jordens utdunftning ftarkaft, få blifver fomlige år mycken Åker orörd, och fällan få tilbörligen brukad, fom vår Nordifka hårda och magra jord behöf-

ver; följden blifver täta misväxter, som kanske til en stor del kunde förekommas, om Håstar, hvarmed tiden mera vinnes, ännu mera brukades. Åkermannen, som förr ej vågat hafva många Håstar, af farhågan at kunna mista hela dess värde, skulle visst föda up flere, och hållt nyttja dem, då olyckan ej blefve så betydelig, utan samma erfåttning finnes, som med tröga Oxen, at genom slagtning förekomma störtning, at begagna sig af de föråldrade til mat. — En invändning göres emot Håst-slagt, som skulle det vara en urskilning ifrån andra Europeiske Nationer och et bevis på Sveriges armod, at nyttja hvad i rikare Länder bortkastas; Först måste man ihågkomma, at det mägtigaste och vidsträktaste Kejsaredöme i Werlden, China, (a) nyttjar alla slags Djur til Menniskors föda och lifnäring, at detta folkslag år det rikaste, klokaste i verldslig måtto, och störst til sit Menniskо-antal, just för det at Menniskorna ökas i samma mån, som tilgångarne til föda anskaffas. Största delen af det mägtiga Ryssland nyttjar Håstar til slagt, utan at nämna flere folkslag; At med bortkastning och slöseri vilja dölja Sveriges fattigdom, år visst höjden af dumhet och galenskap. I andra Riken år nogsamt bekant, at Sverige kämpar under strängaste

(a) Detta prædicat torde ej hålla streck vid nogare undersökning. Red.

gaſte luftſtreck med hårdaſte jord, minſta fruktbarhet, ringaſte folk-nummer, fördubblade behof, fattig Allmoge; kanſke Svenſkar känna mindre ſin egen beſkaffenhet ån Utlänningar. Det år ej igenom ufelt ſkryt, ſom Svenſkars vårde bör ſättas i tvifvelsmål, utan med nit för Fäderneslandet, kårlek för Konung, mod, redlighet, förnuftig och tarfvelig hushållning, böra Svenſkar behålla den öfvervigt, ſom deſs klokhet och dygd altid vunnit på Södra Länders vekliga öfverflöd; och då vi i utvårtes dageligen ſynbara mål ej bundits af andra Nationers plågſed, må den ej kaſta kedjor på oſs i lifnåringens och födans angelågenheter. — Allmogens villfarelſe i en betydelig omſtåndighet til, tarfvar åfven råttelſe. Som en lämning af Judiſka Surdegen och Catholſke vidſkeppelſen (**) år ånnu qvar en olycklig inbillning, at hudens afta-

P 4 gan-

(**) De förſta Catholſke Lårare, churu i affigt at fördöma Afguda-Offren, hvartil Håftar ſom ådlaåe Djur förut blifvit anvånde, nyttjade den ſkadeliga utväg, at göra alt Håftkötts bruk och vidrörande förakteligt, ſamt dårå bjuda ſkona maten; Huru ſtor afväg detta varit ifrån Guds Otd, ſynes af de uttryck Paulus dårom haft i Timoth. 4. Cap. 1. 2. 3. 4. ſ. vers: Han kallar detta med fiere Catholſka Bihang, för *affållighet ifrån trona, djefla-lårdom, bedrågeliga andar, ſkrymteri, lögn, brånd tecken i ſamvetet*, alt lämpelige ord för den hiſkeliga oförrått, ja djefla lårdom, at belägga oſkyldige med-Chriſtne, nyttige Medborgare, med ytterſta hån och förakt, för det de lyda Guds Bud, råkna ingen ting

gande vore skamlig. I vårt folk-fattiga Fädernesland finnes en mängd Menniskor, hvars antal med Hustrur och Barn ej år liten, ty nästan hvar eller hvaran söka åga et hushåll däraf, hvilka knapt få kalla sig Landets Barn, åtminstone ej åga första råttigheten, som år hedern, hvilka erfara det största lidande och Menniskors största oförrätter för en Menniskorna gagnande gårning: den stackare, som befattar sig med at efter döden vidröra de snyggaste Kreatur, och at lämna det allmänna en vårkelig förmån i anskaffande af Hudar och Skinn, den får därföre betalning med at lefva i förakt och uteslutning af hederliga samqvåm; fast fyslan år nödvändig och mindre obyggelig än slagta Boskap och Svin, så anses den med afsky, och namnet skåbuse råknas som en hisklighet; Fastän detta namn icke beteknar någon vårkelig last, någon skadelighet, utan tvärtom utmärker den nyttiga Menniskodel, hvilken för en nödvändighets fysla til Samfundets gagn måste lida, så oförnuftiga, så obilliga, så hårda omdömen. Då Skriften i Matthei 5: 20. utsätter för vränga ord emot sin Broder, de strängaste domar, hvad förtjäna då de, som belägga med utmärkt hånlighet en nyttig arbetare,

en

---

orent, utan gagna Samfundet. Villfarelsen har råkt öfver Reformationen intil våra tider, oaktadt Guds Ord blifvit lämnat i hvars mans hand, och dageligen skulle predikas.

en oskyldig Christendoms-Broder, blott för det gagn den gör? Bland Allmogen anses ej med värre förakt en lagbrytare emot Konungens bud, en menedare i Bränvins-mål, en Skogstjuf; Skall last och oskuld så förblandas? Den brottslige skonas ifrån föraktet, men den nyttiga Medborgaren lida för en välgärning, oskyldigt straffas med afsky; om något år angelåget, så år visst, at med billig vårdering af en Medborgares nyttighet återgifva den en heder, som borde vara flitens och tiltagets lön, då däremot nesliga skammen vårkeligen tilhör olydnaden emot Guds Bud och Rikets Lag, samt illskna dumheten at oförrätta sin oskyldiga Med-Christen. Hvad vårkelig nytta för Staten, at ifrån vanhederliga omdömen, ifrån lidande, ifrån förtvisflan återkalla til billigt anseende dessa hittils förtryckte, och därmed lifva hos dem den kärlek för Fädernesland och den håg til dygd, som årkännande af oskuld och återställande af heder vårkar i Menniско-bröst. Om de, som lyckan och skyldigheten lämnat, at föregå ringaste Menigheten, ville utrota fördomen, med mildhet och agtning handtera dessa Medmenniskor, som så länge lidit, så undgingo desse personer all vidare skam; deras tjenst kunde fortfara at gagna, om Håstslagter härefter som hittils fingo förrättas af dem, som därvid båst åro vane; Om de fingo antagas til Orternes ordentelige Slagtare, då Håstar sko-

la tagas til nytta, så torde det blifva båst uträttat; då vore tiltaget underhjelpt, då hade andre ej mera besvår, än emottaga och använda kötter, och då blefve på en gång, en för Landet nyttig och i Guds Ord grundad sak värkstäld på lättaste vis, samt många lidande Menniskor återställde til den heder, som oskulden förtjenar, och billigheten fordrar af hvar man, och då vunne både de, som gjorde rätt, som de det erforo, samt allmänna tankesättet förbättrades.

Den sämsta invändning, som emot Häststlagt blifvit gjord, är, at i fråga blifvit ståldt, om en Nations fördom vore nyttig at häfva, och at flere gränsor då kunde öfvertrådas: Ja Gud gifve! at för evigt kunde häfvas alla de fördomar, hvilka strida emot Guds klara uppenbarade Ord, emot Öfverhetens Bud, emot Allmänhetens väl, emot enskild nytta, emot de klokas råd, emot de välmentas efterdömen, emot sunda förnuftet; och at alla dylika skadeliga gränsor kunde undanrödjas. I sådane fall är visst Medborgares pligt at kufva fördom, uplysa sanningen, samt ej låta hindra sig af olyckeliga vanor, inbillad skamlighet, usel högfärd, hånlig dumhet och Guds Gåfvors förakt.

Em-

Embets-Relation af Prov. Med. i Loviſa, Aſſor EKMARK.

Farſoter hafva detta året hår i Lånet icke varit många. Den i Linkoſki By i Lapptråſk Förſamling mot ſlutet af året 1786 upkomne, och i ſednaſte Års-Relation omſkrefne ſmittoſamma Febern continuerade dår, utan at ſprida ſig vidare, ſå mycket jag vet, til andra Byar, och blefvo i början af detta året på Herr Lectorens och Kyrkoherdens ALOPÆI riquiſition 2:ne gånger Medicamenter dit förſände. Rödſot viſade ſig i Elimæ Förſamling i medlet af Julii månad, då ſtraxt, vid underråttelſen dårom, Botemedel med beſkrifning på ſåttet til deras nyttjande och underråttelſe om diæten m. m. hårvid, dit förſändes, och ſedan åter i början af Auguſti månad mera Medicamenter blifvit til Orten afſkickade, hördes vidare intet dåraf; men i början af December kom den mot all förmodan åter up i Umiljocki By och ſamma Elimæ Socken, ſom år på Ryſka Gränſen belågen, ganſka håftigt, och dödade flere perſoner; men ſedan Medicamenter dit blifvit afſände, ſtadnade den ſnart af. I Auguſti och September månader upkom på flere ſtållen en ſvår hetſig Feber, ſom hos många var med tydeliga tecken til röta, dock icke hos alla; dock blef för Publici råkning ingenſtådes ifrån håremot råd och Medicamenter begår-

gårte förrån ifrån St. Michels Förſamling, dit på Herr Probſten Forsii anmälan hos Landshöfdinge-Embetet, Medicamenter i September månad förſta gången afſkickades, och i medlet af December reſte jag, på Herr Landshöfdingens förordnande, i anledning af vidare underråttelſe dårom, at ſjukdomen ånnu fortfor och ſpridde ſig vidare ikring, dit til Förſamlingen, med mera Medicamenter förſedd, då jag fant tilſtåndet ſådant, ſom jag vid hemkomſten hade åran til Kongl. Collegium Medicum inberåtta, och fogade de då åfven upgifne anſtalter til denna ſmittoſamma ſjukdoms hämmande; men hvad ſvårigheter härvid möta, i anſeende til denna Allmogens lefnads-ſätt i deras Pörten och andra omſtåndigheter, har jag ſå väl tilförene, ſom i Relation om denne ſjukdom, haft åran til Kongl. Collegium Medicum inberåtta. Denna farſot har ſedermera til årets ſlut fortfarit, och lårer ånnu ej hafva uphört; ſå vida jag nyligen blef underråttad, det Medicamenterna voro åtgångna; hvarföre ock mera afſåndes. Detta långſamma ſjukdomens fortfarande härröfrer förnämligeſt från Allmogens tröghet och vårkeliga ſvårighet at efterkomma de gifne råd och underråttelſer, ty både jag och många andra hafva flere gånger ſedt, at når det ſkedt, har ock ſjukdomen lätteligen blifvit afhulpen. Huru Veneriſka ſmittan här år gångbar bland Allmogen, ſes af Förteck-

tekningen öfver dem, som på Publici Räkning fått Medicamenter; och i brist på Curhus, är oundvikeligit, at längre tid och mera Medicamenter härvid måste åtgå, än det skulle ske, om jag hade tilfälle, at dageligen tilse de sjuka, som nu på egen hand, ofta långt nog borta, måste undergå curen.

Enligit vederbörande Requisitioner äro på detta året 8 döda kroppar af mig öpnade och besiktigade, samt Atester däröfver til Domstolarne afsände.

En mig åkommen svår sjukdom, som hindrat mig tils nu at sluta denna Embetets beråttelse, som för mer än 3 veckor sedan blef börjad, tillika med et hår i Orten hela Vintren fortfarande ganska sjukligt tilstånd, af både rötaktige Catharral- och Fluss-Febrar hafva hindrat mig tils dato, at förråtta Visitationer på Apotheken här i Länet. På båda gjordes förledit år i Martii månad Visitationer, hvaröfver Protocollerna blefvo til Kgl. Collegium Medicum insände; och skall jag nu, så snart det sig göra låter, samma förråttning företaga.

I anseende til vårkelig brist på Barnmorskor, har jag i project, at alla härikring på 3 à 4 mil belägne Sätesgårdars innehafvare skola åtaga sig, at för närvarande och tilkommande tid, såsom en beständig afgift af Egendomen, årligen til en Barnmorskas aflönande betala så mycket, at en Examinerad

och

och Edſvuren kan blifva antagen och lönad. Om och når jag får denna ſaken afgjord, ſkall jag icke underlåta, at hårom til Kgl. Coll. Medicum med beråttelſe inkomma.

Utom några Herrſkaps-Barn, ſom blifvit med Koppor lyckeligen ympade, har jag icke bland Allmogen något i den vågen kunnat utråtta.

Låkare-Nyheter.

Orſaken til Prof. FERBERS ſkilsmåſſa från Petersburg var, at han ſtraxt efter ſin ankomſt begårte 4 månaders Permiſſion at reſa utomlands med bibehållande af ſit hederliga Arfvode (en omſtåndighet, ſom i Academiſka Lagarne år fórbuden); och ſom han vid återkomſten, på fórnyad anhållan dårom, beropande ſig på Prof. LEXELS exempel, ſom dock länge tjänt och reſte i Academiens årender, feck afſlag, begårde och århöll han genaſt afſked.

Doctor REINEGGS (om hvilken ſe B. 5. p. 95.) år blefven Secreter vid Kejſerl. Collegium Medicum i Petersburg, efter ſin hemkomſt från Prins HERACLIUS i Georgien, dit han i vigtiga årender var affånd; han var länge klådd i Aſiatiſk ſmak och med et långt ſkågg. Han åger ſtora kunſkaper i den gamla Literaturen, och har en nåſtan enwåldig myndighet i Medicinſka årender; med de

från

från Lif-Medicus ZIMMERMAN öfverfände Provincial-Medici, år han icke fullkomligen nöjd, ty många fvara icke til åndamålet. (Allg. Lit. Zeit. 1788, N. 31.)

Stads-Phyſicus i Norrköping Aſſeſſoren Doctor CHRISTIAN DANIEL WILCKE afled d. 26 Febr. 1788 af Convulſiviſk andtäppa, mycket haſtigt, 46 år gammal; han hade ſtuderat i Upſala; var Son af framledne Paſtorn vid Tyſka Förſamlingen i Stockholm Doctor WILCKE.

Med. Practices Profeſſoren vid K. Academien i Upſala Doctor JONAS SIDRÉN har på begåran undfått Nådigt Afſked, och efter honom år den 11 Febr. befordrad Med. Profeſſorn Doctor JOH. GUST. ACREL. S. D. år Medicinæ-Adjuncten Doctor PEHR AFZELIUS hugnad med Aſſeſſors Namn och Vårdighet, lika med Aſſeſſorerne uti K. Coll. Med.

Uti 8. B. p. 339 år införd en beråttelſe om den Franſka Natural-Hiſtorici DOMBEYS öde. Sedermera har man från Madrid fådt följande ſåkra uplysning: Hr. DOMBEY hade befallning vid ſin afreſa til Södra America, at ſamla et exemplar af alla dår fundna Naturalier för Konungens af Spanien råkning, hvilka borde aflåmnas i *Cadix*. En ſådan Samling öfverlåmnade Hr. DOMBEY til de medföljande Spanſke Naturforſkare i *America*; men ſom den bordt aflåmnas i *Cadix*, låt man honom vid återkomſten veta, at han ej

med

med den i *America* lämnade Samlingen fullgjordt sin skyldighet; denne fråga blef dock i godo afgjord emellan Spanska och Franska Hofven, så at Hr. Dombey feck resa til Frankrike med största delen af sina medförde Naturalier, och är ej återkommen til Spanien. Han har aflämnat dem til Kongl. Franska Natural-Cabinettet i Paris, utom Örterne, dem han sjelf vil examinera och beskrifva. Men som han ej kunnat i subscription få tilräckeligt understöd til deras utgifvande af Trycket, har han flyttat til *Franche-Comté* där han lefver i ro och stillhet. Hela hans Ört-Samling är sedan kommen til Herr Heritier i Paris, som nu utgifvit dem sedan 1786 under följande titel: *Stirpes Novæ, aut minus cognitæ, descriptionibus illustratæ*, in folio, par Mr. l'Heritier, Conseiller.

Detta är en oväldig sanning, som intygas af Hertigl. Veimarske Legations-Rådet F. J. Bertuch, til hvilken Brefvet är ståldt. (Allg. Lit. Zeit. 1788. N. 41.

För 1788 har K. Chirurg. Acad. i Paris upgifvit följande fråga: *Huru böra de Instrumenter inskränkas, som äro uptänkte i afsigt at utdraga främmande kroppar utur sår, enkannerligen de som äro skjutne; hvilka äro til ändamålet oumgängelige, efter olika händelser, samt efter hvilka Theoretiska och Praktiska Reglor böra de användas?* (Denna Fråga har Gen. Directeuren m. m. af Acrel redan 1767 besvarat. J. L. O.)

För

För 1789 frågas: *Efter hvilka Reglor böra allehanda slags sår dageligen förbindas, på särskilte kroppsdelar, och huru bör man, til det ändamålet, med insigt och skicklighet nyttja de därtil brukelige Instrumenter?*

Regements-Fältskären vid Arméens Flotta J. Engström år den 3 April 1788 i Nåder hugnad med Assessors Namn och Heder.

Provincial-Medicus i Westerbotten Doctor Johan Grysselius dog i Torneå d. 7 April i dess 50:de år.

Grefve de Buffon, den namnkunnige Naturforskaren, dog i Paris den 16 April, efter en afmattande sjukdom, 81 år gammal.

Adjuncten vid Artis Obst. Professionen Doctor O. J. Ekman år den 22 April i Nåder utnämd til Regements-Fältskår vid Södra Skånska Cavallerie-Regementet.

Vid Arméens sammandragande i Maji och Junii månader åro följande Medicinske Befordringar skedde och Commissioner meddelte:

Til förste Fält-Medicus, Assessoren i Kgl. Collegio Med. Doctor Ernst Salomon.

Til Regements-Fältskär vid Kongl. Lif-Gardet, Assessoren och Med. Adj. D:r Pehr Afzelius, efter Professor Hagström, som begärt Nådigt Afsked.

Til Hof-Medicus, Doctor Joh. G. Hallman, efter Kongl. Hof-Medicus D:r C. Fr. Hoffberg, som åfvenledes begärt Afsked.

Til Medicus vid Arméens i Stockholm

inråttade Sjukhus, Assessoren i K. Coll. Med. D:r Carl Ribben.

Til Expeditions-Medici vid Galer-Flottan, Lectorn D:r Hornstedt och Doctor Roth.

Til Fält- och Stabs-Chirurgus vid Arméen, Öfver-Direct. Doct. Daniel Thél.

Uti Upsala Promoverades den 13 sistledne Junii af Med. Th. & Pr. Professoren Doctor Joh. Gust. Acrel följande Med. Licentiater til Doctores Medicinæ:

Joh. Daniel Rung, Kongl. Maj:ts Lif-Chirurgus.

Joh. Dan. Lundmark, Prov. Medicus i Philipstads Distrikt.

Herm. Rud. Hast, Provincial-Medicus i Wasa Län.

Joh. Eric Gevalin, Practicus i Stockholm.

Olof Jacob Ekman, Reg. Fältskär vid Södra Skåningarne.

Joh. Fredr. Sacklén, Reg. Fältskär vid Söderm. Infanterie.

Christoffer Carlander, Fattig-Medicus i Stockholm, nu stadd på en resa til Öen St. Barthelemy.

Alb. Julius Segerstedt, Ph. Mag. och Bruns-

Bruns-Intendent vid Ragnilds Källa, vid Söderköping.

Joh. Gust. Hallman, Kgl. Hof-Medicus.

Joh. Åhræus, gör nu tjenst på Kongl. Örlogs Flott.n.

Anders Magnus Wadsberg.

Christian Aimelæus.

David Lundahl, Fattig Medicus i Stockh.

Fredric Wilh. Radloff. Tilsammans 15 stycken.

I anledning af denne Högtidlighet har Professor Ackel, uti det förelöpande Programmet, gifvit en artig historisk Förteckning på alla i Upsala hittintils promoverade *Doctores Medicinæ.*

Vi lära dirutaf, at den första Svensk, som blifvit för Med. Licentiatus i Upsala förklarad och som 1697 utgaf pro gradu en Disputation *De Passione Hypochondriaca* var en Wästgöthe och Philosophiæ-Magister Magnus Detterberg, men som dock, obekant af hvad orsak, ej blef för Doctor förklarad, utan sedan antagit Prästе-Embete och blifvit Lector vid Skara Gymnasium. (*a*)

Det var således sal. Arch. Rosenstein förbehållit at uplifva denna tråflan vid Upsala Academie, hvarintil de flиste Svenske Läkare blefvo utomlands promoverade.

(*a*) Kanske Detterberg var sjelf plågad af Hypochondrier och sökte boten intra ordines sacros?

Under dels framl. Professorerne Roberg, Rosenstein, von Linné och Sam. Aurivillius, dels de ännu lefvande Professorerne Sidren, Murray, Thunberg och Ackel åro til denna tid uti Upsala promoverade, enligt denne Lista, 154 Doctorer, hvaribland 6 varit utlänningar. (*b*)

Man bör vid denna Förtekning icke dölja följande nödige erhindringar:

1:o Saknas i Förtekningen Kgl. Collegii Medici ännu lefvande Præles, Archiatern och Ridd. af Kongl. Nordstjerne-Orden Doctor Abraham Bæck, hvilken år 1740, under då varande Professorn Lif-Medicus Rosen, blef i Upsala Promotus Doctor.

2:o Åro fleres Namn orätt upgifne, såsom t. e. det borde stå: Barthold Rud. Hast, Johan Bergstral, Gottfrid Dubois, Jonas Halenius och Henric Sparschuch.

3:o Hade för Historia Litteraria Medica varit önskeligt om de redan aflednе dels varit utmärkte, dels en kort Biographie vid dem bifogad.

Man skulle ock i samma afseende önska at

(*b*) Nemligen: Georg Tycho Holm från Köpenhamn år 1757. Joh. Christ. Dan. Schreber från Weissenfels i Thüringen 1763. Christianus Lado från Wiborg 1765. Johan Tonning från Norrige och Johan Hornborg från Wiborg år 1774 och 1775, och Joh. Rotheram från Newcastle i Engeland, år 1775.

at en Förteckning kunde framdelés gifvas på dem, som väl blifvit examinerade i Facultate Medica, men för hvarjehanda hinder aldrig promoverade. Jag påminner mig i haſt, bland detta Tal, en TRACHT, en FALK, och flere torde kanſke gifvas.

Detta vare dock ſagt utan all critiſk anda; det anmärkes blott ſom Pia Deſideria. Jag vil väl, hvad de afledne angår, ſöka til at ſmåningom korteligen återkalla deras välförtjänte minne, men det öfriga ſer jag mig icke kunna åſtadkomma.

J. L. ODHELIUS.

Kgl. Vet. Acad. Nya Handlingar, Tom. IX., 1:ſta Qvart.

Pag. 28. *Om et Salt utur Kårsbärs-ſaft*, af P. J. HIELM. Utaf Kårsbärs-ſaft med Socker och några Blåruſſin inkokad, ſilad och förvarad på Bouteiller, har efter et eller annat års förlopp et Salt funnits anſkjutit på bottnen och vid bräddarne.

Detta Salt är igenom 10 ſärſkilte förſök utrönt beſtå *af Kalk-jord och en ſyra, ſom i viſſa mål liknar Talg-ſyra, i andra Myr-ſyra och Mjölk-ſyra, men i viſſe är ſkiljaktigt från dem alla*, ſamt kan därföre miſstänkas at vara en egen Syra.

A. bevifer ock at detta Salt ej härſtammar hvarken från Ruſſinen eller Sockret.

P. 40. *Pulex penetrans* L. beſkrifv n af O. SWARTZ. Denna beſynnerliga Loppa, ſom endaſt finnes innom Tropikerne, är aldrig förut tilräckeligen beſkrifven; men jämte en omſtändelig Syſtematiſk kunſkap får man här på Tabellen ſe henne både i naturlig ſtorlek och ſedd genom Microſcop.

Laud. liquidum är läkraſte medlet at döda henne, ſedan hålet där hon inkrupit blifvit öpnat.

P. 49. *Trigla rubicunda, en okänd och beſynnerlig Fiſk från Amboina*, af CL. FR. HORNSTEDT. Denna lilla Fiſk liknar Amphibierne däruti at han hvarken har ſjäll, eller linea lateralis, och har en naken hud ſamt två andhål; men ſom han tillika har öpne Gäl, Radier i Membrana branchioſtega och Digiti vid bröſtfenorne, bör han räknas til Fiſkarne.

P. 51. *Beſkrifning på trenne Fiſkar*, af BENGT ANDERS EUPHRASÉN. De äro af *Apodes L.* Den förſte en *Trichiurus* caudatus, tagen på krok vid Caput bonæ Spei, ſom knapt duger åta; den andra en *Stromateus Argenteus* och den tredje en *Strom. Chinenſis*, fångade i Chineſiſke Skårgården och åtas begärligt.

P. 62. *Om Blommors blickande*, af L. CHR. HAGGREN, Hiſt. Nat. Lector i Strengnäs.

I an-

I anledning af hvad om blickande på Calendula offic. finnes i Acad. Handl. 1762 och 4:de Qvart. anfört, har A. sedan han genom flitig tillsyn förvissat sig därom, åfven funnit samma egenskap hos följande Blommor, och at denne blixt är starkare i den ordning de anföras: *Calendula Offic. Tropæolum Majus; Lilium bulbiferum, Tagetes,* samt någon gång hos Solblomman, *Helianthus Annuus,* då den är af brandgul färg.

A. har icke kunnat finna at detta sken kommer af några Insecter, utan gissar at det torde vara electriskt, och kanske af det kringkastade frö-mjölet som rörde blom-bladen.

Utdrag af Embets-Relation från Provincial-Medicus på Gottland Doctor JOHAN HJORTH.

Den årliga Berättelse til Höglofliga Kgl. Collegium, som min Embets-skyldighet ålägger mig at inlämna, har för 1786 uteblifvit, dels däraf at jag vid början af sistledne år intet var tillstådes, dels ock emedan ingen ting särdeles här å orten passerat; endast at några lindriga Fluss- och Bröst-Febrar visat sig, och at större delen af våra gamla Supbestår, tvifvelsutan i brist på Bränvinets allmännare tilgång, satt lifvet til. Under sist

förflutne år 1787, har ock, Gudi lof! in tet många folködande sjukdomar yppat sig härstädes. Den farliga Rötfeber-smittan, som hos oss med de anstalter som hitintils brukelige äro, näppeligen lärer kunna så aldeles utsläckas, at den ju icke någorstädes döljer sig, och lik en fördold eld städse morlar under askan, tils den af tilfällige ordsaker i häftigare låga utbryter, och med vidare utspridande och dödande väcker vederbörlig uppmärksamhet. På tvänne ställen har Stads-Chirurgus Hööc under min bortovaro, och på det tredje jag, efter ditkomsten, varit anbefalte at bidraga til denna sjukans botande, och at anstalta emot dess vidare utvidgande. På det sista hållet, eller uti Lefvede Pastorat, har den några år gått Gårdarne emellan, men dårunder icke förordsakat så många dödsfall, som nu på några veckors tid i tvänne smårre Hushåll dårstädes, hvareft åtta fullväxte Personer dåraf omkommit.

Ännu visar Menigheten ringa förtroende för duglige råd och läkedomar, men dårjämte mycken vårdslöshet och otjenlig handtering vid de sjukas skötsel och diät, så väl i denna som andra sjukdomar, oaktat alla de föreskrifter, som til underrättelse dårom, tid efter annan utkommit. Vid tilfällen at jag talt med Bönder om Välborne Herr Archiater och Præsidis tydeliga undervisning i våra Allmanachor om Rötfebrars skötande, och dårvid

vid förmant dem til efterlefnad, hafva de svarat sig intet kunna förstå sig därpå, eller det värkställa, ty det innehåller Latin; så enfaldige kunna de ställa sig, när de vilja dölja sin håglöshet. Som oftast har jag varnat Folket, at icke så djerft och onödigt vis besöka sina sjuka vänner och slägtingar, och at man vid sådant umgånge ingen ting vinner til sin hälsa, utan får räkna det för en lycka, som intet händer en ibland många, at icke därefter sjelf fastna i samma sjukdom och råka i lifsfara. Stundom har jag hört någon af Prästerskapet föra samma talan för Allmogen, dock så at deras tiltalande förefallit mig nog lamt och kallsinnigt i en så vigtig sak; hvaraf den ock föga god värkan visat; ty våga intet de, tiltalade i Prästens närvaro, bjåbba emot, så äro de så mycket djristigare at baktala sin Själasörjare, som den där intet har nog förtröstan til Gud och hans Försyn; lika som Gud vore skyldig, at altid rädda oss utur de lifsfaror och olyckor, som vi egensinnigt störta oss uti. Det är ofelbart at vissa sedvanor, illa fattade begrep om våra skyldigheter emot Nästan och de sämsta Religionsförråttningar, förmedelst Folkets sammanskockning, aldramäst bidraga til farliga sjukdomars kringspridande. Sådana moder och skadeliga sedvanor efterlefvas och iakttagas med all välvilja och på det ifrigaste, fastän vårt och våra anhörigas hälsa, lif och timmeliga välfärd

dårvid ögonſkenligen vågas och af många förloras; ty hvem vil ſynas vara ſå obelefvad, omänſkelig och åreförgåten, ſom de ſåga, at han icke, all fara oaktat, ſkall beſöka ſina ſjuka vänner, beviſta deras Communicerande, ſvepning, jordfäſtande, Begrafnings-måltid, Bouptekning, m. m. våga då alt ſom vågas kan. Kyrko-Lagen påbjuder, at vid upkomne Farſoter i Soknen bör allmänna Nattvardsgångar pålyſas, ſom ock ſker den ena Söndagen efter den andra; men juſt under denna heliga Acten får mången ſin tilräckeliga del af ſmittan, hålſt i Blodſoten, Påſt och Fläckfeber, ty de inficierade, ſom ännu intet förlorat alla krafter, tränga ſig oförſynt in ibland hopen; och de åro viſſerligen intet goda, at ſå nåra och ſå länge viſtas vid. Kunde man noga utgalra alla beſmittade Perſoner och afhålla dem från deſſa allmänna ſamqvåm, ſå vore väl ingen fara; men detta torde ſvårare kunna vårkſtållas, emedan de uteſtängde ſkulle högeligen förtreta ſig dåröfver, och ſåledes ingen ſjelfvilligt angifva ſig eller uteblifva; ty at Menniſkorna intet altid göra hvarandra til viljes, i det ſom godt år, finner man dageligen; men dårpå at de åro mycket elaka vil jag anföra exempel: När Blodſoten för några år ſedan var gängſe, förmante en beſkedelig Präſtman ſina Åhörare, at de under viſtandet vid et allmänt Fiſkeläger, intet ſkulle ro i båtlag eller oförvåget umgås

med

med de Socknars Folk, som mentes vara inficierade; de åtlydde hans välmenta råd, men fingo hålla til godo at några fåaktige lymlar, til at hämnas och göra dem förtret, gingo at lämna sina blodiga och stinkande märken midt uttör deras Fiske-Boddörrar. Emedan nu alla sådana oarter och elaka fördomar äro hos Menigheten djupt inrotade, så är högst angelägit, at hos dem ifrån spåda barndomen inprägla riktigare begrep om sjukdomars natur och ordsaker, jämte en billig räddhåga för de smittande; och tillika underwisa dem, huru det är wår första Religions-skyldighet at altid wårda wårt lif och hälsa: ty när de förlorats äro wi oskickelige at fullgöra wåra öfriga pligter och skyldigheter, emot Gud, oss sjelfve och wår Nästa, den wi böra älska som oss sjelfva, men icke mer. Om wåra Präster hade Sportlar i wisse Mantals-penningar, som ökas i samma mohn som deras Socknemän i antal tiltaga, så förmodar jag dem nog kunna finna på utwägar, til at, så wäl genom et mera nitiskt moraliserande för sina Åhörare i detta ämne, som genom andra goda anstalter, hindra smittosamma sjukdomars införande och utspridning i de dem anförtrodde Socknar; och hwarigenom de på et utmärkt sätt kunde wisa sig bidraga til allmän wälmåga, medelst arbetande Folkhopens lifräddning och förökelse; ty ofelbart är egennyttan den starkaste drif-fjädet i wåra skyldig-

he-

heters vårkställande. Detta år så mit välmenta förslag, nogsamt öfvertygad, at om hvar och en som kunde, ville göra sin flit och fulla skyldighet, så skulle smittosamma sjukdomar lättare kunna uteslängas, ån de nu kunna botas, åtminstone så länge som aldeles specifica Läkemedel saknas. Frö-ämnet til de mästa och nästan alla smittor på Menniskor, finnas bevisligen icke annorstädes ån hos Menniskan och de ting som Menniskor handterat; Pästen har länge kunnat uteslängas ifrån Europeiska Länder och på några ställen Kopporne, hvarföre icke då alla andra Infectioner, förmedelst en sträng Politie, och hvars och ens bemödande? Flere lärde Män hafva sådant redan påyrkat, och förslager til vårkställande däraf torde nog kunna uptänkas, om eljest sjelfva saken vunne allmänt bifall. Imedlertid torde Politien härtil kunna bidraga lika så mycket som Läkarekonsten; medgifves dock at det går bäst når båda rätteligen förenas. Nu skall nästan alt ankomma på våra Läkare, som äro tilsatte uti nog vidlyftiga Districter. Kongl. Collegium täckes, utom annat, af våra medföljande Räkningar inhämta, at jag och Fältskären på trenne befvärliga resor, sedan nödvändige omkostningar blifvit afdragne, näppeligen förtjent ofs tillsammans vårdet af en Kalf. Vår lilla beständiga inkomst, som vi med Lazarets- och Fattig-Practiquen nog få göra skål före, svarar knapt

knapt emot et magert Capellanie, utan hopp för oss om befordran til något som egalerar emot et indrägtigt Pastorat, eller annan lika god Syssa. Hvad skall då beveka oss til at ensamme vara så nitiska, i synnerhet når Folket sjelfva visa motvilja och ringa förtroende? Exempel därpå vil jag anföra: En vid pass 60 år gammal Änka, af stark kroppsbeskaffenhet, välmående och god Hushållerska, låg i feber med någon yrsel; jag bad hennes Sonhustru göra anstalt om Sill at lägga under den sjukas fötter, m. m. och låta hos mig i Prästgården afhämta Spansk Fluga och Medicamenter; men intetdera blef värkstält. Sonen kom hem och pratade: "A! "hva går då meir? Moer å gammal nuck te "döy, om vår Erre völle tana; Ha dråger "liks tel te di andre Bannen, å jag ska gå "einsam heime bi garden å arbude." Hon dödde ohulpen, just efter deras åstundan, som närmast borde ömma och vårda henne. Mer än många lådane händelser förefalla. Ingen må tänka at når Doctorn kommer i Socknen, det han blir öfverhopad af anlitande Patjenter, nej; han får göra sig den mödan utfråga de sjukas vistande, besöka dem uti deras ostådade och osnygga hyddor, och som Apostelen Paulus säger: truga, hota och förmana, i tid och i otid, glad om han ändock något godt kan uträtta. Däremot når en Pastor stundom vid en farsot, kan med nog ringare besvär, ge-

genom Likstolar förtjena et antal Boskap och därjämte en summa Penningar, hvad kan då hindra honom, eller åtminstone hans kära Fru, ifrån at sägna sig åt en sa lätt atkomst, annat än upriktig Menniско-kärlek, och en rättskaffens Christendom, men, ty värr! desse härlige dygder torde saknas nog ofta, äfven hos Präster, så väl som hos oss andra lyndiga Menniskor. Kongl. Collegium täckes intet ogunstigt uptaga, at jag öppenhjertigt yttrar mina tankar i detta ämne; En mång-årig erfarenhet har öfvertygat mig, at de hittils tagne mått och steg til smittosamma sjukdomars afböjande icke äro tilräcklige. Ingen nedsjuknad Patient är genom något påbud eller skrämsel ålagd, at någonstädes låta anmäla sig om hjelp. Smittosamma sjukdomar, til största delen hetsiga, fordra mästa och bästa hjelpen i sin början, och stundom en laggran tillsyn under hela sjuktiden. Om smitta införes på et kringflutit Land, sådant som Gottland är, så borde ju de ankomne Patienter genast tagas noga vara på, at med all varsamhet skötas och botas. Men hvem angifver dem, och hvar finnas anstalter til deras curerande. Det har i min tid härstädes tildragit sig 30 à 40 dödsfall, innom året, uti Socknar som vanligt vis 5 á 6 Lik, på lika lång tid plägar jordfästas, och fastän de samma ej mer än några mil ifrån Staden varit belägne, har det gått så tyst til, at jag ej förr än efteråt

fått

fått veta sådana händelser. Nu äro väl de ringare Krono-Betjente vederbörligen anbefalte, sådana Farsoter angifva. Men de förebåra sin okunnoghet och våga sig aldrig därtil. Understundom finna sig väl Herrar Pastorer nödsakade at fullgöra sin skyldighet, medelst gångbare sjukdomars anmälande hos Landshöfdinge-Embetet; inkomma dock ofta med berättelsen ej förr än faran i deras Districter mäst år förbi; då skall Medicamenter utlåndas, men til hvem? Ibland behagar någon af Prästerskapet dem emottaga och utdela, så godt han kan och tycker; händer ock at de blifva liggande obrukade. Reser en Medicus ut på några dagar, at liksom truga ut sina goda råd och Medicamenter på Bönderne, så är det alt hvad som härvid plägar göras; men därmed är saken intet hulpen. Många nedsjukna efter Doctorns bortresa, som merendels blifva ohulpne. Huru otilräckelige äro icke många våra hittils bekanta botemedel emot dessa sjukdomar? Huru vidrige äro icke Medicamenter til smaken och huru noggrant är icke deras nyttjande? Genom ovarsamme sjukbesök och sjukas kringsåndande, sprider detta onda sig til andra Orter, at där börja samma Tragedie; och detta sker ej sällan. Hvad vore då önskeligare än at inga Farsoter vore til? Är det möjeligt at få dem bort, så bör väl ingen möda därvid sparas. Är det et bonum Publicum at arbetande Folkmängden i

et

et Land ſparas och förökes, hvarom ingen må tvifla, når Politiens och allmånna hushållningens bidragande råttas därefter, få bör ju på alt uptånkeligt vis Menige Mans lif och hälſa vårdas. Och år det Allmånna Medicinal-anſtalters ypperſta föremål, at förekomma och minſka Mortaliteten ibland Menniſkor, få tyckes mig at deſſa af mig vidrörde ämnen, kunna af vederbörande aldrig nog til förbåttring granſkas och ventileras. Nyligen har jag läſit den beråttelſen, at Medici på de ſiſt förflutne Tolf år inregiſtrerat uti ſina Syſtemer och Sjukdoms-långder Femtio Sju nya och hittils obekante Sjukdomar; Om få i ſanning år, hvad vore då hugneligare, ån at, genom de gamla och länge kånde Sjukors afſkaffande, få ſe det genom nymodiga bråckligheter dageligen tiltagande onda i någor måtto blifva minſkat? ty annars vore at befrukta, det våra Landſkaper i tidernas långd torde blifva folködne och obebodde; och ehuruvål et ſådant ödesmål intet lårer inträffa i våra dagar, få åro vi ju förbundne at åfven förebygga våra Efterkommandes obeſtånd. Sedan jag nu påſtått nödvändigheten af ſmittoſamma Farſoters uteſtångande och åfven ſökt viſa möjeligheten, den jag tror at ingen lårer kunna beſtrida eller aldeles neka, få utber jag mig Kongl. Collegii tolamod och höggunſtiga tilſtådjelſe, at få anföra något mera om medel och utvågar til detta högſt nyttiga åndа-

damåls erhållande; då vågar jag ån en gång vända mina tankar til Herrar Presterne, och förmodar i dem finna de Personer, som i denna saken borde kunna skaffa den bästa hjelp och handräckning. De utgöra första Ämbetsmanna Flocken och äro tämmeligen lönte; De äro Allmogen närmast, och allestädes kringspridde i mindre Districter. De kunna, under Religionens skygd, bäst styra Folkets vilja och inbillning, til at öfvergifva gamla skadeliga sedvanor och antaga det som gagneligare är. De hafva ock bästa lägenheten at denna saken utarbeta; ty de kunna, framför någon annan, få tilbringa sin tid in otio litterario. (Hälst om deras Löner blefvo på et beqåmare, och för detta Ståndet mera anståndigt sätt, genom vederbörande Krono-Betjente uttagne och dem tilstålde; så at de sluppo, som det nu mången gång sker, at emot sin vilja och inclination, vara vidlöftige jordbrukare, och liksom sina Socknebarns Afrads-Skrifvare och Upbördsmån.) Men på det at desse Herrar må vara skicklige at gagna det Allmånna, så synes nödigt, at deras nu varande studeringar borde något omåndras, så at deras studerings-tid förmonligare användes på insigt i Practiska Vetenskaper, hvartil Natur-låran och Sjukdomars kånnedom åfven böra råknas. Om sedermera deras Löner och Sportel-inkomster, efter hvad förut nåmt är, blifva så omväxlade, at mera förmon kunde

råknas på Folkets bibehållande, ån på deras undergång, få skulle de snart få både luft och förmåga at underwisa sina Åhörare om smittosamma Sjukdomars beskaffenhet, utöfva hvad Läkare vid handen gifva, jämte hvad de sjelfve däruti förstå, om de få behaga, hvar ock icke, då vara villigare at söka andra som det bättre göra kunna. De torde ock då, bättre ån någon annan, kunna uptänka, och genom sin myndighet hos Allmogen, i värket ställa medel och utvägar til alla Smittors afvärjande. Kunde sedan, genom förbättrade Skoleinrättningar, Allmogens Barn vinna redigare kundskap i den Christeliga Sedoläran, och därjämte få lära något i andra för dem nödige Vetenskaper, så är otvifvelaktigt, at sedan deras hjerta dymedelst blifvit förbättradt och deras förstånd upiyst, så blifver allmogen bättre at regera, och villigare at lyda alt det som anstaltas kunde til hans timmeliga välmåga, hvaribland hälsans bibehållande och lifstidens förlängande åro de mäst betydande ämnen. Efter all min förmodan lärer det lyckas, at få gemene mans tänkesätt, efter nu nämde upgift, reformerad och förbättrad; och då kan man med lika wisshet hoppas, det Stadsboars och mindre kunnige Ståndspersoners omdömen och Manerer kunna därefter regleras. Om här i Riket gjordes början med mine föreslagne och andra anstalter, som vidare kunna uptänkas, til smittosamma

Sjuk-

Sjukdomars uteſtängande, ſå tviflas icke på det en allmännare tanke-upväckelſe i detta ämnet ſkulle åſtadkommas, ſå at åfven utländſke Magter vågade därmed göra förſök. Vi kunde ſåledes hoppas, at en gång få uteſluta dem utur Dödliſtorne, ſom af ſmittoſamma Sjukdomar aflidit. Deſſe mine Fantaſier och Speculationer, ſom jag i all ödmjuk förtrolighet för Kongl. Collegium framlägger, torde åtminſtone kunna tjena til Ideers upväckande hos andra, ſom deſſa ämnen med mera ſtyrka mågta utföra.

Årligen hafva flere Beſiktningar på döda kroppar förefallit, dem jag antingen enſam eller i följe med någon af Fältſkärerna hårſtådes förrättat; men i briſt af goda och tilräckeliga Inſtrumenter, har med Diſſeqveringen fållan vidare fortfarits, ån ſom til uplyſning för Domſtolen varit högſt nödigt. Vid ſådana tilfållen har jag utur Batallions Fältkiſtan, ſåſom den endaſte tilgången, blifvit nödſakad låna, i ſynnerhet Sågar, men ſom varit oanſenlige och förſlitna Vårktyg. Det tyckes vara en bagatelle at ſjelf hålla ſig ſådane Saker, men för mig har det juſt intet ſå varit; torde hända at någon ſom efter mig kommer, intet heller har ſå godt för at få; denna min tanka år därföre, at hos Kongl. Collegium göra en ödmjuk förfrågan, om icke det kunde gå an at få en hederſamt gjord Låda med ſådane Inſtrumenter för Medicinal-

Fondens bekoſtnad förfärdigad, hvilken kunde adreſſeras til Landshöfdinge-Ämbetets upſigt, at ſåſom Inventarie-perſedlar vid Provincial-Medici Syſſan förvaras och brukas. Utom det at man då kunde få håg at gå längre med Anatomiſke underſökningarne, til ſin egen, och torde hända någon gång til allmån nytta och uplysning, ſå ſer det ock ſå anſenligit ut, och gör Impreſſion hos Allmånheten, ſå väl om Perſonens värde ſom handterar dem, ſom det ock kan injaga ſkråmſel och faſa för de blanka Gevären hos låttrörde åſkådare, at de intet våga ſå låttſinnigt afhända ſig ſjelfva lifvet, ſom nu ty värr! alt för ofta ſker. Koſtnaden kan intet blifva ſå betydelig, och om intet Medicinal-Fonden hårdare tilgripes i andra Provincier, ån ſom hittils på Gothland ſkedt, ſå bör han ſådan utgift kunna tåla. Detta hemſtälles dock til Kongl. Collegii Höggunſtiga omprövande, huruvida det kan låta ſig göra, och hvad utvägar man då bör taga.

Utdrag af Embets-Relation från Pr. Medicus i Tavaſtehus, D:r WALLENIUS.

I Urdiala Socken ypades uti April och Maji månader en Feber af rötaktig art och ſå maligne, at efter den beſkrifning jag från or-

orten erhöll, genaſt på andra dygnet yrſel och ſanslöshet men en fullkomlig Lethargie eller ſömnſjuka tilſtötte. Genom behörigt och tidigt nyttjande af de utſände medlen, räddades likväl de flåſte; och bör jag ej förgåta at härvid med utmärkt beröm ihågkomma ej mindre Fru Aſſeſſorſkan FURUHJELM ån Hr. Ingenieuren GRUNDSTRÖM, bägge boende i nyſnämde Socken, för det de ſå väl med råd och föreſkrifter, ſom egen omkoſtnad til den upkomne och omkring ſig gripande Farſotens dämpande utmärkt bidrogo, och hvarigenom jag helt och hållit undgeck, at därföre belaſta Medicinal-Fonden med någon utgift. — De föreſkrefne Läkemedlen voro här i allmänhet de ſamme, ſom vid den nyſs beſkrefne Febren uti Tammela. Kalla omſlager och tvättningar med Oxycrat, Granris med åttika fuktadt på golfvet och i ſängen emellan ſängkläderne ſtrödt ſamt i linneklåde inknutit och omkring hufvudet bundit, bidrog med ſina upfriſkande, balſamiſka och rötan emotſtående ångor märkeligen til luftens ränsning och de ſjukes läfttning; åfvenſom qviſtar af träd med nyſs ſprukne löf eller knoppar uti vatten i rummet ſtälde, til enahanda ändamål voro kraftigt medvärkande.

I medlet af Junii månad blef jag igenom vederbörande Präſterſkapet underråttad om en i Sahalax och den näſt därintil liggande Kuhmalax Socknar upkommen Feber, ſom enligt

de Rapporten åtföljande upgifter om dess art, hos en del började med obstruction, hos andre med diarrhoé, men hos alla med vårk i nedra delen af kroppen, fördeles i fötterne, och därefter rysningar med omväxlande hetta, qval under bröstet, hufvudvårk och yrsel, samt i öfrigt i flere delar nogsamt förrådde sin rötaktiga beskaffenhet. I Kuhmalax dogo däraf 3 personer innan Medicamenterne ankommo, som utom Kråk- och Laxer-medel bestodo af Cremor Tartari, Mixtura diatrion, acidum vitrioli och Pest-Ättikan; men federmera var denne Feber hos ingen dödlig, hvartil på utmärkt sätt bidrog, at Allmogen i denne Socken med mera benägenhet och villighet än på de flesta andre ställen emottogo de Läkemedel dem af Prästerskapet tildelades. I Sahalax var ock därföre Farsoten af contraire orsak mera härjande; dock blefvo äfven därstädes flere räddade igenom de dit för K. Collegii räkning afsände Läkemedel af samma slag, ej mindre än genom dem som af enskilte och Ståndspersoner blefvo utdelte.

Efter ankommen Rapport ifrån Kyrkoherden Fontenius i Janackala och Högvälloft. Landshöfdinge-Ämbetets mig gifne Ordres utreste jag i slutet af September månad til Sauvola och Wåhickålå Byar därsammastädes, i afsigt at undersöka och häfva en där upkommen Farsot, uti hvilken för min ankomst en redan aflidit. Sjukdomen befants vara en Febris

bris Amphimerina, och begyntes exacerbationerne hvarje förmiddag kl. 9. Den började med rysningar, som skåftals omväxlade med hetta och svett, vårk i hufvudet och hela kroppen, vämjelse och kräkningar, samt mer och mindre stark obstruction, hvilken hos en del hvarken för Lavementer eller invärtes afförande medel ville gifva vika. Yrsel slog hos de flesta redan til på andra dygnet, hos andre sednare, och varade då gärna en veckas tid eller dårötver. Tungan var oren och svart med Torskblommor. De sjuke kände väl benägenhet til sömn, men kunde ej såfva, utan lågo i en ståndig dvala med yrsel. Vårk i lemmarne och stark törst voro under hela sjukdomen vanlige symptomer. Omkring 7:de dygnet tilstötte hos alla stark döfhet, och på 10:de stark näsblod. Pulsen var under loppet af sjukdomen merendels klen. Efter de förra 14 dagarne begynte Patienterne småningom repa sig; men sjukdomen drog likväl gärna ut inpå 4:de veckan. Efteråt voro de mycket matta, men återvunno efter hand krafterne och hörseln, åfven som synen hos dem småningom tiltog, hos hvilka den under sjukdomen blifvit oredig. Kopporne, som i desse Byar varit gängse redan före den nu beskrefne Farsotens början, blefvo nu svårare och dödade flere Barn, så mycket mer, som de därhos voro sammanflytande, och Allmogen är aldeles obenägen at för deras skull in-

taga något Läkemedel. Hos en del voro bägge deſſe ſjukdomar hvarannan följaktige. — Mot denne Farſot nyttjades med önſkelig vårkan i början, där omſtändigheterne det ſå medgåfvo, Kråk- och därefter Laxer-medel, hvaruppå Cremor Tartari och Tartarus Antimonialis i refracta doſi, ej mindre än Mixtura diatrion och deſsemellan Acetum prophylacticum commune blefvo brukade. Af nämde Acetum prophylacticum har jag ock ſå väl nu ſom vid andra tilfällen rönt märkelig nytta, hälſt Allmogen, ſedan ſjukdomen redan utbruſtit, merendels är obenägen til Medicamenters bruk, men däremot häldre, ſå förut ſom ſedan, nyttjar meranämde Ättika, ſom genom ſin ſtarka och aromatiſka ſmak, til någon del lik det ſå kallade Hjærnes Teſtamente och andra Krydd-Bränviner, blifver honom mera behagelig, och genom hvars flitiga nyttjande ſjukdomens utbrott ej ſällan i tid qväfves och förebygges.

Kopporne, hvilka ſåſom nyſs nämdes i Janackala Socken voro gångbare och bortryckte flere Barn ſå väl ibland Allmogen ſom Ståndsperſoner, ſamt genom en reſande uti November månad ockſå bragtes hit til Staden, behöllo åfven här ſin dödande egenſkap; och jag nödgades ofta med harm ſe de kraftigaſte medel emot dem blifva fruktlöſa, ſedan Koppblemmorne växelvis ſtundom på en och ſamma dag 3 á 4 gånger ſlagit ut och in.

in. Hos en ung Herre, som tillika hade ondt, flogo de redan ut på det andra dygnet; på det tredje visade sig uppå vänstra låret röda och blåa fläckar, som sedan förenades til en enda vid och mörk Sugillation, och efter det Kopporne på samma dygn gått tilbaka, afled han i början af det fjerde, då intet tecken eller spår mera syntes til Kopp-utslaget. Andre Barn gingo tvärtom rätt lindrigt igenom sjukdomen; och flere blefvo igenom en god diæt, tjenlige præfervativer och afhållande ifrån umgånge med misstänkte hus, aldeles förvarade för smittan, samt torde til största delen nästa Vår blifva sjelfskrefne sujetter til ympning, hälst smittan ännu beständigt fortfar.

Den Veneriska smittan är här såsom annorstädes beklageligen alt för allmän. Lånets här inråttade Lazarett har af sådane sjuke årligen bärgat så många som möjligt varit; men är likväl icke nog rikt på tilgångar för at kunna emottaga et tilräckligt antal. Likväl hafva de Veneriska äfven här altid i sin mon utgjordt den drygaste delen, och stego det förflutna året til et antal af 23, ibland hela sjuk-nummern, som var 51. År 1786 blefvo 34 och år 1785 25 st. Veneriske Patienter uti Lazarettet vårdade, eller (enär de ifrån det ena året til det andra qvarliggande undantagas) tilsammans under dessa 3 åren 75 stycken; hvarutom jag uti min enskilda Practique äfven skött et tämmeligt antal. Opium

har jag en gång brukat, men utan all annan nytta ån någon liten lindring i början.

En Man i medelåldren af ſtark, fyllig och fetlagd complexion, men för öfrigt af ſvag hälſa, och i hvars ſlägt utom Föräldrarne flere varit plågade af hjertklappning och trångbröſtenhet, hvaraf han åfven ſjelf vid åbragte förkylningar eller ſinnesrörelſer under tiden varit beſvärad, blef af en genom en natt upkommen eldsvåda förorſakad alteration anfatt af nämde plågor. Orolig däröfver, feck han några dagar därefter af någon det rådet, at på bröſtet applicera en Spaniſk Fluga, men med den påföljd at både palpitation och ſvårigheten at andas ån mera tiltog, med ſtark feber, yra, brånad i Lungorne och fullkomlig Peripneumonie; hvilka anſtöter ej utan 3:ne repeterade åderlåtningar och invärtes kylande medel ſamt utvärtes emollierande fomentationer öfver bröſtet, och ſenaps-degar på vadorna applicerade, kunde öfvervinnas.

Et ungt Fruntimmer hade i Martio den olyckan at igenom oförſigtigt handterande af krut nära elden och deſs antändning blifva i anſigtet och på händerne ganſka illa bränd och ſkadad, hvarunder hon af krutets explosion (hvilken var ſå ſtark, at et i rummet varande igenfruſit fönſter däraf öpnades) kaſtades til en annan ſida af rummet och ſvimnade. Febern modererades med åderlåtning och temperantia, och ſömnen, ſom af den

ſvåra

ſvåra vårken var aldeles hindrad, befordrades med Paregorica. Suppuration blef, ehuru icke djup, likväl vidſträckt och ymnig, men ſtyrdes och höllts inom ſina ſkrankor efter MANGOLDS råd i deſs Opuſcula Medico-Phyſica p. 146, genom China-barkens tilhjelp med pådrupen Tinctura Martis, och det med ypperlig förmon. Genom förſigtig och vaksam ſkötſel blefvo ock fåren läkte utan ärr; men efteråt infann ſig et enviſt utſlag på händerne, ſom efter Brunns-Cur, Antimonialia och Viola Tricolor näppeligen och ej förr än efter flere månaders förlopp ville gifva vika.

Nyttan af Sal Acidum Boracis uti Febriliſk yrſla har jag en gång med båſta framgång fådt erfara hos en Patient, til hvilken jag uti en Febris acuta ej blef kallad förrän på 7:de dygnet. Utom åderlåtning var ingen ting förut nyttjadt. Genom nämde medel och 2:ne Veſicatorier uphörde genaſt yrſlan.

Mot Kikhoſta har jag utaf Tinctura Cantharidum, gifven med Emulſio Quaſiæ i ſtället för China, efter Herr Aſſeſſor BLOMS ſätt, (Se Veckoſkr. för Läk. och Naturf. 4 B. p. 93.) rönt mycken förmon, jämte det Infuſum Ledi tillika blifvit druckit. Nämde Infuſum har dock efter vanligheten hos de fleſte velat ſtämma af-föringen per alvum, ſom därföre med Laxermedel måſte underſtödas. Samma Infuſum har ock uti Herpetiſka och Lepreuſa utſlager viſat mycken nytta in- och utvår-

vårtes brukadt, fårdeles då Antimonialia och Decoctum Ulmi tillika interne blifvit nyttjade. Utpråſſade ſaften af Fumaria och Viola Tricolor i pulver hafva ock i dylika fall för mig väl reüſſerat.

Svarta Starren med fullkomlig blindhet, blef igenom Hank och Arnica inom kort tid lyckeligen botad. Efteråt gjorde Herr Gen. Directeuren och Riddaren af Acrels *Spiritus ophthalmicus viſum roborans* til ſynens ſtårkande utmårkt gagn.

Hos en Fru hår i Staden hade efter en ohuru icke långvarig fluſs uti det ena ögat, ſynen å ſamma öga ſmåningom aftagit och Hornhinnan fluteligen blifvit aldeles fördunklad. St. Yves Balſamus ophtalmicus ruber, hvarom ſe Thedens Neue Bemerkungen 1:r Theil p. 192 ſeq. kunde i anſeende til ögats ſtarka rodnad och blodkårilens updrifning, ſamt för den ſveda dåraf förorſakades, icke tålas; men genom kylande Ögonvatten med Sal Saturni och deſsemellan genom flitigt bruk af Oleum Nucis Juglandis (Se Veck. för Låk. 1 B. p. 232 ſeq.) ej mindre ån repeterade Laxermedel, Sinapiſmer och Veſicatorier blef ſynen til Patientens ſtora glådje fullkomligen återſtåld; hvarefter denſamma genom nyſſnämde Herr Gen. Direct. af Ackels Spiritus ophthalmicus ån ytterligare ſtårktes.

Nyttan af kallt vattens bruk utvårtes vid Hufvudſkador på Schmuckers ſått och af Mo-

NE-

NETAS Salfva emot fåra Bröſtvårtor, har jag likaledes haft tilfälle at med flere förlök beſtyrka.

Beſiktningar hafva förefallit 3:ne flycken. Vid den ena hade fåret träffat och afſkurit betydelige blodkåril i underlifvet, fårdeles vaſa meſaraica inferiora, hvaraf bukhålan fants upfyld med blod och ſkadan förklarades för abſolute lethalis. Den andra ſkedde i anledning af et tilfogat får på fotbladet, ſom endaſt per accidens genom vanſkötſel och förſummelſe ſlutades med en dödelig Gangræne. Den tredje angeck en föregifven lam- och mållöshet hos en brottſlinge, och igenkändes utan ſvårighet för efterapad.

I Uuſkylä By af Tammela Socken fågs i September månad en Flicka om 3 års ålder, hos hvilken en beſynnerlig vanſkaplighet uti händer och fötter tildrog min upmärkſamhet. Efter ſin ålder var hon ſtor nog, och utom det hon ſtändigt plågats af ondt i magen, af god hälſa. Maſkar hade aldrig viſat ſig. Hufvudet var icke ſtort, ej eller magen; och hennes conformation var för öfrigt aldeles utan fel; åfvenſom hennes öfrige Syſkon varit fullkommeligen friſka och utan lyte. Kopporna hade hon lyckeligen genomgått och var ärrfri. Vid födſlen hade hon inga fingrar, dock hade nedantil vid föreningen emellan Oſſa metacarpi och Phalanges tecken varit ſynlige til tilämnade interſtitia digitorum, efter hvil-

hvilka de ock sedermera igenom skårning blifvit åtskilde; men på fötterne hade alt förblifvit i oförändrat skick. På vänstra handen var ringfingret längst, utan spår til förening emellan phalanx 2:da och 3:tia; framtil hade detta finger ingen nagel, utan var i dess ställe förfedt med en rund trubbig ända, och där nedanföre et smalt Collum. Därnäst följde i storlek lillfingret af naturlig skapnad med nagel och tydeliga märken efter phalanges. Långfingret var föga kortare och mycket tjockt med tecken til de 2:ne förSta phalangum förening, samt blef nedanföre detta märke tjockare, men affmalnade åter mot ändan, slutande sig uti en hård hornaktig spets. Pekfingret räckte ej längre än til föreningen emellan 1:a och 2:da phalanx digiti medii, hade inga synlige märken efter phalanges och slutade sig i en spets. Tummen var nästan ingen; til utseendet tjock och oformlig med en rund hornaktighet eller callus, icke just i ändan utan mera på öfre sidan. På högra handen var ringfingret det längsta af alla 10; hvarefter följde tummen och lillfingret, alla naturliga med naglar och tydelige spår efter phalangum förening. Pekfingret var til utseende aldeles likt långfingret på den vänstra handen. Långfingret fattades här nästan helt och hållit, och syntes endast i dess ställe en kort utstående knöl. På den vänstra foten var lilla tån naturlig och störst; hvarefter följde

de i lângd den 4:de och medlerſta, nedantil åtſkilde til hâlſten, midtpâ hopvuxne, och dâr âfvanföre âter âtſkilde med et litet hâl af en ſtörre knappnâls vidd. På den medlerſta tân ſyntes et Collum, dylikt ſom uppâ Ringfingret af vânſtra handen. Hallux och Digitus 2:dus voro âfven ſins emellan förente med ſpår af tilâmnad interſtice; för öfrigt mycket ojâmna up- och nedbögda. På den högra foten var nâſt Hallux digitus 2:dus lângſt, dârefter medius, ſâ minimus och kortaſt 4:tus, alla från hvarandra âtſkilde. Bland dem utgjorde ſtortân endaſt en oformlig köttklump utan ſpets. Digitus 2:dus var ofvantil vid metatarſus ſmalaſt, midtuppâ utvidgad och ganſka tiock, men frammantil âter helt ſmal, och var denna deſs främſta del nedböjd åt fotſâlan; bägge deſſe utan alt tecken til naglar eller phalangum förening. Digitus Medius ganſka lik 2:dus, men deſs pars media ânnu tjockare och kullrigare; pars antica upât bögd med ordentlig nagel, men utan märken efter phalanges. Lilla tân var af naturlig beſkaffenhet och utſeende, och den 4:de âfven i det mâſta naturlig, men mot ândan ſpetſad och utan nagel. På inre ſidan af högra handen ſyntes emellan os metacarpi digiti minimi och os unciforme en krokig utväxt, aldeles liknande en Tuppſpâre, likaſom inpâſſad i et hâl; och har denne utväxt förut varit ſtörre och mjuk, men ſedermera begynt

gynt torka och hårdna, samt fantas nu til consistancen hornlik. Åfven märktes på den andra tån af vänstra foten en dylik excrescence, rått upstående och ganska hård.

Utdrag af Embets-Relation från Prov. Medicus Doctor WADSTRÖM uti Ekesjö Distrikt.

Uti Tofteryd och Wärnamo Pastorater i Ösbo Härad hade en svår Rötfeber sig i Februarii månad å nyo yppat och tiltog så hastigt, at jag af Konungens Respective Befallningshafvande undfeck ordres, mig å dessa ställen skyndesammast infinna, hvilka ordres jag tilförene haft åran til Högloft. Kgl. Collegium insända.

Intet år förbilöper med mindre en sådan eller annan Epidemisk Sjukdom sig uti dessa Socknar yppar. Hela denna trakten är mycket mosaktig, instängd af täta Skogar och således, då luften ej är fri, tror jag mig finna ordsaken, hvarföre här, mer än annorstädes, elaka Febrar upkomma. Allmogens osnygga lefnads-sätt, trånga och inspärrade boningsrum och mindre varsamhet i umgånge med smittade ställen, kringsprider sedan sjukdomen nog hastigt. Genom flere observationer, har jag funnit, at både Rödsot och andra

dra ſmittoſamma Sjukdomar altid ſöretaga ſin början uti Skogsbygden och ſprida ſig ſedan til Slättlandet. Den Feber ſom i deſſa Paſtorater yppat ſig, förhölt ſig på ſamma ſätt ſom året tillförene. Somliga ſjuknade ganſka haſtigt med alternative rysningar och hetta, Rheumatiſke vårkar i hela kroppen, hufvudvårk, yrſel, åckel och upkaſtning. Andre perſoner gingo flere dagar hångſjuke, och deſſe blefvo merendels länge ſångliggande. Jag måſte upriktigt tilſtå, at jag i denna Farſot, ſå väl ſom i alla öfrige, gått mera empirice tilvåga än vanligt år; jag har ſåledes icke gjordt mig mycket hufvudbry, at följa vidlöftiga noſologier, för at caracteriſera Sjukdomar, utan jag har enfaldigt haft förnämſta affeendet uppå Symptomernes curerande och med mina medel följdt Naturen i deſs ſpår. Jag har noga obſerverat juvantia et nocentia ſamt criſes hos ſårſkilte perſoner och råttat medlet efter de mäſt hårſkande Symptomer. Så väl vid detta, ſom många andra tilfällen, har jag fått erfara, at det är icke många Böckers läſning allenaſt, ſom fordras til en lyckelig Therapie, utan en noggran upmärkſamhet på alla Sjukdomens tilfälligheter och preciſion vid Läkemedlens utväljande. För ſådane perſoner, hvilka i början af den omnämde Febern, hade mycken ömhet i kroppen, nyttjade jag pulvis Ipecac. Thebaic. med tilräckeligit vehiculum af infuſ. flor. Sambuci,

och fant ofta med mycken fägnad, at Sjukdomen endaſt för detta medel håfdes. Hos andra, dår benägenhet var til upkaſtning med oren tunga, förordnades Ipecac. eller Tartar. Antimon. Digeſtiver af Mixtura Salina Ph. Paup. författ med Tart. antimon. gjorde i ſynnerhet mycken nytta. Kinkinan förenad med Acida Mineralia, gjorde ofta båſta vårkan, ſedan primæ viæ blifvit förut väl renade; dock viſade ſig tilfållen, vid hvilka hon icke allenaſt var frugtlös, utan åfven ſkadelig, oanſedt tungan var ren, Febern i fullkomlig remiſſion och Signa coctionis tydeligen viſat ſig. Detta, ſå väl ſom mycket mera dageligen vid Sjukſången förekommande, beviſar nödvändighen af Låkarens beſtåndiga närvaro, och blifver ſåledes en ſlutſats, at i en Farſot många kunnat hjelpas, om man hade tilfälle at ofta dem tilſe; men omöjeligheten lägger ofta hinder för de viſaſte, de förſigtigaſte menniſkelige anſtalter. Det förhåller ſig vårkeligen ſå, at Medicamentet oftare kan blifva ſkadeligt ån nyttigt, då det utan åtſkilnad i Låkarens frånvaro gifves, och jag bör ſåledes medgifva vigtigheten af en del, hvad en Präſtman från Landet i et Bref ſig yttrat: *Se Vecko-Skriften för Läkare och Naturforſk. Band. VIII. p.* 297, ſamt ſkulle för min del gårna önſka, at ſe et ſåkert fått upgifvit, hvarigenom ſådane felaktigheter och miſstag kunde ur vågen rödjas; men det år en oneke-

lig

lig ſanning, at det år låttare, i tal och ſkrifter upgifva förſlager, ån at vårkſtälla. Då en Farſot ſig yppar, måſte Provincial-Medicus på beſkrifning utſända Medicamenter. Hvad beſkrifningarne angå, åro de ofta ofullſtändige, otydelige, ibland åfven ſå enfaldigt ſammanraffade, at man ſnarare borde föreſtälla ſig dem vara ſkrifne af en rå Klockare, ån af en uplyſt och ſtuderad Perſon; hvarigenom händer, at Läkaren ofta miſstager ſig i Diagnoſi och följakteligen förordnas ibland ſådane Medel, hvilka ej åro öfverensſtämmande med Sjukdomens Natur. Om åfven, det jag medgifver ofta hända, beſkrifningarne åro fullſtändige och tydelige, huru år det likväl möjeligt at frånvarande ſå noga kunna determinera doſes Medicamentorum och deras färſkilte bruk i anſeende til olika kroppar, olika Symptomer, olika Sjukdomens Stadier, at ju möjeligen miſstag kunna hända? Bör det väl med billighet tilſkrifvas Läkaren, om ſådant alt händer, då han icke får gå från bokſtafven i Författningarne, och då deſſa omöjeligen kunna förekomma följderne af menniſkelige inråttningars otilräcklighet? At ſåledes Präſterſkapet hådanefter bör hafva kundſkap i Medicinen, vittnar om Kongl. Majts Höga och Nådiga Omtanka för den arbetande hopen, ty härigenom vinnes et dubbelt ändamål: förſt at beſkrifningarne blifva mera uplyſande och pålitelige, ſedan, at tillämp-

ningen af Läkemedlen blifver mera säker och då hvar redelig Präſtman nitälſkar för ſine enfaldige Åhörare, lärer, ſom jag hopas, ingen ſamvets-öm Läkare undvika tilfället, at fullgöra ſine ſkyldigheter, at på alt ſätt bidraga til folkmängdens conſervation. Jag har ſkälig anledning at förmoda, det Svenſka Läkare genom en ſå nyttig påbörjad inrättning, finna ſig i längden mycket lättade til de beſvärligheter, ſom nu ofta för deras vakſamhet lägga hinder i vägen, och det vore önſkeligit, at genom kundſkap i Läkarekonſten å Präſterſkapets ſida, en beſtändig brefväxling emellan dem och Provincial-Medici kunde vinnas, hvarigenom flere okände Sjukdomar, hvilka nu bortrycka i ſynnerhet Barn, ſkulle komma at kännas och hämmas. Då jag uti en min Embets-Relation til Höglofl. Kongl. Collegium, yttrat mig, det Präſter, Klockare, afſkedade Ryttare, Kåringar &c. falla Medici i Embetet, har det viſſerligen icke ſkedt af förakt för någon den minſta Medlem af et ſå hederligt Ständ; men jag har til denna dag anſedt Präſterſkapets inſigt i Läkare-vetenſkapen ſå inſkränkt, ſå opålitelig, då grunden endaſt blifvit bygd på ſal. Aſſeſſor Darelii Socken-Apothek, at jag ofta nog förundrat mig, huru en eller annan likväl kunnat, då tilgång på Läkare funnits, utgifva ſig för vårkelig Läkare. Man måſte ex profeſſo från Ungdomen lägga grunden til en Vetenſkap,

och

och jag för min del skulle slå mig rått slått, om man placerade mig uti en Prådikstol. Om tiden hådanefter användes rått af Theologiæ Studiosi, lårer man längre fram icke få skål, at förlikna dem med klåpare och fuskare Gifve Gud den dag klarnade, då Medicinal-Förordningar kunna til hela sin vidd vårkställas, då lårer en Efterverld välsigna den Konungs Minne, hvilken först börjat lågga grunden til desse och flera de vilaste Inråttningar!

Uti Medicina Forensi har endast en Casus förekommit, angående en Karl, som i 2:ne år varit gift, och hvilkens Hustru begårt skilgsmåssa i anseende til hans Impotentia. Vid undersökningen sunnos båda Testiclarne schirreuse.

Svåra Förlosningar, utom en enda, hafva icke förekommit. På 2:ne Herrskaps-Barn har jag ympat Kopporne med lyckelig framgång.

Veneriska Smittan behöfver jag knappast nåmna, emedan Kongl. Collegium tilfyllest har sig bekant, i hvad ömkansvårdt tilstånd snart lagt hela Riket år. Jag önskar endast, at de alfvarsammaste mått och steg kunna tagas; ty då Branden intagit helt får, göra palliativer ingen nytta.

Commentatio de Uteri mox poſt partum Naturalem reſectione non lethali. Gott. 1787 Auth. H. A. WRISBERG; 4 Ark in 4:to.

En oförſtändig Barnmorſka ville hos en ung Förſtföderſka uttaga Efterbörden, men förfor ſå våldſamt at Lifmodern drogs ut genom Vagina, hvarpå hon afſkar henne med en Knif. En ganſka häftig blodſtörtning påföljde, ſom endaſt genom ſvimningar afſtadnade. Två hela dygn blef hon ſedan utan hjelp, då kallades en Chirurg, ſom igenfann den af Barnmorſkan nedgråfne frånſkiljde uterus, viſte den åt Hr. WR. och begärte hans råd. Man brukte omſlag och Acidum Vitrioli; tredje dagen gingo ånnu ſtolgången och urinen emot hennes vilja; vid underſökning fants hålet efter Uterus en tum öppet, hvarigenom åndtarmen kändes med ganſka hopfallit underlif; pulſen febriliſk; bröſten ſlappe och aldeles tome. Man förordnade ſtillhet, en i kalt vatten doppad ſvamp i Vagina, invärtes Acida Mineralia. Hon båttrades ſmåningom, och efter 3 månader kom hon gående til Läkaren. Efter 4 år kände hon ingen ting annat efter denna ſvåra händelſe, ån något ſom föll ned i Vagina då hon hade trög ſtolgång eller lyfte tungt, ſamt en tomhet i underlifvet då hon låg rått på rygg. Bröſten viſnade ſmåningom; hon feck ingen månadsrening, dock

dock geck vid trög ſtolgång något blod och ibland en mjölkagtig ſlem ur Vagina; vid coitus hade hon mindre nöje ån förut. Nu var öpningen 5 linier ſtor och i femte året aldeles förſvunnen.

A. frågar i anledning af denne högſt märkvärdige händelſe, om icke en kråftaktig Uterus ſkulle kunna bortſkäras, hälſt denne icke är ſynnerligen blodfull?

Kongl. Medicinſka Societeten i Paris föreſtälte den 7 Martii 1786 emot 600 Livres belöning, följande Fråga: *Hvilka omſtändigheter bidraga mäſt til Schrophlers utbrytande, och hvilka Medel, antingen diætetiſka eller läkande, äro kraftigaſt at det förhindra, m. m.* Hvilken belöning blifvit tildömd Herr D:r BAUMES i Niſmes och Accesſit til Hr. PUJOL i Caſtres. Med berörn nämnes hvad Hr. D:r KORTUM i Dortmund och Veſtphalen inſändt om ſina märkvärdiga förſök öfver det ſcrophulöſa Giftets ympande, hvilket aldeles icke velat ſlå an.

Om inſpärrade Bråk, deras ſärſkilta orſaker och Läkemedel, af J. J. BESKOV.

Föga gifves någon Sjukdom, vid hvilken ſå olika och i ſig ſjelf ſtridiga medel recommenderas, ſom vid inſpärrade Bråk. Laxa-

tioner och Opiater, Linolja, emollierande och retande Lavementer, Linimenter, varma och emollierande samt kalla och adstringerande omslag, ljumma Bad, m. m. blifva ömsom af Practicus uphöjde och lastade. Det tyckes därföre väl vara mödan värdt, at vid en så farlig och ofta förekommande Sjukdom närmare granska orsaken til dessa olikheter i Cur-methoden.

Herr Lif-Medicus RICHTER har uti dess Bok: *Von den Bruchen*, på et ganska tydeligt och lärorikt sätt afhandlat de olika orsaker til instnärningen samt de därpå sig grundande olika Cur-methoder. Det torde mig därföre tillåtas af det som i synnerhet angår instnärningen, dess särskilte arter, orsaker och läknings-sätt få göra et kort utdrag. Alt hvad Hr. RICHTER säger är så interessent, vid sjuksängen så applicabelt, at hvar och en Practicus lätteligen lärer finna nyttan däraf vid utöfningen.

Det gifves trenne särskilte arter af instnärde Bråck, som äro så skilde från hvarandra, at hvart slag fordrar sit särskilta läknings-sätt. Ostridigt är at man hittils gjordt för liten uppmärksamhet på denne skilnaden; och häruti får man igen orsaken, hvarföre samma medel ömsom gjordt skada, ömsom gagnat; af somlige blifvit uphöjde, af andre förkastade. Instnärningen kan således vara: 1:o af *inflammatorisk och betsig art*, eller 2:o en *långsammare*

mare af famlade excrementer i Bråcket, eller 3:o af *krampaktig natur*.

Den långfamma inſnårningen, ſom har famling af excrementer i Bråcket til grund, finnes måſt vid gamla och ſtora Bråck. När en ſådan inſnårning exiſterar, kan Bråcket icke föras tilbakars, det ſvåller, blifver hårdt och tungt, den ſjuke år obſtruerad. Sedan börjar Bråcket at vårka, Pulſen blifver feberaktig, men Febern år icke ſå håftig, underlifvet icke ſå ſpändt och ömt, ſom vid andre inſnårningar, och alla vanliga Symptomer infinna ſig endaſt ſmåningom, men ej med den vanliga håftigheten. Faran år vid detta ſlag mindre trångande, och ofta kan efter några veckors förlopp operationen ånnu vårkſtållas. Det år oſtridigt at efter hand åfven inflammation infinner ſig; men hon år då ingen Hufvud-Symptome, utan en följd af tryckningen ſom de famlade excrementerne förorſaka på tarmarne.

Den andra arten af inſnårning år den inflammatoriſka, ty inflammation, feber och vårk viſa ſig hår genaſt, ſom de förnåmſta Symptomer. Sedan upſvåller underlifvet, men blifver icke hårdt och tungt, utan kånnes mera ſpändt och elaſtiſkt. Sjukdomen kommer gemenligen haſtigt, Symptomerne tiltaga med håftighet, faran år mycket nårmare ån vid den förregående. Denna inſnårnings-art år

gemenligen vid små och nya Bråck, och är den farligaſte.

Den tredje arten af inſnärning är den krampaktiga. De fleſte Symptomer ſom ledſaga denna, ſå väl ſom deſs orſaker, äro ſpasmodiſke. Af inflammation och ſamlade excrementer viſer ſig här i början föga, men längre fram infinner ſig äfven inflammation.

Vid denna inſnärnings-art märkes ofta tydeliga remiſſioner och exacerbationer. Vårken gifver tidtals efter, Pulſen blifver långſammare, andedrägten ledigare, kråkningarne och hickan lindras, ſamt ſpänningarne i underlifvet minſkas. Denna lindringen kan räcka en ſtund, och alla Symptomer viſa ſig å nyo med fördubblad ſtyrka. Det är under denna hvilan Läkarena kan göra måſta nyttan och använda de kraftigaſte medel.

Ganſka troligt är at deſſa remiſſioner nåſtan altid utmärka en inſnärning af krampaktig art. Vid Spasmodiſka krämpor i allmänhet plåga ſådane ombyten icke vara ovanlige. Men vid en inſnärning af excrementer eller inflammation där den vårkande orſaken oupphörligen fortfar, kan et ſådant ombyte i Symptomerne icke gärna åga rum. De vid denna inſnärnings-art gemenligen ſtraxt i början beſvärande Symptomer beviſa deſs krampaktiga natur deſutom tilräckligt: ſåſom en kort och kall andedrägt, underlifvet är mycket ſpändt och uppdrifvit, men ej ſärdeles vårkfullt, anſigte

ſigte och extremiteterne bleke och kalle, ångeſt, oro, kråkningar, hicka, flen och hopdragen puls.

Om alla inſnårings-arter kan likväl ſägas at de ſom oftaſt kunna vara blandade, och at en Läkare i ſynnerhet härvid bör fäſta ſin uppmärkſamhet. Det händer därföre ofta at medel mot inflammation böra förenas med antiſpasmodica.

I allmänhet är anmärknings-värdt at et gammalt och ſtort Bråck ej blifver ſå lätt incarcererat ſom et litet och nyare, ej heller är faran, då det värkeligen händer, ſå trångande vid den förra ſom vid den ſenare ſorten. I förra fallet är Annulus Abdominalis mindre elaſtiſk, mera ſlapp; i ſenare händelſen har han mycken ſpänſtighet. Händer det at et Bråck, då det förſt viſar ſig, genaſt blifver inſpärrat, är faran aldraſtörſt.

Vid alla inſpärrade Bråck är inſnärning, och följden är altid inflammation. Läkaren bör ſåledes vid Curen fäſta ſit ögnamärke på tvänne omſtändigheter; förſt på ſjelfva inſnärningen, och ſedan på hennes följder: inflammationen. Antingen om möjeligt är föres Bråcket tilbakars och häfves därigenom annuli tryckning på tarmarne eller nätet, eller ock minſkar man den inſnärade kraften igenom Läkemedel, och om det icke låter göra ſig, igenom operationen. Af ytterſta vigt är at använda de medel man finner tjenlige

med

med alfvare och utan tidſpillan, ty alt dröjsmål är farligt, och af naturens åtgärd har man i denna ſjukdom ganſka litet at förvänta. Ju tidigare man ſåledes använder ſkicklige och kraftige medel, ju mera har man orſak at förvänta en lycklig utgång.

Så ſnart Bråck blifver inſpårrat, bör man genaſt ſöka reponera detſamma; denna operation kallas Taxis. Vid alla arter af inſnårning bör det förſt och främſt förſökas. För at låtta repoſitionen, bör den ſjuka förſt kaſta ſit vatten. (Åderlåtning och et Lavement torde åfven bidraga härtil). Sedan lägger man honom på ryggen ſå at Bråcket är den måſt uphöjde del af kroppen, hufvudet och bröſtet lägges åfven något uphögt, men veka ryggen kommer at ligga lägſt. Igenom detta läge blifva Buk-muſclarne mera ſlappe, och ſannolikt Annulus Abdominalis åfven relacherad. Man förbjuder den ſjuke at hålla andan eller at ſkrika, ſamt alt egit bemödande, ty ju mera han förhåller ſig paſſive, deſs mindre åro Buk-muſclarne ſpände; man vänder honom litet åt vänſtra ſidan, i fall Bråcket är på det högra, och tvärtom. Låren och knåna böjes, ſå at han drager hålarne åt ſig. Lyckas repoſitionen icke i detta läge, är nödigt at förſöka et annat mindre beqvämt, men ofta af ſtor nytta. En ſtadig karl ſtåller ſig vid ſångfötterne, bockar ſig något och lägger den ſjukas ben på ſina axlar, ſå at

et

et knåveck kommer at hvila på hvardera axeln, men fötterne hånga utföre ryggen; sedan refer han sig långsamt up, och lyfter således den sjukas kropp, at endast dess bröst och hufvud komma at hvila på fången, samt väl understödes med kuddar. Befinner sig nu den sjuke i förstnämde eller senare läge, omfattar Låkaren Bråcket med handen, så at bottnen ligger i flata handen, men fingrarne på sidorne, lyfter up Bråcket och trycker med flata handen emot Annulus; är Bråcket något stort, omfattas det med bägge händerne. Tryckningen bör i synnerhet lämpas emot det hörnet af Annulus som vetter åt höften. Dock är at märka at man icke bör inskränka tryckningen inom en enda direction, i fall den ej lyckas i första taget, ty då bör den försökas i alla möjeliga directioner. Högst nödigt är at tryckningen ej är våldsam och skåftals, ty därigenom skulle ändamålet visst icke vinnas, utan värken och plågorne tvärtom ökas. Tryckningen bör ske lindrig i början, den bör småningom ökas, och länge fortsättas. Därföre bör ock Låkaren taga en sådan ställning vid den sjukas sida, at han åtminstone kan uthärda en timme med sit försök. Nyttigt är ock igenom hvarjehanda rörelser och tryckningar med fingren åt ömse sidor, söka jämka något af tarmen, eller åtminstone några väder och excrementer igenom An-

nulus

nulus tilbakars, hvilket mycket låttar ſjelfva repoſitionen.

Följden af detta bemödande är at Bråcket antingen går tilbakars, och då är affigten vunnen, eller man märker efter någon tid at det blifvit mindre, och då bör förſöket fortfåttas; eller ock är Bråcket oförändrat; i den händelſen tager man ſin tilflyckt til andra medel, och upſkjuter något med Taxis för at lämna den ſjuka någon hvila. Emedlertid får Bråcket icke hånga nedåt, utan underſtödjes ſå at det ligger något högt up.

Ehuru mycket Taxis är at recommendera, gifves dock händelſer hvarvid den ej kan värkſtållas, ſamt til och med göra ſkada. Knappaſt behöfs nämnas at den förbjuder ſig ſjelf ſå ſnart minſta miſstanka är om kallbrand. Är Bråcket ſå ſtarkt inflammerat at det minſta vidrörande förorſakar ſvår värk, är icke mera at tånka på någon Taxis, ty då är ſnarare tiden til operation inne, och den bör då ej långre upſkjutas. Blifver et gammalt Bråck, ſom långre tid hångt ned i Scroto och ej kunnat föras tilbakars, inſpärradt, är åfven förgåfves at förſöka Taxis; et ſådant Bråck är faſtväxt och kan ſåledes icke reponeras.

Åderlåtning är et af de kraftigare medel vid inſnärningar, den förekommer eller åtminſtone minſkar inflammation och Gangræn. Och ſom vid alla inſpärrade Bråck förr eller ſe-

ſenare år inflammation och ſluteligen Gangræn, följer däraf at detta medel vid alla inſnårnings-arter år tjenligt, men i ſynnerhet vid den inflammatoriſka. Här år det et hufvudmedel och bör ſke ömnigt, men lämpat efter den ſjukas kropps ſtällning. Pulſen bör man icke rätta ſig efter, den år gemenligen klen, men höjer ſig efter åderlåtningen.

Bland de vårkſammare medel vid inſnårda Bråck, räknas åfven Lavementer och Laxativer. Deſſa ſenare åro ſom många flere af ſomlige uphöjde, af andra förkaſtade. Oftridigt år at de i viſſa händelſer göra ſkada, i andra däremot ſtort gagn. Det kommer ſåledes därpå an at närmare utſtaka deſſa händelſer. Vid inflammatoriſke inſnårningar kunna Laxativer ej göra gagn, utan ſnarare ſkada de. Ty förſt år här icke gärna någon betydelig ſamling af excrementer, ej heller kan Laxativet hinna göra någon vårkan, det blifver ej ſå ſnart intagit förr än det kråkes up igen. Magen år ſå känſloöm at det oſkyldigaſte ſom drickes förorſakar upkaſtning. Vid ingen af de tvånne andra inſnårnings-arter år tarm-canaln ſå enſible och lider en ſå ſtark irritation ſom vid denne. Laxativet ſkulle ſåledes endaſt öka den förut nog ſtarke motus antiperiſalticus. Däremot nyttjas Laxativer med förmon i den långſammare inſnårningen ſom i ſynnerhet har ſamlade excrementer til orſak; här åro kråkningarne lin-

lindrigare; Laxativet kan således lättare behållas. Värk och inflammation åro, åtminstone i början, icke så betydelige; man har således ej at befara för mycken retelse af detta medel: dock bör man afhålla sig från starka purgantia. Det lämpeligaste medel är Engelskt Salt til en unce uplöst i nio unce vatten, hvaraf ingifves en matsked hvar fjerdedels timme; härtil kunde ock blandas något Linolja. Fördrager magen det icke, kan en gran Opium tillättas.

Lavementer åro af stor nytta vid alla insnärningar, men Tobaks-Kliftir i synnerhet vid den som härrör af samlade excrementer. Skulle man vid de andre insnärnings-arter finna sig föranlåten at nyttja Tobaks-Kliftir, borde den sjuke straxt efter deras application sättas i ljumt bad, och därpå Taxis försökas. Hvaremot vid den af samlade excrementer, omslag af iskalt vatten på sjelfva Bråcket säkert gör mera nytta än ljumt Bad.

I afseende på de utvärtes medel som med förmon kunna nyttjas, åro Practici mäst skiljaktige. Somlige recommendera varma och emollierande Omslag och Salvor, andre däremot kalla och adstringerande, til och med snö och is. Förr bruktes nästan altid emollierande medel; för närvarande förkastas de nästan allmänt. Applicerade på sjelfva Bråcket, skada de altid, i synnerhet när Bråcket är häftigt inflammerat. De öka då tilloppet af

vät-

våtſkor och befordra Gangræn. Vid ſamlade excrementer i Bråcket ſkada emollientia åfvenledes. Indicationen år här at reta och ſtyrka tarmarne, hvarigenom de ſättas i ſtånd at med mera ſtyrka agera på de ſamlade excrementer. Emollierande medel vårka tvärtom; de göra tarmarne mera ſlappe och förminſka deras elaſticité, men vidga ut våder och fœces, ſamt göra ſåledes repoſitionen ſvårare.

Det år i ſynnerhet vid den krampaktiga inſnårningen emollientia viſa båſta nyttan, men de böra läggas öfver underlifvet och annulus, ej på Bråcket; ty krampen har ſannolikt ſit ſäte i Buk-muſklarne och Annulus, men icke i Bråcket. Åfven vid de andre inſnårningsarter kunna emollierande Omſlag, lagde öfver underlifvet, göra nytta. Båſt tjenar til ſådant omſlag en Gröt af Flores Chamoil. Farina lini och Oleum Chamomillæ.

Ju mera man i nyare tider förkaſtat emollierande medel, ju mera har man recommenderat kalla och adſtringerande. Det år i ſynnerhet vid inſnårningen af ſamlade excrementer man kan vänta något af iskalt vatten applicerat med en mångdubbel Serviette på ſjelfva Bråcket, ſom ömſas ſå fort den förlorar kylan. Åfven vid den inflammatoriſka inſnårningen kan håraf något väntas. Men vid den krampaktiga åro kalla Omſlag minſt tjenlige; ljumma Bad åro här mycket mera at lita uppå. Med

förmon ingnides linimentum volatile på underlifvet innan Gröten lägges öfver. Emollierande Lavementer bidraga ock mycket at lindra Spasmer. Linolja har af flera Läkare blifvit recommenderad; hon är i synnerhet nyttig vid inflärningen af samlade excrementer, samt i den krampaktiga; ökar Linoljan kräkningarne, är bäst at blanda henne med Citron-saft.

Ipecacuanha til en half gran pro dosi har äfven visat mycken nytta som et Antispasmodicum vid den krampaktiga inflärningen. Gör den ej fylleft, nyttjas sjelfva Opium med största förmon. Det är således vid den krampaktiga inflärningen i synnerhet, Opium med mycket skål recommenderas. Men vid alla inflärde Bråck, där många krampaktiga symptomer visa sig, kan Opium med fördel nyttjas, sedan åderlåtning, Lavement m. m. gått förut. Det är naturligt at man under Läkemedlens bruk förnyar försöken med repositionen. Hjelpa alla dessa medel icke, är operationen det enda öfrige medel, och den bör ej för länge upskjutas. At fätta ut rätta tidepuncten därtil, är emedlertid ganska svårt; alt kommer an på Symptomernas häftighet, samt inflärningens orsak och natur.

Protocoll, hållit under Apotheks-Visitationen uti Piteå Stad, den 27 Dec. 1787, af underteknad Provincial-Medicus:

Anstälte Prof och Försök med några Medicamenter:

1:o *Magnesia Alba.* Som den ofta dilateras med Creta Alba præparata för vinst, så togs några knifsuddar af Magnesia Alba och slogos uti Spir. Vitrioli 2 dr. utan at Gips föll på botten, som visade at ingen Krita häruti var närvarande.

2:o *Lixivium Saponarium*, som är en Solutio Alkali fixi vegetabilis Caustici, var väl conserverad, som flaskan vid hvarje Consumtion åter påfyldes, at ingen decomponering måtte ske.

3:o *Liquor Cornu Cervi Succinatus* öfverflödade ej af Alkali och ägde lukt af Succinum, som marquerade det riktiga præparations-sättet.

4:o *Kermes Minerale* var pålitelig, som den helt och hållit uplöstes i Lut.

5:o Som *Hydrargyrus Purificatus* ej elicieras af Cinnabaris med dupla portio Limaturæ Martis, så torde den vara mindre ren.

6:o *Aqua Calcis* visade ingen Cremor, som förvarings-kårilet altid hölts fylt, ehuru hår ej var tilgång til Florentiner-glas.

7:o *Alkali vegetabile Acetatum* förföktes med Reactions-papper, som visade at Alkali rådder, hvilket i anseende til dets skårpa år olågligt, hålst för Barn, och hvarom påmintes åndring.

8:o *Alcali Ammoniacum Succinatum*, eller råttare Spiritus Alkali Volatilis Succinatus förvarades väl tåpt, på det luften ej måtte decomponera Alkali Volatile.

9:o *Alkali Ammoniacum* var fullkomligen fatureradt och således ej flyktigt, som det gaf ingen lukt ifrån sig.

10:o *Æter Vitriol avtus* hade väl odor suavis et penetrans, flöt på vatten; men antände ej Krutet, var således nog svag ellea diluerad.

11:o *Acetum Lithargyri* var nyligen tillagad, som omkring bråddarna på flaskan ej märktes något hvitt pulver, ej heller någon hinna ofvanpå.

12:o *Linimentum Saponaceum*, som år en Solutio Saponis Camphorata, var klar och utan nederslag; således nyligen tilredd och upriktig.

13:o *Mercurius dulcis* svartnade uti en solution af Alkali purum; åfven i Aqua Calcis; utan at någon gulhet märktes, hvilket gaf nöjaktigt prof af den metalliska Mercurius.

14:o *Tartarus Antimonialis* var tillagad efter Ed. 1:ma Pharm. Suec. som jämnare och

och lika ſtarkt. På det præparatet måtte vara exacte ſatueradt och ej decomponera ſig, var mera pulvis Algarotti tagit emot föreſkriften; nemligen den proportion: 100:delar pulvis Algarotti emot 103 delar Cremor Tartari.

15:o *Mercurius Corroſivier Albus* var nog ſvag, ſom den ej rådnade i Kalkvatten.

De öfrige Medicinalier, ſå väl Simplicia, ſom Compoſita, enligt Pharmacopoeæ Suecicæ & Pauperum föreſkrift, voro väl ock upriktigt tillagade ſamt i tilräckeligit förråd, på ſått förra årets Protocoll utviſar, hvarföre jag, för at undvika vidlyftighet, dem ſåledes lämnar at anföra och omſtåndeligen ſpecificera. Datum ut ſupra.

På Ämbetets vägnar.
D. E. Næzén.

Muſeum Naturalium Grillianum Söderforſienſe, inſtitutum anno 1783 et in Catalogo redactum anno 1788 a Petro Gustavo Lindroth, *Med. Doct. et Chir. Primar. Legion. Upland. Holmiæ apud A. J.* Nordström *1788, 21 ſidor in 4:o.*

År en Förteckning på de Naturalier Herr Regements-Fältſkären Doctor Lindroth för

H. Bruks-Patron ADOLPH ULRIC GRILL sammanlatt och i ordning bragt uppå Söderfors Bruk.

Denne Catalog är egenteligen meddelad för at underrätta andre Samlare, så inom som utom Riket, om hvad i detta Cabinett äges eller felas.

Herr Auctor har följdt LINNÉS Syftema Naturæ 12 Edit. utom på ganska få ställen där nyare Auctorer uppå upgifne och erkände grunder skilt sig därifrån, då sådant också i Noterne här finnes anfört. Detta gäller om de *Latinske* namnen. De *Svenske* äro dels efter Fauna Svecica, dels efter Folkets benämnande på de ställen Djuren finnas, dels af Auctor sjelf vågade. Hvarföre skall det också felas oss namn i vårt Språk på de Kreatur vi uti vårt Land äga? Dessa namn äro en del inrättade efter andre Nationers, alla grundade på någon synnerlig egenskap hos Djuret; såsom til ex. *Lång-stjert-Uggla*; hvilket namn så tydeligen caracterisérar denna ifrån alla dess slägtingar, som alla hafva korta stjertar, *Kam-Gudunge* (Anas spectabilis) med flere,

Franske namnen äro efter BUFFON och de *Engelske* efter PENNANT på Djuren; på Foglarne efter LATHAM. Man har således här äfven en Nomenclator, på 4 Språk, uppå desse Djur.

De upstoppade och conserverade fyrfota Djurens antal var 45, ibland hvilke voro den

Ma-

Majeſtätelige Ålgen och höghornade Hjorten och flere ſom koſtat nog möda och Mechaniſka konſtgrep at få uti ſå naturlige ſtållningar upſtoppade.

Foglarne voro 285, och om deſſa kan detta Arbete i ſynnerhet med nytta låſas; ty här anföres de Auctorer ſom uptagit de Foglar ſom efter LINNÉS tid blifvit uptäkte, eller ſom med ſkål ändrat de namn han gifvit; här utſättes de ſtållen hvareſt de i Sverige finnas, ſom ingen förut i detta Land uptäckt; här beſkrifves korteligen et par förut aldeles okände, och här åro åfven *Ordines Avium* mer enligit med naturen ſå ändrade, at 1:o komma *Accipitres*, hvartil genus Pſittacus föres; 2:o *Picæ*; 3:o *Paſſeres*; 4:o *Gallinæ*, ſom börjar med Columbæ genus; 5:o *Grallæ* och 6:o *Anſeres*.

På Snäckorne åro endaſt de Latinſke namnen införde, och går deras antal til 567 ſärſkilte ſpecies, utom varieteter och många hos LINNÉ okände.

Väderleken och gångbare Sjukdomar i Stockholm månaderne April, Maji och Junius 1788.

April.

1. Morg. 3 gr. v. WSW. 2, mulit, Bar.

25,19. Midd. 7 gr. v. ſtrö-moln, Barom. 25,21. afton. Norrſken.

2. Morg. Th. o, mulit, Bar. 25,25. Midd. 5 gr. v. rågnade.

3. Morg. ½ gr. v. dimma, B. 25,07. Midd. 5 ½ gr. v. mulit, B. 25,05.

4. Morg. Th. o, ONO. ſnögade, B. 24,79. Midd. 5 gr. v. SSO. Bar. 24,71.

5. Morg. 4 ½ gr. k. NNO. 2, galſnö, mulit, Bar. 24, 94. Midd. 1 gr. k. mulit, B. 25,11. aft. galſnö.

6. Morg. 2 ½ gr. k. NW. galſnö, Barom. 25,32. Midd. 1 gr. k. NNW. 2, mulit, B. 25,40. aft. Norrſken.

7. Morg. 2 ½ gr. k. klart, B. 25,40. Midd. 5 gr. v. mulit, W. Bar. 25,42.

8. Morg. Th. o, half-mulit, Barom. 25,45. Midd. 5 gr. v. klart, W. Bar. 25,50. aft. Norrſken.

9. Morg. 2 ½ gr. v. klart, B. 25,74. Midd. 6 gr. v. ſtrömoln, W. Bar. 25,85. afton. Norrſken.

10. Morg. 4 ½ gr. v. half-mulit, Bar. 25,83. Midd. 9 gr. v. ſtrömoln, W. Bar. 25,82. Riddareſjården gick up.

11. Morg. 3 gr. v. ſtrömoln, Barom. 25,79. Midd. 9 gr. v. klart, Bar. 25,76.

12. Morg. 1 gr. v. klart, froſt, Bar. 25,75. Midd. 10 gr. v. klart, Bar. 25,78.

13. Morg. 4 gr. v. ſtrömoln, B. 25,78. Midd. 11 gr. v. klart, Bar. 25,75.

14. Morg. 3 gr. v. S. half-mulit, Bar. 25,55. Midd. 4 ½ gr. v. SSO. B. 25,45. duggrågn skoftals.
15. Morg. 2 gr. v. S. mulit, Barom. 25,14. Midd. 8 gr. v. SSW. ström. B. 25,12.
16. Morg. 1 gr. v. dimma, snöslask, B. 25,08. Midd. 3 gr. v. ONO. våt snö skåftals, Bar. 25,18.
17. Morg. 1 h. o, smålnö, N. Barom. 25,31. Midd. 3 gr. v. NNW. 3, strömoln Bar. 25,36.
18. Morg. 2 gr. k. klart, W. Barom. 25,40. Midd. 7 gr. v. strömoln, Barom. 25,37. V. aft. snögade.
19. Morg. 1 gr. v. dimma, Barom. 25,22. Midd. 4 gr. v. NNW. 2, strömoln, B. 25,34.
20. Morg. 1 ½ gr. v. klart, frost, B. 25,56. Midd. 10 gr. v. NW. 2, klart, Barom. 25,62.
21. Morg. 2 gr. v. klart, B. 25,66. Midd. 11 gr. v. klart, W. Bar. 25,66.
22. Morg. 2 gr. v. strömoln, Barom. 25,55. Midd. 8 ½ gr. v. S. O. strömoln, Barom. 25,51.
23 Morg. 3 ½ gr. v. SO. 3, mulit, B. 25,30. Midd. 4 gr. v. SSO. snöblandat rågn inpå natten, Bar. 25,27.
24. Morg. 3 gr. v. SSO. mulit, Bar. 25,17. Midd. 6 ½ gr. v. SSW, rågn skoftals inpå natten.

25. Morg. 2 gr. v. SSW. rågnade, Barom. 24,95. Midd. 9 ½ gr. v. SW. 4, mulit, Barom. 24,89. Ifen lofsnade på Clara Fjärden.
26. Morg. 3 ½ gr. v. klart, W. 3, B. 24,96. Midd. 9 gr. v. SW. 3, ftrömoln, aft. rågnade. Bar. 25,03.
27. Morg. 2 gr. v. rågnade, Barom. 25,01. Midd. 7 ½ gr. v. NNW. 3, ftröm. Bar. 25,22. aft. Norrfken.
28. Morg. 3 gr. v. SW. half-mulit, Barom. 25,46. Midd. 10 ½ gr. v. klart, WSW. Bar. 25,54.
29. Morg. 6 ½ gr. v. klart, WSW. B. 25,66. Midd. 13 gr. v. klart, W. aft. Norrfken, Bar. 25,72.
30. Morg. 6 ½ gr. v. klart, W. Bar. 25,80. Midd. 15 gr. v. klart, W. Bar. 25,86.

Maji.

1. Morg. 6 gr. v. klart, Bar. 25,82. Midd. 15 gr. v. SW. klart, Bar. 25,76.
2. Morg. 6 ½ gr. v. N. 2, mulit, B. 25,73. Midd. 7 gr. v. NO. mulit, Bar. 25,80. aft. Norrfken.
3. Morg. 2 gr. v. klart, NW. Bar. 25,76. Midd. 7 gr. v. NW. mulit, haglade, B. 25,80.
4. Morg. Th. 0, NW. 3, klart, B. 25,93. Midd.

Midd. 4 gr. v. NNW. 2, klart, Barom. 25,94.

5. Morg. 1 ½ gr. v. klart, Barom. 25,77. Midd. 10 gr. v. ſtrömoln, NW. Barom. 25,70.

6. Morg. 6 ½ gr. v. klart, B. 25,60. Midd. 14 gr. v. mulit, V. Bar. 25,54.

7. Morg. 7 gr. v. N. mulit, Bar. 25,43. Midd. 9 ½ gr. v. mulit, Bar. 25,52.

8. Morg. 3 gr. v. mulit, SO, Bar. 25,48. Midd. 6 ½ gr. v. SSO. B. 25,41. e. m. ſnöglopp.

9. Morg. 6 ½ gr. v. mulit, WSW. Barom. 25,30. Midd. 9 gr. v. halt-mulit, NNW. duggrågn e. m. B. 25,40.

10. Morg. 5 ½ gr. v. mulit, rågn. B. 25,36. Midd. 12 ½ gr. v. SSO. mulit B. 25,27. aft. rågnade.

11. Morg. 6 gr. v. mulit, W. Barom. 25,23. Midd. 7 gr. v. mulit, W. Bar. 25,32. e. m. ſmårågn.

12. Morg. 2 gr. v. mulit, B. 25,38. Midd. 3 ½ gr. v. N. mulit, Bar. 25,74, efterm. duggrågn.

13. Morg. 3 gr. v. klart, Bar. 25,94. Midd. 8 ½ gr. v. klart, O, Bar. 25,96.

14. Morg. 5 gr. v. klart, B. 25,95. Midd. 15 ½ gr. v. klart, Bar. 25,98.

15. Morg. 11 gr. v. klart, B. 25,95. Midd. 21 gr. v. klart, Bar. 25,97.

16. Morg. 14 gr. v. N. klart, Barom. 25,88. Midd.

Midd. 17 grad. v. N. 2, klart, Barom. 25,91.

17. Morg. 9 gr. v. klart, Bar. 25,96. Midd. 13 gr. v. klart, Bar. 25,98.

18. Morg. 10 gr. v. klart. B. 25,83. Midd. 19 gr. v. klart, W. Bar. 25,71.

19. Morg. 11 gr. v. klart, NNW. Barom. 25,46. Midd. 11 ½ gr. v. NNW. 4 Bar. 25,57.

20. Morg. 4 gr. v. NNW. klart, B. 25,66. Midd. 12 ½ gr. v. klart, W. 2, Barom. 25,56 (*a*).

21. Morg. 7 ½ gr. v. klart, NNW. Barom. 25,51. Midd. 11 gr. v. ſtröm. NNW. 2. Bar. 25,60.

22. Morg. 7 gr. v. half-mulit, SSW. 2, B. 25,69. Midd. 12 ½ gr. v. mulit, Barom. 25,50, e. m. rångnſtånkte.

23. Morg. 11 ½ gr. v. ſtröm. W. Bar. 25,32. Midd. 16 gr. v. ſtrömoln, W. 3, Bar. 25,34.

24. Morg. 10 ½ gr. v. klart, W. 3, Barom. 25,36. Midd. 12 gr. v. SW. mulit, Bar. 25,28. rågnade ſkoftals f. o. e. m.

25.

(*a*) Målaren började ſtiga från d. 1 April; deſs lågſta vatten i Söder Slufs år 10 fot, medel-höjden 12 fot och vanlig vårflod 14 fot; år 1780 ſteg vattnet til den 28 Maji, ånda til 17 fot och 3 tum. I år ſteg det från 10 fot och 3 tum til den 20 Maji, då höjden var 15 fot och 6 tum.

25. Morg. 9 ½ gr. v. rågn, B. 25,44. Midd. 16 gr. v. Bar. 25,46. W. e. m. rågnade ſkoftals.
26. Morg. 9 gr. v. ſtrömoln, N. Bar. 25,71. Midd. 15 ½ gr. v. klart, Bar. 25,74.
27. Morg. 11 gr. v. mulit, S. Barom. 25,65. Midd. 17 ½ gr. v. klart, B. 25,54.
28. Morg. 8 gr. v. hade rågnat, ſtrömoln, Bar. 25,46. Midd. 13 ½ gr. v. SO. Bar. 25,37. e. m. åſka med rågn.
29. Morg. 10 gr. v. mulit, B. 25,13. Midd. 10 ½ gr. v. mulit, B. 25,25.
30. Morg. 9 gr. v. mulit, Bar. 25,28. Midd. 14 ½ gr. v. SSW. half-mulit, B. 25,29.
31. Morg. 10 ½ gr. v. klart, SV. Bar. 25,23. Midd. 14 ½ gr. v. half-mulit, W. 2. B. 25,25.

Junii.

1. Morg. 12 gr. v. klart, SW. Bar. 25,33. Midd. 18 gr. v. ſtrömoln, S. B. 25,30.
2. Morg. 11 gr. v. mulit, rågn, B. 25,25. Midd. 5 ½ gr. v. rågn til e. m. N. Bar. 25,39.
3. Morg. 9 gr. v. klart, Bar. 25,64. Midd. 14 gr. v. half-klart, W. Bar. 25,65.
4. Morg. 11 gr. v. klart, B. 25,51. Midd. 17 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,43.
5. Morg. 11 ½ gr. v. rågnade, Bar. 25,34. Midd. 16 gr. v. rågn ſkoftals hela dagen.

6. Morg. 12 gr. v. klarnade, Barom. 25,34. Midd. 16 gr. v. ſtrömoln, SW. Barom. 25,37.
7. Morg. 13 gr. v. ſtrömoln, SW. 2. Bar. 25,34. Midd. 19 gr. v. ſtröm. WSW. Bar. 25,38.
8. Morg. 11 gr. v. klart, W. Bar. 25,54. Midd. 14 ½ gr. v. haglade, SO. Barom. 25,67. e. m. rågnſkåf.
9. Morg. 9 gr. v. half-mulit, NNO. Bar. 25,90. Midd. 15 gr. v. ſtröm. B. 25,92.
10. Morg. 12 gr. v. klart, B. 25,87. Midd. 16 ½ gr. v. SW. klart, Bar. 25,81. eft. m. ſmårågn.
11. Morg. 12 ½ gr. v. klart, NNW. Barom. 25,80. Midd. 18 gr. v. ſtröm. N. Bar. 25,79.
12. Morg. 10 gr. v. klart, N. Bar. 25,80. Midd. 16 gr. v. klart, O. B, 25,81.
13. Morg. 12 gr. v. klart, Bar. 25,79. Midd. 24 gr. v. klart, W. Bar. 25,76.
14. Morg. 15 gr. v. klart, B. 25,84. Midd. 24 gr. v. klart, W. B. 25,78.
15. Morg. 15 gr. v. klart, Bar. 25,78. Midd. 21 ½ gr. v. klart, Bar. 25,73.
16. Morg. 14 ½ gr. v. klart, Barom. 25,74. Midd. 24 gr. v. klart, Barom. 25,75, til natten dimma.
17. Morg. 19 gr. v. half-mulit, Bar. 25,69. Midd. 24 ½ gr. v. klart, O. Bar. 25,72.
18. Morg. 17 gr. v. Sol-rök, klarnade, Bar. 25,

25,76. Midd. 18 gr. v. klart, SO. Bar. 25,80.

19. Morg. 17 gr. v. klart, B. 25,80. Midd. 20 gr. v. O. klart, Bar. 25,79.

20. Morg. 17 gr. v. Sol-rök, Barom. 25,70. Midd. 21 gr. v. halfmulit, NW. 2, Bar. 25,66.

21. Morg. 19 gr. v. halfmulit, Bar. 25,66. Midd. 27 ½ gr. v. klart, NW. B. 25,61. afton. Sol-rök.

22. Morg. 20 ½ gr. v. klart, Barom. 25,50. Midd. 27 gr. v. O. ſtrömoln Bar. 25,42. aft. Sol-rök.

23. Morg. 21 ½ grad. v. ſtrömoln, Sol-rök. Midd. 26 gr. v. mulit, SW. Bar. 25,31. e. m. ſtark Åſka med ſtorm, ishagel och ſlagrägn.

24. Morg. 16 ½ gr. v. ſtrömoln, dimma, Bar. 25,34. Midd. 21 gr. v. O. ſtrömoln, Bar. 2543.

25. Morg. 11 gr. v. mulit, N. Bar. 25,48. Midd. 16 gr. v. N. Bar. 25,52. duggrägn e. m. och til afton.

26. Morg. 13 ½ gr. v. N. duggrägn, B. 25,42. Midd. 22 gr. v. O. ſtrömoln, Sol-rök, Bar. 25,38.

27. Morg. 18 ½ gr. v. O. ſtrömoln, B. 25,30. Midd. 22 gr. v. ſtrömoln, W. B. 25,33.

28. Morg. 19 ½ gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,43. Midd. 22 gr. v. ſtrömoln, B. 25,47. e. m. ſmå-rägn.

29. Morg. 20½ gr. v. klart, Barom. 25,47. Midd. 22 gr. v. O. 2, ſtrömoln, Barom. 25,40. afton. rågn inpå natten.
30. Morg. 15 gr. v. N. 3, rågnade, Barom. 25,10. Midd. 14 gr. v. mulit, B. 25,26. NNW. 2.

Sjukdomarne hafva beſtådt i mer eller mindre Halsfluſſer, Catharral och Intermittente Febrar, något Koppor ſamt hår och dår Kikhoſta; dock i allmånhet mera friſkt ån ſjukligt.

Utdrag af Hr. Doctor O. Svartz Bref ifrån London, af den 22 Maji 1787, til Hr. Archiater Bæck.

I anſeende til *Semina Ricini*, får jag den åran låmna följande underråttelſe: Deſſa Frön finnas aldeles icke hår i Engeland, hvarken växande, ej eller hitſåndas de från de ſtållen, hvareſt de åro indigena, ty någon utdrågt af tiden ſkulle ſnart ſkåmma dem, ty de hårſkna låtteligen, hållſt de öfverflöda på Olja. Oljan hitkommer præparerad, antingen utpråſſad eller kokad, från Weſtindien, hvareſt man brukar följande method til deſs årnående:

Capſulæ afplåckas då de hunnit at mog-

na

na och efteråt foltorkas. Då de utſpricka och *Frôna* utan ſvårighet af Negrerne utplåckas och hopſamlas til en ſådan myckenhet ſom erfordras: de ſtôtas ſedan i en Mortare nåſtan til et pulvis groſſus och bundne i en Linne-Säck eller Påſe, läggas i en vid Gryta med en tilräckelig quantitet vatten, (åtta kannor vatten til en dito af frôn) och kokas til Oljan kommer i ytan, hvilken ſorgfälligt afſkummas och ſilas. Många koka Frôna utan at binda dem i Påſe. Någon varſamhet måſte brukas vid kokningen om ej Oljan ſkall få en mera vidrig ſmak ån den naturligen åger. Några hafva åfven en ſlags Präſs, för at få Oljan kallpråſſad, och många præparera den in Uſu Medico för den andre. Man har ſagt mig at den kallpråſſade herſknar ſnaraſt. I allmänhet brukas den för Lampolja, ſom år excellent, hälſt den gifver klart ſken och ſtinker aldeles intet. Af en kanna Frôn fås gemenligen et halfſtop Olja. Priſet år i Weſt-Indien 3 Riksdaler kannan, eller åfven mindre, då deſs värde har ſtigit i Europa til 3 a 400 proC.

Man har nyligen upſunnit hårſtådes en Chymiſk blandning för at åſtadkomma en kôld, ſom gör at ſjelfva Qvickſilfret fryſer, och en mycket ſtarkare ån dårtil erforderlig kôld, ända til 84 grader under o på FARENHEITS Thermometer. Denne blandning beſtår däruti, at concentrerad Acid. Nitri ſlås på Sal Glau-

ber hvartil blandas vatten med Sal Amon. Et Memoire rörande denne uptäckt, uplästes sista Sessionen in the Royal Society.

M:r KIRWAN, som är Ledamot af Kongl. Svenske Academien och fördelaktigt känd som Chemist och Laborator, har nyligen publicerat en Pamphlet an Phlogiston, detta så mycket omtvistade Ämne. Det är förnämligast Lavoisier som varit Ämnet för Authors Refutations ideer. Det är kändt at LAVOISIER supponerar Phlogiston endast en Chimære.

En Doctor SMITH har recommenderat bruket af gungning i *Consumption och Lungsot*: Han har inventerat för detta ändamål en Machine. Man säger at den har visat märkelig nytta i nästan desperata omständigheter.

Bruket af *Qvarsia* har åter blifvit uptagit. En Dissertation från Edinburgh föll mig nyligen i händer, de morte submersorum; hvaruti Author tyckes omständeligen hafva prófvat och bevisar Causa *Morbi & Mortis* vara förlusten af *Aer Purus*, samt bristen af dess erfättande, hälst detta ämne indrages til en viss mängd tillika med Luftsyra i Lungan genom respiration, hvarigenom bloden får et annat lynne, och Circulationen befrämjas. Author bevisar at orsaken til förlusten af lifvet i detta fall är hvarken qvåfning eller insupit vatten i Lungorne.

I Materia Medica hafva vi lärdt känna at *Gummi Benzoe* fås från et nytt Species af Sty-

Styrax från Sumatra. Det kommer in i nåsta Vol. af Philos. Handl.

Det länge illa kände Genus af *Canella Alba* blifver åfven snart publiceradt.

Myristica Moschata år omsider fullkomligen kändt. Det hörer til *Dioecia* polyand. eller råttare Monadelph. Jag har et Species däraf från West-Indien.

Caryophyllus Aromaticus år en *Eugenia*, och icke egit Genus

Slutteligen tager jag mig friheten at nämna en ny upptäckt af den Störste Astronomen Werlden ännu frambragt, jag menar Herr Herschel. Hans Planet år längesedan känd. At han upptäkt Satellites til denlamma, torde åfven vara bekant. Den sista upptäkten år af 3:ne Vulcaner i Månan! Hans Syster upptäkte en redan 2 år sedan. Herschel sjelf ville ej tro sina egna ögon, men mäste nu tilstå vårkeligheten däraf, sedan han sedt 2:ne andre. Han har observerat dem före och under eruption, samt funnit enligt Calculation, at cratern af en år mera än 3 Engelska milar i vidden. Det år just nu uplåst i Societeten. Flere hafva sedermera observerat Vulcanerne med vanlige goda Acroamatiske Glas.

Muſeum Carlſonianum, Faſc. II:s. Holmiæ 1787.

Innehåller lika många Foglar ſom den förſta Faſc. Börjas med N:o 26 och ſlutas med N:o 50.

De fläſte här aftèknade åro utländſke; lika väl ritade, graverade och colorerade, ſom de uti den förſta Faſcicelen; ſåledes lika hedrande för den frikoſtige Herre, ſom genom denna Boks utgifvande tjenar alla Natural-Hiſtoriens idkare och ålſkare.

Walet af Foglar och deras beſkrifning är ock vårkeligen med mera urſkilning gjordt, ån i förſta Häftet. Det enda man kan tillägga vid de Foglar ſom i denna finnes, är at *Anas Frænata* N:o 38 vårkeligen är honan til Anas Marila, och at honan til *Anas ſpectabilis* åfven hafver en knöl eller kamb på näbben, men mycket mindre ån hanens, hvaremot den ſom här ſtår afteknad N:o 40 är honan til *Anas Molliſſima.*

I anledning af Herr Profeſſor SPARRMANS *Anmärkningar* uti 8:de Bandet af denna Journal pag. 303, måſte man dock vid detta tilfälle, ſanningen til ſtyrka, anföra följande påminnelſer; hvarmed man velat upſkjuta tils man vore förſäkrad om Herr SPARRMANS återkomſt från ſin långa, man hoppas i anſeende til många dolde hemligheters uppenbarande, ej fruktlöſe Reſa, hållt förſta Recenſion

ſion af Herr SPARRMANS *Muſ. Carlſon.* Tom. 8 p. 19, ſå väl ſom denna, har jämte Wetenſkapens, Herr Profeſſorens uplyſande til föremål.

Jag tänker ej befvara de platta uttryck H:r S. nyttjat öfveralt uti ſina anmärkningar, i ſynnerhet p. 309, dår Han tror infallen *grönögd*, *dammige glasögon*, *grumlig ſyn*, *vid et dåligt talgljus*, m. m. vara ganſka qvicke.

Jag vil ej ſöka likna H:r SPARRMAN — i ſtöd däraf erkänner jag ockſå upriktigt mitt fel, at jag nog haſtigt genomſedt Faſc. I:s af *Muſeum Carlſonianum* och ſåledes ej i min Recenſion kunnat anföra — alla de fel Autor däruti begått; men jag vil ſöka båttra detta.

I ſina Anmärkningar ſåger H:r S. *at begripa fordrar begrep*, men at det åfven behöfs för at ſkrifva, lårer H:r S. glömt då han ville blifva Author.

En Svenſk Recenſent behöfver ej låra af en utländſk, då man åger den Bok man vil recenſera; all hånvisning til Göttingſke Tidningar blifver ſåledes onödig. Då H:r SPARRMAN i ſina Anmärkningar åfven ifrar mot den Tyſka Recenſenten, för det han ej ſedt H:r AKRELS namn på 15:de Taflan, bör man billigt ännu mer förundra ſig öfver H:r S. ſom ſedt det, och dock ej lårt ſig ſtafva det rått, ſom ſes öfveralt i H:r S. Anmärkningar.

Det har ock förargat H:r S. at man ej i

Recenſion nämt at H:r LINNERHJELM afritat Foglarne; det lårer väl likväl ſtå i en Recenſents egit godtycke, hvad han behagar utſkrifva eller intet, och jag tror H:r LINNERHJELM förlåter at jag ej nämt honom, då han af H:r S. Företal förut år känd för Foglarnas afritare. Det år en ſynnerlig förtjenſt hos H:r L. at ej allenaſt träffa färgorne naturligt, utan åfven kunna fatta, ockſå de mindre lyckligt upſtoppade Foglar, uti en aldeles naturlig ſtälning.

Det rycktet ſom H:r S. låger varit utſpridt, at Hans *Loxia Flamengo* til färgen i bur förändrats, har jag aldrig hört, men väl et annat rygte, at den hvita vingen på hans *Fulica Leucoryx* tilhört en Snöripa, och endaſt på ſkämt och nöje varit med nålar faſtſatt, en tid innan den kom i CARLSONSKE Samlingen; hvilket, om det vore ſant, jag aldrig kan tro undfallit en ſå dugelig Natural-Hiſtoricus ſom H:r S.

Om *Loxia Flamengo* varit af lika färg i bur ifrån början til ſlut, ja om han ock ljusröd krupit utur ägget, gör det honom dock ej til et diſtinct Species, ty man kan födas ſjuk eller på annat ſätt varierande från föråldrarne; ſå länge H:r S. ej viſar at många Foglar af den ſorten gifvas, at de paras, lägga ägg och kläcka ungar af ſamma färg och utſeende, ſå förlåter han mig at jag tviflar på dem vara annat än varieteter.

Men

Men jag måſte förfoga mig ifrån H:r S. Anmärkningar til ſjelfva Faſc. I:s af *Muſeum Carlſon.* och den N:o 1 teknade *Lanius Pomeranus.*

H:r S. har uti Titeln låfvat at detta Vårk endaſt ſkal innehålla *Novas aves*; men ſom denna Fogel förut finnes afritad hos H:r BUFFON uti Planch. Enluminées N:o 9 Fig. 2, ſamt beſkrifven uti Hans Hiſt. Nat. des Oiſeaux T. II. pag. 78 under namnet Pie Griesche Rouſſe, åfven uti BRISSON's Ornitholog. T. II. p. 147; ſå tyckes vår Natural-Hiſtoricus här antingen få vidkännas någon okunnighet, eller en oförlåtelighet at ej efterſe hvad andre förut ſkrifvit och afteknat.

N:o 2 Corvus Clericus. H:r S. har dock ej gifvat, i ſine Anmärkningar, utſåtta hvareſt denna rara Fogel finnes; på något ſtålle, antingen i Sverige eller utrikes, måtte väl åndock flere däraf kunna träffas. H:r SPARRMANS beſkrifning på denna Fogel är, då man uteſluter den hvita fläcken, *totus niger, roſtro ad baſin cinereo.* I Sveriges Södre Provincer ſer man hela ſkockar af et ſlags Foglar ſom kallas Rokor (Corvus frugilegus), ſom LINNÆI Faun. Svec. beſkrifver: *Ater, fronte cinereſcente*; ſåledes nog lik H:r SPARRMANS Clericus. Ibland deſſa Råkor har ej allenaſt jag utan många andra ſedt åtſkillige med hvita fläckar på flere ſtållen af kroppen, hufvud och vingarne. Denna rara Clericus

lårer väl dock ej kunna räknas bland deſſe ſom endaſt af någon händelſe blifvit ſå teknade. Man borde åtminſtone då ej gifva den et ſärſkilt namn och dymedelſt onödigt multiplicera entia.

At *Anas diſpar* och *Parus Sæbyenſis* åro ſärſkilte Species, medgifves nu. Det måtte vara en innerlig förnöjelſe at få hafva rått i något, för den ſom ofta blifver öfvertygad om miſſtag. Recenſenten har ockſå endaſt ſatt i fråga om ej deſſa kunde vara varieteter, den ena af vår vanlige Anka, den andre af Parus cærul. Han är nu genom H:rr PALLAS och PENNANT öfvertygad.

Om LINNÉ gifvit namnet *Impar* åt et *Species Anas* (at följa Profeſſor SPARRMANS ord) ſå blifver det dock för H:r S. ingen urſägt til namnet *diſpar*, bägge voro felaktige.

Det vore likväl rått artigt at veta hvareſt von LINNÉ nämt denna Anas impar, ty uti Syſtema Nat. XII Ed. finnes den icke, ej eller uti den tilökning därtill, ſom uti Mantiſſa 2:a plantarum är införd. H:r S. måtte väl dock ej hafva updigtat en oſanning på ſin ſtore Låromåſtare.

N:o 9 *Colymbus Parotis* är ritad hos BUFFON Planch. Enlum. 931, och uptages af LATHAM Suppl. Lond. 1787 pag. 260 endaſt ſom en varietet. Åfven ſom H:r LATHAM l. cit. p. 259, gör *Fulica Leucoryx*, om deſs hvita vinge ock är naturlig, ſamt *N:o* 13 *Fulica*

lica Æthiops, endaſt til varieteter under Fulica Atra.

Hvilket, ſåſom ſagt af vår tids ſtörſta Ornitholog, torde få lända H:r S. til råttelſe.

Många H:r S. gifvit Recenſenten rått angående *Tetrao Canus* och *Fringilla Candida*, efter han undſluppit H:r Profeſſorns Anmärkningar dåröfver. Viſſa ſaker ſom man har ſvårt at något ſvara uppå, år det godt at med ſtillatigande förbigå.

H:r S. tager ganſka illa at man vågat ſåga at man kunde lätteligen tro *Emberiza Melbyenſis* vara en kring hufvud och hals grånad Gröning. Jämför man hela öfre delen af Fogelen, ifrån nacken til det ytterſta af ſtjerten, finner man lätteligen at den ej år ſärdeles olik en Gröning, (Emberiza Citrinella) på hvilken inge andre delar åro ſärdeles gröne, ån juſt de, ſom man här kan tro förändrat ſig til blyfärg.

Detta år nog ſagt om H:r Prof. SPARRMANS Anmärkningar, ſom ej hedra en Man af hvilken man bör vänta både lärdom och anſtändighet. Om H:r SPARRMAN ſkulle framklåcka flere dylike ſorter, knapt värdige ohöfſade Schole-Pojkar, ſkal det enda ſvar man honom vil gifva, blifva at lika med dem ſtraffas.

Det år sedan år 1774, som Medicinske Facultéterne åro ålagde, at til Kongl. Collegium Medicum upsända de vid Academien i Medicin Studerandes Academiska prof. Sådant har både jag och Herr Professor Rosenblad efterkommit, och under adresse til Kgl. Collegium Medicum med Posten afsändt Disputationerne.

Af de här blefne Doctores, dels genom Solenne Promotions-Acter, dels med Kongl. Majts Allernådigste Resolution och Illustrissimorum Cancellariorum godtfinnande, åro följande til Doctores Medicinæ creerade:

År 1768 d. 26 Junii vid Academiens Jubel-Fest.

1. Herr Herman Schützer.
2. Herr Petrus Strandman.
3. Herr Carl Gustaf Sandmarck.
4. Herr Carl Gustaf Laurin.
5. Herr Andreas Eilert Barfoth.
6. Herr Samuel Feuk.
7. Herr Georg Henric Bæyer.
8. Herr Kilian Muhrbeck.
9. Herr Gustaf Jonas Hjertzeel.

Det vid detta tilfälle utgifna Programme följer härhos.

År 1771.

Kongl. Lif-Medici Herr Johan Jacob Lejonmarks Diplome var af d. 11 Febr. 1771.

År 1774.

Kongl. Hof-Medici Herr Johan Chrysostom

stom: Martinau's Doctors Diplome var af den 9 April 1774.

Licentiaten Herr Christian Palms Doctors Diplome var af den 11 Dec. 1774.

År 1775.

Licentiaten Herr Lars Christian Tingstadius fått Doctors Diplome, enligit Högvederbörlig Resolution af den 10 Jun. 1775.

År 1778.

Den 19 Junii 1778 blefvo följande Licentiater til Medicinæ-Doctorer promoverade:

1. Herr Johannes Kraak.
2. Herr Boas Johansson.
3. Herr Daniel Henric Söderberg.
4. Herr Casper Trendelenburg.
5. Herr Joachim Cronholm.
6. Herr Petrus Drös Petersson.

Det Programme, som vid detta tilfälle blifvit utgifvit, följer dårhos.

År 1780.

Den 6 Maji blefvo följande Licentiater til Medicinæ-Doctorer promoverade.

1. Herr Johan Henric Engelhart.
2. Herr Carl Clemens Flodin.
3. Herr Andreas Christophersson.

Programmet följer hårhos.

Efter denna tiden har ingen Solenne Medicinsk Promotion blifvit hållen, emedan Medicinæ Licentiaterne undfått Illustrissimi Cancellarii tilstånd, at emot fördubblad afgift til

Bi-

Bibliotheques Caſſan, frånvarande utbekomma ſina Doctors-Diplomer.

År 1783.

Licentiaten Herr JOHAN HARTMANS Doctors-Diplome var af den 20 Dec. 1783.

År 1784.

Licentiaten Herr JOHAN LORENTZ WESTBERGS Doctors-Diplome var af den 7 Februarii 1784.

Närvarande Medicinæ-Studioſi för Wår-Terminen år 1788 *äro*:

1. Herr ANDERS JOHAN STÅHL, Philoſ. Candidat.
2. Herr JOHAN CARL WALDENSTRÖM, Philoſ. Candidat.
3. Herr CARL LILLJEWALCH.
4. Herr NICLAS HERLIN.
5. Herr PETER OLOF STÅHL.
6. Herr N. SJÖBORG.
7. Herr ANDERS BRENNER SOMMELIUS.
8. Herr LARS SANTE PETERSSON.
9. Herr LORENTZ MÜNTER PHILIPSSON.

Frånvarande äro:

1. Herr CHISTIAN EKENSTEDT, Medicinæ Licentiat.
2. Herr JOHAN PET. ÖSTMAN, Medicinæ Licentiat.

3.

3. Herr JONAS HENRIC GISTRÉN, Philoſ. Candidat.

4. Herr MAGNUS WEJLANDER, Philoſ. Candidat.

5. Herr P. FRIES, Med. Licentiat.

6. Herr CARL ARVID FAXE, Philoſ. Cand.

7. Herr A. BRANDENBURG, Philoſ. Cand.

8. Herr L. CHRISTOPHERSSON, Medicinæ Studioſus.

Doctors-Diplomerne för Medicinæ-Licentiaterne ERIC ACHARIUS och ÅKERMAN hafva länge legat färdige, men äro ännu ej af dem afhämtade, eller utlöſte.

Förteckning på de Diſputationer, ſom nu medfölja:

1. De Certo in Medicina acquirendo.
2. De Podagra.
3. De inflammatione Venoſa.
4. De Audacia et Timiditate Medica.
   Under Herr Profeſſor ROSENBLADS Præſidium.
5. Om Vitriol-Syrans egenſkaper.
6. Om Vitriol-tilvärkningen.
   Under Herr Prof. och Kongl. Lif-Medici WOLLINS Præſidium.
7. De Aſpera Arteria Avium.
8. De criteriis et remediis cancri adhuc dubiis.
9. De Fatis Anatomes in Svecia P. I.
   Under Herr Prof. BARFOTHS Præſidium.

Följande ändringar äro här vid Academien skedde:

1:o Herr Professor ROSENBLAD har af Kgl. Maj:t undfått Nådig tjenstfrihet.

2:o Herr Doctor KILIAN STOBÆUS är blifven Artis Obstetriciæ Professor. Frågan om Accouchements-Hus är redan väckt, men ändamålet ännu icke vunnit.

3:o Prosectoren Herr Doctor BARFOTH är blefven Anatomiæ Professor.

4:o Facultetens Ledamöter bestridde de til Medicinæ Practices Professionen hörande delar, under Herr Professor ROSENBLADS tjenstfrihet.

5:o Licentiaten FLORMAN är blifven befordrad til Anatomiæ Prosector, hvilken tillika undervisar Ungdomen Privatim in Arte Veterinaria. Lund den 12 Junii 1788.

CHRISTIAN WOLLIN.

Utdrag af Förste Fält-Medici H:r Assessor Salomons Bref til Kgl. Collegium Medicum, uplåst d. 4 Aug. 1788.

Då alt hvad som rörer Rikets Medicinal-Wärk bör komma til Kongl. Collegii Medici kännedom, så får jag nu och framdeles öd-

mju-

mjukeligen gifva vid handen, hvad i denna vågen år under min tilsyn, vid Kgl. Maj:ts i Finland sammandragne Armée. Regementernas transporterande öfver Sjön, har gått ganska lyckligt; ingen olycka har timat, och ej heller några betydeliga sjukdomar yppat sig, sårdeles hos de indelte Soldater, hvilka föga haft några sjuke, men de vårfvade Corpser hafva haft flere. En blid väderlek, årstiden och en tilräckelig provision af goda Matvaror hafva mycket bidragit at göra denna resa munter och behagelig, ehuru den var något långsam genom brist på Lotsar til de 2 a 300 Transport-Fartyg som passerade denna väg. Den 23 Junii embarquerade de fråste och ankommo hit emellan den 10 och 15 Julii.

Vid ankomsten blef Högqvarteret i Staden, och Regementerne Camperade rundt omkring. I början sköttes de sjuke vid hvar sit Regemente; men då Regementerne efter hand afmarcherat, hafva de alla lämnat sjuke efter sig, til hvilkas skötande det en fjerdedels mil utanför Staden belägne Tegelbruk, kallat Sornäs, blef inredt til Sjukhus, som jämte vanlig Oeconomisk betjening, anförtroddes Stads Physicus här i Staden Doct. Hesselius, at därvid vara Fält-Medicus. För det närvarande åro nu där på stället 150 sjuka. Men då H. K. H. Hertig CARL återkom med Örlogs-Flottan ifrån Sjödrabbningen med Rysarna, blef äfven i haft nödigt, at uti stora

Cas-

Caſſerne-Huſet på Sveaborg inrätta Sjukhus, för at emottaga de bleſſerade, ſom dit transporterades, til et antal af omkring 200, hvarvid förſt Landt-Armeens, och efter deſs afmarche, Flottans Chirurgi aſſiſterat de där til ſtörre delen ſvårt bleſſerade. Den öfrige Läkare-omſorgen vid detta Sjukhus updrogs Provincial-Medicus Doctor WÅNMAN ſom Fält-Medicus. De på de årofrade Priſer fårade Ryſſar, omkring 100, vårdas af deras medhafvande Chirurgi.

Utdrag af Prov. Medici Aſſeſſor SJÖFVERTS *Rapport, uplåſt d. 7 Aug. 1788.*

Uti flere Socknar af detta Lån, hafver en Boſkaps-ſjukdom ſig yppat, hvaraf ſå väl Boſkaps-kreaturen, ſom Håſtar och Svin, utan at å dem förut förmärkes någon tydelig åkomma haſteligen ſtörta, i ſynnerhet har den gjordt ſkada uti en liten Socken af 15 Hemman, vid namn Holmeſtad, ehvareſt inom kort tid 25 Boſkaps-kreatur, 3 Håſtar och några Svin ſtörtadt; men ſom folket då ännu ej kände denna ſmittans betydlighet, ſå aftogo de huden af ſomlige kreatur och inſaltade köttet, ſom ſedermera genom Konungens Befallningshafvandes Publication är blifvit förbudit och det inſaltade köttet nedgrafvit, ſamt

flere

flere varnings- och förvarnings-anstalter vidtagne. Som flere Personer, som varit behjelpelige vid sådane stortade Kreaturs öpnande eller af-fläende, tagit skada antingen til lif eller lemmar, så har jag på Konungens Befallningshafvandes anmodan, ehvaresst detta händt, varit til Forsshems och Holmastads Socknar at därom undersöka, och befunnit: at, utom 2 a 3 Personer, hafva alla de öfrige, som utgöra ungefärligen 14 Personer, hvilka biträdt vid de sjuke kreaturens af-fläende, varit med färnader å sina fingrar eller händer angrepne: då, efter det döda kreaturets öpnande, de 3 a 4 och ibland 8 dagars förbigående förnimma som en liten blemma eller bålde af en ärts storlek, hvarunder genast sätter sig materia med någon inflammation ikring, som sedermera mer och mer utvidgar sig, och sätter ofvanpå en svart ruga eller skårpa, och då den aftages, förhåller skadan sig som et djupt kring sig frätande sår; detta sker utan särdeles värk och feber, hvarföre de ock alle, utom tvänne som äro fängliggande, på hvilka inflammation i hela handen och en del af armen tilslagit, gå uppe, och i denna för Landtmannen angelägne bärgningstiden göra sine arbeten. Tvänne Bondhustrur äro blefne döde, af hvilka en af dem vid kreaturets öpnande, stänkt en blod-droppa på kindbenet under ögat, hvarpå genast upflogs en sådan förut nämd liten böld, hvil-

ken hon oförsigteligen kramade, som tiltog med inflammation åt armen och bröstet, och den andra afled mad döden få dagar efter sedan hon ätit af det slagtade sjuka kreaturets kokta kött; men en utfattig Hustru, som vid samma tilfälle feck det slagtade kreaturets ben eller låggar och däraf förtårt, blef utan skada. De med sår å händer och fingren behäftade Personer, har jag endast tillstyrkt, at flitigt tvätta såren med urin och förbinda dem med Olja och Ättika, samt för inflammation och svullnaden flitigt bada med Kalkvatten, jämte tjenlig diæt och drickande af syrliga drycker. Jag har vid undersökningen ej kunnat utforska mer än en enda Man, som säger sig ej hafva vidrört något sjukt kreatur, och skolat fått någon smitta genom förut smittade Personer, och det därigenom, at han legat hos sin sjuka Hustru, som genom förutnämde åkomma i ansigtet blef död; denna Mannen hade et litet sår i pannan och et något större i nacken, som syntes vara utan betydenhet. Detta har jag i dag vid min hemkomst från ofvanförmälte undersökning funnit min ödmjuka skyldighet vara, at genast Kongl. Collegium vördsammeligen inberätta, i fall Kongl. Collegium täcktes härom foga någon annan höggunstig anstalt eller förordnande än som nu skedt är. (*a*)

(*a*) Nästan dylik Boskaps-sjuka geck i Finland 1774, hvarom i Vet. Acad. Handlingar omständeligare underrättelse är införd.

Ut-

Utdrag af Prov. Medici Assessor BJÖRNLUNDS Embets-Berättelse.

Uti April månad begaf jag mig, efter ankommen Högvälloflige Landshöfdinge-Ämbetets skrifvelle, til Kyro och Ikalis Socknar, 14 a 16 mil härifrån, til bitråde och råds meddelande, för en smittosam Feber (Typhus Carceralis) som yppat sig i bägge desse Socknar. Efter ankomsten dit förnam jag, at nämde Feber därstädes upkommit igenom smitta af sjuke Fångar, som i Januarii månad blifvit ifrån Åbo Slott förde til Kyrk-Socken och Härads-Tinget därstädes, då Länsmannens hus, hos hvilken de först uppehållit sig, under väntan på Tinget, blifvit smittadt, såsom ock Länsmannen sjelf ock därpå insjuknat; åfven hade under deras vistande å Tings-gården, folk ifrån Ikalis Socken, som har gemensamt Ting och Tingställe med Kyro, efter ådragen smitta igenom umgånge med desse och sjukdom, hemfört samma til Ikalis, hvarigenom sjukdomen fått tilfälle at utbreda sig i Ikalis, hvarest, såsom ock i Kyro, redan några aflidit. Förut hade desse förflade emellan Länsmännerne, til Kyro Socken, utbredt smitta i vågen, och först i Länsmännernes hus, å de ställen, de framfarit, såsom i Loimioki, Hvittis och Mauhjerfvi Socknar, hvaraf en Länsman dödt, då sedermera sjukdomen mer och mer, och snart i desse Socknar sig utspridt.

Denne ſjukdom har ſedan gådt hela året igenom, och med många Menniſkors dödande, dock öfver Sommaren varit något uphörande eller ſagtat ſig. Utom det flere ſjuke ſå i Kyro ſom Ikalis blifvit beſökte, hafva Medicamenter i deſſe Socknar blifvit qvarlåmnade, jämte ſkriftelig Inſtruction om bruket ſamt förhållandet därunder, och råd för de friſke, at medelſt præſervativer och annan aktſamhet, ſöka at undgå ſmittan. Uti Kyro hade Gulſot, åfven ſåſom Kåppor, ehuru ej ſvåra, på ſomliga ſtållen förſports. Til Hvittis Socken, med deſs Capeller Vambuto och Cavatza, ſamt Karku Socken, aflåmnades Medicamentet i denne månad, för nämde Typhus Carceralis, ſom därſtådes inkommit, då ſjukdomen i Karku, ſåſom nyſs börjad, ſnart därpå afſtadnade.

Röfeber hade uti Hvittis Socken och et par Byar därſtådes, yppat ſig vid ſlutet af förledne år; dock märktes ej fördeles deſs tiltagande, förr ån efter nämde Fångars förſel igenom Socknen, då den i haſtighet tilväxte och utbredde ſig. I Loimioki, hvareſt ej dylik ſjukdom var förut, hade nämde Typhus af ſamma anledning ſig yppat, och förſt med Länsmannens ſamt deſs hushålls inſjuknande, hvarefter ſjukdomen fådt framfart inom Socknen. Så uti Loimioki ſom Vambule Capell uti Hvittis Socken, hade til ſjukdomen, hos ſomlige tilſlagit Triſmus, maxillæ ſtyfhet i

kåf-

kåften, med en Cynanche Tonſillaris, och ſom hos några åtföljde til döden, men annars lätteligen gaf ſig, igenom brukelige baddningar af Humla med Svagdricka kokt, eller andra varma våta omſlag. Annars var denne Cynanche åfven befintelig hos åtſkillige, utan nämde Feber, och ſom ſporadice förekom, ſåſom en fluſs-ſvulnad eller vanlig Cynanche Tonſillar. eller Angin. extern. Uti Loimioki hade varit 60 ſjuke och 12 dödt; uti Hvittis Moder-Kyrka 70 ſjuke och 10 dödt. Denne ſjukdom har öfver Sommaren och hälft Midſommarstiden, mycket afſtadnat, ſå här ſom annorſtädes, dock om Höſten börjat at tiltaga och ſedan fortfarit i mer och mindre grad, och hvarföre Medicamenter en och annan gång blifvit tilſände. Medicamenter få för de ſjukes behof i allmänhet, ſom för de fattige hafva under varelſen blifvit aflämnade; dock hafva i Loimioki inga fattige begärt Medicamenter för ſjukdomen, at Medicinal-Fonden ſålunda kommit at graveras härmed. Utom afgifven underrättelſe om Feberns ſkötſel ſamt præſervativ-curen för de friſke, hvarpå ſå mycket ankommer, til ſmittans motande, tilråddes, i briſt af vanlig Åttika, Myr-Åttika til bruk, at blanda ibland dricken, efter undervisning om deſs tilredning, och ſom af några få efterföljdes.

Kåpporne hade nu inkommit i Björneborgs Stad, ſom varit på et och annat ſtälle

omkring Björneborg befintelige, dock ej utbredde. Deſſe Kåppor voro i början lindrige, men omſider tal-rike och något ſammanflytande, dock ej af värſta ſlaget. Deſſe hade ingen fart at utbreda ſig denna gången, utan gingo i några hus på en trakt i Staden, hvarefter de uphörde och drogo ſig ifrån hela Orten. Et och annat Barn dödde häraf. En med Elf-Carleby ſjukan behäftad, boende några mil härifrån, in åt Landet, förekom, ſom mente ſig haft ſjukan i trenne år. Knölar viſte ſig på händerne och något på armarne ſamt i anſigtet. Benen voro nog glänſande och heshet var därhos. Han underviſtes om Inſuſ. Led. nyttjande, och at, om tilſtändet framdeles underrättelſe lämna, ſom ej ſkedt. Åt en Maniacus hos hvilken Manien varat ſedan början af året, men hvilken någon melancholie Höſten förut föregått, gåfvos Folia Belladonnæ pulveriſerade i liten doſi, och til et par gran morgon och afton, med Mjölk däruppå, hvarigenom manien ſnart afſtadnade och har ſedan ej återkommit. Förut gåfvos Piller af Maſſ. Pilulæ colocyntid. Compoſit. Ph. Sv. jämte hanks fättande i nacken, kallt vattens bruk å hufvudet, ſom blifvit afrakat, morgon och afton, jämte fotvattens om aftonen, efter H:r General-Directeurens af Acrels råd, för de Maniaci, ſom man årnar anmåla, til intagande i Hoſpitalet, ſåſom med denne afſigt var, om ingen förbät-

tring

tring följt, och hvarom tviflades, efter man af Fadrens oredighet vissa tider, befruktade hos honom någon dispositon därtil. Uti början af året var han rasande, at han måste en tid bindas, som sedan förbyttes i en stilla och jämn galenskap. At Belladonna hade nog del i curen, synes däraf, at ingen förbättring förut märktes, och som snart därefter vårkades; och nyttjades sedan hela Sommaren öfver, sedan Belladonna ej syntes mer behöfvas, hvars bruk var allenast på et par veckor, lindrigare Curer, såsom starkt Campher-Pulver, Muzels Cur, jämte destillerad Vinättika, tillika med hankens fortsatte bruk, samt kalt vattens å hufvudet, och har han alt sedan varit redig och vid sine sinnen, såsom förut.

Kåppor ympades i början af Junii månad hos 5 st. et Herrskaps Barn, ifrån 8 år, til emot 4 månader. Ympningen skedde å armen efter en liten Spansk Fluga, ej större än at den kunde inrymma trådarne under den updragne blåsan. Såren utbredde sig något, dock voro ej mycket inflammerade, och som minskades igenom kallt vattens bruk några gånger. Kåpporne voro något tal-rike. Det ena Barnet hade 360 Kåppor, de andra 220, det tredje 182, det fjerde 100 och det minsta 60 Kåppor. Det minsta, som låg vid bröstet, hade mindre Feber och låttare på alt sätt, ehuru blott 14 veckor gammalt. Kåpporne voro stora och vålartade, samt sup-

purerade väl hos deſſe Barn, ſom gingo Käpporne väl igenom, utan något men därvid. Til deſſe gåfvos beredningsmedel förut, uti 3:ne omgånger. Modren, ſom gaf ſit Barn ſjelf di, hade jag ympat med Käppor, vid deſs 10 års ålder, för 15 år ſedan. Den 16 öpnades Lill-Raume Brunn, hvarvid ſig infunno: för fluſſar 3, rheumatiſme en, ſenedrag en, ögonſjuka en, Cardialgie, Hypochondriaſ. och ſvag mage 7, Hyſterie 3, menſes parcæ eller knapprening en, Tænia 5, Lumbrici 2, ſkörbjugg 2, Herpes en, ſumma 27 perſoner, hvilka blefvo igenom Brunnen förbättrade och några aldeles hulpne. En ſom uti några år nyttjadt utländſka Mineral-vatten, jämte nog Medicamenter deſutom, utan förbättring, för Hyſterie, hade häraf fördeles hjelp, at hon ſedan befunnit ſig tämmeligen väl.

En Piga uti Skårkanten boende, förekom med Elf-Carleby ſjukan behäftad, hos hvilken ſyntes knölar öfver hela anſigtet, på händerne, armarne och benen, jämte hetſighet och förſtoppning i näſan, at hon ſtändigt måſte hålla munnen öppen. Knölarne hade för 2 år ſedan börjat at viſa ſig. För denne ſjuka gafs henne råd, med Infuſi ledi nyttjande, m. m., hvarefter hon ſedan ej låtit höra af ſig. En beråttade ſig igenom bruk af Infuſ. Ledi på 6 veckors tid, hafva ſluppit tal-rike Reformar öfver hela kroppen utſpridde, hvarföre blodrenande Decocter och Tiſaner, Laxati-

xativer m. m. förgåfves blifvit nyttjade. Brunnen en gång nyttjad, hade på några veckor därifrån befriat, men ej länge. Vid slutet af månaden uphörde Brunns-Curen vid Lill-Raumo Brunn.

Rödsot och bilieuft durchlopp voro i Auguſti månad gångbare i Loimioki Socken, efter Paſtoris berättelſe dårſtådes, hvarföre Medicamenter ordinerades, jämte beſkrifning om bruket. En och annan å Landet hade för Rödſot, at Allmogen nyttjat Infuſum Ledi, efter mitt råd, hvarigenom få refven ſom dyſenterien blifvit ſtillade, utan bitråde af något annat medel därjämte. Den förr nämde Typh. Carceral, eller ſmittoſamma Febern, hade under Sommarmånaderne mycket afſtadnat, dock var den i Kyro och Ikalis Socknar, ſamt Cauvatza Capell i Hvittis Socken något gångſe.

En ſom förledit år tog Rad. Filicis med Bolus, utan vårkan, för Binnickemaſk, åfven nyttjade Semin. Sabadill. til en Scrupel, utan vårkan, men med mera plågor häraf, gafs denna månad åter Rad. Filicis med Bolus, dock efter någon beredning förut, på et par dagar, med Semin. ſabadillæ i liten doſi tagne, och i 4 gran i ſender, 2:ne gånger den förſta och 3:ne den andra dagen, ſom han väl tålde och hvaraf vårkan blef efter laxeringen med Bolus, af tvånne hela maſkars afgång, den ena af 9 alnar, den andra 2 och

en half aln, hvaraf ſes at förberedning med något Anthelminticum, ſåſom med detta, ibland ſåkrare afdrifver maſken, ån med deſs underlåtande. Samma Man ſlapp hårigenom en ſvindel, ſom han af maſkens retelſer, en lång tid känt då och då.

Uti Björneborgs Stad med deſs Kyrkogåll på Landet af 10 Byar beſtående, åro år 1787 födde 134 Barn och 90 Perſoner döde. Hela Sommaren igenom var kall och rågnaktig, ſåſom ock froſter Sommartiden inföllo, hvaraf ſvag årsväxt blef, med knapp afkaſtning, utom det en del Säd ej blef väl mogen. Sädes-priſet, ſom i flere år varit högt förut, har i Vinter ſtigit och emot Våren högre ån de förra åren, utom det Spannemål emot Våren varit ſvår at få. Af fattigt folk hafva många tilgripit onaturlig föda af bark och ſtamp, åfven en del ſökt måſk och drank at få tilblanda i bakningen; ſåſom ock många ſaknat bröd i huſet hela långa tiden bortföre.

Ämbets-Berättelſe af Prov. Med. i Uleåborg D:r CHRIST. HERM. CARGER.

Uti de tvånne ſiſt förflutne åren har en Flufsfeber, ibland med, ibland utan utſlag och fläckar, varit gängſe kring detta Uleåborgs Län, ſå i Ståderne ſom Socknar, dels

Spo-

Sporadice, dels ofta nog Epidemice; då den angripit en, har gemenligen hela hushållet efter annan tilfjuknat, och få vidare, hålft på fådane ftållen, hvareft tilfyn och rått fkötfel blifvit uraktlåten. Flere gånger har denna Feber varit componerad med andra krämpor och fjukdomar, rötartad och malign, men likväl bibehållit altid ftatus Catharalis. Således, enår exacerbation, den ena dagen utmärkte utflags-fymptomerne, infann fig å andra dagen, Angina, pleuriſie och andra inflammatoriſka tilfållen; å andra fidan åter fläckar, Maligne, Diarrhoer, Colique, Nervfjukdomar och finnes-förvirring, m. m.

Oaktadt utfeendet af de fjukas tilftånd, varit nog tvifvelaktigt, och fjukdomen til tiden avancerat öfver 14, ja til och med 21 å 23 dygn, har man icke deſto mindre erfarit, det utgången blifvit lyckligare. I få måtto har dödligheten i denna Farſor varit ganſka drågelig, och faſtmera af dem fom dödt, med fåkerhet får tilfkrifva vanſkötfel, ån fjukdomens vårkeliga dödeliga natur.

Obſervations on the Scurvy, m. m. by THOMAS TROTTER, *107 p. gr. 8:o. Lond. 1786.*

A. har fom Skepps-Chirurg länge gjordt tjenft på Flottan. Han anfer icke med D. MILL-

Millman och Brown, at Skörbjugg upkommer genom slapphet i de fasta delar och at Opium med Bränvin voro de bästa medel däremot, utan troligast af blodens upplösning genom brist på vegetabilisk föda. — Et ofelbart förebådande tecken til en snart utbristande Skörbjugg, är et stort begär efter friska gröna Trägårds-saker, som yttrar sig äfven genom drömmar. Matlusten förgår icke, utan dö de ofta med maten i mun. — Bland Neger-Slafvarne, som föras från Guinea til Jamaica, har han om bord tydeligen fedt at sjukdomen smittar. — Färska sura Frukter äro de kraftigaste medel — China har icke visat synnerlig kraft — mogen Frukt är mindre kraftig än sur omogen — Surkål och Malt-Decoct visa icke den nytta i at förekomma sjukdomen, såsom man föregifvit, icke heller Aer Fixus — men at minska salta köttet och Flåsket, låta manskapet förtära Gurkor i Ättika inlagde, Lök, Rofvor, m. m. alt med Ättika förvarat, samt inlagde omogne Vin- och Krus-bär, och gifva såsom Pounch en blandning af Bränvin, Ättika och sött, eller med Cremor Tartari, eller ännu bättre med frisk pråssad Citron-saft, förvarad i Bouteiller med öfvergjuten Bomolja, har visat bästa förvarings-kraften. (Gött. Anz. 1787, N:o 159.)

För

För 13 år sedan tildrog sig följande besynnerliga händelse i nya West-Jersej en Province af Norra America. EMANUEL Cox en Svensk infödd American öfver 50 år, hade åtagit sig et stycke arbete i et aflägset Cederkårr bort i villmarken. En morgon föll han vid utgåendet ur kojan i en dvala, och låg utan minsta sansning i fem veckor, då han upvaknade lika såsom ur en djup sömn, och befant sig lika frisk och sund som förut. Af flera omständigheter är tydeligit, at han ej misräknat tiden. Hans egen öfvertygelse om sakens vårkelighet dömer jag däraf, at han berättade mig den såsom et samvets-mål, samt med tårar betygade at denna Guds alfvarliga kallelse skulle väcka honom utur en lång syndadvala. Dylika exempel, ehuru få, åro anförde af flera Auctorer, i synnerhet menar jag at VAN SWIETEN berättar det en Officerare låg uti 6 månader utan rörelse, och ofta utan något märkeligit ande-drag. Philadelphia d. 25 Junii 1786.

NILS COLLIN.
Svensk Pastor i Norra America.

Re-

Recenſion (*).

Nova Genera Species Plantarum, Seu Prodromus deſcriptionum Vegetabilium, maximam partem incognitorum, qvæ, ſub Itinere in Indiam Occidentalem, Annis 1783-87, digeſſit OLOF SWARTZ, *M. D. På Herr* SWEDERI *Förlag. Stockholm, Upſala och Åbo, 1788, in 8:o 152 ſidor, utom Regiſter och Företal.*

Af Företalet inhämtas, at Herr Författaren icke länge ſedan återkommit til Fäderneslandet, efter en fem-årig Reſa, den han, på egen koſtnad, företagit ock lyckligen, til ſin egen heder och Vetenſkapens ſtora fördel, fullbordat. Herr S. tog förſt koſan til *Norra America*, och gick därifrån til de *Wäſtindiſka Öarne*, där han följt en PLUMIER, en SLOANE, en BROWNE, en JAQUIN på ſpåren, och, efter ſå förtjente Månners ſkörd, hembragt en efterhämtning, ſom vida öfverſtiger Botaniſters förmodan och väcker deras agtning. Herr SWARTZ meddelar, i ſin *Prodromus*, nära *et tuſende* Arter, hvilka til ſtörſta delen varit aldeles okände. De få Species, ſom finnas här och där ſpridde med tillagde Synonyma, hafva väl för honom varit upgifne, men äro dock nu förſt antingen

(*) Inſänd af S. Ö--N.

full-

fullkomligt beſkrifne eller förde til ſina rätta Slägten, och böra ſå mycket mera anſes för *Nykomlingar*, ſom de icke förr varit införlifvade i *Linneiſka Syſtemet*, åtminſtone icke på deras behöriga platſer. Hvad möda, granſkning och koſtnad et ſådant arbete fordrat, faller hvar och en kännare lätt i ögat. H:r S. har ockſå icke ſparat något, ſom kunnat bidraga til hans vackra och berömvärda ändamål. Öarnes inre bergaktige och näſtan otilgängelige trakter hafva blifvit noga underſökte af vår ifrige Landsman, ſom, ſtyrd af Linneiſke Valſpråket: *Tantus Amor Florum*, icke låtit ſig afſkräcka af något hinder. Under hela Söder-Hafs-Reſan tilſkyndade lyckan Herrar FORSTER knapt 400 Species okände Växter, ehuru de Öar, ſom då beſöktes, voro af ingen Botanicus underſökte. H:r S. har då ſå mycket ſtörre ſkäl at fägna ſig öfver den framgång han haft i en Skärgård, dår ſå många Örtſamlare ſkördat i förvåg.

Efter återkomſten til Europa beſökte H:r S. Engeland, hvareſt han hade den önſkeligaſte lägenhet at jämföra ſina uptäkter med H:r BANKS dyrbara Samlingar. Han nyttjade ock dårſtädes et vigtigt tilfälle, at med de från Sverige öfverkomne LINNEISKE *Ört-ſkatter*, ſom åro grunden för Syſtemet, vidare jämföra ſit förvårfvade förråd. Dårigenom åro alla tvifvel och inkaſt om de Nye Arternes verkelighet, ſåkraſt afhulpne.

Ehuru

Ehuru H:r Svartzes Prodromus år et för alla Botaniſter aldeles oumbärligt Bihang vid det ſiſt utkomne Syſtema Vegetabilium, tror dock Recenſenten ſig göra Läſaren en behagelig tjenſt i det han meddelar någon närmare underrättelſe om H:r Författarens Plan och de tilſkott han gifvit ſin Vetenſkap.

Han har af egna Anmärkningar blifvit ſtyrkt om nödvändigheten at med Nyare Botaniſter bringa *Monoeciſterna*, *Dioeciſterna* och *Polygamiſterna*, ſamt en del af *Gynandriſterna* under andra Claſſer, efter *Ståndarne*; men tror ſig dock åga ſkål at bibehålla de egentelige *Orchideæ*, med några närſlägtade, under *Gynandrien*. Uti de lofvade Obſervationes Botanicæ, hoppas man vidare uplyſning, af hvad grund H:r Författaren icke til alla delar bitråder denna nya Botaniſka Revolution.

Hvad Genera beträffar, ſå har H:r Svartz dels borttagit några af von Linné redan beſtämde Slägten, och fört deras arter til andra kände Genera; ſå åro til exempel, *Randia* och *Muſſænda Spinoſa* förde til *Gardenia*; *Cyrilla* til *Itea*, *Tinus* til *Clethra*, o. ſ. v. — Dels utſtakat 61 nya Genera med ſina kännetecken, af hvilka fuller några varit upgifne, faſt ofullkomligt beſtämde; men endaſt *Thouinia*, före honom, haft rum i Syſtemet. Således hafva följande Claſſer blifvit förökade. — *Monandria* med *Brocimum* och *Laciſtema*, af hvilka

hvilka den förra väl hörer til fordna *Dioecia* och år beslägtad med *Trophis*, åfven som den sednare med *Myrica*, men dock bägge, enligt H:r Författarens Plan, höra til *Enmdnningarne* — *Diandria* har fått *Lithophila* och *Thounia*, af hvilka den sednare år, uti Prof. von Linnés, Sonens, Supplement, nämd efter et annat Species, men nu blifvit närmare utstakad — *Triandria* har bekommit bekräftelse på H:rr Aublets och Loeflings *Xiphidium*, som borde föras til *Ixia*, om ej dess frukt sådant förbjöd; *Scleria*, et af H:r Prof. Bergius, i Kgl. Vet. Acad. Handl. 1765, upnämndt slägte, som, för bristande Caracterer, blifvit fördt ån til *Carex*, ån til *Schoenus*, men nu, af många uptäkte arter, bestämmes; *Leersia*, som går nära *Oryza* och *Zizania*, och hvartil *Phalaris Oryzoides* L. för dess *Gluma Corollina*, föres, jämte et Species *Monandra* och et *Hexandra*, som, stamina oaktadt, behålla Slägtets kännetecken; *Chloris*, hvartil några arter af *Agrostis* och *Andropogon* föras. Grålet år en *Polygamist* och slägtar til *Apluda*; samt *Picramnia* en *Dioecist*; — I *Tetrandrien* förekomma följande nye Slägten: *Ernodea*, *Hoffmannia* och *Coccosipsilum*, som alla gå nära *Ixora* och *Petesia*; *Vallenia*, *Labatia*, *Boehmeria*, en Monoecist, Jaquins *Schefferia*, en Dioecist til hvilken *Urtica Cylindrica* L. föres; *Cranzia*, en Monoecist och *Argythamnia* uptagen af

BROWNE, i slågt med *Phyllanthus.* — *Pentandria* år tilökt med *Bumelia*, som innefattar de slåsta AUBLETS *Achrates* samt *Achras Salicifolia* LINN.; *Ardisia; Solandra*, af H:r S. fullständigt bestämd i Kgl. Vet. Acad. Handl. hvilken, ehuru af somlige förd til *Datura*, dock med sin Ordo Naturalis, frukt och ställning behåller et egit slägte; *Cephaelis*, skild från *Psychotria* med et synnerligt svepe; *Sabicea*, så kallad af AUBLET; JAQUINS *Ruyschia*, til hvilken AUBLETS *Souroubea* hörer; FORSTERS *Dicondra Rochefortia* och *Microtea*, närslägtad med *Chenopodium* — *Hexandria* har erhållit *Hepetis*, som ej kan föras hvarken til *Bromelia* eller *Tillandsia; Thrinax* et af de allmännaste Palmer i Wäst-Indien; *Hedwigia*, som, på Ön St. Domingo, gifver den berömde *Beaume de Cochon*; BROWNES obestämde *Hypelate* och *Valentinia*, et synnerligt slägte med *Capsula Baccata* — *Decandria* har *Petaloma*, ej olikt *Myrtus.* Dit hörer AUBLETS *Mouriri* — *Icosandria* får *Calyptranthes*, som består af VON LINNÉS *Myrtus Zuzygium* och *Chytraculia*, jämte et nytt Species — *Polyandria* tilökes med AUBLETS *Possira* och *Apeiba*, hvilken blifvit orätt förblandad med *Sloanea; Marila; Eroteum*; *Legnotis*, *Lightfootia*, *Hedyosmum*, en Mönæciſt, *Acidoton*, skildt från *Adelia;* samt JAQUINS *Homalium* — *Didynamia* har bekommit *Tanæcium*, fordom af BROWN tvifvelaktigt förd til

til *Crescentia*; *Tamonea* af AUBLET, hvartil *Verbera Curassavica* L. föres — *Monadelphien* har fått *Gymnanthes*; *Myristica*, som nu finnes, böra föras til Ordo Diaeciſtarum, hvilket icke af *M. Aromatica* kan enſamt ſlutas; dit hörer ock AUBLETS *Virola Sebifera*; *Ochroma*; *Alchornea*, diaeciſt, *Achanna*, ſom förr het *Hebiſeus Malvaviſus*, men år ſkild från det ſlägtet, och *Myrodia*, hvartil AUBLETS *Quararibea* hörer — *Diadelphia* har BROWNES och JAQUINS *Amerimnon*, til hvilket *Aſpalathus Ebenus* föres; *Teramnus* eller *Dolichos uncinatus* L.; *Hyloſanthes*, ſkildt med lång rörlik Calyx, hvarpå Petala corollæ Papilionaceæ fäſtas — *Syngeneſia* har fått *Lavenia*, eller FORSTERS *Adenoſtema*; namnet är behållit efter SOLANDER, ſom förſt beſkrifvit detta ſlägte; dit föras *Cotula Verbeſina* och *Verbeſina Lavenia*; *Trixis*, dit AUBLETS *Bailleria* hörer; *Tetranthus* och *Rolandra* af ROTTBOELL — *Gynandrien* förökes med *Malaxis* och *Cranichis*, ſom har flere arter, hvilka ej kunna föras under något, af *Orchideæ*, kändt ſlägte — ſamt omſider *Cryptogamia*, hvilken Claſs endaſt fått et nytt ſlägte *Marattia*, ſom til ſtållning liknar Polypodium, men har en ſärſkild frö-redning, icke olik den af *Onoclea*.

Hvad vidare de *Nye Arter* angår, ſå äro de ſedermera i ſin ordning upräknade, med Trivial-Namn, differentia Specifica, Locus och Duration. De ſtiga til et antal af 982, utom

en anſenlig myckenhet, ſom redan finnes uti Syſtema Vegetabilium. Deſſe åro tryckte med Curſiv Stil och utmärkte från de förſtnämde. Några ſlågten hafva fått en ſårdeles ſtark tilökning, ſåſom *Piper* af 17, *Pſycotria* af 23, *Myrtus* af 16, *Melaſtoma* af 36, *Epidendrum* af 49, *Hypnum* af 27, *Jungermannia* af 28, *Lichen* af 18 arter, o. ſ. v. Öfver alt råder en LINNÉISK præciſion i uttryck, en granſkning och noggranhet, ſom måſte förnöja en ågta Kännare; med et ord, alt hvad man kan vånta af en Botaniſt, ſom med behörig flit och redig kännedom ſökt bekantſkap med Wåſt-Indiens Flora i deſs hembygd.

H:r Författaren lofvar ſnart utgifva deſs öfrige *Botaniſke Obſervationer*, ſom blifvit ſamlade under deſs Reſa; fullſtåndige Deſcriptiones Generum et Specierum, med de nödvåndigare tekningar uplyſte, ſamt det, ſom hörer til Uſus Oeconomicus, Medicus, m. m. hvarmed H:r Författaren ån vidare gör Vetenſkapens ålſkare en angenåm tjenſt. De prof Recenſenten redan ſedt uti K. Vet. Acad. Handl. af H:r Författarens fått at beſkrifva, förſåkra honom, at detta ſkall blifva et Claſſiſkt Arbete i ſit ſlag. H:r S. ſkördar redan hedren af ſin möda och koſtnad; han har redan vunnit det målet, ſom upeldar ågta Naturforſkare, nemligen tilfrids-ſtållelſen at *uplyſa* och *gagna*. Hvad man kallar *Lycka* och

Be-

Belöning är en tilfällighet, den Förtjenſten i ſtillhet afbidar.

Kongl. Vet. Acad. Nya Handlingar, Månaderne April, Maji och Junius 1788.

Pag. 98. *Sätt at med fördel ſkilja Tenn och Qvickſilfver ifrån hvarannan utur gammal Spegel-foliering, ſå at bägge deſſe Metaller hvar för ſig blifva helt rena; af* G. v. ENGESTRÖM. Sedan A. omtalat at Qvickſilfver vanligen genom diſtillering drifves från Tennet, men hvaraf detta dock behåller en del, til ägarens ſkada, förklarar han at kolſtybbe, ſom hindrar bägge vid ſmältningen löpa ihop och bevarar Tennet från förbränning, är förmenligt, hälft väl calcinerat, ett ſkålpund til 8 af foliering. Sättet och förſigtighets-lagarne därvid böra läſas i ſit omſtändeliga förhållande. Man får gemenligen 3 ſkålpund Qvickſilfver och 4 til 4½ ſkålp. Tenn. Några beſparings-ſätt beſkrifvas vidare i §. 10. Til ſlut förekommer en tydelig beſkrifning på det erhållne Qvickſilfrets renande.

Pag. 110. *Heta Källorne på Jamaica, beſkrifna af* OLOF SVARTZ. De finnas på ſödra ändan af Ön. Uptäktes 1695, och funnos kraftige i Veneriſk ſjukdom och en ſlags ſvår Colik (Dry belly ach) blefvo de vårda-

de, och en liten Stad, Bath kallad, bygdes tått invid, åro 4 til antalet, utlöpa från ſmala ſpringor på bergs-ſidorne. Vatnet år klart, har en ſtark ſvafvel-lukt och Hepatiſk ſmak, ſom efter några timar förgår och vattnet blifver utan all ſmak når det kallnar. Hettan år från 127-124-114-112 gr. på FAHR. Therm. Vattnets halt ſynes vara *Calx ſalita*, *Acidum ſalis* och *Gips* med en löſt vidhängande öfverflödig *Aër Hepaticus*. Det har gjordt mycken nytta mot obſtr. viſcerum, Lamhet, Vattenſot, Nerv-ſjukdomar, Lues Venerea m. m. Under drickningen drifver ſtarkt våder, gör ibland yrſel, upkaſtning och ökar utdunſtningen. Man dricker ej mycket i ſender.

Pag. 115. *Rön och Anmärkningar om Järn-Malmens proberande på våta vägen*, *af* JOHAN GADOLIN. Blodlut, ſom få ſåkert uptäcker alla Järn-uplösningar, gjord på BERGMANS ſätt af Alkali veg. i vatten uplöſt och digererad med en tilräckelig mängd Berlinerblå, har BERGMAN nyttjat at utröna Järnſolutionens proportion och funnit, at præcipitatet var i det närmaſte 6 gånger ſå mycket ſom det uplöſta Järnet. Detta var ganſka ſåkert om Järn var uplöſt i ſyra, utan blandning af andra Metaller. WIEGLEB, ſom calcinerat den nedſlagne Berlinerblån och funnit at hälften vid paſs drogs af Magneten, ſlutar däraf at Blodluts-förſöket gifver hopp om mer

Järn,

Järn, ända til hälften; i hvilken tanka WESTRUMB inſtämmer.

A. har således företagit ſig at granſka hvad vårkan Järn i olika tilſtånd uplöſt kunde genom Blodlut viſa; och fann då förſt at BERGMANS proportion hade ſin goda grund; och når han vidare eftergjorde WIEGLEBS rön, fann han at orſaken låg i mer eller mindre calcinering af Berlinerblå, hvilken, enligt SCHEELES Analyſis beſtår af Järn förenat med Alkali Volatile och Kol-ämne; ſom A. genom noggranna rön omſtändeligen ſätter i ljuſaſte dag.

Pag. 137. *Anmärkningar vid Svenſka Växternas kännedom; andra Stycket, af* ADAM AFZELIUS. (*a*) A. kommer nu med förtekning på de Växter ſom LINNÉ i Flora Svecica väl inſört, men ſedermera i Syſt. Nat. antingen ej omnämndt, eller ock ſåſom förändringar inſatt under andra, t. e. *Plantago* N:o 132, *Dubia*, *Salix Depreſſa*, m. fl. i ſynnerhet Cryptogamiſter, hvarvid förekomma ſådane uplysningar, ſom böra låra unga och på uptåkter nygirige Botanici hvad inſigt och varſamhet det fordras, at utan fara för efterkommandes råttelſe angifva nya Genera och Species.

(*a*) Se föregående pag. 103.

Förtekning på födde och döde i Stockholm 1787.

Födde, Gossar - - -	1225.
- - Flickor - - -	1239.
S:ma	2464.

Af desse voro:

Äckta: Gossar - - -	937.
- - Flickor - - -	938.
Oäckta, Gossar - - -	288.
- - Flickor - - -	301.
S:ma	2464.

Döde, Mankön - - -	1607.
- - Qvinkön - - -	1688.
S:ma	3295.

Af dem voro:

Barn til och med 10 år - -	1515.
Ungdom t. o. m. 30 år - -	349.
Från 30 t. o. m. 50 år - -	584.
Från 50 t. o. m. 70 år - -	590.
Från 70 t. o. m. 90 år - -	246.
Öfver 90 år - - -	11.
Bland dem öfver 100 år 2.	
S:ma	3295.

De mäst dödande Sjukdomar voro:

Slag och Brådöd - -	822.

Röt-

Röt- och Flåckfebrar - -	127.
Lungsot och Hectiqve - -	501.
Vattusot - - - -	176.
Barnsbörd - - -	42.
Barns Convulsioner - -	48.
Kikhosta - - - -	37.
Koppor - - - -	414.
Drunknade - - -	38.
Ålderdom - - - -	152.

En har dödt af bröd, som på kol och aska var halfgräddat och varmt förtärt, gjorde en dödande Coliqve.

Detta år äro 269 mindre födde och 62 mindre döde än 1786, och således proportionen något förändrad, hvilket kan betyda mindre sjuklighet, som ock instämmer med de hvar månad til Kongl. Collegium Medicum inkommande Rapporter från Stockholms Fattig-Medici.

Joh. L. Odhelius.

Utdrag af Första Fält-Medici Assessor Salomons Bref til Kgl. Collegium Medicum, dat. Lovisa d. 6 Sept. 1788.

--- I Sjukhuset N:o 1 äro omkring 200 sjuke, och Sjukhuset N:o 2, 170 à 180 stycken — här komma ännu två sådane at inredas — Envise *Diarrhoer* hafva visst sig hela

la Augusti månad och tillika *Dysenterie*, som mer och mer tyckes öka sig. *Skörbjugg* är därjämte det allmännaste onda, mäst ifrån Skårgårds-Flottan, men också mycket bland Landt-Soldaterne, som redan började under deras vistande på Gallérerne. Bröst-sjukdomar och Flussfebrar, utan elaka symptomer, hafva hittils vankat. De fläste som dö äro gammalt och klent folk, som i sjukhusen inkomma med klen puls och äro utmattade af fältlefnaden. - - -

---

Rapport för Julii och Augusti månader 1788 öfver sjukvården hos de fattiga, som af Stadsens, Jacobi och Johannis samt Hedvig Eleonoræ Församlingar njuta fria Medicamenter och tillsyn.

Brita Hesselberg, Diarrhoea et Pasio Hysterica, *frisk.*

Brita Lundgren, Peripneumonia et Angina serosa, *sjuk*; Abortiva, fick efteråt Peripneumonie och envis Halsfluss.

Anna Maria Finnberg, Phthisis Pulmonal., *död.*

Anna Lisa Zetterberg, Scabies, *frisk.*

Anders Sernblad, Hæmopthoicus, *frisk.* Har haft flere Periodiske anstötar af blodspottning och envis hosta.

Sara

Sara Lyman, Pasſio Hyſterica, *friſk.*

Anna Stina Hesselgren, Pasſio Hyſterica, *friſk.*

Anna Stina Aspström, Dolor Rheumaticus, *friſk.*

Laurentius Folin, Dolor Rheumat., *friſk.*

Johanna Pehrsdotter, Tusſis Catharalis, *friſk.*

Lisa Lundgren, Melancholia Meticuloſa, *ſjuk*; af tårande invärtes ſorg.

Johan Peter Tranström, Tusſis Convulſiva, *friſk.*

Enkan Gorre, Scorbutus c. Ulceribus gingivarum, *död*; hade ſkörbjuggs-plågor, och blef nog förbättrad, men dog haſtigt af ſlag iracunda et ſpirituoſis dedita.

Maja Lisa Nordquist, Diarrhoea, *friſk.*

Peter Nyberg, Lues Venerea, *ſjuk*; har ſtora Veneriſka ſår, ſom til ſtörre delen äro läkte; fick äfven Rödſot.

Deſs Huſtru, Oedema Pedum c. Tusſi Catharrali, *friſk*; var ock plågad af Moderpaſſion.

Maria Hultman, Aſcites et Diarrhoea, *ſjuk*; hade haft vattuſot et halft år och fick tillika diarrhoe.

Helena Gran, Diarrhoea, *friſk.*

Daniel Cornelius, Oedema Pedum, *friſk.*

Anna Stina Hallongren, Anaſarca, *friſk*; har tillika haft envis diarrhoe.

Greta

Greta Malmgren, Febris Remitt. Autumnal., *friſk.*

Helena Söderberg, Febris Intermitt. Tertiana, *friſk*; har haft Tertian i flere månader och tillika kråkt up maſkar.

Deſs ſpåda Barn, Tusſis Catharrhalis, *friſk*; plågades tillika af magſyra.

Maria Sarin, Tertiana Dupplex, *friſk.*

Deſs Son Johan Eric, Dyſenteria Chronica, *friſk*; hade haft Rödſoten i 5 veckor.

Greta Gullberg, Phthiſis c. Diarrhoea, *friſk*; blef ſå vida reſtituerad, ſom möjeligt var.

Enkefru Erwallia, Obſtructio Alvi Senilis, *friſk.*

Johan Törngren, Febris Catharrhalis, *friſk.*

Deſs Huſtru, Colica Hyſterica, *friſk.*

Jungfru Mellin, Cancer Apertus, *död*; hade en obotelig repullulerad kråftſkada i bröſt: hade blifvit opererad på Kongl. Lazarettet.

Brita Stina Söderberg, Pleuritis Maligna, *död*; hade legat i 10 dygn utan all ſkötſel i häftig Pleureſie af updrifven Roſen genom oförſigtigt låkte Ros-får: hade ock länge haft en mattande diarrhoe.

Brita Lindgren, Dyſſenteria, *friſk*; hade haft Rödſoten i 14 dagar.

Stina Lovisa Lund, Diarrhoea c. Oedemate pedum pertinaci, *ſjuk*; hade haft i flere veckor en envis diarrhoe ſamt Oedemateus

teus ſvulnad i lår och ben af Menſes deficientes.

Greta Lisa Björkman, Diarrhoea Chronica, *friſk.*

Brita Österlund, Anaſarca et Dyſſenteria, *ſjuk;* var tämmeligen reſtituerad, men fick recidive.

Anna Zetterling, Aſcites Dyſſenteria junctus, *ſjuk*, var i 14 dagar bättre, men har fått nytt anfall, i ſynnerhet af Rödſoten.

Greta Trenkner, Lepra c. Diarrhoea Chronica, *död*; hade öfver året haft Lepreuſa knölar och utſlag ſamt Diarrhoea Chronica i et halft år: dog dagen efter jag blef kallad.

Catharina Dryslin, Dolor Iſchiadicus, *ſjuk*; har paralyſis i ena låret och benet; drack brunn i år utan förbättring.

Catharina Aspström, Ulcera Antiqua Venerea, *ſjuk*; år nog förbättrad.

Anna Bengtsdotter, Dyſſenteria, *friſk*; hade haft i 3 veckor Rödſot.

Deſs tvänne Barn, Dyſſenteria, *friſke*; hade varit ſjuka i 14 dagar, når jag rådfrågades.

Betjänten Lange, Febris Catharrhalis, *friſk*,

Deſs Huſtru, Synochus Benignior, *friſk*; har en gång fått nytt feber-anfall, ſedan hon var reſtituerad.

Christina Quist, Phthiſis c. Aſtmate Humido, *friſk*; år ſå vida reſtituerad, ſom ſke kan.

Ul-

Ulrica Norell, Dyſſenteria c. Febri, *ſjuk*; hade i 14 dagar haft Rödſoten.

Lisa Pettersdotter, Febris Remitt. Autumnal., *friſk*.

Jonas Öman, Teſticulus et Cancri Veneri, *ſjuk*; år förbättrad.

Deſs Huſtru, Lues Venerea, *friſk*; år tilfriſknad.

Stina Danielsdotter, Dyſſenteria c. Febri, *friſk*.

Greta Sahlberg, Synochus Pleuritide junctus, *ſjuk*; hade varit ſjuk öfver 10 dygn.

Catharina Molenia, Pleuritis c. Diarrhoea, *friſk*; hade fått ſvår pleureſie efter barnsbörden, ſamt haft i 10 dygn Diarrhoea.

Brita Stina Thunbergs åldſta Barn, Vermes, *friſk*.

Det minſta, Saburra Acida Ventriculi, *friſk*.

Maja Lisa Hybenett, Phthiſis et Aſtma Humidum c. Oedemate Pedum, *ſjuk*; har haft obſtructio menſium i 3:ne år ſamt anſtöt af Vattuſot et halft år.

Helena Pehrsdotter, Aſcites c. Diarrhoea, *ſjuk*; hade öfver året plågats af Vattuſot.

Catharina Lovisa Falk, Saburra acida Ventriculi, *friſk*.

Maja Lisa Widman, Phthiſis c. Aſtmate Humido et Dyſſenteria, *ſjuk*; Rödſoten har ſlagit til under ſjukdomen.

Åsbergs Son, Diarrhoea et Paralyſis Extremitt.

tremitt. Inferior., *sjuk*; a Distortione Vertebrarum dorsi: har tillika Catharrhal hosta.

Olof Svensson, Synochus, *sjuk*; fördes på Kongl. Lazarettet.

Petronella Lindfors, Phthisis, *sjuk*.

Anna Lisa Skants, Febris Intermitt. Tertiana, *sjuk*; hade frusit i 3 veckor, men är tämmeligen restituerad.

Anna Maja Berggren, Dysenteria, *sjuk*; hade haft Rödsoten öfver 8 dagar.

Dess Dotter Ulrica, Crusta Lactea et Vermes, *sjuk*.

Maja Lisa Hedström, Dolor Arthriticus et Diarrhoea, *sjuk*; är åfven plågad af Hysterie.

Ulrica Falk, Oedema Pedum, *sjuk*; har svagt bröst med hosta.

Johan Eric Fahlman, Hæmopthoicus c. Dyssenteria, *sjuk*; hade i flere månader haft svåre anstötar af blodspottning, fick tillika Rödsoten.

Greta Frimodig, Synochus Putris, *sjuk*; hade legat i 12 dygn sjuk innan hon sökte hjälp.

Soldaten Tilæi Barn, Tussis Convulsiva et Dyssenteria, *sjuk*; hade haft Kikhosten öfver 3 veckor och Rödsot i 14 dagar.

Hedvig Appelquist, Synochus Putris, *sjuk*; hade varit sjuk i Rötfebern, når jag blef kallad, i 14 dagar.

Östergrens 3:ne Barn, Febris Intermittens

tens Irregularis, *ſjuka*; hade haft alla 3 Åltfroſſan i 3 veckor.

Wagnmakaren MALMBORG, Hemicrania Chronica, *ſjuk*; har plågats af en Ivår hufvud- och öron-vårk i 3:ne månader, af updrifven Gickt.

ANNA STINA SJÖBERG, Dolor Athricus, *ſjuk*.

Deſs Dotter ANNA STINA, Scabies, *ſjuk*; började ej medicinera förr ån i September månad.

In alles åro:

Friſke - - - -	38.
Sjuka - - - -	33.
Döde - - - -	5.
S:ma	76.

Stockholm d. 4 Sept. 1788.

DAVID LUNDDAHL.

Anmärkning.

Curſiva ſtilen utmärker Patienternes beſkaffenhet vid månadens ſlut.

Wäder-

Wäderlek och gångbare sjukdomar i Stockholm, månaderne Julius, Aug. och September 1788.

Julius.

1. Morg. 11 grad. v. dimma, rågn, Barom. 25,30. Midd. 14 ½ gr. v. mulit.
2. Morg. 15 grad. v. mulit, W. 2. Barom. 25,44. Midd. 19 ½ gr. v. ström. W N W. Bar. 25,53.
3. Morg. 15 gr. v. strömoln, Barom. 25,58. Midd. 18 ½ gr. v. rågn, Bar. 25,60.
4. Morg. 16 ½ gr. v. ström. Barom. 25,60. Midd. 23 gr. v. ström. Bar. 25,62.
5. Morg. 19 gr. v. klart, Bar. 25,55. Midd. 21 ½ gr. v. ström. Bar. 25,52.
6. Morg. 19 grad. v. klart, Barom. 25,48. Midd. 20 ½ gr. v. SO. strömoln, Barom. 25,46.
7. Morg. 17 gr. v. ström. smårågn, Barom. 25,40. Midd. 18 ½ gr. v. N. mulit.
8. Morg. 16 gr. v. ström. W. Bar. 25,35. Midd. 22 gr. v. ström. W.
9. Morg. 17 gr. v. ström. W. Bar. 25,41. Midd. 22 ½ gr. v. Bar. 25,46. e. m. skåftals rågn.
10. Morg. 17 ½ gr. v. klart, Barom. 25,55. Midd. 22 ½ gr. v. ström. W. Bar. 25,58.
11. Morg. 20 ½ gr. v. klart, Barom. 25,64. Midd. 24 gr. v. klart, WSW. Barom. 25,69. e. m. ström. rågnstänkte.

12. Morg. 22 gr. v. klart, Barom. 25,72. Midd. 24 gr. v. ſtrömoln.
13. Morg. 22 gr. v. måſt klart, Bar. 25,71. Midd. 26 gr. v. S. ſtrömoln.
14. Morg. 23 ½ gr. v. S. klart, Bar. 25,70. Midd. 26 ½ gr. v. S. klart, Bar. 25,69.
15. Morg. 23 gr. v. klart, Bar. 25,65. Midd. 29 gr. v. S. ſtröm. Bar. 25,66.
16. Morg. 22 grad. v. klart, ſolrök, Barom. 25,65. Midd. 28 gr. v. S. ſtröm.
17. Morg. 23 ½ gr. v. klart, Barom. 25,62. Midd. 30 gr. v. SSW. ſtröm.
18. Morg. 23 ½ grad. v. ſtröm. S. Bar. 25,58. Midd. 28 grad. v. SSW. Barom. 25,59. e. m. åſka med ſlagrågn.
19. Morg. 17 ½ gr. v. klart, W. Bar. 25,64. Midd. 23 grad. v. ſtröm. W. 2. Barom. 25,68.
20. Morg. 18 ½ gr. v. klart, W. Bar. 25,73. Midd. 24 gr. v. klart, S.
21. Morg. 18 gr. v. mulit, rågn, SSO. Bar. 25,59. Midd. 23 gr. v. ſtröm. WSW. Bar. 25,56.
22. Morg. 16 gr. v. SW. 2, mulit, Barom. 25,56. Midd. 21 grad. v. ſtröm. W. Bar. 25,60. e. m. rågnade.
23. Morg. 19 gr. v. klart, Bar. 25,68. Midd. 23 ½ gr. v. ſtröm. WSW. 2. Bar. 25,70.
24. Morg. 18 gr. v. mulit, WSW. 2. Bar. 25,67. Midd. 23 ½ grad. v. ſtröm. SW. Bar. 25,65.

25. Morg. 20 grad. v. half-mulit, ſmå-rågn; Bar. 25,40. OSO. (*a*) Midd. 21 gr. v. half-mulit, OSO. Bar. 25,39.
26. Morg. 16 gr. v. mulit, W. Bar. 25,43. Midd. 20 gr. v. ſtröm. SW. 2.
27. Morg. 15 ½ gr. v. klart, SW. B. 25,46. Midd. 21 gr. v. ſtröm. WSW. Barom. 25,51. e. m. ſmårågn.
28. Morg. 15 gr. v. klart, B. 25,56. Midd. 19 gr. v. ſtröm. W. Bar. 25,58.
29. Morg. 15 gr. v. ſtröm. Bar. 25,71. Midd. 21 gr. v. ſtröm. Bar. 25,74.
30. Morg. 14 ½ gr. v. klart, Barom. 25,77. Midd. 22 gr. v. ſtröm. ONO. B. 25,76.
31. Morg. 13 ½ gr. v. half-mulit, Bar. 25,70. Midd. 21 gr. v. half-mulit, Bar. 25,68.

Auguſtus.

1. Morg. 16 ½ gr. v. klart, W. Bar. 25,49. Midd. 22 gr. v. half-klart, W. B. 25,37. e. m. NNW. orcan med rågn.
2. Morg. 11 gr. v. klart, NW. 2. Barom. 25,42. Midd. 16 gr. v. ſtröm. NW. 3. Bar. 25,68. e. m. rågnſkåf.
3. Morg. 11 gr. v. klart, NNW. B. 25,60. Midd. 16 gr. v. NW. Bar. 25,68. e. m. rågnſkåf.
4. Morg. 14 gr. v. half-mulit, Bar. 25,57.

(*a*) Nu i dag var Målare-vattnet fallit inalles 3 fot 6 tum och blir således hådanefter vanlig högd.

Midd. 16. gr. v. ſtrömoln, NW. Barom. 25,46. e. m. ſmått rågn ſkåftals.

5. Morg. 10 gr. v. rågnade, Barom. 25,35. Midd. 15 grad. v. N. 3. Barom. 25,32. e. m. och inpå natten rågn.

6. Morg. 13 gr. v. N. 3. rågn, Bar. 25,28. Midd. 13 gr. v. rågn hela dagen, Bar. 25,38. N. 3.

7. Morg. 11 gr. v. mulit, N. Bar. 25,49. Midd. 12 gr. v. N. 2. mulit, B. 25,55.

8. Morg. 8 gr. v. mulit, Bar. 25,56. Midd. 18 gr. v. klart, Bar. 25,58. natten rågn.

9. Morg. 13 gr. v. ſtröm. Bar. 25,56. Midd. 18 gr. v. mulit, rågnſtånkte f. o. e. m. Bar. 25,59.

10. Morg. 11 gr. v. klart, Barom. 25,63. Midd. 17 gr. v. ſtröm. Bar. 25,64.

11. Morg. 11 gr. v. klart, B. 25,64. Midd. 20 gr. v. ſtröm. NNW.

12. Morg. 14 gr. v. klart, Bar. 25,60. Midd. 23 gr. v. ſtröm. W.

13. Morg. 15 gr. v. klart, SW. Bar. 25,56. Midd. 21 ½ gr. v. klart, SSW. 2. B. 25,54.

14. Morg. 18 ½ gr. v. half-mulit, S. Barom. 25,31. Midd. 17 gr. v. mulit, S. rågn. ſkåftals hela dagen, Bar. 25,22.

15. Morg. 17 ½ grad. v. rågnade från natten, Bar. 24,90. SSO. Midd. 17 gr. v. mulit, SSO. 3. Bar. 24,85. e. m. rågnade.

16. Morg. 15 gr. v. ſtrömoln, Barom 25,05. SW. Midd. 19 grad. v. Barom. 25,13.

SSW.

SSW. 2. eftermidd. ſmått rågn, aftonen norrſken.

17. Morg. 14 gr. v. klart, SW. Bar. 25,25. Midd. 18 gr. v. SW. rågnſtänkte, Bar. 25,30.

18. Morg. 15 gr. v. klart, Bar. 25,30. Midd. 20 gr. v. ſtröm. Bar. 25,30.

19. Morg. 12 grad. v. mulit, Barom. 25,32. NW. Midd. 15 ½ gr. v. ſtröm. WNW. Bar. 25,38.

20. Morg. 14 gr. v. klart, Bar. 25,42. Midd. 20 gr. v. ſtröm. W. Bar. 25,46.

21. Morg. 15 gr. v. mulit, hade rågnat kl. 3. Bar. 25,51. Middagen 19 ½ gr. v. ſtröm. Bar. 25,60.

22. Morg. 14 ½ gr. v. dimma, Barom. 25,67. Midd. 21 gr. v. ſtröm. Bar. 25,67.

23. Morg. 14 ½ gr. v. klart, Barom. 25,62. Midd. 18 gr. v. SO. e. m. rågn, Bar. 25,66.

24. Morg. 15 grad. v. mulit, Barom. 25,62. Midd. 21 ½ gr. v. ſtröm.

25. Morg. 14 ½ gr. v. dimma, Barom. 25,60. Midd. 20 gr. v. ſtröm. SO. Bar. 25,58.

26. Morg. 16 gr. v. rågnade, Barom. 25,47. Midd. 18 gr. v. mulit, e. m. rågnſkåf.

27. Morg. 13 ½ grad. v. dimma, Bar. 25,44. Midd. 16 ½ gr. v. ſtröm. Bar. 25,45.

28. Morg. 15 gr. v. natten rågnade, mulit, Bar. 25,39. Midd. 19 gr. v. ſtrömoln, S. Bar. 25,43. aft. Norrſken.

29. Morg. 13 ½ gr. v. ſtröm. Barom. 25,44. Midd. 19 grad. v. ſtröm. W. eftermidd. rägnſkåf.
30. Morg. 12 gr. v. ſtrömoln, Barom. 25,32. Midd. 17 gr. v. mulit, W. e. m. rägnväder.
31. Morg. 15 ½ gr. v. mulit, Barom. 25,30. Midd. 19 gr. v. mulit, Bar. 25,33.

September.

1. Morg. 14 gr. v. dimma, Barom. 25,39. Midd. 18 ½ gr. v. O. ſtröm. Bar. 25,42.
2. Morg. 15 gr. v. dimma, Barom. 25,33. Midd. 19 gr. v. mulit, Bar. 25,26.
3. Morg. 11 gr. v. ſtrömoln, hade rägnat, Bar. 25,19. Midd. 16 gr. v. NW. 2. mulit, Bar. 25,35. aft. norrſken.
4. Morg. 12 gr. v. klart, Bar. 25,57. Midd. 18 gr. v. mulit, Bar. 25,61. W.
5. Morg. 15 grad. v. ſtrömoln, Bar. 25,72. Midd. 19 gr. v. mulit, Barom. 25,77.
6. Morg. 14 gr. v. dimma, Barom. 25,81. Midd. 20 ½ gr. v. ſtröm. Bar. 25,88.
7. Morg. 15 ½ gr. v. mulit, SSW. Barom. 25,91. Midd. 20 gr. v. S. ſtrömoln, Bar. 25,86.
8. Morg. 15 ½ gr. v. half-mulit, rägnſtänkte, Bar. 25,59. Midd. 19 gr. v. ſtröm. W. Bar. 25,57. aft. norrſken.
9. Morg. 14 gr. v. ONO. mulit, B. 25,63. Midd. 15 gr. v. mulit, O. Bar. 25,64.

10.

10. Morg. 14 grad. v. mulit, S. Bar. 25,69. Midd. 20 gr. v. mulit, SW. B. 25,64.
11. Morg. 16 gr. v. mulit, SW. Bar. 25,51. Midd. 20 gr. v. ſtrömoln, SW. 2. Bar. 25,45.
12. Morg. 11 gr. v. klart, W. Bar. 25,60. Midd. 16 gr. v. klart, W. Bar. 25,74.
13. Morg. 12 gr. v. klart, W. Bar. 25,72. Midd. 18 gr. v. ſtröm. W. Bar. 25,74.
14. Morg. 11 gr. v. dimma, Barom. 25,62. Midd. 17½ gr. v. klart, S. Bar. 25,54.
15. Morg. 14 gr. v. mulit, W. rågnade med åſka i 2 timar, Bar. 25,31. Midd. 12½ gr. v. mulit, rågnſkåf, Bar. 25,45.
16. Morg. 6½ gr. v. klart, NNW. Barom. 25,63. Midd. 14 grad. v. ſtröm. NNW. Bar. 25,68.
17. Morg. 6 gr. v. ſtröm. Bar. 25,80. Midd. 12½ gr. v. ſtröm. N. Bar. 25,89.
18. Morg. 4½ gr. v. klart, N. Bar. 25,96. Midd. 11 grad. v. klart, N. 2. aftonen norrſken.
19. Morg. 3 gr. v. klart, froſt, Bar. 25,85. Midd. 12 gr. v. klart, Bar. 25,76.
20. Morg. 8 gr. v. half-mulit, Barom. 25,52. Midd. 13½ gr. v. ſtröm. SO. B. 25,56.
21. Morg. 11 gr. v. ſtrömoln, Bar. 25,70. Midd. 13 gr. v. ſtröm. SO. 2. Bar. 25,77.
22. Morg. 10 gr. v. klart, Bar. 25,73. Midd. 14 gr. v. mulit, SO. Bar. 25,70.
23. Morg. 13½ gr. v. rågn om natten och

förmidd. SSO. Bar. 25,50. Midd. 16 gr. v. mulit.

24. Morg. 12½ gr. v. ström. rågn om natten, SW B. 25,41. Midd. 16 gr. v. ström, SSW. Bar. 25,48. aftonen norrsken.

25. Morg. 12 gr. v. mulit, SSO. B. 25,56. Midd. 17 gr. v. half-mulit, SO. aftonen norrsken.

26. Morg. 13 grad. v. mulit, Barom. 25,56. Midd. 15½ gr. v. duggrågn, Bar. 25,75. S. aftonen norrsken.

27. Morg. 12 gr. v. mulit, SSO. B. 25,74. Midd. 15 gr. v. mulit, SSO.

28. Morg. 12 grad. v. rågn skåftals, SSO. Bar. 25,67. Midd. 13 gr. v. rågnade ef. termiddagen.

29. Morg. 12 gr. v. mulit, B. 25,56. Midd. 15 gr. v. ström. SSO. Bar. 25,52.

30. Morg. 12 grad. v. mulit, SSO. Barom. 25,37. Midd. 15 gr. v. SSO. 2. Barom. 25,33. aftonen rågn.

Sjukdomarne hafva alla varit sporadiske. Intermittente Febrar, Catharral-Febrar och Hosta samt Rödsot hos åldre. Hos Barn har man märkt til Kikhosta och Diarrhoe. Men i allmänhet mera friskt än sjukt.

Läkare-Nyheter.

Prov. Medicus på Åland Doctor JOACHIM CRONHOLM dog d. 28 Julii 1788 i defs 38:de år. Hade ſtuderat i Lund och på 7:de året innehaft detta Åmbete, ſom med honom började.

Öfver den vid Medicinſka Faculteten i Paris af defs Decanus H:r A. PETIT gjorde inrättning af 2 nya Profeſſioner, en för Anatomien med 2000 Liv. Lön och en för Chirurgien med 1500 Liv. Lön, hvilka ſkola hålla ſina förelåsningar på Franſyſka, utur minnet och utan at läſa ur papperet, har Faculteten låtit ſlå en Skådepenning med PETITS Bild och följande påſkrift: *Lectiones Publicæ Gallico idiomati de Anatomia et Chirurgia, in Scholis Medicorum Pariſienſium Inſtitutæ et liberalitate Cl. M. A. PETIT, M. D. CCLXXXVII.* hvaraf at exemplar i Guld blifvit til H:r PETIT och af Silfver til de öfrige Ledamöterne gifvit. På H:r PETITS anmälan, ſom afſade ſig utnämnandet, har Faculteten valdt til Anat. Profeſſor H:r LECLERC och til Chirurg. Profeſſor H:r DESMARETS.

Uti Kongl. Franſka Vetenſkaps Academiens ſammankomſt den 24 Maji 1788 kungjorde H:r BERTHOLET en ganſka märkvärdig ny uptäkt. Man har hittintils uti Guld endaſt märkt en knallande och ſönderſlående egenſkap; men H:r BERTHOLET har funnit detſamma uti

ånnu högre grad i Silfver. Han præcipiterar Silfver, som i Acido Nitri är uplöst, med Kalkvatten och låter kalken stå i fria luften i 3 dagar, förtunnar honom med Alkali Volatile Caustícum, och det då upkommande torra pulver *är et Argentum fulminans.* Det är starkare än Avrum fulminans och Krut, hos hvilka fordras eld eller åtminstone värme til kraftens utvecklande, men Argentum fulminans exploderar blott genom kalla kroppars vidrörande. När det är färdigt, kan man knapt utan fara få det ur kårilet, där det genom sista utdunstningen fådt sin förfärliga kraft; Hr Bertholet rörde med en glas-stift några på papper liggande gran och de sönderslogo honom med häftighet. Et enda gran förmådde söndersmättra et glas och drifva skärfvorne genom flerdubbelt papper. En droppe vatten som högt ifrån dröps på Pulvret, förorsakade dess knall. Paris d. 10 Junii 1788. (Alg. Litt. Zeit. 162.)

Licentiaten Christ. Ekenstedt är vald til Stads-Physicus i Norrköping.

F. D. Professoren vid Theatrum Anat. i Stockholm Doctor Roland Martin död den 10 Sept. 63 år gammal. Han var den förste som vid denne nyttige Inrättning blef med ordentelig lön antagen, och har således den hedern, at hafva grundlagt denna Informations-gren i Hufvudstaden. Var af et eldigt och qvickt snille, hade lätt för at underwisa

och

och uppehöll ſig aldrig med onyttige finheter, ſom tröttа och hindra en lårgirig Ungdom, utan öfverſåg Vetenſkapens hela fält med urſkilning och nödig tillämpning, har ock dårigenom danat våra flåſte nu varande ſnålle Anatomici och Chirurger. I ſkrifſåttet var han icke ſå lyckelig och tydelig.

Vår berömde SCHEELES ſamtelige Chemiſke Afhandlingar åro i år på Latin i Leipſig utgifne, och innehåller Vol. 1. 8:o pag. 284 *deſs afhandling om Luft och Eld*, med BERGMANS, KIRVANS, och PRIETSLEYS tankar; hvarpå följer deſs ſenare ſkrifter öfver *Luft*, *Eld* och *Vatten*, om *Lifsluften*, om *Medelſalters ſönderdelande genom Kalk och Järn*, om *Magneſium*, *Spath* och *Brunſten* med BERGMANS anmårkningar vid det ſenare.

Kejſerlige Medicinſk-Chirurgiſka Academien i Wien har nu utgifvit 1:ſta Bandet af ſina Handlingar på 364 ſid. 4:to utom Fôretalet, Man finner dår hvarjehanda nyttiga Afhandlingar, ſåſom t. e. om Ipecacuannas krampſtillande kraft emot hafvandes och Barnafôderſkors convulſioner, af D:r PLENK, ſom han påſtår ſig flere gånger erfarit. — Om et kraftigt liniment mot Scrophler, beſtående af *Oxgalla*, *Olja och Kôks-ſalt*, af D:r STREIT, — hvarjåmte flere egenteliga Chirurgiſka åmnen fôrekomma, men nåſtan ingen ſlags operation, tvårt emot Franſke Chirurgers ſmak, — I Fôretalet yttras en orim-

lig

lig fåfånga uti at uphöja Chirurgien på Medicinens bekoſtnad, ånda til at göra alla Patriarcherne för Syndafloden til Chirurger; — Nafvelſträngens afſkårande räknas ſåſom den förſta oumgängelige Chirurgiſke operation för Menniſkan. Man må om denna länge ſedan bland förnuftige Läkare aflagde onyttiga rangſtrid ſåga: Faciem avertas qvæſo, ne vanitatem videas.

Hiſtoria Tumoris et hæmorrhagiæ alveolaris chronicæ, feliciter ſanatæ &c. år et Program utgifvit i Würtzburg vid et ſolent tilfälle af Anatomiſka Theatrens invigning den 9 Julii 1788, af Profeſſor C. C. Siebold. "Et Fruntimmer 37 år gammalt, Moder för tre Barn, hade i några år haft en ſvullnad ſom ſyntes på vänſtra kindbenet, med en hæmorrhagie utur den andra tanden baktil, af nedre käften, ſkåltals med håftighet. En Chirurg tog ut både denne och alla näſtgränſande tänder, hvilka alla befunnos oſkadde, blodflödet fortfor, ånda til ſvimningar genom myckenheten ſom däraf ibland förlorades, i Sept. 1786 blef hon af Prof. Siebold til bot emottagen, ſom vid underſökning fant en benväxt på nedre käften, ſom genom application af et glödande järn och perforationer ſmåningom exfolierades; därigenom vants väl en tydelig minſkning i kindbenets ſvulnad, men blodflöden viſade ſig likafullt. Vid ytterligare ganſka noga ſkedd underſökning med fingret,

ret, märktes åntcligen orſaken til blodflödet, uti en vårkelig Anevriſma uti en liten arter. Tryck på art. max. ext. ſtillade genaſt bloden, ſom vid deſs aftagande åter viſade ſig, ſå at denna pulsåder måſte underbindas, hvarigenom hæmorrhagien afſtadnade, exfolieringen fortfor och friſkt tandkött ſkylde ſnart den blottade kåften. — Denna ſällſynta händelſe anföres til uplysning vid dylika tilfållen. (Gött. Anz. 1788 N:o 153.)

Utdrag af Bref til Profeſſor Bergius.

En liten Goſſe på 3:dje året vart ſjuk i förra veckan. Som rödſot gick i orten och Goſſen klagade at han hade loppor i magen, ſom beto honom, ſå trodde jag det vara rödſot, hållt hans barnpiga ſade at hon fedt blodrås i pottan når han varit til ſtols. Jag flydde til min gamla ſouveraine Cur för rödſot, Svafvel, och gaf Goſſen uti åpple-mos en bra doſis. Innan några timar körde det ut några hvita tunna maſkar, ſådana jag förr icke fedt. Jag ſökte i Herr Rosensteins Bok om barn-ſjukdomar, och fick miſſtanka det voro leder af Binnikemaſk. En ſkickades in i vatten til en kännare, ſom ſade ſå var och af det värſta ſlaget med långa leder ſom hade ſugrör på ſidan å hvar led; et Mos ſkickades

kades tillika at bruka dårföre, som brukades i 3 dygn, utan at någon mask däraf utkom.

Jag föll då på det rådet at kl. 6 om morgonen gifva Gossen en dosis Svafvel, kl. 10 det andra och kl. 4 det tredje.

Detta körde den dagen ut 35 leder af maskar, mäst enkla, men et par som bestod af två leder och en som bestod af tre leder; Gossen geck sjuk til sångs, och innan dager hade han fram en mask mot två alnar lång; och som han än hångde fast, lät jag på en pinne linda up honom, då mycket kom ut, smalare och smalare, men ånteligen tröt; som åndan icke hade någon pigg, som står i Rosensteins Bok, gaf jag Gossen straxt Svafvel igen, som innan kl 8 om morgonen körde ut 4 tum ånnu, helt smalt, men piggen syntes icke heller där, fast kanske den var kommen, fast kan icke sants, ty det var med möda man fant de 4 sista tum, ty han var då så smal.

Sedan gaf jag Gossen en hel dag Svafvel, men intet mera kom, så at spetsen såkerligen var ute.

Nu är Gossen flink och rask som en gjers. Det skall vara mig kårt om detta synd kan gagna och roa.

Sam-

Sammandrag af Sjuk-förslagerne, som inkommit från de i Landsorterne inrättade Lazaretter, och visar en summa af 1054 sjuke, som däruti varit intagne och vårdade förledne år 1787, nemligen:

Södertelge Lazarett - - -	105.
Nyköping - - - - -	49.
Linköping - - - - -	46.
Jönköping - - - - -	57.
Wexiö - - - - -	79.
Calmar - - - - -	90.
Christianstad - - - -	35.
Wennersborg - - - -	3.
Borås - - - - -	62.
Örebro - - - - -	55.
Westerås - - - - -	60.
Upsala - - - - -	58.
Gefle - - - - -	45.
Fahlun - - - - -	38.
Umeå - - - - -	38.
Wasa - - - - -	31.
Tavastehus - - - -	51.
Åbo - - - - -	99.
Wisby - - - - -	53.
Sima	1054.
Af desse åro friske utgångne -	718.
Förbättrade - -	93.
Obotelige befundne -	62.

Döde

Döde - - - -	41.
Qvarliggande - -	140.
Summa	1054.

Med Veneriſk ſjukdom håftade 468.

Abhandlung über die Veneriſche krankheit, von CHRISTOPH. GIRTANER, *M. D. Correſp. der K. Societ. der Wiſſenſch. zu Gött. m. Kupf. Göttingen 1788, 459 S. gr. 8:o.*

A. påſtår, emot HENSLER (Se denna Veckoſkrift B. 4. p. 264.) at Siphilis år vårkeligen upkommen i America; at den til mot ſlutet af 1492 var okånd i Europa, och at d. 4 Martii 1493 var den mårkvårdiga dag, denne ohyglige ſjukdom blef införd i Europa. A. tror at denne ſjukdom upkommit i America genom Qvinnornas konſtgrep at reta ſina oſkåggade ſvaga Månner til vålluſt, *mordicatione qvorundam animalium venenoſorum.* — Gemenſamt drickskåril tror A. icke fortplanta ſjukdomen. — Vid dröppel år det endaſt ſlem ſom flyter, och hos Manfolk år *lacuna Morgagni* råtta ſtållet ſom blifver af giftet angripit, mox poſt ejectionen ſeminis; genom inſprutningar botas den båſt; uplösning af Alkali Cauſticum (Lap. Cauſt. Chir.) fårſkt beredt

redt Kalkvatten, och dårnäst blymedel med Opium, åro i denne ordning kraftigast och säkrast. Sjukdomen är ej botad förrän alt brännande vid urineringen och all plåga vid resningen är förbi. — Til at bota gamla hårdheter i testiklarne rådes til at genom bougier upreta en Dröppel. — Vid envis Ischurie är kalt fotbad så kraftigt, at urinen merendels börjar flyta når föttren sättas i kalla vattnet — åfvenledes at öpna blåsan på FLURANTS sätt genom punction — Veneriske får kunna merendels botas genom locale medel, t. e. solution af Merc. corr. albus uti Spir. Lavend. comp. och virid. æris uti Alk. ammon. aqvosum, hvarefter, då de suppurera, Kalkvatten utgör läkningen. Dock är solution af Lap. Caust. med charpie, 5 a 6 gånger om dagen pålagt, det kraftigaste. — A. vil icke at phimosis skal opereras. — Mot växter recommenderas pulver af Sabina. — Bubones böra så fort möjligt är fördelas, hvartil Linimentum volatile är förträffligt; man bör altid lämna til Naturen at öpna dem når de suppurerat. — Veneriska giftet skal ej dröja öfver 6 til 8 veckor i kroppen innan det röjer sig. — Mercuren, som WIDMAN redan 1498 användt, botar ej specifice. — Af 300, som hvar 3:dje månad genom Salivation botas i Bicetre i Paris, har A. vid noga granskning icke funnit en enda värkeligen botad. — Pilulæ Æthiop. Edin. åro mycket kraftigare än PLUMMERS Piller;

ſublimatet invärtes nyttjar han endaſt mot Veneriſkt utſlag. — HERMBSTEDTS Method at bereda Mercurius dulcis ſkal våra båttre ån SCHEELES. — Järn och den Americanſke Fyrfotan, Lezard Igvans, torde kunna uptäcka om Veneriſkt gift är i kroppen. — Af VEGETABILIER berömmes Dulcamara, Mezereum och gröna Valnöts-ſkal, ſåſom kraftige emot Siphilis. *Aſtragalus exſcapus* L. anföres ſåſom et påliteligit medel utur Bref från D:r CHRICHTON i Edinburg, ſom länge viſtats i Wien; det är ganſka urin-drifvande. — Af Djurriket berömmes Alkali Volatile och Lacerta. — Barn ſkola blifva ſmittade af Modren vid ſiſta perioden af förloſsningen.

Denna Bok, ſom inneſattar en ſamling af alt hvad denna ſjukdom rörer, i ſamma ſmak ſom ASTRUC, förtjänar all upmärkſamhet hos unga Läkare. (Gött. Anz. 1788. N:o 159.)

Kongl. Vetenſkaps-Academiens Nya Handlingar 1788, månaderne Julius, Aug. och September.

Pag. 172. *Anmärkningar vid Svenſka Växternas kännedom, fortſättning; af* ADAM AFZELIUS.

Här förekommer en noga urſkilnad på *Conferva diaphana*, *Polymorpha* och *rupeſtris*, ſom

som af de störste Botanici hittils blifvit mycket sammanblandade; därnäst om *Agaricus* pratorum, purpurascens och verrucosus. Sluteligen rättas några fel i sista Edition af Flora Svecica.

Pag. 180. *Om Tarmens Jejuni bristning genom utvärtes våld, och däraf hastigt påföljande död. Af* Carl M. Blom.

En Tullbetjänt blef af en skrämd Häst få illa slagen öfver magen kl. 2 e. m. at han efter svåra utståndne plågor af kräkningar, svimning, bukens utspänning, m. m. mot aftonen andra dagen afled. Vid öpnandet fants, utom cadaverös stank, Jejunum brusten på snedden en aln från dess början och vid pass en tvår fingers bredd.

Pag. 184. *Tilläggning af* O. af Acrel. Author berättar at han oftare sedt magens, än tarmarnes bristning, och anförer därpå några märkvärdiga händelser.

Pag. 186. *Om Kopparens förmåga at fälla Tenn utur dess uplösning i Vinstens-Syra; af* Joh. Gadolin.

Vanligen fälles Metal ur sin uplösning, af en annan Metal, som har mera benägenhet til samma lösnings-medel, så at Tenn gemenligen fäller Kopparen; här åter har A. genom hvarjehanda förlök funnit et stridigt förhållande, hvars orsaker han söket närmare utreda.

Pag. 194. *Tilldgning, af Baron* P. N. von Gedda.

Föregående Rön har gifvit anledning at utröna det *hvitkokning* hos hvarjehanda Handtvärkare, dår Koppar och Tenn på en gång angripas af samma syra, åfven kan genom Alun och Kokfalt erhållas.

Pag. 198. *Meduſa Ungviculata och Actinia puſilla uptäckte och beſkrefne af* Olof Swartz.

Deſſe bågge blötmaſkar har A. funnit i Oceanen vid ſina reſor til Weſt-Indien. Den förſte år ej ſtörre ån en liten Muſkat, har en brokig yta och år rått vacker, luktar lefvande frånt ſom glödgat Jårn, ſom förſvann med deſs lif. Den ſenare år ej ſtörre ån en ſtor Ärt och ſynes i vattnet ſom en liten hvit ljus ſtjerna, eller flytande Spindel; deſs rörelſe var nåſtan omårkelig, utom vid mynningen, ſom något hopdrages. Luktade ſom Spongia. Beſkrifning och Afritning bifogas.

Pag. 203. *Beſkrifning på et nytt Genus bland Inſecterne, hörande til Coleoptera L. Af* Nils Sam. Svederus.

Auctor kallar detta Genus *Carapterus*, beſkrifver deſs Character genericus och ſpecificus.

Pag. 205. *Tordmulens, Alcæ Tordæ L., hushållning, jämte några Anmärkningar öfver Alkſlägtet i allmänhet. Af* S. Ödmann.

Linné kände endaſt 5 Species, men Pennant

NANT har beſkrifvit 6 Arter til. FABRICIUS ånnu en.

A. utſtakar de allmänne och enſkilte urſkilnings-tecken. De bebo Nordiſke Ishafven, men icke åt Södra Polen. Lägger et enda ägg, och om det förſtöres, förnyas värpningen ända til 5 gånger; ägget är mycket ſtort, nåſtan ſom et Gåsägg; öde berg och klippor utväljas af ſomlige arter, andra gråfva gropar i jorden. Ungarne ligga tilſammans på hafsklipporne tils mödrarne mot aftonen hemkomma och mata hvar ſin unge. Under Vintren hålla de ſig i öpna Hafvet; lefva af fiſk. De duga at åta, hafva en rik fjäder, ſom är mjuk och ſpånſtig. Skinnet brukas til kläder af Grönländare m. fl. Tordmulen är den enda Art ſom beſöker Öſterſjön, åfvanom Gottland. Han flyger fort, är illſk och bits hårdt. Ju mera man vid deras bårg bullrar, ju flitigare flyger han fram och åter, ſå at man kan ſkjuta ſå mycket man vil, faſtän de flåſta fria ſig genom ſnabb flygt och hårdt ſkin.

Pag. 219. *Slägtet Pigmaſk, Tubipora, beſkrifvit af* ADOLPH MODÉER.

LINNÉ kände blott et enda ſlag och räknade det til Phytozeæ; men A. efter omſtändeligen anförd granſkning, beſkrifver 1:o *Tubipora Muſica.* 2:o *Tub. ſtellata.* 3:o *Tub. penis*; hvilka ibland andra Arter förut varit blandade.

Pag. 239. *Beſkrifning på hvit Ryſk Skum-Tvål, af* MICHAEL HOLMBERG.

Luten göres af 100 delar Aſka, utan urval, och 30 delar Kalk, hvartil nyttjas Fårtalg ſamt orent Salt efter ſaltad Fiſk.

Beſchreibung der kalten Aſphaltiſchen Schvefel-Qvellen zu grosſen Nenndorff, 1788 4:o 32 S. Rinteln.

Profeſſor SCHRÖTER beråttar de förſök han därmed gjordt på BERGMANS, STRUVE och WESTRUMBS fått, hvarigenom det blifvit utrönt at det håller Aër Fixus och Hepaticus, och i 8 ſkålpund 63 gr. Selenit, 27 gr. Bitterſalt, 23 gr. rå Kalkjord, 12 gr. Glauber-Salt, 9 gr. Saltſyra måttad med Bitterjord, 7 gr. Kokſalt, 4 gr. rå Bitterjord, lika mycket Kiſeljord och 3 gr. Jordhartz, utaf hvilket alt han förklarar deſs kraft; hvarjåmte beſkrifves negden däromkring, af Paſtor SEIPEL.

Samlung verſchiedener in der Chirurgiſch-Praćtiſcher Lehrſchule gemachten beobachtungen, von R. STEIDELE, Chir. D. Wien 1788 gr. 8:o 5 Bogen.

Förſta Afdelningen handlar om en genom utvårtes bruk af Laudanum liqvidum Syd. bo-

tad

tad kråftſkada. En 76 årig Fru hade haft mycken plåga af en öppen kråftſkada i högra bröſtet; til at lindra hennes ſvåra vårk, blandades några droppar häraf uti det vanliga förbandet af China-Decoct med Myrrha-Eſſens. Som detta oförmodeligen lyckades, ökades proportionen, och inom 10 veckor låktes ſåret, genom förbindning med 3 lod ſtark China-Decoct, Eſſens af Myrrha och Laud. liqv. hvardera 2 qvintin. — 3:dje Afdelningen bekråftar kalt Vattens och Is ſtora nytta invårtes mot hårdnackad förſtoppning. (Gött. Anz. 1788 N:o 174.)

Philoſophical Transaction, Vol. 77 för the Year 1787, p. 1. 4:o 232 p.

Herr THOMPSON upgifver ſin erfarenhet om *Aër Purus*, den han erhållit med vatten och åtſkillige djuriſka delar, ſåſom: Silke, Ull, Eiderdun och Menniſko-hår, åfven ſom ur Blad, och Bomull, ſvart Poppel och Lin, ſå väl i Solſken ſom i et af flere brinnande Facklor återkaſtat ſken, ehuru i mindre myckenhet, vid en hetta af 50, men aldrig i ſtarkare än 96, och aldrig vid den allena; hvarigenom hos honom tvifvel upkommit om den luft ſom från ytan af friſka Blad, under vatten i Solſken upſtiger, i Bladens ådror bere-

des och utvecklas; når Aër Purus blef fynlig, blef vattnet grumligt och feck någon färg, merendels grön, och tror A. sig med Microscop altid däruti hafva sedt små Djur; i mörkret viste sig, åfven med Silke, ganska få luftblåsor; Får-Ull gaf med lika omständigheter, endast $\frac{1}{3}$ Luft emot Silke; Bomull mer, Lin långsammare och mindre; Har-Ull gaf mer än Ull, Menniſko-hår mindre; Eiderdun nästan så mycket som Silke; 30 gr. rådt Silke gaf på 8 dagar, med ombytt friskt vatten, inemot 34 cubic tum Aër purus. Alla dessa kroppar synas således icke så mycket gifva denna luften från sig sjelfva, som icke snarare lossa den utur vattnet; Perſico-blad, som på 3:dje dagen gaf ringa luft, på 4:de inga luftblåsor, viste dem på 5:te och 6:te dagen ömnigare. Godheten af den erhållne Aër purus har han utstakat efter Hr. INGENHOUSS mönster. (Ibidem N:o 175.)

Embets-Berättelſe.

Förledne årets Höst var ganska friskt, hvarken Rödsot eller Rötfeber hördes utaf.

Kikhoſtan begynte först uti October at visa sig och utbredde sig sedan alt vidare och har ännu ej aldeles uphördt. Febren var ej lika hos alla Barn, likſom hoſtans häftighet var olik. Merendels höll febren typus tertianæ

tianæ duplicis; men hos andre kunde ej mårkas, at den ena dagen var svårare ån den andra. Hvad Curen angår torde jag i ödmjukhet få upgifva hvad jag därvid kunnat anmårka. Emetica under hvad form som hålst, hafva gjordt god vårkan. Fothergill's Pulver var ej förmånligare ån andra kråkmedel. Vin. Antimoniat. var i det affeende godt för späda Barn, at blott fordrades några droppar, som med Mjölk lått kunde blandas; men hade den olägenheten, at sedan man några gånger nyttjat det, blef dosis ovisa, ja så ovisa, at ofta mångdubbel sats ej förmådde göra kråkning.

Lettsom's methode försökte jag hos flere Barn, och tyckte mig finna, at febern ej allenaft dåmpades, utan at hoftan åfven blef mindre våldsam, och låmnade långre tid emellan paroxysmerna; men at den inom så kort tid, som föregifves, kunde håfva sjukdomen, fant jag ej, tvårt om varade hoftan hela tiden bortåt, fast ej med den våldsamhet, at man därvid borde fåsta någon upmårksamhet. Det år mycket troligt, at den retligher nerverna få af detta miasma, länge varar sedan orsaken uphördt. Intet bevisar båttre sjukdomens nåra slågtskap med Spasmodiska åkommor, ån hvad åldre Barn beråttade, at vid pats 1 a 2 minuter för paroxysmen, kände de et sugande i mag-gropen, en kånsla så obehagelig, at tårarna stod dem i ögonen,

dårpå följde et ögnablicks lugn, då intet ondt kändes, hvarpå, efter en häftig inspiration, hoftan med all våldsamhet utbröt.

Kopporne gingo länge sporadice ute på Landet, och kommo vid Jultiden in til Eskilstuna och viste sig. aldraförst på Krogarne, til et bevis at de af Allmogen införes. De voro efter vanligheten i början lindrige och gingo blott hår och dår; men efter Midsommar blefvo de mycket gångse, elaka och dödande. Mycket bidragande til deras förvårring år otvifvelaktigt den inrotade fördomen, at genom mycken vårma i tiltäpte rum vilja befordra utslaget. Man må qvåfvas vid inträdet i sådane rum, upfylde med en oliderlig stank af suppurerande Koppor. Förgåfves söker man genom skål hämtade både ur förnuft och erfarenhet, förebygga sådane irrmeningar. Medici hafva öfverflödigt bevist nyttan af svalka, frisk luft och kylande regime vid utslaget af Koppor; men ho hör deras predikan?

Vid slutet af November blefvo Rheumatismer, Snufva och Flusfebrar nog allmänna. Flusfebrar fortforo ännu uti December och blefvo hos en och annan betydelige. Således begynte den helt lindrigt hos en Fr. Y. men inom några dagar viste sig Petechiæ och stålningen blef brydsam; hos en annan geck den öfver til Lenta nervosa &c.

Mot

Mot slutet af Januarii månad yppade sig bland Smederna här i Fristaden en Pleuritis biliosa, som tålde sóga åderlåtning, förr än pulsen få sjónk, at ingen V. Section vidare kunde åga rum; anfigtet var ifrån bórjan gulblekt och tungan oren. Laxer-medel, solventia väl stimulerade med Antimonialia och Vesicatorier på flygnet, gjorde bästa gagnet. Jag vet ingen som dog af denna sjukdom, ehuru många ej hade tilfälle at få Läkare-tilsyn; men uti Mars blef denna Pleuresie så högst dódande, at inom en vecka 10 Lik báros til grafven. De sjuke uthárdade knapt 8 dagar, lifskrafterne föllo från bórjan och anfigtet feck en dódelig blek färg, munnen var inuti ófverdragen med en tjock, i bórjan hvit och sedan brun hinna, uphoftningen stadnade snart utaf med fårlande i bróstet, och patienten dog suffocatorio modo. Dem man kunde sauvera, hulpos med flora och repeterade Vesicationer på bróstet, Kermes i bróstmedlen tilráckligt, samt salia digestiva med en god dosis Tartarus Antimon.

Snuf-Febern (Influenza) begynte i April och blef i Maji så allmán, at få Menniskor undsluppo den. Febern var en Ephemera, támmelig háftig, men gaf sig snart och lámnade en nágra dagars mer eller mindre stark bróstvárk. Sádan var den lindrigaste arten. Hos andre kom den med Rheumatisk várk, som flyttade sig ån hit ån dit, kastande sig

flute-

ſluteligen åt tarmarne och gjorde där mycken oreda. Hos andre var den förenad med vårkelig pleureſie, och många af Allmogen dogo på det ſättet. Hos andre inſtälte ſig vid denna tiden remitterande Febrar, de ſjuke gingo länge innan de återvunno krafter och hälſa, ſamt fingo merendels bulningar vid öronen. Metaſtatiſka Phreneſier och Apoplexier voro denna tiden ej ovanlige.

Sedan denna Snuf-Febren ungefärligen vid Midſommarstiden uphörde, har utom de nämde Barn-ſjukdomar, varit tämmeligen friſkt, åfven Höſten, ſå at hvarken Rödſot eller andra Landtmannen plågande ſjukdomar hörts utaf. Eſkilstuna d. 14 November 1788.

Pehr Gustaf Tengmalm.

Embets-Berättelſe för år 1788 af Doctor Eric Rydbæck, *Provincial-Medicus i Wadſtena Lån.*

Gångbare Sjukdomar.

1:o För et år ſedan, eller Höſten 1787, blef både här i Staden och på Landet, i ſynnerhet omkring Scheninge ſamt Egeby och Rinna Socknar, den vanliga Febris Rheumatica Acuta, non raro maligni & putridi genii,

nii, cum dolore artuum, Cephalalgia & Pleuritide, mycket gångbar. Det såg ut, som den varit smittosam; ty de, som nära umgingos med och skötte de sjuka, insöllo snart i samma sjukdom.

Besynnerligast var, at den icke upphörde under en så skarp Vinter, som det var förledit år, då Thermometern visade ända til 30 graders köld vissa dagar, utan fortfor ända til Våren, då den blef ännu mera rötaktig. Nu i Sommar och ända til mot Höstten har samma sjukdom mäst grasserat uti Wählnäs och Weta samt Wiby Socknar.

2:o. Rödsoten har först omkring Schenninge Stad och sedan i Weta och Wiby Socknar, alt ifrån Olofsmässo-tiden intil September månads slut, Epidemice grasserat, så at innan botemedel söktes, från 6 til 9 Lik i Schenninge Stad på en Söndag blefvo begrafne; men så snart jag fick därom kundskap, lät jag dem bruka, efter förut gången affäring, brun Sirap med Vax och litet Acidum Vitrioli blandad, efter den upgift, som finnes i Vecko-Skriften för Läkare och Naturforskare, hvilken gjorde önskad verkan, och är i denna sjukdom et förträffeligit medel.

3:o. Uti den förut omnämde Rötfeber voro 2:ne Casus i synnerhet märkvärdiga.

a). Pigan MAJA uti Ingwaldstorp i Rök Socken sjuknade den 30 December, då en blemma slogs up på det ena kindbenet, hvilken

ken svartnade, hvarunder åfven det andra kindbenet svulnade. Under svår värk, skickades bud til mig, den 2 Januarii, då jag, utom invärtes Antiphlogistica, rådde at göra en gröt af Kinkina, Arnica och Blyvatten, hvaraf Sphacelus separerade sig; men til all olycka, var kallbrand redan gången öfver hela kindbenet, hvaraf alt köttet föll bort, så at kindbenet och bägge käftarne blefvo helt nakna på den sidan; ja, sjelfva Periostium var borta, ända från hakan til ögat. Hon dog på 7:de dygnet. En sådan Casus har händt för få år sedan med en Hustru i Rålfstens Socken, hvilket jag då åfven hade åran til Kongl. Collegium inberätta.

b) Et ungt Fruntimmer här i Staden feck under denna sjukdom kallbrands-fläckar, så at vänstra örsnibben blef aldeles svart, en svart fläck satte sig i vänstra tunggrepet och en större än en hand på veka ryggen; de tvänne första följde bort med huden, efter flitiga badningar med varm Vinättika och compresse af Blyvatten, som pålades öfver nätterna; men den som var på ryggen, ehuru den började i kanterna separera sig ifrån det friska, blef dock ej förr än nu i Höst til fullo läkt, efter en skärning, som härvarande Stads-Chirurgus KRYGER förrättade.

Sidst får jag åfven anmäla, huru såsom Bonden NILS SVENSSON i Åsby och Kumla Socken, sedan han i flere år haft öppet sår

på

på det ena benet, förleden Vinter föll in i en ſtark feber, under hvilken benet låktes; och ehuru Comminiſtern H:r Magiſter KRAFFT, ſom var hans Granne, ſökte med Spanſk-Fluga at återbringa ſåret til flytning, var det dock förgåfves; utan Patienten fick omſider ſvår vårk i det ena ögat, hvilket helt oförmodat föll aldeles ut, ſå at caviteten blef tom. Efter hand växte likſom ſvallkött i hålet, ſom gaf en ſå grufvelig ſtank ifrån ſig, at det var ganſka ſvårt för dem, ſom ſkötte den ſjuka, til at nalkas ſången. Jag har ännu icke hört om han ännu blifvit död, ehuru detta hände för Kyndelsmåſſan.

4:o. Veneriſka ſmittan har nu mycket utbredt ſig, ſårdeles uti Krigsbergs Socken, ſamt åfven Egeby, Rinna och Åby; Nyligen har jag ock blifvit varſe at Klockrike Socken icke heller år fri. Det år ſå mycket ſvårare för mig at aldeles kunna utrota detta hårjande onda, ſom jag ingenſtädes får hyſa ſådane uſlingar i Staden, icke heller har Kongl. Collegium behagat underrätta mig, om tilſtånd kan erhållas af Kongl. Krigs-Collegium, at få nyttja den lilla Åbygnaden af tråd, ſom varit Präſtegård til Krigsmans-Huſet (*a*), til ſjukhus, hållt detta vore til långt ſtörre nytta och allmännare gagn, ån at där hyſa en afſkedad Brännerie-Inſpector, ſom ſjelf förvärfvadt ſig både Frälſe- och Skatte-Egendom, där han kunde bo.

Jag

(*a*) Därom år långeſedan af Coll. Med. Bref afgångit.

Jag har wål låtit de sjuke få Medicamenter hem med sig; men dels drager det då längre ut på tiden, innan de blifva friske; emedan de hvarken hålla den diæt som erfordras, eller rätteligen nyttja medlen efter föreskrift, dels händer ock, som nu i år med Åboen ANDERS CHRISTOPHERSSONS Hustru STINA, från Hagebyhöga Socken och Gisletorp, hvilken, ehuru i högsta grad inficierad och plågad af wårk och myoken fårnad, hvarken af mig eller hennes Man stod at öfvertala, til at mer än en à två gånger taga in det ringaste, hvarföre jag långt för detta skrifvit til Högvålborne Herr Baron och Landshöfdingen &c. STRÖMFELDT, med anhållan, det denna Hustru, som redan inficierat flere i huset, måtte blifva intagen och botad i Linköpings Stads Sjukhus.

Emot denna sjukdom har jag måstadelen gifvit den af Herr Doctor HAGSTRÖM upgifne Spiritus Mercurialis, såsom beqvåmligast at i liten qvantitet föra med sig på Landet, samt Ungventum Mercuriale, som tillika blifvit nyttjad hvar tredje afton, och morgonen dårefter et affårande medel; likaledes har jag uti Arthritide Venerea, dolore osteocopo, samt dår elaka fårnader varit, funnit stor nytta af Opium; men den Italienska methoden at smörja med Salfva af Mercurius Corrosivus-Albus, blandad med Axungvia, under fötterna, har ej velat göra tilfyllest.

5:o.

5:o. Kopporne hafva nu i Höst börjat blifva nog allmänna, hälft i Örberga och Roxlösa Pastorater, och som jag förspört, nu äfven i Klockrike och flere Socknar; förmodeligen kringspridde af ovarsamhet vid koppympningar, som Fältskärs-Gesällen Gölhe länge haft för händer i Schenninge Stad. Denne Circumforaneus practicerar nu Medicinen här i Orten på egen hand, utan at sortera under någon annan, och utan at hafva någon Syssla: jag vet ej med hvad rättighet, eller huru vida sådant är öfverensstämmande med Medicinal-Ordningarne.

Jag ympade Koppor förleden Sommar på många Barn, men därefter utbreddes ingen smitta.

6:o. Kikhostan visade sig midt i Sommaren allenast på få ställen, 2:ne mig vetterligen hade henne här i Staden. Jag brukade däremot små Emetica hvarannan dag, och däremellan Rhabarber med litet Mercurius Dulcis, och som lenande, Thé af Spec. pector. hvaribland blandades Conium, druckit med Honung, samt Syrupus Scilliticus. Häraf blefvo de ganska snart friske.

Utdrag af Bref från Prov. Medicus D:r Næzeen til Assessoren D:r Ribben, Umeå den 14 Junii 1788.

Hos T. såsom Director vid det Publique Koppympnings-Huset uti Stockholm, får jag ödmjukast anhålla om pålitelig och frisk Ymptråd af goda Koppor tagen, til en ympnings anstållande, uppå Stadens och Allmogens begåran, uti Piteå Församling. Vid detta tilfälle, utom den skyldighetens afbördande, at någon gång upvakta med min ringa skrifvelse, torde T. ej ogunstigt uptaga, om jag korteligen omtalar Fata insitionis Variolarum in Westrobothnia: Framl. Doctor Hjærne, som mäst vistades i Pitheå och Skellefteå, anstålte veterligen i sin tid ingen Koppympning. Provincial-Medicus Doctor Lyman, som endast några få uti Umeå ympat och mäst Barn af dess Bekante, dem han kunnat öfvertala, har väl trodt at med Koppympningen intet kunde företagas, förrån Lazarett i Lånet blef inråttadt. Nu har altsedan October månad 1785 Lazarettet och Hospitalet blifvit i stånd satt, utan at en enda blifvit ympad; men det är ej Inråttningens fel. Så väl uti Umeå Stad, som i flera Socknar norr åt, har framl. Provincial-Medicus Doctor Grysellius anstålt ympning. Han gjorde stor incision med pålagt Spansk-Fluge Plåster, och denna methode anses nog plågsam. Förmo-

modeligen har han ändrat denſamma och rättat ſig efter ſenare tids decouverter; men detta oaktadt vann Koppympningen ingen framgång, ſom ätſkillige af de ympade vid grasſerande Kopp-Epidemier fingo rätta Koppor til anſenlig myckenhet, med åtföljande ſvåra olägenheter och ej ſällan med lifvets förluſt. Antingen har då ymp-materien varit otjänlig, eller ock har han trodt ſig för väl, då han anſedt det vara nog, at ej återfå Kopporna, enär ympſtället varit inflammerat och blott viſat tecken til utſlagne Koppor. De fläſte af deſs Kopp-Patienter fingo allenaſt några få Kåppor, men oviſt af hvad utſeende och egenſkap. Under bemälte Doctors tid har afledne Lands-Fältſkären Littorin åfven ympat Koppor på et ån ſynbart Chirurgiſkt ſätt. Han nyttjade väl förenämde methode; men med anſenligt både djupa och långa inciſioner, och nödgades, åfven ſom Doctor Grysselius, förnya deſamma flera gångor, ofta utan vårkan. Härigenom blef ympningen anſedd för grufvelig, ſom den var mycket plågſam och få ofta ſlog felt. Det kunde ej annat, ån blifva ſvårt för mig vid ankomſten til Lånet, at ſöka öfvertala någon at låta ympa Koppor på deſs Barn. Juſt då jag för några år ſedan var i begrep, uppå H. Herr Landshöfdingen von Stenhagens tilſtyrkan, at anſtålla ympning, och ifrån Kongl. Collegium Medicum undfått tråd och rufvor, up-

kom en Kopp-farsot uti Umeå Församling, som var af elak art och nog dödande, hvilket afhöll mig at då ympa, på det inoculation ej måtte få skulden til de bedröfliga följder, som smittan redan orsakade. I början af år 1783, under mitt vistande i Luleå Lappmark och Gellivari Pastorat, för at curera en hop Veneriska Patienter af Allmogen, angrepos 9 Personer af Koppor, och hade min tilsyn och hjelp ej varit å stället, hade hela Lapp-Allmogen, som til Krono-Upbördens godtgörande och til Tinget voro nedkomne, blifvit medtagen, hvilket igenom fogade anstalter afhjelptes och faran afböjdes.

Under denna tiden har ingen kopp-smitta, åtminstone i mitt District, sig visat; men in medio Martii detta år visade sig Kopporna hos et Barn, som gjordt sällskap med dess Föräldrar uppå en resa til Helsingland, där det blifvit smittadt. Jag blef anmodad at skåta detsamma, och som jag fann utslaget af god art, resolverade jag mig at hos bekanta väcka fråga om ympning. Mera af förtroende til mig än til ympningen, blef beslutat at häruti ingå. För at svara emot detta förtroende och at förvissa dem om nyttan, ympades först 2:ne mina Barn, det ena om 4 och det andra om 3 år, som i riktig ordning, efter behörig præparation, ganska lyckeligen och väl gingo dem igenom. Kopparnas antal vardt 30 à 40, alla distincte och

utan

utan svåra symptomer. Mitt yngsta Barn, öfver året, ympades ej, som det var af klen constitution; men blef snart smittadt af de andra, gick väl igenom, ehuru Kopporne voro 100:de-tals, dock ej confluente. Sedermera skedde incision på flere, som sig anmälte, enligt följande Förteckning: Borgmästaren Nortman et Barn, Extra Ordin. Landtmätaren Bergner et, Commissions Landtmätaren Strinnholm två, Krono-Inspectoren Thalin två, Rådmannen Nerpin tre, Rådmannen och Kållarmästaren Trotz, fyra; Brånmästaren Holst, två; Skomakaren Wall, en, och mina Barn, två, Summa: 18 Personer. Vid ympningen följde jag hälst Statz-Rådet Baron Dimsdales methode, då tilgång var til färskt Kopp-vahr. Ibland upblöttes det som var äldre och tilhårdnat. För säkerheten skull skedde incision på bägge armarne, litet nedom Musculus Deltoides. Jag varierade ock med ymptråds inläggande i året, som qvarhölts med circulair-binda; men ehuru ringa incision skedde och ganska litet vahr införde, blef jag ej duperad, utan inflammation upkom kring året emellan 9:de och 11:te dygnet. Febern var hos somlige nog häftig, hos andra mindre märkelig. Åldern hos Barnen var ifrån 6 veckor til 6 år. Några voro förut och under ympningen plågade af Scabies humida; men fingo dock ej mera Koppor. Et Barn, som hade ingen

matluſt, var blekt och puſſigt, förmodeligen af öfverflödande ſyra i magen och ofta haft convulſioner, hvarföre det ympades igenom ingnidning, fick, af de Præparations-Pulver Herr Doctorn och Aſſeſſoren föreſlagit uti DIMSDALES Handlingar rörande Koppympningen, appetit, blef munter til ſinnes och gick väl igenom. At fotbad, innan utſlaget, bidragit til Koppornas minſkning i anſigte, bröſt och händer, är ingen tvifvel. Jag fann en märkelig ſkilnad härutinnan, med 2:ne Barn, ſom af förſummelſe och vårdslöshet underlåto mitt välmenta råd. De fingo otalige Koppor i anſigtet, då likväl andra, ſom nyttjade fotbad, fingo Koppor mera åt de undre extremiteterna. Barnen gingo måſt uppe under hela ſjukdomen, och då Kopporna började torkas, fingo de gå ute i fria luften midtpå dagen. Moſcus och Flåder-Thé promoverade märkeligen utſlaget, enär det gick trögt, och något Kinkina gafs ibland för at höja Kopporna och bringa dem til mognad. Sedermera användes Laxantia, tils ſjukdomen var öfverſtånden.

Jag har varit nödſakad beſvära T. om Ymptråds erhållande, ſom den jag här tog är förkommen eller förlagd.

Vid tilfälle torde T. gunſtigaſt uppgifva Character genuinus på äkta Koppor, deras rätta och conſtante förhållande i alla Stadier ſamt ſkiljaktighet ifrån Vatten-Koppor &c., på

på det de ſenare ej må gälla för äkta. (Se Veckoſkr. för Läkare 1:ſta Bandet pag. 49. Månne rätta Koppor altid lämna ärr efter ſig?

Philoſophical Tranactions - - - - Vol. 77. p. 2. London 1787. 248 p.

- - Herr W. BLANE gifver underråttelſe om Borax; han kommer från Landet *Jumulate* i Tibetiſka Bergen emot Indoſtan, en trång, ofruktbar och af Snöberg inneſluten Dal, dår Borax utvittrar vid ſtranden af en varm Sjö, ſom år 6 Engelſka mil i omkrets; Jos. ROVATO, en Catholſk Miſſionair, gifver dårom ytterligare uplysning: i en omkrets af 8 mil i Landſkapet *Marmé*, 25 mil ifrån Laſſa, Hufvudſtaden i Tibet, våſter ut, dår åfven många Salt-Grufvor finnas, ſamlas han i vattnet; åfven finnes han 10 dagsreſor dårifrån i Dalen *Tapré* och på et ſtålle ſom kallas *Cioga*. — Herr DRYANDER beſkrifver det äckta Benzoë-Trådet från Sumatra och viſer at det ej år et Species af Laurus, utan af Storax, ſamt gifver ritning dårpå. — Herr MAXV. GARTSHORE beſkrifver en trovårdig håndelſe om en Fru, 21 år, ſom i 5:te månaden af ſin andra barnsbörd, inom 50 minuter födde 5 Barn, af hvilka dock endaſt 2 lefde; 3 veckor dårefter var hon få friſk, at hon geck

til fots 2 mil. Hennes Man hade redan 3 år varit sjuklig och var nu hectisk. Af 100,000 förlosningar kommer i England knapt en före med 4 Barn på en gång. — Herr Olof Svartz beskrifver en ny Ört af Tentrandrien och första ordningen, som han kallar *Chloranthus*.

Beskrifning på Halmstads Mineral-Brunn, af Provincial-Medicus Doctor J. L. Westberg.

Brunnen ligger en fjerdedels mil öster om Halmstad i en sandbacke, omgifven på ena sidan af en Å och på de öfriga af vackra Ängar och Löfträd. Vattnet kommer utur backen med tämmelig stark stråle, så at på mindre än en half minut flere glas kunna itappas. Detta vatten har varit nyttjadt i flere år, och åger för sin värksamhet, här å Orten stort förtroende. Min Företrädare, salig Herr Assessor Montin, antog sig denna Brunnens vård, och anstaltade om et vackert Brunns-Hus upbyggande, på afledne Fru Fältmarskalkinnan Wrangels bekostnad. Brunnen besöktes i flere år af de här i Provincen varande Inbyggare, ofta med mycken förmån; men som Brunsgästerna ej bidrogo til denna inrättnings vidmagthållande, och Herr Asses-

sor

for MONTIN för sin tiltagande ålder ledsnade vid denna sort practique, så förföll efter hand Brunshuset, och i samma mån aftog antalet af Brunsgästerne. De första 2:ne åren af mitt vistande här å Orten, hade jag ej heller åtagit mig någon befattning vid Brunnen, ehuru 15 á 20 personer årligen drucko.

Herr Baron och Landshöfdingen WRANGEL i Christianstad, på hvars Ägor denna Brunnen är belägen, anfåg, i följe af det förtroende, som Brunnen hade förvärfvat sig hos Allmänheten, för en sak af vigt, at ej låta den förfalla til et intet; lät därföre förledne år upbygga et stort och vackert Brunshus. samt inrättade en stor och beqvåm körväg från Staden til Brunnen. I år har Herr Baron och Landshöfdingen företagit sig bygnaden af et mindre Brunshus för fattigt folk, samt låter därjämte upbygga et artigt Badhus.

Förleden Sommar då jag förestod Brunsdrickningen, voro 51 Personer, som nyttjade vattnet, af högre och lägre Stånd.

Innan jag upgifver vattnets analys, torde jag i ödmjukhet hos Kgl. Collegium i korthet få anföra för hvilka sjukdomar jag redan funnit vattnet kraftigt.

I Gikt. En Fru, som i början af förledne år blef anfallen af en häftig Gikt-feber, vardt, oaktadt flere tjenliga medels bruk, contract i högra knået, fingrarne på vänstra handen, kunde ej heller på något sätt åter-

hämta de genom Sjukdomen förlorade krafterna, nyttjade Brunn förleden Sommar med den lyckliga vårkan, at hon fullkomligt återfick hälsan, med fullt bruk af de krumpna lederna. Vattnet hade hos henne den fynnerliga vårkan, at hon under drickningen af de 3 första glasen kom i dåfvenhet; men då hon hade druckit 5 til 6 glas, blef hon kall och frusen samt plågades af benägenhet til upkastning. Jag lät henne därföre ej stiga öfver portion af 3:ne glas om morgonen.

En Hustru, som i flere år plågats af en odrågelig vårk i hufvudet, jämte beständige susningar för öronen, och hvars kropp var så känslo-öm, at hon aldrig vågade sig i fria luften, utan på de varmaste Sommar-dagar, och för at bevara sig för köldens åtgård, ständigt hade hufvudet betäckt med flere mössor och klutar, nyttjade Brunnen förledne år, och har för sit onda kändt betydelig lindring, samt utan dess hälsas skada bortlagt alla dessa vanställande bandager. Hon badar för närvarande hufvudet med kalt vatten och nyttjar då och då Elixir Sacrum til at hålla lifvet öppet.

Uti Rheumatismer. Flere hafva för dessa plågor med utmärkt nytta druckit vattnet. Jag har funnit, at för denna sjukdom, vattnet i liten qvantitet druckit, varit vårksammare, än då man om morgonen tagit til sig 3 halfstop, til en kanna.

I Skör-

I Skörbjugs-utſlag har jag funnit vattnet vara kraftigt, dår de båſta antiſcorbutica ej gjordt tilfylleſt.

I flere nerveuſa åkommor, ſåſom i ſvindel, krampaktigheter i underlifvet, hypochondre, ſvag mage, m. m.

Jag har hår på Orten 3:ne hederliga Fruntimmer, ſom varit plågade med Hyſteriſk Colique. De hafva brukat åtſkilligt för denna plågſamma ſjukdom, men icke deſs mindre haft tåta attaquer af denſamma. Deſſa Fruntimmer drucko alla 3 förledne år Brunnen, och hafva på ſnart et år hvarken varit ſå haſtigt eller ofta anſatte af denna ſjukdom.

Jag ſkulle ånnu kunna anföra flera ſjukdomar, i hvilka jag trodt mig ſe detta vattens lyckliga egenſkap, ſom i ſten, och oedemateuſa benſvulnader; men emedan jag ej åger tilförlitelig öfvertygelſe dårom, ſå vågar jag ej heller i deſſa ſjukdomar upgifva vattnets vårkan ſom ſåker.

Vattnet år klart ſom Cryſtal, af en behagelig jernhaltig ſmak, åger mycken kyla då det nyſs år uptappadt i glas, ſå at Thermometern då håller ſig 7 grader öfver frysningspuncten. Då vattnet nyſs år uptappadt, och omſqvalpas, upkommer af det en Hepatiſk lukt.

Rådnar något med Lacmus-Tinctur; men förändrar ej fårgen på papper måladt med denna ſolution.

Aci-

Acidum Vitrioli tenue updrifver en mängd små blåsor i vattnet, men åstadkommer ingen precipitation.

Aqva calcis decomponeras i tåpt glas.

Tinctura Gallarum, ger blåaktig färg, som efter hand något drages i mörk. Blodlut gifver åfven något tilkänna halt af järn.

Sal Saturni ger ingen fällning i vattnet.

Silfver-Solution gaf intet præcipitat.

Uplöst järn-vitriol fäldes ej.

Uplöst Alun grumlade ej heller vattnet.

Mercurius nitratus undergick ingen fällning.

Calx Salita precipiterades ej.

Merc. corrosivus albus ej heller.

Et stop vatten inkokades til hälften, men gaf ej något precipitat. Det återstående inkoktes å nyo til hälften utan at fälla något til bottnen. Det qvarblefna vattnet förföktes med följande reagentia.

Tinctura gallarum gaf ej vattnet blåacktig eller mörk färg.

Solutio Lunæ gjorde ingen förändring.

Solution af Potaska icke heller.

Ytterligare förfök anstäldes med vattnet.

12 Unce vatten utdunstades til dess 2:ne återstodo, hvilka stäldes i en kall Källare. 2:ne dagar därefter uptogs vattnet, då på botten, samt sidorna af glaset, lågo små crystaller af prismatiskt utseende, som på tungan

röjde

röjde någon båsk-aktig smak, samt tämmeligen lätt löstes i varmt vatten.

Af de anförda förlök, tyckes rätteligen slutas at detta vattnet är fritt från inblandning af några främmande skadeliga ämnen, at det hyser fri luftsyra, ehuru i ringa grad, at vattnet är martialiskt och at jernets menstruum är luftsyra, och at föga anledning är at tro det hyla jern-vitril, at det saltet som låg på botten af glaset, var mirabile, at hvarken kalk eller magnesia bundne med luftsyra, Acidum Salis, eller vitrioli, finnes i vattnet, icke heller kokfalt, Alcali Aeratum eller Hepar Sulphuris, skönjes af de upgifne förlöken.

Läkare-Nyheter.

Vid K. Lazarettet är H:r Fred. Fröberger i Julii månad år 1788 antagen til Under-Chirurgus.

Fattig-Medicus D:r C. C. Carlander, som gjordt en resa til Öen St. Barthelemi i West-Indien och vid hemresan var olycklig at blifva af Rysske Capare jämte Skeppet fången, är i October utnämd til Adjunct vid Publike Barnbörds-Huset.

Efter honom har Collegium til Fattig-Medicus vid Västra delen af Norrmalm, antagit

tagit Medicinæ-Doct. H:r Joh. Fåhræus, som gjordt Skepps-Läkare-tjenst under 1788 års Sjö-Campagne samt biviſtat Slaget vid Hogland.

Provincial-Medicus i Weſter-Norrland Doctor Eric Magnus Lindecrantz dog i Sundsvall af Apoplexie den 2 November, 64 år gammal. Han hade ſtuderat i Upſala och Greifsvald; under Pomerſka Kriget var han från 1757 til 1762 andra Fält-Medicus; efter den tiden Vice Provincial-Medicus i Lifgedinget af Södermanland, och för 4 år ſedan befordad til Weſter-Norrland.

Förteckning på hvad som år infört uti Nionde Bandet af Läkaren och Naturforskaren:

Kongl. Vet. Acad. Nya Handlingar Vol. 8, 2:dra Qvart. - - Pag. 1.
De Phthisi Pulmonali Hæreditaria, *rec.* - 5.
Obferv. on the Typhus &c. *rec.* - 7.
Underråttelfe om Veneriſka Smittans bot på Landsbygden, *rec.* - - 9.
Våderlek och gångbara Sjukdomar uti Stockholm, Januarius Februarius och Martius 1787 - - - - 10.
Utdrag af et Bref från Edinburg - 18.
Embets-Beråttelfe af D:r TENGMALM - 19.
Beråttelfe om Pigan SIGRID GUMMESDOTTERS ſjukdom - - - 29.
Våderlek och gångb. Sjukdomar i Stockholm, Julius, Auguſtus och September 1787 - - - - 33.
Prof gjorde med en Kålla i Umeå - 41.
Diſeaſes of Seamen, *rec.* - - 48.
Opii nytta i viſſe Febrar, *rec.* - 50.
Reſa til Mont Blanc af SAUSSURE, *rec.* - 51.
Dödande Hals-ſjuka i Skåne 1786 - 55.
Bref til Archiatern BÆCK från Comm. FORSSLIN - - - - 60.
K. Vet. Acad. Nya Handl. 3 Qvart. - 64.
Bref från SAM. ÖDMANN - - 69.
Dito från Prov. Med. D:r UNGE om den farliga Hals-ſjukan - - 72.

Bref

Bref om farlige Arcana - - 74.
Läkare-Nyheter - - - - 78.
Väderlek och gångbare Sjukdomar Oct. Nov. och Dec. 1787 - - 81.
Prov. Med. D:r NÆZEENS Berättelse - 89.
THODENS Berättelse om Koppympning - 98.
Der Magnetist, *rec.* - - - 99.
Bref til G. D. AF ACKEL om Kodyngas nytta - - - - - 101.
Kgl. Vet. Acad. Nya Handlingar 1787, 4:de Qvartalet - - - 103.
Berättelse om de sjuke på Kongl. Lazarettet 1787 - - - - 106.
Prof på vidskepelige medels förtroende - 108.
Prov. Med. Doct. LUNDMARKS Embets-Berättelse - - - - 109.
Dito af Assessor HULTMAN - - 112.
Dito af Doctor WESTBERG - - 115.
Sätt at utrota Gråshoppor, *Spansk rec.* - 120.
Emb. Berättelse af D:r FLODIN - 126.
Dito af Lector COLLIANDER - - 129.
Bref, jämte recension af 2:ne i Upsala hållne Disputationer - - 132.
Väderlek och gångbare Sjukdomar Jan. Febr. och Martius 1788 - - 164.
Läkare-Nyheter - - - - 171.
Bref från SAM. ÖDMANN - - 177.
Om Barnfångs-Huset Pro Patria - 179.
Emb. Berättelse af D:r LODIN - 180.
Dito af D:r JOH. LYMAN - - 183.
Dito af Assessor BLOM - - - 186.

Dito

Dito af Hof-Medicus LEVEN - 192.
Dito af Lectoren Aſſeſſor SALBERG - 202.
Dito af P. M. D:r HAST - - 214.
Recenſion af BUFFONS Hiſtoires des Oiſeaux - - - - - 217.
Reflexioner om Håſtkötts åtande - 220.
Embets-Berätt. af Aſſeſſor EKMARK - 235.
Läkare-Nyheter - - - 238.
Med. Doctors Promotion i Upſala - 242.
Kongl. Vet. Acad. Nya Handl. Vol. IX. 1:ſta Qvart. - - - 245.
Emb. Berättelſe af Prov. Med. Doctor JOH. HJORT - - - - 247.
Dito dito af Doctor WALLENIUS - 260.
Dito dito af Doctor WADSTRÖM - 272.
Recenſion om Lifmoderns utſkårning - 278.
Om inſpårrade Bråck af BESKOW - 279.
Apotheks-viſitation i Pitheå - - 291.
Recenſion om GRILLISKA Muſæum - 293.
Väderlek och gångbare Sjukdomar April, Maji och Junius - - 295.
Bref til Arch. BÆCK från D:r SVARTZ - 304.
Muſæum Carlſonianum, Tom. II. *recenſerad* - - - - - - 308.
Med. Doctors Promotionerne i Lund ſedan 1768 - - - - 314.
Fält-Medici Aſſeſſor SALOMONS Bref til Collegium - - - - 318.
Embets-Berättelſe af Pr. Med. Aſſeſſor SIEFVERT - - - - 320.
Dito dito af Aſſeſſor BJÖRNLUND - 323.

Dito dito af Doctor CARGER - 330.
Rec. af TROTTERS Afh. om Skörbjugg - 331.
Berättelse om en 5 veckors sömn - 333.
Recension af Doctor SWARTZ Novæ Species Plant. - - - - 334.
Kongl. Vet. Acad. Nya Handl. T. IX. 2:dra Qvart. - - - 341.
Födde och dödе i Stockholm 1787 - 344.
Assessor SALOMONS Bref til Coll. Med. - 345.
Fattig-Med. D:r LUNDALS Emb. Berätt. - 346.
Väderlek och gångbare Sjukdomar Julius, Aug. och Sept. 1788 - 353.
Läkare-Nyheter - - - - 361.
Svafvels nytta mot maskar - - 365.
Sjuke i Province-Lazaretterne 1787 - 367.
Recension af GIRTANES Afh. om Venerиske Sjukdomar - - - 368.
Kongl. Vet. Acad. Nya Handl. Jul. Aug. och Sept. 1788 - - - 370.
Recension om en Svafvel-Källa - 374.
Dito af Chirurgiska Academiens Handl. i Wien - - - - 374.
Dito af Phil. Transact. Vol. 77 p. 1 - 375.
Embets-Berättelse af D:r TENGMALM - 376.
Dito af Prov. Med. D:r RYDBÆCK - 380.
Bref til Assessor RIBBEN från D:r NÆZEEN, om Koppympning - - 386.
Rec. af Philos. Transact. Vol. 77 p. 2 - 391.
Beskrifning på Halmstads Mineral-Brunn, af Doctor WESTBERG - - 392.
Läkare-Nyheter - - - - 397.

Re-

BRITISH MUSEUM

Regiſter

öfver

Nionde Bandet.

A.

Acad. K. Chirurgiſka i Paris, deſs Prisfråga, 172, 174, 240.
ACREL (JOH. G.) 146, 242.
ACREL (OLOF Af), 64, 371.
Aër purus, deſs tilredn. 375.
AFZELIUS (ADAM) 103, 343, 370.
— — PEHR, befordr. 241.
Anevrisma Verum, 6.
Angina Gangrænoſa beſkr. 55-72.
Apotheks-viſitation i Piteå, 291.
Arſenicalſke Droppars fara, 74.
Aſcites, ſått at ſtilla törſt, 204.

B.

Barnſångs-Huſet pro Patria, förlöſte 1787, 179.
Barthelemi, Ön, beſkr. 5.
Belladonna, deſs vårkan i Peſt, 174.
Bergsmanna Societet, upråttad, 79.
BIERKANDER (CLAS), 68.
BESKOW (Chirurg), 279.
Blodſpottning, deſs bot, 77.
BJÖRNLUND (BENGT) Aſſeſſor, 323.
Blodſtörtning ur en tand, 364.

BLOM (Aſſeſſor), 186, 371.
Bläſan bulnad, 24, 25.
Blötmaſkar, 2 nya beſkr. 372.
Borax, anm. dårom, 391.
Boſkaps-ſjuka 1786, 66, 320.
— — Smittar Menniſkor, 321.
Bråck, inſpårrade, deras ſkötſel, 279.
Brun fårg af bladlöſs, 68.
Blåkråkans feder, 105.
Brånſårs bot, 101.
BUFFON (Grefve) dödd, 241.
BÆCK (ABR.) 60, 304.

C.

Campher utdrifver Mygg, 68.
CARGER (D. C.) Prov. Med. 330.
CARLANDER (C. C.) M. D. beford. 397.
Cholera gångſe, 117, 189.
Chorea St. Viti, 181.
Cinchona anguſtif, 2.
COLLIANDER (J. G.) 5, 129.
COLLIN (NILS) Sv. Paſtor i America, 333.
CRONHOLM (JOACH.) Med. Doctor och Prov. Medicus, dödd, 361.
CULLENS Syſtem, 18.

D.

DALGREN (J. A.) befordrad, 172.
Digitalis purpureæ kraft i Vattenſot, 185.

DOMBEY (Hiſtoricus Nat.) deſs öde uplyſt, 239.
Dragſjukan gångſe, 111, 131.
Dödlighet i Sjukhus, 49.

E.

Edinburgs Medicinſka beſk. 18.
EKENSTEDT (CHRIST.) Med. Lic. befordrad, 362.
EKMAN (O. J.) befordrad, 241.
EKMARK (Aſſeſſor) 235.
ENGELHARDT (D. JOH. H.) bef. 172.
ENGSTÖM (GUST. v.) Bergs-Råd, 341.
ENGSTRÖM (J.) Regements-Fältſkär, befordad, 241.
ERICSSON (ADOLPH) 78.
Eſkilstuna Hälſo-Brunn, 28.
EUPHRASEEN (B. A.) 246.

F.

FAHLBERG (SAM.) 5.
Faſta, långſam, 29.
Feber, ſmittolam, 323.
FERBER (Profeſſor), 238.
Fjällens höjd öfver Hafvet, 67.
FLORMAN (A. H.) 66.
FLODIN (C. CL.) 126.
FORSSLIN (Commin.) 60.
FRÖBERGER (FREDR.) befordrad, 397.

FÅHRÆUS (JOH.) Medicinæ-Doctor, befordrad, 398.

G.

GADOLIN (JOH.) Profeſſor, 342, 371.
GEDDA (v.) Baron, 372.
Gikt botad med bad, 27.
— — Orſak dårtil, 146.
Gift-Trådet Buhon Upas, hvad det år, 171.
GRYSSELIUS (JOH.) Provincial-Medicus, dôd, 241.
Gråshoppors utrotande, 120.
Gungnings nytta, 19, 306.

H.

HAGGREEN (L. CHR.) 246.
HAARTMAN (D. JOH.) Profeſſ. och Ridd. dôd, 172.
HAGSTRÔM (JOH. OTTO) 384.
HALLMAN (J. G.) befordrad, 241.
HAST (H. R.) 214.
HEIDENSTAM (ERNST v.) 78.
HELLENIUS (C. N.) 105.
Hermaphrodit beſkr. 4.
Heta Kållor på Jamaica, 341.
HJORTH (JOH.) 247.
HJELM (P. J.) 3, 245.
HORNSTEDT (CL. FREDR.) 105, 242, 246.

HULTMAN (D.) Aſſeſſor, 112.
Håſtars åtande, 220.

J.

Jejuni briſtning, 371.
Inflamabel lufts vårkan, 69.
Influenza, Snuf-feber, gångſe, 379.
Inſect, nytt beſkr. 372.
Inuſtjoners nytta granſkad, 133.
Ipecach. år et krampſtillande medel, 363.
Järnmalms prof på våta vågen, 342.

K.

Kikhoſta gångſe, 89, 115, 267, 376, 385, 386.
Knallſilfver, ny uptåkt, 361.
Kodyngas nytta, 101.
Koppars fålnings-kraft, 371.
Koppor, gångſe, 17, 41, 88.
— — Anm. 185, 264, 325, 378, 395.
Koppympning, 98, 118, 215, 327, 385.
Kråftklimp botad, 60, 375.
Kåld artificiel, 305.

L.

Lamhet, deſs bot, 203.
Lazaretterne i Orterne, ſjuke dår 1785 och 1786, 78. År 1787, 367.

Lazarettet i Borås, 128.
— — I Gôtheborg, 176.
— — I Kôpenhamn, 173.
— — I Stockholm, ſjuke dår 1787, 106.
— — I Stralſund, 173.
— — I Wexiô, 132.
Lepra, 326, 328.
LEVEN (Hof-Med. 192.
Lifmodren kan ſtraxt efter förloſsning bortſkåras, 278.
LINDECRANZ (E. M.) Fält-Medicus, dôd, 398.
LINDROTH (P. G.) M. D. 293.
LINDVALL (JOH.) 33.
LINNEISKE Samlingarne i England, 335.
LODIN (J. G.) 180.
LUNDAHL (DAV.) M. D. 352.
LUNDMARK (DAN.) Medicinæ-Doctor och Prov. Med. 109.
Lungſot, Afhandling dårom, 5. Bot, 19, 306.
LYMAN (JOH.) 183.

M.

Magnetiſmen blottſtåld, 99.
MARTIN (ROLAND) Med. D. Anat. och Chir. Prof. dôd, 362.
Maſkmedels råtta bruk, 329.

Matſtrupens fel, 3.
Mineral-Brunn i Umeå, 41; i Raumo, 328; i Halmſtad, 392.
Mjölkor, orſak til Dragſjukan, 112.
MODEER (ADOLPH), 373.
Mont blanc i Sveitz beſkr. 51.
MURRAY (AD.) 133.
Muſeum Carliſonianum, *rec.* 308.
Mygg at fördrifva, 68.
Måsſling beſkr. 20.
MÖLLER (E. P.) 1.

N.

NÆZEN (DAN. ER.) 41, 89, 293, 386.

O.

ODHELIUS (J. L.) 9, 10, 73, 78, 214, 245, 345.
Oleum Ricini, anm. 304.
Opii vårkan i Rötfebrar, 50; i Kråſtan, 374.
Orm (ny) 105.
Ormbett, 67.

P.

PALMEER (IS. NILS), död, 80.
Peſten, bot däremot, 174.

PETIT (A.) Franſk Medicus, deſs Donation, 361.
Pigmaſk beſkr. 373.
Pleuritis bilioſa gångſe, 379.
Promotion (Medicinſk, i Upſala), 242.
Promoverade Doctorer i Lund, 314.
Puerperal-Feber, 183.
Pulex penetrans, bot, 246.

R.

Rachitis, bot, 204.
REINEGGS (Doctor) 238.
Remitterande Febrar, gångſe, 89.
RIBBEN (CARL) Aſſeſſor, 386.
Roſen, bot, 202.
ROTH (Doctor) beſ. 242.
RUNG (DAN.) 78.
RYDBÆCK (ERIC), 380.
Rödſot beſkr. 22, 111, 381.
Rötfebers bot, 7, 21, 50, 109, 126, 129, 192, 215, 235, 260, 272, 324, 378, 380.

S.

SALOMON (ERNST) beſ. 241, 318, 345.
SALBERG (JOH.) Aſſeſſor, 202.
Salt af Kårsbårs-ſaft, 245.

SAUR (CARL), 60.
Scrophler, bot, 172, 363.
SIDREEN (JONAS) Profeſſor, 239.
SIEFVERT, Aſſeſſor och Pr. Med. 320.
Siphilis, hufvudmedel, 9, 10, 110, 113, 128, 130, 196, 205, 265, 368, 383.
Sjöfolks ſjukdomar, 48.
Skum-Tvål, Ryſk, beſkr. 374.
Skörbjugg, medel däremot, 331.
Sköldpaddor beſkr. 64.
Smältglas, nytt ſlag, 3.
Snuf-feber, Influenza, gångſe, 379.
Societet (K. Med. i Paris) Prisfrågor, 175, 279.
— — I Edinb. 176.
Solandra, et nytt Örteſlägte, 104.
SPARRMAN (AND.) 178, 313.
Spegel-foliering, at frånſkilja Tennet och Qvickſ. 341.
Stenkols-mjölk, gagnelig, 76.
Svafvels kraft mot maſkar, 365.
— — Kålla beſkr. 374.
Svalors feder, 178.
SVARTZ (OLOF), 2, 104, 246, 304, 334. 341, 372.
SVEDERUS (NILS), 5, 65, 103, 372.
Sömn i 5 veckor, beſkr. 333.

T.

TENGMALM (P. G.) 19, 380.
THEEL (Öfver-Dir.) bef. 242.

THUNBERG (C. P.) 2, 64, 171.
Tordmulen beſkr. 372.
Trangrums, underſökt, 1.
Trigla rubicunda, en okänd Fiſk, 246.
Trollſländors ſtråckflygt, 177.
TÖRNSTEN (JOH.) 67.

U.

Umeå Hälſo-Brunn, 41.
UNGE (P.) 72.

V.

VADSTRÖM (Doctor och Pr. Med.) 272.
VALLENIUS (Doctor och Prov. Med.) 260.
Vanſkaplighet, 269.
Vattnet i Carlscrona, 66.
VESTBERG (J. L.) 115, 392.
Vidſkepeligt medel, 103.
VILCKE (D. DAN. CHR.) död, 239.
Viola Tricolor, deſs kraft, 27.
VOLLIN (CHRIST.) K. Lif-Med. 318.
VÅHLIN (A. M.) 3.
Våderlek och gångbara ſjukdomar i Stockh. 10, 33, 81. 164, 295.

Ö.

Ödlor, okände, beſkr. 2. Deras kraft mot Siphilis är oſåker 172.
ÖDMANN (S.) 67, 69, 120, 177, 217, 372.

BRITISH MUSEUM
20 JUN 29